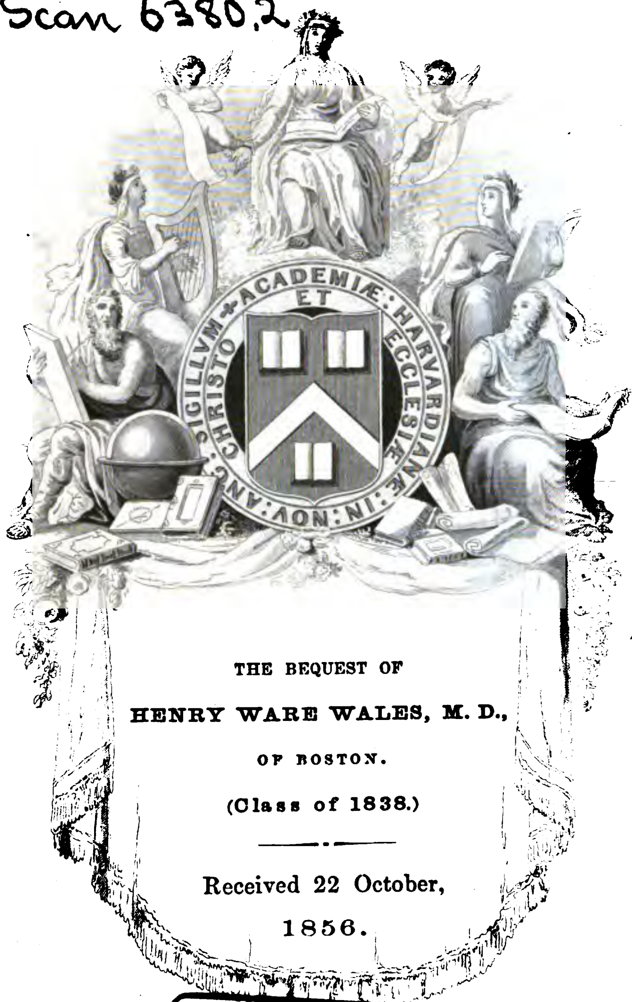

HOUGHTON LIBRARY
HH 1F2Z 1

CHRISTO ET ECCLESIÆ
SIGILLVM ACADEMIÆ HARVARDIANÆ IN NOV: ANG:

Ludvig Holbergs

udvalgte

Skrifter.

Udgivne

ved

K. L. Rahbek,
Dr. Phil., Professor og Theaterdirecteur,
Ridder af Dannebrogen.

Nittende Del.

Kjøbenhavn, 1811.

Trykt og forlagt af Directeur Joh. Fred. Schultz,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Scan 6380.2

1856 Oct 22

Wales Request

Holbergs

Danmarks Riges Historie.

Syvende Bind.

Indhold.

I.

Af

Justitsraad Professor Engelstofts Tanker om Nationalopdragelsen.

En Nationalhistorie er en Nationalsag; den fortjener Statsbestyrernes særdeles Opmærksomhed. Grækerne *forbandt dermed* den højeste Idee af Vigtighed, og ingen Art af Fortjeneste erholdt en mere smigrende Belønning. Det var ved de offentlige Fester, ved de højtideligste Sammenkomster, at Forfatterne oplæste deres national-historiske Værker. Her var det, at Herodot indsamlede Grækenlands Bifald, og at den første store Pragmatiker, Thucydid, vaktes til at betræde en Bane, der gjorde ham udødelig. Romerne havde i lang Tid en med deres lavere Cultur sammenhængende Fordom mod literære Arbejder, der ikke var fordelagtig for deres Nationalhistorie, indtil endelig Livius paa en glimrende Maade afhjalp dette Savn. Med ham begyndte, med ham endte den klassiske Historiographie hos Verdens Beherskere. Blandt de nyere Folk ere

hidtil

hidtil Engellænderne næsten det eneste, som ejer en klassisk Nationalhistorie. Den Almeenaand, som altid besjelede denne Nation, blev ikke uvirksom i et Fag, der staaer i saa nær Forbindelse med dens Ære, og en kraftfuld Moder opdrog en Datter, der er bleven hendes Medhjelperinde og Støtte. Vort Fædreland miskjender ikke sin Holberg, den første, der bragte sund Sands ind i Fordommenes Urimeligheder, og tvang Fædrelandets Muse at blive forstaaelig for Fædrelandets Sønner; men endnu hænger Krandsen urørt; end staaer Prisen tilbage at vinde.

Danmarks Riges
Historie.

Syvende Del.

Frederik den Tredie,

ottende Konge af den oldenborgske Stamme.

Frederik den Tredie er fød i Hadersleben Anno 1609 den 18de Martii. Da han var kommen til nogenledes kjønsom Alder, skikkede hans Herr Fader ham til det adelige Akademie i Sorø, for der at at undervises og oplæres i saadanne Videnskaber og Øvelser, som ere en kongelig Prinds anstaaelige, og beskikkede ham særdeles til Informator Doct. Hans Burchard, og paa det han desmere kunde opmuntres til Studeringer, skikkede hans Herr Fader iligemaade dibhen Hans prindselige Højhed Prinds Ulrik, en Herre ogsaa af stor Forhaabning. Efterat begge Prindserne havde udi Fædrelandet bekommet gode Fundamenter udi adskillige Videnskaber, fik de begge Forlov at rejse udenlands, for der at gjøre sig videre fuldkomne, og begave de sig først til de

fær-

forenede Provindser, og derfra til Brabant og Flandern, hvor paa de Tider Krigsvidenskab var paa den høieste Spidse, reiste derpaa til Frankrige, og opholdt sig mest udi Paris, Orleans og Anjou. Om deres franske Reise bliver fortalt en Historie, som jeg her ikke kan forbigaae at indføre. Da Prinds Frederik tilligemed sin Broder kom til St. Denis, for at see det saakaldte Tresor eller de Helligdomme, som sammesteds ligge forvarede tilligemed de franske Kongers Insignia, fik saavel de selv, som de Andre, der vare i deres Følge, Lyst til at sætte den kongelige franske Krone paa deres Hoveder. Dette accorderede ogsaa Benedictinermunkene dem, skiøndt de reiste allevegne incognito, og deres Hofmestere og Domestiqver havde Befaling af Kong Christian, ikke at give deres Personer tilkjende paa Reisen. Efterat Kronen var gaaet omkring paa alle Hoveder, syntes Endel, at den havde passet sig bedst paa Prinds Ulriks Hoved. Men en af Munkene sagde Nei dertil, tog Kronen, og satte den paa Hertug Frederiks Hoved, sigende: den passer sig bedst til denne Cavaliers Hoved. Da Alle bleve tause herved, og Prinds Frederik vilde tage Kronen af Hovedet igjen, bad Munken ham, at han vilde endnu lade den sidde noget, blev ved sin forrige Admiration, og spaaede, at hans Hoved, førend han døde, endeligen maatte blive kronet. Endeligen

vendte

vendte han sig til de Omkringstaaende, og sagde: Jeg vil være den Første, som vil hilse denne Cavalier Konge; hvorpaa han nærmede sig til Prindsen, faldt ned for ham paa det ene Knæ, og sagde med Ærbødighed: Sire, Souvenez vous, que je suis le premier, qui vous felicite d'une couronne. Det er: erindrer Eder, Herre, at jeg er den første, som ønsker Eder til Lykke med en Krone. Saaledes fortælles Historien, men jeg kan ikke garantere for, om Munken var forhen bleven underviist om Hertug Frederiks Person, nemlig, at han var den ældste af de kongelige Prindser, som da vare tilstede; saa at derfor dette kan heller være en fransk Politesse og Artighed, end en virkelig Spaadom.

De kongelige Prindser agtede at fortsætte deres Reise videre igjennem Italien og andre Lande, men bleve forhindrede derudi, eftersom udi Italien grasserede Pest, hvoraf dagligen døde i Majland henved 500 Mennesker, de andre Stæder foruroligedes af de keiserlige og mantuanske Tropper. Savoyen var beængstiget af Frankrig; Keiseren og Stænderne laae i Strid med hinanden i Tydskland, og Krigsluen strakte sig fast over hele Europa, hvorudover Reisen gik tilbage til Danmark igjen. Jeg vil her intet tale om Prinds Frederiks Forfremmelse til Erkebispedømmet Bremen, ei heller om hans Bedrifter udi den

sidste

sidste svenske Krig, da han som Generalissimus commanderede Rigets Tropper, eftersom derom er meldt udi Christian den Fierdes Historie. Man seer af den uafladelige Omsorg, hans Herr Fader bar for hans Forfremmelse, at samme Prinds har været ham meget kjær; thi foruden de mange Aars Ansøgninger, han anvendte paa at befordre ham til Stifterne af Bremen og Vehrden, arbejdede han ogsaa paa at stifte Ægteskab mellem ham og Dronning Christine af Sverrig, hvorvel saadant Anslag vilde ikke lykkes, saasom det er troligt, at de Store udi Sverrig have af al Magt arbejdet paa Saadant at forhindre, hvorudover Kongen omsider stod fra det Forsæt, og søgte at forskaffe Prindsen en Brud udi Tydskland, hvilket sees af højstbemeldte Konges egenhændige Brev til hans Resident P. Wibe, hvorudi findes disse Ord: Angaaende min Søns Hertug Frederiks Giftermaal med den unge Dronning i Sverrig, daa er ded forgjeffuis i den Sag at gjøre sig nogen Umag, all den Stund min Søn er forloffuet med en Frøiken i Tydskland a). Samme Frøken, som Hans prindselige Højhed var bleven forlovet med, var den lyneborgske Princesse Sophia Amalia, Hertug Georgs Datter, med hvilken han holdt Bilager til Glückstad den 18de Octo-

ber

a) Epist. *Chr.* 4. ad *P. Wibe.* Hafn. d. 30 Apr. 1642. autogr. Manuscr.

der 1643, og med hende udi det Aar 1646 avlede Christian, som siden blev Konge i Danmark, hvilken unge Prinds den gamle Farfader udi sit 70de Aar selv holdt over Daaben, og siges at have sagt efter Acten til Barnet: vil Du saa trykke Svensken, som Du har trykket min Haand, saa faaer han Skam. Efter Kronprindsens Christian den Femtes dødelige Afgang, søgte hans Herr Fader at designere ham til sin Successor. Men, som Christian den Fierde døde kort derefter, blev Sagen staaende og uafgiort, saa at den gode Prinds saae sig udi en meget ufordelagtig Tilstand; thi paa den ene Side var han bleven ved pur Hændelse skilt ved sine Stifter i Tydskland, og paa den anden Side saae han, at Conjuncturerne vare vanskelige for ham udi Danmark, og at Successionen vilde blive ham giort stridig. Dette er en kort Underretning om, hvad Frederik den Tredie er hændet før hans Ankomst til Regjeringen.

Da Christian den Fierde var ved Døden afgaaet, var ingen hyldet levende Prinds, som efter Sædvane kunde succedere; thi den udvalgte Prinds Christian den Femte var, som sagt er, død Aaret tilforn, og den høisalige Konge havde formedelst sin hastige Død ikke kundet fuldbringe sit Forsæt, angaaende den overblevne Prindses Hylding, hvorfore Staten henfaldt til et Interregnum, og Rigets Raad over-

drog Regjeringen til Hofmesteren, Cantsleren, Marsken og Admiralen, og de igjen maatte lade Alting komme an paa den habile og mægtige Rigs-Hofmester Corfitz Uhlfeld, hvilken udi dette Interregno var anseet som en Regent eller Interims-Konge.

Det første man foretog, var at handle om et Kongevalg. Med deslige Valg plejede saaledes at forfares: Adelen alene blev sammenkaldet til at indrette Regjeringens Form, og at udvælge en ny Konge, og de andre Stænder bleve alene forskrevne for at give deres Samtykke til saadant Valg. Derover havde disse sidste en og anden Gang besværget sig, men aldrig mere end udi dette Interregno, efterdi Rygtet gik, at Rigets Raad og Adelen havde isinde at udelukke Prinds Frederik fra Successionen, og at spille Kronen udi en Andens Hænder b). Da nu Stænderne vare forsamlede paa den store Sal paa Slottet, som var indenfor Riddersalen, holdt Cantsleren en Tale af det Indhold, at Gejstligheden og Borgerskabet skulde samtykke den til Konge, som Rigets Raad vilde udvælge, og vidner Autor, som jeg herudi har fulgt, at have været tilstede paa Salen c), da samme Tale blev holdt. Lauritz Scavenius, som samme Aar var Rector Universitatis, stod da op og svarede paa de andre Stænders

b) Acta Interregn. Manuscr.

c) Acta Interregn. Manuscr.

deres Vegne saaledes: at de Alle vare skriftligen ombedet af den høisalige Konge at udstæde Fuldmægtige for at raadslaae om et Kongevalg efter hans Død, hvorfore de formenede, at de efter samme kongelige Missive vare berettigede at have deres Vota udi Valget, og ikke vare forbundne alene til at samtykke den, som Raadet vilde udvælge. Hvad Svar, som ellers fulgte paa Doct. Scavenii Anmodning, derom meldes intet. Men, saasom Adelens Magt aldrig havde været større end paa den Tid, kan man let slutte, at paa saadan Ansøgning ingen Reflexion er bleven gjort, og at de andre Stænder have været i Frygt at see den kongelige Prinds udelukt fra Kronen, helst som det var bekjendt, at Rigets Hofmester *Corfitz Uhlfeld* intet godt Hjerte bar til de kongelige Børn, som Christian den Fjerde havde avlet med Dronning Anna Catharina, saasom han havde en af Fru Kirstines Døttre tilægte, og derfor efter Mangez Gisning gik selv frugtsommelig med Konge-Tanker.

At saadan Gisning aldeles ikke kan være uden Grund, synes at vise det Legitimationsbrev, som Rigets Raad paa samme Tid blev ombedet at verificere, for at vise, at Fru Kirstines Børn vare rette ægte kongelige Børn, og paa en subtil Maade tilligemed at insinuere, at de ikke vilde lade sig finde

gien-

gjenstridige, ifald Kronen blev En af dem tilbuden; thi jeg kan ikke see, hvortil dette Patents Reqvisition i disse slibrige Tider ellers skulde sigte. Og, saasom samme Brev i den Henseende er af stor Vigtighed, og en Copie mig deraf er meddelt, vil jeg det her Ord for Ord indføre. Det lyder saaledes:

Dannemarkes Riges Raad gjøre vitterligt, at eftersom den stormægtigste og høibaarne Herre og Konning Herr Christian den Fjerde, høilofflig Ihukommelse, efter Hans Majestæts eget obne Breffs Udvisning, er for mere end trediffue Aar siden kommen udi Ecteskab med den edle och welbaarne Frue, Fru Kiersten Munk, och Saadant ikke huer saa fuldkommeligen her udi Riget, meget mindre uden Riget, er bekjendt, at Alle og Enhuer saadan Beskaffenhed er vitterlig och aabenbar; Da haffue nogle af den fornemmeste Stand, som her udi Riget saa høit herudi interessere, wæret Wores sandfærdig Kundskab begjerendes. Saa, efterdi aff Kongelig Majestæts Høiloffligst Ihukommelse eget Breff, datered Lundegaard den 23 Augusti 1615 och skreffuet och vnderskreffuet med Hans Kongelige Majestæts egen Haand, befindes, Hans Kongl. Majestæt da at haffue taget welbemeldte

meldte Fru Kiersten Munk til sin Egte-Stalbroder, och Hans Majestæt udi andre sine Breffue særdeles udi et Breff sub dato Krempe den 9de September 1629 haffuer kjendt och actet offbemeldte Fru Kiersten Munks Børn, den Sidste saavelsom den Første, for sine Ecteb⌀rn, saa de och derfore alle billigen bør at actes og ansees; Da haffue Wi dennem efter slige Kongelige Breffue och Documenter denne Wores sandfærdige Éffterretning och Kundskab herudi ikke vildet benecte, Kronen och den højbaarne Fyrste og Herre Herr Friderik, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Dyttmarsken, Greffue udi Oldenburg och Delmenhorst, Wores Naadigste Herre, och Hans Fyrstelig Naadis Arffuinger udi alle Maader uprejudicerlig. Des til ydermere Bekræftelse haffue Wi dette med Wore egne Hænder underskreffuet, och Rigens Segel wnderhengt. Datum Kjøbenhaffn den 18 Aprilis 1648 d).

Christian Thomesen. M. pp. Anders Bille. M. ppria.

Of-

d) Dette Patent blev dog ikke publiceret, førend efter Haandfæstningens Forfattelse, men længe for Hyldingen.

Offue Gedde. Christoph Bing.
M. pp. M. pp.
Mogens Kaas. Thage Thot.
Eghandt. M. pp.
Christoff Vidfeld. Olluff Parsberiigh.
Eghd.
Jørgen Seefeldt Christoffersen. M. pp.
Grægers Krabbe. M. pp.
Iffuer Wind. Eghd.
Jørgen Brahe. M. pp.
Friderick Redz. Egen Haand.
Niels Trolle. M. pp.
Malthe Jull. M. pp.

(L. S.)

Endel mærkede strax, hvortil alt dette sigtede, og de Vanskeligheder, som Corfitz Uhlfeld gjorde mod Hertug Frederiks Valg, bestyrkede dem ikke lidet udi saadan Mistanke. Men just det, som syntes at contribuere mest til den kongelige Prindses Udelukkelse, befordrede den allerstærkest; thi Uhlfelds store Myndighed og Anseelse havde opvakt stor Jalousi hos Mange, saa at de fleste af Adelen søgte at contrecarrere ham, hvilket ikke kunde skee uden ved at understøtte Hertug Frederik, saa at derfor højstbemeldte Hertug fik den største Del af Adelen paa sin Side. Disputerne varede dog længe, uden at man kunde see, hvad Udfald Tingen vilde have, og var

det

det ikke alene udi Danmark, at Kongevalget vaklede, men endogsaa udi Norge; thi der udkom paa samme Tid et Skrift angaaende Regjeringens Forandring sammesteds, skjøndt man ikke kunde vide, af hvis Indskydelse det var, ei heller hvo dets Forfatter havde været. Endeligen, saasom Uhlfeld merkede, at det vilde blive ham vanskeligt at trænge igjennem med sit Forsæt, og at de fleste Stemmer vilde falde paa Hertugen, søgte han af Fornødenhed at gjøre sig en Merite, og bifaldt Mængden, som stemmede paa Hertug Friderik: og, da Valget var faldet paa højstbemeldte Hertug, overleverede han ham Riget paa sine egne og det hele Raads Vegne, med en zirlig Tale og Lykønskning, af det Indhold: at eftersom det har behaget Gud i Himmelen fra dette elændige Liv at afforbre høflovlig Ihukommelse Kong Christian den Fjerde vor forrige Allernaadigste Konge og Herre, og det nu behager den samme almægtigste Gud at give Os Eders Naade til Konge, saa resignere Vi Regjeringen, og Eders Naade den overantvorde, og I med Rigets Raad skal styre og regjere disse Riger Danmark og Norge ꝛc. e). Heraf kan nogenledes sees, at det maa være en Digt, som antegnes af Autor til den Historie, kaldet Uhlfelds listige Practikker; nemlig, at Hofmesteren

Rat-

e) Acta Interregn. Manuscr.

Natten efter Kongens Kroning lod nedrive Triumph-porten; thi hvor liden end den Affection kunde være, som han bar for Kongen, saa dog, eftersom han udi Kongevalget beqvemmede sig til at gaae med Strømmen, og havde kundet tvinge sig til udi høflige Terminis at holde Lykønskningstale til den nye Konge, ja bivaanet Hyldingen og Kroningen, er det ikke troligt, at han har dristet sig til at øve saadan Vold, helst saasom den nyttede til ingen Ting. Men, førend man skred til Hyldingen, arbejdede man paa at forfatte en Haandfæstning, og efterdi Raadet aldrig havde havt bedre Lejlighed at opskrue den samme, end udi denne formente Rigets Vacance, og det uhylfeldske Parti saavelsom den gemene Adel havde tilfælles Interesse derudi, saa forfærdigede de i en Hast en Capitulation, som gjorde Regjeringens Form fast aristocratisk, thi hvad som var nyt og usædvanligt i Haandfæstningen, var dette, at Kongen maatte ikke disponere over de 5 høje Bestillinger, ikke rejse ud af Riget uden Forlov, og adskilligt andet af samme Natur. Nogle have vel været af den Tanke, at hvis Prinds Friderik havde holdet lidt mere Stand, Capitulationen skulde ogsaa have bleven mere formildet, endel efterdi der var Splid iblandt Adelen, endel ogsaa efterdi her altid var en Fornødenhed at antage en kongelig Prinds i Henseende til Førstendommene og

Nor-

Norge, som vare Arvelande, og som derfor ved et fremmed Kongevalg kunde skilles fra Danmark.

Men Conjuncturerne vare i det øvrige meget slibrige for Prindsen; thi der var for nyligen siden udkommet et Skrift, som sagt er, fra Norge om Regieringens Forandring, og Ridderskabet udi Førstendommene stod endda for Hovedet, hvad som skeet var 1616, hvorudover Prindsen fandt nødigt, denne Gang at bide i det sure Æble, og beqvemme sig til at underskrive den haarde Haandfæstning, som siden solennitet er bleven casseret. Den har tilforn været rar, men nu omstunder findes deraf mange skrevne Copier. Hvad Indholden angaaer, da er den udi de fleste Ting overeensstemmende med de fortige Kongers Haandfæstninger, og, som de mærkelige Tillæg, som dertil ere gjorte, findes allerede anførte udi adskillige saavel indenlandske som udenlandske trykte Historier, har jeg ikke kundet forbigaae den her at indføre. Den lyder saaledes:

Kong Friderik den Tredies Recess og Haandfæstning, samtykt og sluttet imellem Ham og Dannemarkis Rigis Raad udi Kjøbenhavn den 8de Martii 1648.

Wii Friderik den Tredie med Guds Naade, Danmarkes, Norges, Vendes og Gothes udvalgte Prinds og Herre, Hertug til Slesvig, Holsten,

Stor-

Stormarn og Dyttmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, Gjøre vitterligt, at, efterdi Vores elskelige, Erlige, og Velbr. Danmarks Riges Raad paa Cronens vegne, og menige Ridderskabet ved deres Fuldmægtige her udi Riget, Os haffuer kejst kaaret og udvalgt, og Gejstligheden og Borgerskabet ligemaader bevilget og samtykt haver, Os til Herre og Konge over Dannemarkes Rige at vorde; da have vi hermed loved og tilsagd, og hermed love og tilsige dennem efterskrevne Haandfestning og Recess udi Vores forestaaende Hylding fuldkommeligen at ratificere og stadfæste, som efterfølger:

I.

Ville og skulle Vi over alting elske og dyrke den alsommægtigste Gud, og hans hellige Ord og Lære styrke, formere, fremdrage, handthæve, beskytte og beskjerme til Guds Ære, og den hellige Christelige Troes Forøgelse og Religionens Forbedring, af Vor Magt og Formue, og til dets Behov ville Vi det saa bestille, at alle Sognekirker og Skoler over begge Rigerne blive forsørgede og forsede med christelige, lærde og fromme Mænd, og med nødtørftig og ærlig Ophold og Underholdning, hvis det ikke tilforne skeed er udi højstbemeldte Vores kjære Herre Faders Tid, og ikke tilstæde, at Nogen, som sig her udi Rigerne at bygge og boe nedsætter, maa have nogen Frihed til

nogen

nogen anden Religions Exercitium at bruge, end den, som nu udi Rigerne brugelig er.

2.

Sammeledes skal Vi holde menige Rigens Raad, Adelen, Kjøbstedsmænd, Bønder, og menige Rigens Indbyggere, og hver særdeles, ved Lov, Skjæl og Ret, Friheder og Privilegier, og ingen af dennem derimod at forurette i nogen Maade, og skulle Vi alle og enhver besynderlig af Vores kongelige Embede for Overvold og Uret beskytte, beskjerme og handthæve.

3.

Dernæst ville Vi og skulle Vi være forpligtede, Danmarkes Rige at formere, forbedre og forhøje af Vores yderste Magt og Formue, og, om Gud Allermægtigste det saa haver forseet, at Vi ydermere Land herefter med Danmarkes Riges Indbyggeres Hjelp og Trøst vinde kunde med Rettergang, bekræftige med Sværd, eller anderledes bekomme, da skulle de tilhøre Danmarkes Rige, og være og blive under Danmarkes Crone. Mens dersom saa skede, (det Gud forbyde) at nogen Fejde eller Indfald skede paa Riget, og nogen Del af Riget kom under nogen fremmed Potentat, og siden blev igjen til Danmarkes Rige bekræftiged udi nogen Maader, da, efterdi Rigets Indbyggere skulde selver tilhjelpe det at bekræftige, maa og skal hver Danmarkes Riges Indbyggere

gere qvit og fri nyde og bekomme, hvis Gods og Ejendom han tilforn udi samme Orts Land havt haver.

4.

Sammeledes ville og skulle Vi elske og fremdrage Danmarkes Riges Raad og Adel, og med dennem styre og regiere Danmarkes Rige, og besørge Danmarkes Riges Raad med Cronens Læne, saa de ikke skulde have behov at besøge Herredage eller anden Besværing paa deres egen Kost og Tæring. Vilde Vi og udi lige Maade udi Vores kongelige Hof Rigernes indfødde Adel bruge og befordre.

5.

Desligeste ville Vi og ingen udlændiske Mænd tage udi Danmarkes Riges Raad, eller forlæne med Danmarkes Crones Slotte og Læne, uden det skeer med menige Danmarkes Riges Raads Villie og Samtykke.

6.

Sammeledes skulle Danmarkes Riges Adel nyde, bruge, og beholde deres Jordegods og Tjenere fri til evig Tid, med Hals, Haand, alle kongelige Sager, og al anden Herlighed og Rettighed, som Vi og Vore Forfædre Konger udi Danmark over Vore og Cronens Tienere og Gods have, og frit og frelst havt have, saa at Vi eller Vore Fogder og Embedsmænd skulde aldeles intet bevære Os med deres Tjenere, Gods og Enemerke, Skov, Fiskevand eller

nogen

nogen anden Herlighed, enten med Sagefald, Gjesteri, Ægt, Arbejde, eller anden Besværing, uden hvis Vi kunde have med Adelens, som Godset og Tjenerne tilhører, gode Villie og Samtykke, uden alene at age Vort eller Vores Førstindes Faderbür, hvor Vi Personligen drager igjennem Landet, som Sædvane haver været fra gammel Tid, uden saa skeer, at nogen aabenbare Feyde kommer paa Landet eller Riget, da vilde Vi dog ingen Besværing paa Adelens Tjenere lægge, uden det skeer med menige Danmarkes Riges Raads Samtykke.

7.

Hvor nogensteds saa findes, at Cronen haver med Adelen fellig, enten udi Skov, Mark eller Fiskevand, da skulde Vi eller Vore Fogder intet mere bruge derudi enten med Fiskeri, Olden-Svin, Skouhug, Jagt eller anden Brugelse, end som Cronens Lod og Del kan taale; dog paa de felles Skove, udi Falster og Langeland liggendes, som Cronen haver Lod og Del udi, skal Ingen stort Vildt slaae, undtagen Vi selv eller andre paa Vore vegne, og uden det skeer med Vores Tilladelse.

8.

Ikke skulde Vi heller med Vort Brev binde eller forbinde nogen Mands Arvetjenere, eller dennem som de udi Pant eller Verge haver, at svare samme sin Husbonde; haver Nogen Tiltale til Nogen, enten om

Gods eller Tjenere, da skal han det forfølge med Retten efter Lovens og Recessens Liudelse.

9.

Ikke ville eller skulle Vi paalægge eller begjere nogen Lande-Skat paa Adelens Tjenere, uden det skeer med menige Danmarkes Riges Raads Raad, eftersom gammel Sædvane haver været, og naar nogen Skat bevilges, da blive dog Adelens Ugedagstjenere derfor forskaanede, som af Arilds Tid haver været; ikke heller skal nogen Adelsmand være pligtig for Os eller Cronen at reise uden Rigerne, uden Vi holder dennem deres Reise fri.

10.

Sammeledes maa og skulde Danmarkes Riges Raad og Adel nyde deres Fiskeri fri for deres egne Grunde, som de hertil af Arilds Tid haft have, og besynderlig fra Kong Hanses Tid. Og skal besynderlig hver maa niude Aalegaarde for deres egen Grund, undertagen udi de Fjorder, som Cronen og den menige Mand have Skade af. Dog skulde de Fiskegaarde blive ved Magt, som af Arilds Tid have været, og skulde Adelen her udi Riget maa niude Vrag for deres egen Grund, uden de sig herfra selver haver forskrevet.

11.

Ville og nogen af Adelen besøge Silde-fiskendet, og der bruge sin Næring, da skal det være Adelen ufor-

uforholdt, efterdi det tillades Fremmede og Udlændiske at maa bruge deres Fordel der at salte. Skal det og være Adelen uforbudet og frit for at kjøbe og selge, og saamange Øxen at stalde, som enhver kan stalde paa sit eget Foder, eller han kan lade føre hos sine egne Tjenere, som ere pligtige at holde Foer-Nød, dog dermed Kongens og Cronens Told uforkrænket.

12.

Skal det og være Danmarkes Riges Raad og Adel frit for at kjøbe og selge med udlændiske Kjøbmænd, som hertil været haver.

13.

Ingen Adelsmand, Frue eller Jomfrue skulle ved Os, Vore Fogder, Embedsmænd, Tjenere eller andre, maatte fængsligen anholdes eller paagribes, *førend de ere tilforn* forvundne efter Loven, uden de tages i de ferske Gjerninger, som de maa efter Loven anholdes for, eller begaaer noget uredelig Drab eller Mord, eller vitterlig Forræderi. Men findes Nogen for anden Misgjerning beskyldt, som Liv eller Ære angaaer, da bør en Adelsmand at række Haand fra sig at blive tilstede, og Frue eller Jomfrue at sætte Borgen, eller lade en af sine Venner, som vederhæftig er, række Haand fra sig at blive tilstede: hvis ikke, da at borge for sig selv. Gives herimod nogen Ordel og Befaling til Nogen, da skal den ikke være pligtig at rette sig derefter, medmindre den selv vil svare

svare dertil, naar paakaldes: dog skal alle være pligtige at stande tilrette for Os og Danmarkes Riges Raad, for hvis Nogen haver dennem til at tale.

14.

Item skulle Vi ikke heller tilstede Vore Embedsmænd eller Fogder, at fejde nogen Riddermands Mand eller deres Tjenere; haver Vore Lehnsmænd eller Fogder Tiltale til Nogen, da skal de tale hannem til ved Rettergang.

15.

Item skal Vi og ingen Krig begynde eller paaslage, eller nogen fremmed Magt indføre udi Riget, uden det skeer med menige Danmarkes Riges Raads Villie, Fuldbyrd og Samtykke; ej heller udruste Rigets Flaade hel eller halv deraf, eller sende Flaaden nogensteds bort eller Rigets Rostjeneste opbyde eller samle, uden med menige Rigens Raads Samtykke, Mynstringen, som ordinaire plejer at ske, hermed ikke ment, eller om Riget noget fiendtligt saa hastig paakom, at efter Rigets Raads Forsamling ikke kunde fortøves; og naar noget Opbud skeer, eller noget imod Rigets Fiender skal foretages, da skal ingen commandere Rigets Marsk, uden Vi selv alene, eller samtlige Rigets Raad i Vor Fraværelse.

16.

Ingen Riddermands Mand skal forbryde sit Jordegods,

degods, uden han fører Avindsskjold imod Kongen og Riget, som Loven udviser.

17.

Item, skulle Vi altid dømme uden al Vild, og ej tage Gunst eller Gave for nogen Ret eller Rettergang i nogen Maade, men være lige velvillig til at hjelpe og skikke dennem deres Ret, være sig enten indlændiske eller udlændiske Folk, Fattige eller Rige, Venner eller Uvenner, Adel eller Uadel, inden Raad eller uden, som hender for Os at komme, som en christen Konge bør at gjøre.

18.

Item, ville Vi ingen udlændiske eller indlændiske Privilegier, som gjelder paa Riget, stadfæste eller paa nye give, eller nogen Monopolier bevilge, *uden med menige* Danmarkes Riges Raads Raad.

19.

Ikke skulde Vi give Nogen, som ikke er af Adel, den Frihed og Frelse, som Riddere og Svenne de have, uden al Danmarkes Riges Raads Samtykke, uden Nogen forhverver det saa billigen paa Marken, at han er det værd. Ikke heller skal nogen udlændisk Adelsmand, som sig herudi Riget agter at bosætte, nyde danske adelige Privilegier, medmindre de med menige Danmarkes Riges Raads Samtykke naturaliseres, og for en dansk Herremand kjendes, antages og ansees, og inden Aar og Dag derefter tages udi Ed.

20. Item

20.

Item skulde Vi ikke, Vor Førstinde, eller nogen Vores Afkom, eller nogen anden paa Vore vegne, kjøbe eller Pante Os eller Cronen til noget frit og frelst Gods her udi Riget, eller udi nogen Maade ved noget Middel bevilge, at det bringes eller annammes under Cronen.

21.

Ikke skulde heller Danmarkes Riges Raad og Adel maa kjøbe eller pante noget frit Bondegods efter denne Dag, uden det skeer med Kongens Tilladelse.

22.

Item, hvem som kommer til Os udi god Tro og Love paa Vor Skrivelse og Breve, da skal den for Os og for alle de, som for Os gjøre og lade ville, fri, sikker og ubehindred komme hjem til sit eget igjen, dog han skal være pligtig for Os og Danmarkes Riges Raad at stande til Rette.

23.

Item, hvo som vil fejgde nogen Riddermands Mand, da skal han gjøre hannem ærlig Forvaring med hans aabne forsejglede Brev, og sende hannem det med to Riddermænds Mænd; den som Fejgden kyndes, skal være fellig for dennem, som hannem Forvaring gjør, Nat og Dag efterat hannem kyndes Fejgden.

2. Skulde

24.

Skulde Vi og være forpligtede med Undersaatternes Hjelp, det første Vi kunde det bekomme, at indløse Orkenøer og Hetland til Cronen igjen.

25.

Item, vilde Vi ikke, eller skulde Vi ikke heller maa drage Nogen fra sit Herredsting eller Landsting med Vore Breve: ikke heller fra Rigets Cantzeler efter Loven: ikke heller skal Nogen maa skyde sig fra sit Herredsting eller Landsting, førend Dom er gangen.

26.

Item, dersom Sandemænd eller Nævninge sværge nogen Mand til Skade med Uret, saavidtsom jydske Lov rekker, da skal Landsdommer have Magt, om det af dennem begjeres, at opstevne bedste Bygde-Mænd, og dennem maa felde, om de have gjort Uret. Og udi lige Maade skal holdes udi Sjælland og Skaane og andre Lande, saavidt som sjællandske og skaanske Lov rekker om Olding og Nævn.

27.

Sammeledes skal og holdes om Lov og Lovhevd; men paa de Love og Lovhevder, som nogle af Adelen haver givet og gjort, skal ikke dømmes paa, uden af Kongen og menige Danmarkes Riges Raad.

28

Sandemænd, Rans-Nævninge og andre Nævninge skulde ej herefter maa sværge imod Lovhevde eller

ler imod nogen Lov, som given er, medens de stande ved Magt og ere uryggede.

29.

Item, ingen Forbud skulde Vi heller gjære paa Øxen, Korn, Smør, Sild eller noget at udføres her af Riget, uden med menig Danmarkes Riges Raads Raad, Villie og Samtykke: og naar nogen Forbud saaledes gjort er, da skal og ikke nogen særdeles Bevilling eller Privilegier derimod udgives, uden deres Samtykke: ikke heller skulde Vi noget Forbud, som gjort er, igjen ophæve, uden det skeer med menige Danmarkes Riges Raads Raad, Samtykke og Villie, som gammel Sædvane været haver. Men om nogen Fejgde saa hastig paakom Riget, at Vi ikke saa iligen kunde forskrive Danmarkes Riges Raad, da skulde Vi dog forskrive dennem, som næst ved Haanden ere.

30.

Item, efterdi Danmarkes Riges Raad, Adel og Indbyggere, skulde være pligtige at stande hver Mand til Rette for Os og Danmarkes Riges Raad, da vilde Vi udi ligemaade være pligtige til at stande hver Mand til Rette for Danmarkes Riges Raad, og derudi uden nogen Ugunst til Nogen annamme og fuldgjøre deres Dom.

31.

Item, skal ingen efter denne Dag bøde for

Vold.

Voldførsel efter Markeskjel, men skal et Vold for hver, som voldføres, regnes og ikke mere, ligesom det af gammel Tid været haver.

32.

Item, skulde Vore Lehnsmænd skikke Dannemænd til Herredsfogder, som skikker hver Mand Lov og Ret uden Vild: gjør Herredsfogden Nogen Uret, da skal han afsættes, og svare selv sine Gjerninger.

33.

Item, skal Ingen forhindres Skov, Mark, eller Ejendom efter Loven at kalde til Rebs, endog at Kronen eller Kirken haver der Lod og Del udi.

34.

Item, skal og Adelen have deres egne Hoffvedgaarde qvit og fri for Tiende, som de boer udi, eller forholde deres Fogder paa, som bruge deres Auvl, paa det de skulde holde deres Tjenere til retfærdeligen at tiende.

35.

Item, skulde og Adelen og Ridderskabet nyde og beholde Jus Patronatus til de Kirker og gejstlige Lene, som de kunde bevise med Brev og Segl, at de have Ret til, dog saa, at de Personer, som der nu med forlened ere, maa dem nyde deres Livs Tid; og naar de Personer ere døde og afgangne, som Vicarier i Forleningen have, da maa hver Riddermands Mand og Adel her udi Riget komme til det Gods igjen,

igjen, som de med nøjagtig Brev og Segl kan bevise, at de ere rette Arvinger til.

36.

Og skulde alle Klostere, Prælaturer, Dignitæter, Kannikkedømme og andre gejstlige Lene, som nu ikke benævnt ere, ved deres Magt blive, ej heller Nogen dermed herefter forlenes, end de, som enten til Clericie stander, eller ved Militien Riget nogen god og merkelig Tjeneste gjøre kunde, dog hver Mands Ret og rette Tiltale dermed uskad og uforkrenked i alle Maader efter Højbaarne Vor kjære Her. Faders Recesses Liudelse.

37.

Item, skulde Vi ikke formindske de Lehne, som gode Mænd have udi Pant, førend deres Breve blive lovligen igjenløste og fulbgjorde, da skulde de ikke heller kunde forbryde slig deres Lehne, som de udi Pant have, med nogen deres Gjerninger, uden med de Gjerninger, som de forbryde Arv og Ejendom med: end, dersom de forseer dennem mod Os og andre Rigets Indbyggere, da stande til rette efter Loven.

38.

Item, skulle Vi ikke give Breve imod Breve.

39.

Item, skulle Vi holde Vore Breve ved Fuldmagt, desligeste ogsaa Vore Forfædres, fremfarne Konninger udi Danmarks Rige, deres Breve ved Magt.

40.

40.

Item, døer nogen, som ikke er Adel fød, og haver dog fanget adelig Frihed, og haver ingen frelst Arvinger, da skal det Gods ikke falde til Kronen eller udi nogen Ufrihed, men skal komme til hans rette Arvinger igjen, dog de ere ikke Adel, og det skulle de dog ikke beholde, men pligtige være at sælge det Adelen, og det efter Landkjøb, igjen, inden Aar og Dag, dog om det er ufrit Gods, det han havde, førend han blev adlet, det falder igjen til rette Arvinger.

41.

Item, at Rigets Cantzler ej skal bruge Rigets Indsegl i hans egen Sag, men Vi skulle skikke der en anden god Mand til, som sidder udi hans Sted *udi hans Sag*, under Rigets og sit Indsegl og Navn.

42.

Item, at Sandemænd ikke skulle sværge om Ejendom efter denne Dag, men hvo som vil dele om Ejendom, han det forfølge, som Ejendom bør at forfølges og deles, til Herredsting og Landsting og for Rigens Cantzler, undertagen Herreds-Skjel og Marke-Skjel.

43.

Item, bliver nogen god Mand forført eller beløjed for Os, da skulle Vi det ingen Tro eller Love give, med mindre end den, som Os sligt sagt haver,

ver, han vil det tilstaae udi Vor og Danmarks Riges Raads Nærværelse og den Andens Paahørelse; findes han da at føre Løgn, da straffes han for Løgn, som vedbør.

44.

Item, bliver nogen Riddermands Mand fredløs, for ærlig Gjerning, da skal han bøde 20 løde Mark for sin Fred.

45.

Och efterdi det højeste Regimente i Riget hænger mest paa Kongens Person, hvilket Regiment Kongen ikke alene føre kan, derfor skal Kongen altid have en Rigens Hofmester, en Cantzler og en Rigens Marsk, som ere fødde danske Mænd af Adel, hvilke som Kongen og andre Rigets Raad, til Rigets Ærinde og Sager, til hans kongelige Regiments Opholdelse skulle være tilhjelpelige. Om Kongen vilde besværge Nogen, være sig Adel eller Uadel, der med nogen Føje kunde formene, at Kongen gjorde hannem Uret, da skal det være hver frit for, at give det Rigens Hofmester, Kongens Cantzler, og Rigens Marsk tilkjende, og lade formane Kongen, at han forlader saadan hans Foretægt, og dersom Kongen da ikke vil lade sig undervise, (hvilket Vi dog vel for Os gjøre ville), da skal Kongen strax udlægge og opnævne den, som klager, en benævnt Rettes Dag, og da pleje Anklageren Ret for Rigets Raad, og nogle af Adelen, som

Kon-

Kongen og dertil skal lade kalde og forskrive, og for dennem stande hver Mand tilrette, og hænde og give, hvad beskrevne Lands Lov udviser og giver. Og skal Rigets Raad være udi Tal 23, og naar nogen af dennem ved Døden afgaaer, da skal Rigets Raad og Adelen efter den Anno 1645 givne Bevilgning, udi den Provinds, hvor den død er, Magt have sex eller otte at navngive, hvoraf samtlige Rigets Raad, og ingen anden skal udvælge og eligere en i den Afdødes Sted; men naar nogen Rigets Hofmester, Cantzler, Rigets Marsk, Rigens Admiral, Cantzler eller Statholder i Norge bortdøer, da maa Rigets Raad Os Tre foreslaae, som samme Plads kunde betjene, hvoraf Vi En ville forordne, og ingen Anden, den Afdødes Plads og Embede at betjene, og alt dette til første Dannehoff eller Herredag at stille udi Værk, efter at nogen Rigens Raad er ved Døden afgangen.

46.

Item, skulle Vi annamme alle Slots-Louger og Lehne udi Danmark og Norge af Vores elskelige Danmarks Riges Raad, og bepligte Vi Os paa Vor kongelige Ed at antvorde dennem Vores Rigens Raad, Adelige og indfødde gode Mænd i Danmark og Norge, og ingen anden at holde til Vor og Danmarks Riges Raads Haand igjen, naar Os forelagt vorder, og om nogen Slots-Lov vorder anderledes forhandlet, da skal det ingen Magt have, uden med menige

Rigens Raads Raad og Samtykke; ej heller ville Vi Afgiften paa samme eller nogen anden Lehne ved nogen nye Paalæg forhøje, eller Genanterne forringe, Lensmændene eller Almuen til Besværing og Afbræk, ikke heller Lehnene udi Rigerne lægge tilhobe, eller gejstlige Gods og Lehne nogen Anden end Rigets Indfødde, Cantzeliet undtagen, forlehne, uden det skeer med menige Rigens Raads Samtykke; skulle og Ingen fra sit Lehn afsættes, uden med de Raads Raad, som i den Lands Ende, hvor Lehnene ere beliggende, det samtykke, og gjøres dennem vitterligt, for hvad Sag den afsættes, og de Raad da at sige og raade derpaa, som de for menige Rigens Raad vil være bekjendt.

47.

Og skal Danmarkes Rige være og blive et frit Kaarerige, som det er, og af Arilds Tid været haver.

48.

Skal og ingen Forandring skee med Mynten, uden det skeer med menige Rigens Raads Villie og Samtykke.

49.

Vi vilde og have Vores ordinaire Hoffhaltung udi Danmark, og ikke udi fremmede Herrers Lande forrejse, uden med menige Rigens Raads Raad, Villie og Samtykke.

50. Vi

50.

Vi vilde og ingen Commission enten inden eller uden Riget give til Nogen, som Rigerne eller deres Indbyggere kunde være til Skade; ej heller nogen Forbund med dennem oprette, bryde eller forandre, uden med menige Rigens Raads Fuldbyrd og Samtykke, men alt saadant, Rigernes Velstand angaaendes, efter menige Rigens Raads Raad og Samtykke slutte og forrette.

51.

Kronens Regalier skulle Vi ikke uden samtlige Danmarkes Riges Raads Raad, Villie og Samtykke lade udføre, afhende, pantsætte, eller forandre. Ej heller Indkomsten til andet end Rigernes Nytte og Gavn, og Vores Underholdning og Hoffhaltung anvende, eller anvende lade, meget mindre uden Riget udføre, uden det ligervis med menige Rigens Raads Villie og Samtykke skeer og bevilges.

52.

Herredage eller Danehoff vilde Vi aarligen engang otte Dage efter Pintzedag ved vort aabne Brev lade paabyde og siden holde, med mindre menige Rigens Raad for vigtige Aarsager det anderledes godt befinder.

53.

Bliver nogen Adelsmand fangen i Vores eller Ri-

Rigets Ærende, enten udi Krigs eller Freds Tid, da skal han løses igjen af Rigets Middel.

54.

Ingen Told, Accise eller anden Paalæg, i hvad Navn det have kan, maa foruden samtlige Danmarkes Riges Raads Samtykke paabydes eller forandres, ej heller nogen Repressalier udstedes.

55.

Alle disse foreskrevne Articuler og hver særdeles bepligte Vi Os Friderich den Tredie med Guds Naade Danmarkes, Norges, Vendes og Gothes udvalgde Prinds og Herre, uforbrødeligen og fast at holde ved alle Ord, Punkter og Artikler, som den udviser og indeholder, uden al Argelist i nogen Maader; og dersom noget kunde falde, som kunde være imod denne Vores Haandfæstning, Loug eller Ret, og Vi af alle de nærværende Rigens Raad ikke skulde vilde lade Os raade og sige (som Vi næst Guds Hjelp ikke formode) da skulde Vi efter deres Erindring være pligtige alle Rigets Raad at forskrive, og deres Betænkende da fornemme. Gjør Vi det ikke, naar det af Os igjen begjeres, da skal de tilstedeværende Rigens Raad pligtige være, og selv Magt have at forskrive deres Medbrødre, de andre Rigens Raad, til en beleylig Sted, til at bevæge os til det, som de eragte billigt og Ret at være. Lader Vi Os ikke endda underrette og raade, (som ikke er at formode)

de) da stande Rigens Raad frit for efter Lands Loug og Ret at statuere og forordne det, som ret og billigt er, hvormed Vi Os skulde lade nøje. Og naar Vi hylded vorder, skulde Vi give denne Haandfæstning fra Os beskreved med menige Danmarkes Riges Raads Hænder og Forseglinger bekræfted, og Os derudi ved Vores kongelige Ed, christelige Tro og Love forpligte, samme Haandfæstning, og andre Ridderskabets og alle Stænders over begge Rigerne vel herbragte Privilegier, Friheder, Love og Statuter udi Vores Krøning tilbørligen at sværge, som sædvanligt været haver. Og haver Vi, til des ydermere Vidnesbyrd og bedre Forvaring, at sligt udi alle Maader holdes skal, som foreskrevet staaer, hængt Vores Indsegl her neden for denne Haandfæstning, som er Vort aabne Brev. *Givet paa* Kjøbenhauns Slot den 8de Martii Aar efter Guds Byrd 1648.

Under Vort Zignet.

Friderik.

Ingen kongelig dansk Haandfæstning har været saa stærkt opskruet, som denne, hvilket sees af de anførte Tillæg, som ikke findes i de forrige. Og giver dette tilkjende, at Raadet betjenede sig af Thronens Vacancer og ønskelige Conjuncturer til at formere deres Højhed og Jura, indtil Regieringens Form blev hartad aristocratisk; men, naar man spænder Buen for højt, brister den, hvilket her skede, som

 efter-

efterfølgende Historie skal vise. Det er ellers vitterligt, at den rette Original af denne Haandfæstning var ikke at finde udi dette Aar 1660, da Arvehyldingen skulde gaae for sig; hvorudover den Gjenpart, som paa samme Tid fandtes i Sjælland, blev saaledes paategnet: eftersom den rette Haandfæstning, hvorefter in Archivis flitteligen er bleven søgt, ikke er at finde, saa ville vi samtlige Rigens Raad, Adel og Deputerede af gejstlig og verdslig Stand, hermed have fornævnte Original samt alle andre Gjenparter annuleret, tilintetgjort, dødet og magtesløs holden, og Hans Majestæt for sin derpaa gjorde og aflagde Ed udi alle Maader uden nogen Exception qvit og fri erklæret, til Vidnesbyrd under vore egne Hænder, Hafn. den 16 Octobr. Anno 1660. Originalen blev allerførst funden Anno 1710 af Justitsraad og Landsdommer i Fyen og Langeland, Matthias Rosenvinge, iblant endel gamle Breve efter Etatsraad Knud Urne udi Fyen, og af ham Kong Friderik den Fjerde tilstillet, saa at den endnu findes i det kongelige Archiv. Saaledes bleve disse Vanskeligheder hævede, og Hertug Frederik blev endrægtigen udvalgt til Konge. Hyldingen skede den 6te Julii saaledes:

Der

Der var paa Slotspladsen for Børsen oprejst et herligt Theater, hvorpaa stod den kongelige Trone overtrokket med sort Fløjel, og Vejen fra Slottet til samme Theater var overtrokket med sort Klæde. Om Formiddagen Klokken 9, blev det samtlige Borgerskab stillet udi Gevæhr fra Slottet indtil det oprejste Theater. Næst derefter ginge 2 Herolder med sorte Scepter udi Hænderne, efter dem fulgte nozle adelige Personer med lange sorte Kapper som forordnede Marskalker. 3) Riddere og Adelskabet af alle Provincerne. 4) Hofadelen. 5) Begge Hofmarskalker. 6) Efter dennem fulgte Hans Prindselige Højhed gelejdet af 40 Drabantere med en Himmel af sort Fløjel. 7) Derefter kom Rigets Hofmester. 8) Siden Rigets Raad, hver efter sin Stand.

Da nu Hans Prindselige Højhed var kommen paa Theatret, holdt Rigets Hofmester en zirlig Oration, efter hvis Slutning Rigets Raad nedknælede, og efterlæste den Ed, som Hofcantzleren dennem foresagde, hvorefter de alle samtlige, og enhver udi Særdeleshed, gav Hans Majestæt deres Hænder, og ønskede ham et lykkeligt Regiment.

Da dette var skeet, satte Hans Majestæt sig paa en Stol, og Rigets Raad paa Bænkene under Tronen, og bedækkede alle deres Hoveder; derefter skede, ved Secretair Krag, Stændernes Provocation og Edens Oplæsning, da først Ridderskabet og

Ade-

Adelen, derefter Gejstligheden, siden Borgerne og endelig Bønderne ginge op. Da nu Alting, som fornødent gjordes, var forrettet, blev Hans Majestæt gelejdet paa samme Maade til Slottet igjen; kort derefter blev bemeldte Theater givet den gemene Mand til Pris, hvilken slcges tapperlig om Klædet, Træet og Jernet, og derved gav Aarsag til stor Latter og Kortvillighed.

Endelig blev enhver efter sin Stand tracteret paa det kosteligste, og dermed tog Hyldings-Processen en Ende.

Den 23 November blev Hans Majestæt kronet til Kjøbenhavn paa saadan Maade f). Først blev udi en Procession til Vor-Frue-Kirke førte 2 Sølv Herpukker, hvorefter fulgte 6 Trompetblæsere, alle udi hvid Atlas og sort Fløjel; hvorefter komme 5 Marskalker med deres Kjeppe udi Hænderne, hvilke bleve gelejdede af nogle hundrede adelige Personer, alle klædte udi sort Fløjel. Efter dem komme Gesandterne fra Lybek, Hamborg, Rostok rc. og 2 Herolder udi sædvanligt Habit. Siden nogle Herpukker og Trompeter; derpaa komme Rigets Raad alle til Hest, og bleve de kongelige Insignia, som Æblet, Sværdet, Scepteret og Kronen baarne af de 4 højeste Embeds-

f) Denne Krönings Act findes med alle dens Omstændigheder anført udi *Wolfs* Encom. Regni Daniæ.

hedsmænd. Derefter fulgte Hans Majestæt under en Himmel, som blev baaren af den fornemste Adel; derefter fulgte de førstelige Personer af Synderborg, Eutin, Saxen-Lauenborg, item de førstelige Gesandter fra Meklenborg, Holsten og Oldenborg.

Da Hans Majestæt nu var kommen udi Kirken, holdt Biskoppen af Sjælland Caspar Brockman en latinsk Oration. Derefter kom Rigets Hofmester, og visede Hans Majestæt Rigets Privilegier for dem at confirmere. Siden blev Kronen af Biskoppen sat paa Hans Majestæts Hoved, og da traadte Rigets Raad frem, og lagde deres Hænder paa Hans Majestæts Hoved og Krone, dermed at give tilkjende, at han skulde være deres Krone og Hoved. Efter alle Ceremonier vare til Ende, gik Hans Majestæt udi samme Pomp til Slottet igjen, hvor der var tillavet et herligt Maaltid. Dagen derefter skede Dronningens Kroning næsten med samme Ceremonier og Højtidelighed.

Men forend Kroningen skede, begav Kongen sig til Norge, hvor han med stor Pragt blev hyldet, og ankom til Aggershus den 13de Augusti med et anseligt Følge af førstelige og adelige Personer samt 4 store Orlogsskibe, nemlig Trefoldighed, Hannibal, Victoria og Spes, item 2 Fregatter. Han blev imodtagen 4 Mile fra Fæstningen af Statholderen Hannibal Sehsted, samt hans Frue Frøken

Chri-

Christiana, og af dem gelejdet til Skibsbroen ved Aggershuses Slot, og bleve da strax af Fæstningen og Flaaden fyrede 450 Kanoner. Efterat Hans Majestæt udi nogle Dage havde opholdet sig i Christiania, og midlertid nøje beseet Alt, hvad som mærkværdigt var paa Stedet, gik Hyldingen med stor Pragt for sig den 24 Augusti, og holdt da Statholderen en zirlig Oration, førend han tilligemed de Andre aflagde Eden, som blev dem forelæst af Cantzleren, Christen Thomesen. Man haver antegnet, som noget mærkeligt ved denne Hylding, at Hans Majestæt var neppe kommen tilbage paa Slottet igjen, førend der rejsede sig en Storm med Hagel og Pladsregn, hvis Lige man i lang Tid ikke haver hørt eller seet, og at der strax paa blev dejligt Vejr, og gjorde man strax efter Sædvane Spaadomme derover, saaledes, at denne Konge skulde i Begyndelsen af sin Regjering blive ulykkelig, men siden lykkelig.

Samme Dags Aften lod Hans Majestæt udi Byen paa adskillige Steder tractere over tusinde Personer, hvilke over Maaltidet bleve opvartede af 24 fornemme Borgere udi sorte Kapper, og som han vel vidste, hvormeget den norske Almue lader sig indtage af Caresser, lod han sin Liv-Medicum, sin Hofprædikant og nogle Marskalker der besøge alle Spisestuerne, for at efterse, om alle Steder blev vel tracteret. Efterat Hyldingen var lykkeligen forrettet,

rej-

rejste Hans Majestæt fra Christiania den 2den September. Dette er Alt hvad jeg har fundet nødigt at uddrage af en skreven Hyldings-Proces, som jeg haver i Hænder g), og er Dette maaskee end formeget at indføre udi en Historie. Om de mange Forordninger, Hans Majestæt udgav for sin Tilbagereise, skal tales paa et andet Sted. Jeg vil kun alene sige dette, at han gav en Capital til adskillige faderløse Børns Underholdning og Information udi Haandverker i Christiania; iligemaade 1000 Rdlr. til Friderikstads Skole, som aarligen skulde forrentes. Den store Kjærlighed og Affection, Hans Majestæt fandt overalt hos Indbyggerne i Norge, rejste sig saavel af hans egen naadige Opførsel, som deraf, at han var Christian den Fierdes Søn; thi aldrig nogen *Konge* havde baaret større Kjærlighed til den norske Nation end hans højsalige Her Fader.

Statholderen Hannibal Sehested sparede ved den Lejlighed ingen Umage og Bekostning for at insinuere sig, hvilket sees af de skriftlige Ordres, som han til den Ende udgav h). Men alle disse Bevægelser kunde da ikke hjelpe ham, thi hans Regimente fik Ende kort derefter, som videre skal vises. Den Besværlighed, som ved dette store Værks Fuldbringelse

g) Act. inaugurat. Manuscr.

h) Edict. Hann. Sehsted Aggershus 9 Aug. 1648 Manuscr. Autogr. item 25 ejusdem.

gelse havde mødet, gav Hans Majestæt tilkjende ved de Skuepenge, som paa Kroningsdagen bleve udstrøede blandt Folket. Paa den ene Side deraf stod en Urtepotte, hvoraf et Blomster udskyder sig, og derhos det Ord: Tandem i).

Ved Kong Frideriks Ankomst til Regjeringen var Riget i saadan Tilstand. Danmark var temmeligen bleven svækket ved den sidste ulykkelige svenske Krig; adskillige vigtige Provincer vare skilte fra Riget, og store Bekostninger vare gjorte, som endda ikke vare forvundne: Adelens Magt var paa den højeste Spidse, og store Disputer bleve gjorte ved Regjeringens Tiltrædelse, ja ingen dansk Konges Myndighed er ved Haandfæstning bleven mere indskrænket end Friderik den Tredies, og foraarsagede saadan Indskrænkelse adskillige Ulejligheder, som denne berømmelige Konge ved sin Visdom let kunde have hævet, hvis den kongelige Myndighed ikke havde været saameget indskrænket.

Hvad Rigets udvortes Tilstand var angaaende, i Henseende til fremmede Potentater: da, hvad Engeland angik, havde Christ. den Fjerde levet i stor Fortrolighed med samme Rige, saasom Kong Jacob, saavelsom hans Søn Carl den Første, vare ham saa-
nær

i) Musæum Reg. Tab 8. N. 3. Denne Mynt maa ikke confunderes med den, som blev slagen nogle Aar herefter i Henseende til den guineiske Handel.

nær besvogrede, men disse Conjuncturer forandredes siden ved Kong Carls ynksomme Endeligt, og Cromwels Usurpation, hvilken var stedse ildesindet mod Danmark, som skal vises i efterfølgende Historie.

Med Holland havde vel den høisalige Konge forliget sig nogle Aar for sin Død. Men som samme Republiqve havde været Aarsag til de Forliser, Riget havde lidt, og ved det Forebrag sluttet til Christianopel 1645 havde skilt Danmark ved adskillige Indkomster, som hævedes aarligen udi Sundet, kunde Riget paa samme Tid ingen besynderlig Fortrolighed have til denne Republiqve, hvilken dog siden, da den saae Sverrigs Magt saa meget dagligen tilvore, fortrød paa at have hjulpet dertil, og sluttede Alliance med Danmark, hvorom siden videre

Med Spanien havde Danmark staaet udi stor Fortrolighed siden den lybekske Fred. Ja den Fortrolighed var saa stor, at adskillige Potentater allarmeredes derover, bildende sig ind, at derunder stak mere end et blot Venskab. Men denne Fortrolighed ophørede mod Enden af Christian den Fierdes Regiering, som er fortalt i hans Historie.

Med Sverrig vare Conjuncturerne meest delicate i Henseende til det Stift Bremen. Dermed havdes saadan Beskaffenhed: Kong Friderik, da han endda var Prinds, var udi det Aar 1621 udvalgt til Coadjutor udi Bremen, og da Erkebispen Johan Friderik

rik 1634 ved Døden afgik, succederede ham den danske Prinds uden Modsigelse, hvorvel de Svenske havde gjort Hinder derudi, hvis det ulykfalige Slag ved Nørlingen ikke havde betaget dem Kræfter dertil. Men, da de Svenskes faldne Sager begyndte at rejse sig igjen, og Krigen gik an imellem Danmark og Sverrig, udi hvilken Krig Friderik af sin Herr Fader blev gjort til Generalissimus udi Holsten, toge de Svenske deraf Lejlighed til Fiendskab, og bemægtigede sig Bremen og Vehrden, hvilke endelig udi den vestphalske Fred bleve seculariserede, og under Titel af et Førstendom cederede til Sverrig, mod hvilket Foretagende Friderik, som retmæssig udvalgt Erkebisp, besværgede sig højligen, og vare Sagerne endda udi samme Tilstand, da han succederede sin Herr Fader udi Rigerne. Foruden denne Tvistighed, som fornemmeligen angik Kongens egen Person, vare nogle andre mellem Rigerne, som rejste sig af den bromsebroeske Fred. Ved samme Fred blev Jemteland og Herdalen i Norge cederet til Sverrig, og Halland pantvis paa 30 Aar. Angaaende den første Cession, da opreiste sig Disputer om tvende Sogne, nemlig Irne og Zerne, hvilke den svenske Gouverneur i Wermeland tog udi Possession, foregivende, at de hørte under Herdalen, som ved Freden var Sverrig overdragen, hvilket de Danske nægtede, visende den svenske Gouverneurs ugrundede Paastand

blandt

blant andet deraf, at hele Herdalen havde stedse ligget under Tronhjems Stift, da derimod de tvende omtvistede Sogne havde svaret under Aggershus og Opslo. Tvistighederne derom vare paa det hedeste udi det Aar 1647, som sees af Christian den Fierdes Brev til sin Resident i Sverrig, Peder Juel k), og continuerede under Friderik den Tredie, da der blev berammet et Mode, hvor begge Rigers Commissarier skulde lade sig indfinde, for at kjende udi samme Tvistighed, hvilket vises af Dronning Christinæ Svar paa Residentens Memorial l), og finder jeg, at Niels Lange og Georg Rejchwejn udi det Aar 1649 paa Danmarks Vegne begave sig didhen m). Tvistigheden blev dog ikke afgjort, men varede udi nogle Aar, og endelig udi Kong Frideriks *Manifest mod* Sverrig blev anført blandt andre Krigsmotiver. Hvad den anden Post angik, da, saasom Sverrig paa nogle Aar havde faaet Halland udi brugeligt Pant, søgte samme Rige saaledes at benytte sig af Tiden, at den hallandske Adel højligen besværgede sig over Byrder og Pressurer, som mod deres

k) Lit. Reg. ad *P Juul.* Fridericsb. 20 Decembr. 1647. Manuscr.

l) Declaratio *Christinæ. Holmiæ* 26 Octobr. 1648 Manuscr.

m) Instruct. *Nic. Lange* & *Georg. Rejchw.* Hafn. 9 April. 1649 Manusc..

deres Privilegier bleve dem paalagte, saa at Kong Friderik maatte tage sig deres Sag an, som sees af højstbemeldte Konges Klagebrev til Dronning Christina n), thi, saasom Landet inden en vis Tid skulde tilfalde Danmark igjen, var det Kongen magtpaaliggende, at dets Indbyggere ikke bleve forarmede. Foruden disse Stridigheder continuerede de gamle om den øresundske Told, og bleve de samtlige særdeles formerede ved den Protection, som Dronning Christina siden gav Corfitz Uhlfeld, saa at der var ikkun liden Forstaaelse mellem Kong Friderik og højstbemeldte Dronning.

Hans Majestæt saae vel ved sin Regjerings Tiltrædelse, at ingen sikrere og fornuftigere Plan kunde tages, saavel til det kongelige Huses Bestyrkelse, som til Rigernes Velstand, end ved at følge sin store og fornuftige Faders Fodspor saavel i udenlandske som indenlandske Sager, men mærkede derhos, at en Statsfeil var begaaen under forrige Regjering, og som den højsalige Konge havde søgt imod Enden af sit Regimente at corrigere, nemlig at man ved den øresundske Tolds Forhøjelse, og anden Koldsindighed mod de forenede Provincer, havde drevet de samme til at indlade sig udi nøje Venskab og Forbund med Sverrig, og at saadant ikke lidet havde contribueret til

n) Lit. *Frid.* 3. ad *Regin. Christinam*, Hafn. 26 Julii 1648. Manuscr.

til den sidste Krigs ulykkelige Udfald. Hvorudover han i Begyndelsen af sin Regjering søgte at stifte et bestandigt og fortroligt Venskab imellem Rigerne og de forenede Provincer, og til den Ende at affærdige et Gesandtskab til Holland. Ingen var beqvemmere til saadant end Hofmesteren **Corfitz Uhlfeld**, hvorudover han ogsaa, endskjønt han holdtes for at være det kongelige Hus lidet bevaagen, i det Aar 1649 blev skikket som Ambassadeur til Holland. **Uhlfeld**, som tilforn havde været udi stor Anseelse udi Holland, og derforuden havde forunderlige Gaver til at persvadere, vandt strax de Fornemste af Staternes Venskab; thi han vidste besynderligen at rette sig efter Landets Art, og talede prægtigen om frie Republiqvers Lyksalighed, glemmende ej heller at vise hans og *Adelens* Myndighed udi Danmark, item den kongelige Myndigheds Indskrænkelse: hvad Discours, der da faldt over den Materie mellem ham, **Haubois** og **Vosbergen**, findes hos **Aitzema** saaledes o): da de samme tvende Herrer engang vare tilbords hos ham, fortalte han dem, sig at have sagt til Regentinden, da han var i Frankrig, at der var ingen Adelsmand udi samme Rige, og, da hun viste ham den store Mængde, som da var tilstede, sagde han: **hvad er det for Adelskab, som Kongen, naar han finder for godt, kan lade sætte i Bastillen;**

Nei,

o) *Aitzem.* Tom. 6 pag. 696.

Nej, udi Danmark ere rette Adelsmænd, som Kongen ikke kan tvinge til at gaae udaf deres Huse. Saa at bemeldte Skribent vidner, at mange udi Holland forundrede sig over saadan hans Tale. Puffendorf siger, at han da ikke glemte at lade Penge uddele udi Holland, for at bringe dem paa sin Side, som havde noget at sige, item, at han vandt Endel ved at uddele danske Ridderordner blandt dem, og fik han den amsterdamske Syndicum Borel til med Iver at tale for Danmarks Interesse. Saadant vil jeg lade staae ved sit Værd, men alene sige dette, at det var da ikke Danmarks Lejlighed at give aarlige Pensioner til hollandske Herrer, som ikke lode sig nøje med maadelige Summer, tilmed var den Fordel, som Uhlfeld bragte tilveje, kun af liden Vigtighed, som videre skal vises, saa at Regjeringen med hans Underhandling var kun lidet fornøjet. Der blev først sluttet en Alliance mellem Riget og de forenede Provincer, saaledes, at man forbandt sig til at komme hinanden til Hjelp med 4000 Mand, naar nogen af en Fiende blev anfalden, og at bemeldte Hjelpetropper skulde skikkes 3 Maaneder, efterat man derom var bleven advaret, imidlertid skulde man ved Underhandling søge at bringe den Potentat, som havde erklæret Krigen, til at staae fra sit Forsæt, og, hvis det ikke kunde hjelpe, skulde man agere offen-

offensive imod ham p). Videre blev sluttet den saa-kaldet Redemptionstractat, hvilken deraf fik sit Navn, efterdi Hollænderne forbunde sig at betale aarligen en vis Sum Penge, nemlig 150000 Gylden, for Farten igjennem Øresund, saa at de ved saadan Sums Af-læggelse kunde, uden at blive visiterede, passere. Derforuden blev dem accorderet, at de uden forudgi-vende Advarsel med 4 Krigsskibe maatte passere Sun-det, naar de alene hilsede Cronborgs Fæstning med 2 Skud, og lode stryge deres store Mærssejl. Om Regjeringen udi Danmark haver givet Gesandten Ordre og Fuldmagt til at indgaae saadanne Condi-tioner, er vanskeligt at troe; thi, endskjøndt man paa den ene Side kan sige, at det var Fordel for Kong Friderik, som den Tid havde Pengemangel, *at faae paa eengang en saa anselig Sum*, helst, saa-som Hollænderne havde forbundet sig til strax efter Tractatens Ratification at forskyde 200000 Rigsda-ler, saa kan man derimod sige, at Kongen tabte me-get af sine Indkomster, efterdi Tolden løb langt højere, hvorfore Rygtet gik udi Holland, at Uhl-feld, som den, der ønskede at see det kongelige Hus svækket, havde opofret Kongens Interesse q). Men

her-

p) Fœdus inter *Frid.* 3. & Prov. Belg. 9. Oct. 1649 apud Aitz.

q) *Banage* Hist. de Pr. Unies pag. 161.

herudi hverken vil eller kan jeg noget decidere, det er alene vist, at Regjeringen ikke aldeles var fornøjet med Gesandtens Opførsel, enten det skede formedelst Tractaten i sig selv, eller formedelst de Discourser, han havde holdet i Holland.

Over denne Alliance blev Sverrig ikke lidet allarmeret, hvor Dronning Christine faldt paa den Mistanke, at Uhlfeld søgte at stifte Misforstaaelse imellem Sverrig og Holland, iligemaade at tilintetgjøre de Svenskes Frihed udi Sundet r). Man bildte sig derforuden ind, at Hollænderne, for at tilvejebringe den betingede Summa, vilde paalægge allehaande Slags ny Told udi Holland, hvilket kunde geraade svenske Kjøbmænd til Besværing. Man saae ogsaa, at den forrige Alliance mellem Sverrig og Holland derved var bleven svækket, og endeligen faldt paa den Mistanke, at det hele Verk sigtede paa Sverrig, helst, saasom udi Tractaten intet var talet om samme Rige. Dronningen besluttede derfor ved sin Minister Spiring at gjøre denne Tractat til intet. Samme Spiring foreholdt derpaa Staterne, at den trettende og fjortende Artikel udi den med Danmark sluttede Alliance stred imod den fjerde, sjette, ottende og trettende af det Forbund, som forhen var slut-

r) *Pufend.* Comment. de reb. Svec. lib 21. sect. 122. hvilken siger, at de Danske ved denne Tractat stipulerede sig 350000 Gylden aarligen.

sluttet med Sverrig, og spurgte derhos, om Danmark og Sverrig skulde geraade udi Krig sammen, hvilken Alliance Hollænderne da vilde efterleve? hvortil Borel svarede, at Generalstaterne havde ingen at gjøre Regnskab derfor. Det samme lod hun siden videre insinuere ved Lars Cantersteen, hvilken havde Ordre, at, om Alliancen var sluttet, han ved Penge skulde søge at hindre idetringeste dens Ratification.

Det var ikke alene Sverrig, men endogsaa Hansestæderne, besynderlig Lybek, som besværgede sig over denne sluttede Tractat, hvorved Hollænderne havde faaet større Privilegier i Sundet end de selv; thi det var ikke liden Lettelse for Kjøbmændsskibe at kunne frit passere uden Ophold og Visitation, saasom saadant ofte forspildte dem Vinden og forhalede Sejlatzen. Ja mange udi de forenede Provincer selv vare lidt fornøjede dermed. Admiralitetet i Amsterdam forestillede, at det var vanskeligt at taxere Kjøbmændene, som handlede paa Østersøen, og at træffe en Ligning ved denne Sums Hævelse; og de Provincer, som ingen Interesse havde udi den østersøiske Handel, holdte for, at man havde overtraadt Unionen, eller Republiqvens fundamentale Love ved at slutte saadant Forbund mod adskillige af de andre Provincers Villie og Videnskab. Især gjorde den Stad Rotterdam, som sjelden skikkede Skibe til Østersøen,

en Protestation derimod til Staterne i Holland a); saa at man deraf seer, at denne Tractat, som var Corfitz Uhlfelds Mesterstykke, var fast ingen tilmaade; thi den kunde ej heller i mine Tanker behage de Danske, endel formedelst Indkomsternes Formindskelse, endel ogsaa fordi Tractaten kunde give større Anledning til Lurendrejeri end tilforn, og fremmede Skibe kunde deslettere passere under hollandsk Flag, efterdi nøje Examen og Visitation ophørede. Dog blev Tractaten uanseet alle disse Vanskeligheder ratificeret, hvorvel den varede ikke længe, og Corfitz Uhlfeld kom efter saaledes forrettet Sag tilbage igjen, hvor, da han mærkede, at man ikke var fornøjet med hans Gesandtskab, holdt han sig mere end 6 Maaneder inde udi sit Kammer, og lod, som han var syg; thi denne højhjertede Mand mærkede, at Conjuncturerne vare temmelig forandrede for ham, og at den store Myndighed, som han tilforn havde havt, begyndte dagligen at aftage; thi Kongen vidste ved saadan Behændighed at omgaaes Adelen, og med saadan Eftertryk at forestille dem den altfor store Autoritet, Fru Kirsten Munks Børn og Svigersønner havde tiltaget dem, saavel det kongelige Hus, som den hele Adel til Præjudice, at han fik de fleste paa sin Side mod Hofmesteren, og de andre høje Be-

stil-

a) *Bänage* Ann. des Prov. Unies Tom. 1. pag. 161.

stillingsmænd af hans Anhang, ja en Del af Raadet selv forenede sig med ham i at indskrænke samme høje Embeder, som den franske Ambassadeur Monsr. **Chanut** vidner t) efter den kongelige danske Resident **Juuls** Beretning, som da var udi Stokholm. Hvorvidt Kongens Credit tog til, kan sees deraf, at Stænderne siden lode sig beqvemme til at erklære hans ældste Søn til Successor i Regjeringen, hvilken Udvælgelse skede udi det Aar 1650, paa den store Sahl af Slottet, og hans Valg blev af nogle hundrede Personer underskrevet.

Den Jalousie, som havde rejset sig mellem Fru **Kirstine Munks** Børn og Svigersønner og de andre af Adelen, voxede dagligen mere og mere til, og, som de sidste vare understøttede saavel af Kongen *som Almuen*, *saa* kunde deres Parti ikke andet end voxe de andre over Hovedet, og blev da Begyndelsen gjort til de Tragoedier, som ikke endtes uden med nogle af de højeste Embedsmænds Fald. Historien af den store Catastrophe med Hofmesteren er denne. Efterat han var kommen tilbage fra det hollandske Gesandtskab, holdt han sig, som sagt er, en Tidlang fra Hove tilligemed hans Frue, endskjøndt, efter den trykte kjøbenhavnske Beretning u), Kongen havde ladet dem begge invitere til adskillige Forsamlinger,

og

t) Memoires de *Chanut* Tom. 2. pag. 50.

u) Relatio Hafniens. Anno 1651.

og tilstaaer Uhlfeld selv udi hans saakaldte højtrængende Ares-Forsvar, som han lod trykke 1652, at han efter sin Hjemkomst fra Holland var med Frøken Leonora inviteret til et kongeligt Barsel paa Slottet, men at han formedelst sin Svagheds Skyld ikke kunde lade sig indfinde, og at hans Frue ingen Lyst havde dertil x), endel, efterdi hun saavelsom hendes andre Sødskende vare forbudne at age lige ind paa Slottet, hvilket havde været dem som kongelige Børn accorderet udi Christian den Fjerdes Tid, endel ogsaa, efterdi dem blev nægtet den Titel af Hertuger og Hertuginder af Slesvig og Holsten. Saa at man seer deraf, at Hoffet strax i Begyndelsen ikke vilde give dem saadan Titel, endskjøndt Forbudet skede allerførst ved en Forordning 1657 y), da Aarsagen dertil gives tilkjende, nemlig at de ingen ret Adkomst havde dertil, og at de uden Præjudice for det kongelige og førstelige Hus ikke kunde føre Titel af begge Førstendømmer; men den fornemste Motiv, som drev Hoffet til strax i Begyndelsen at nægte dem dette og andet, var Hofmesterens Opførsel først udi det kongelige Valg og Haandfæstningens Opsættelse; thi, endskjøndt alting var gjort udi det hele Raads og Adelens Navn, saa holdtes han dog for det store Hjul, der ved sin Myndighed og Konst havde drevet Sa-

x) Ulf. Defens. Honoris. Art. 26.

y) Edict. Hafn. 14 Jan. 1657.

Sagerne, saa at derfor den Conduite, han siden førte, ved at holde den Lykønskning Tiltale til den udvalgte Konge, ved at underskrive Valgbrevet, item ved at lade see Flid og Hurtighed udi Kroningens Anstalter, holdtes kun for Skrømt, og at være gjort imod hans Villie, for at lempe sig efter Tiderne, da han saae, at Conjuncturerne forandrede sig i Faveur af det kongelige Hus, og at han maatte følge Strømmen. Hans Majestæt lod ogsaa strax tilkjendegive, at han ikke anderledes var persvaderet om Hofmesterens Hjertelaug imod sig, i det han saavelsom Dronningen tracterede det uhlfeldske Hus med Koldsindighed, men om samme Koldsindighed gik ud til haarde og vredagtige Expressioner, kan man forvist ikke sige, endskjøndt Uhlfeld selv Saadant udi sit Forsvars-Skrift beretter z); det synes alene ikke troligt, efterdi Kongen 1649 betroede ham det vigtige Gesandtskab i Holland.

Hvad som videre kastede Olie i Ilden, og formerede den Misforstaaelse, som havde rejset sig mellem Hoffet og Hofmesteren i Anledning af Kongevalget og Haandfæstningen, var hans paafølgende Egensindighed, Frækhed og dristige Tale, som han førte om Kongen og Regjeringen saavel uden- som inden-

z) *Uhlf.* Defens. Honoris, hvorudi han siger at have pantsat sit Jordegods til Kroningens Bekostninger.

denlands, og haver jeg tilforn anført de Discourser, som han førte udi Frankrig og Holland om den kongelige Magt, og den Dristighed, med hvilken han talede om sin egen Myndighed, som en og anden ikke forglemte at tilkjendegive Hoffet igjen, hvilket sees deraf, at Saadant blandt adskillige andre Besværinger blev anført udi den kiøbenhavnske Relation angaaende Dinæ og Walters Sag a). Dette mærkede Hofmesteren strax ved sin Tilbagekomst fra Holland, og derfor stillede sig upasselig an, for ikke at komme til Hove, hvorved han forøgede den Miscredit, som han var kommen udi. Og, saasom Kongen fik Raadet og den største Del af Adelen paa sin Side, og derved saae sig istand at kunne holde det uhlfeldske Anhang udi Tømme, tog Hans Majestæt ej udi Betænkning at lade examinere hans Administration under Christian den Fjerdes Regjering, helst udi Pengesager, saasom man af de uhørlige store Midler, som han havde samlet, kunde have Aarsag at mistænke ham for Egennyttighed. Rentemesterne bleve derfor tilligemed Renteskriverne beskikkede til at efterse nøje Alting, hvilket gjorde denne højhjertede Mand saa utaalmodig, at han den 19de Octbr. 1650 besværgede sig derover udi en Skrivelse til Kongen, som

a) Relat. Hafn. Art. 50.

som han selv vidner b), og siden udi en anden nogle Maaneder derefter c).

Saaledes vare Conjuncturerne, da den bekjendte Historie med Walter og Dina brød frem, og den mærkelige Angivelse blev gjort 1651, eller rettere mod Udgangen af forrige Aar. Om udi denne Angivelse var nogen Realitet, eller, om det var et opspundet Værk af hans Fiender for at gjøre ham end fortere tilhove, er noget, hvorudi jeg ikke deciderer. Vist nok er det, at Saadant kunde ikke andet end sætte Kong Frederik udi Bekymring, især førend han lærte at kjende Dina, endel, eftersom nogle Poster bleve forebragte med et Slags Skin af Sandhed, endel ogsaa, efterdi Hs. Majestæt havde havt adskillige Prøver paa Hofmesterens slette Hjertelav *mod det kongelige Hus*, saa at, om Historien end var ilde digtet, saa kunde den dog ikke andet end have Virkning i slige slibrige Conjuncturer.

Hovedpersonerne i denne Historie var Jørgen Walter, Doctor Otto Sperling, Mag. Simon Hennings, og en Qvinde ved Navn Dina Vinhofvers. Jørgen Walter var fød udi Holsten, og havde været Commandant udi Rendsborg, da Fæstningen 1645 af de Svenske var belejret. Der forholdt han sig med saadan Tapperhed, at han til Belønning

b) *Uhlfeld.* Defens. Honoris Art. 30.
c) Lit. *Cor. Uhlfeld.* ad Reg. Hafn. 6 Feb. 1651.

lønning blev nobiliteret, fik fri Adgang tilhove, hvor han insinuerede sig meer og meer hos Kongen. Uhlfeld foreкaster ham udi sit Forsvarsskrift, at han var en Hjulmagers Søn d), og at han ved List insinuerede sig tilhove, saa at han blev Kongens Geheimeraad og Oberst. Men man kan ikke forlade sig meget paa det Portrait, som gjøres af Ens Fiender, og hvad hans Fødsel angaaer, da kunde det samme ikke være ham til Præjudice, eftersom det er ikke af Fødselen, men af egen Dyd og Meriter man maa sætte Priis paa Folk.

Otto Sperling var en Hamborger af Fødsel, en lærd Mand, og en anselig Medicus. Han havde udi Danmark saavel i Henseende til sine Videnskaber, som behagelige Omgjængelse, saaledes insinueret sig hos Rigets Hofmester, at han ikke *alene* havde dagligen fri Adgang til hans Huus, men endogsaa fulgte ham udi adskillige Ærender og Rejser uden Riget; havde ogsaa ved hans Recommendation faaet Bestalling paa at være Hofmedicus, hvorvel han af Kongen ikke blev brugt.

Mag. Simon Hennings var fød af tydske Forældre til Bergen i Norge. Han blev Commīnister til den tydske Kirke udi Kjøbenhavn, hvor han ogsaa blev Hofmesterens Skriftefader, og en af hans største Favoriter; og viser den paafølgende Proces, hvor

d) Defens. Hon. Art. 7.

hvor høit han var det uhlfeldske Hus forbunden; hvorudover han af Nogle blev anseet som en ivrigere Tjener af Hofmesteren end af St. Peders Kirke. Dog havde han af den tydske Menighed godt Vidnesbyrd om sit Levnet og Lærdom.

Hvad den fjerde Person, nemlig **Dina** e), Historiens Heroinde, angaaer, da var hun fød udi Kjøbenhavn af tydske Forældre, havde været gift udi Holsten, men efter hendes Mands Død kom ind udi Riget igjen, og opholdt sig hos sin Moder. Hun var formedelst hendes Skabning af Mange vel lidet i Kjøbenhavn, og recommanderede hun sig ikke mindre ved Snak og Rapporter, som hun bragte fra et fornemt Hus til et andet, hvor hun havde faaet Adgang, som denne Historie viser. Det lille Skrift, kaldet **Uhlfelds** listige Practiker f), siger, at Hofmesteren, sin Frue uafvidende, lod hende ofte hemmeligen komme til sig, skjøndt **Uhlfeld** siger, sig med lovfaste Vidner at have beviist, at han aldrig havde talet med hende, førend Processen begyndtes g).

Begyndelsen til denne Historie skede den 29de Decbr. Anno 1650, paa hvilken Dag **Jørgen Walter** berettede Hs. kongelige Majestæt, at **Dina Vinhofvers**

e) Hun kaldes ofte i Processen ogsaa Dina Skomagers.

f) Machinationes *Corf. Uhlf.*

g) Defens. Hon. Art. 6.

hosvers havde ladet sig mod ham formærke, hvorledes Rigets Hofmester skulde have isinde at ville bringe Hs. Majestæt Gift til udi det Bæger, han plejede at drikke af, hvilket hun vidnede at have hørt ungefær for 6 Uger tilforn, en Morgen, da hun laae hos Hofmesteren, da Frøken Leonora kom ind med en Flaske i Haanden, og satte sig paa Sengen, sigende: her have vi det, som vi talede om igaar. Hvortil Hofmesteren skulde have svaret: jeg frygter det er for stærkt, og vil gjøre for hastig Virkning. Nei, skulde hans Frue have svaret, han vil gaae bort som i en Dvale; og da skal Hofmesteren have holdt den venstre Haand over hendes Hoved.

Saasnart Hs. Majestæt havde faaet denne Underretning, befol han Walter den 3die Januar udi efterfølgende Aar 1651 at føre Dina op paa Slottet, for at have videre Forklaring over denne Historie, som baade i Henseende til Tingen i sig selv som til Omstændighederne syntes vanskelig at troe, især, som man ikke kunde fatte, hvorledes denne Qvinde om Morgenen tidlig kunde ligge i Hofmesterens Seng, og det i hans Frues Nærværelse.

Dina kom til fornævnte Tid op paa Slottet, hvor hun udi Cantzler Christian Thomesens og Statholder Joachim Gersdorffs Nærværelse berettede det samme, sagde og derhos, at Hofmeste-

ren,

ren, da Frøken Leonora var udgaaen, bad hende, at hun intet skulde sige, hvad hun havde hørt; thi det var kun Skjemt, hvilket hun, nemlig Dina, havde lovet, og derpaa gjort en falsk Ed. Denne Omstændighed kunde gjøre Sagen ikke mindre suspect end den forrige; thi hvis Hofmesteren havde villet havt sit Forsæt dulgt, havde det lettere kunnet skee ved at advare sin Frue, intet at tale derom paa samme Tid, som Dina var tilstede, end at forlade sig paa en løs Qvindes edelige Forsikkring. Men, som Angivelsen var af en yderlig Vigtighed, og den Angivende med stor Fripostighed og Eds Tilbydelse foregav, at Tingen sig saaledes forholdt, kunde man ikke ganske foragte Saadant. Hun blev derfore foreholden, hvor farligt det var for hende selv, og at det vilde koste hendes Liv, om hun Saadant ikke kunde bevise, hvortil hun svarede, at hun selv vel vidste, hvor højt Saadant var hende magtpaaliggende, men sagde, at, hvis man vilde give hende nogen Tid, da vilde hun skaffe videre Oplysning derom. Da hun blev adspurgt, hvorledes Saadant kunde skee, svarede hun, at hun mente at faae vis Underretning af Hofmesteren selv, som kunde tjene til Sligt at bekræfte.

Derefter berettede Walter, at hun havde sagt, at have givet Agt paa, hvor det Gift blev forvaret, som skulde have været et Skab ved Hovedgjerdet af

Sen-

Sengen, og at der laae et Skrift hos med Doct. Otto Sperlings Haand om samme Gift. Det Gift og den Skrift meente hun at bringe tilveje, og dermed at bevise sin Beretning at være rigtig, og haabede hun at practicere sig Nøglen til enten af Hofmesterens Skrivertøj, eller af hans egen Lomme. Hun viste og endeligen en Nøgel, som skulde være til Hofmesterens Hus, hvormed hun vilde bevise sin Tilgang udi Huset, og sagde, at hun havde ladet den trykke i Vox for at lægge Nøglen hen igjen isteden, at den ikke skulde savnes, item andet deslige af ligesaa liden Sammenhæng, hvilket Uhlfeld udi sit Svar siden glemte ikke at gjøre Anmærkninger over.

Videre berettede hun, at lave til Barsel ved Hofmesteren, og at han havde givet hende et Brev paa at forsørge hende og hendes Barn, hvilket Brev, hun sagde, at Mag Simon havde udi Forvaring. Ja hun gav saadan Fortrøstning om at kunne bringe Skriftet med Giften tilveje til sin Beretnings Bevis, at hun sagde, at, hvis Hs. Majestæt vilde skikke Nogen ned udi Hofmesterens Hus, vilde hun gaae med og vise, hvor Forgiften var, og miste sit Liv, om det ikke saa fandtes Endeligen fortalte hun adskillige Particulariteter, for at vise, at hun var meget bekjendt udi Hofmesterens Hus, sagde, at han vilde gifte hende med sin Ridefoged, item at han

havde

havde givet hende en Guldkjede, Armbaand, og andet mere, hvoraf hun endel fremviste.

Efterat denne og deslige Forklaringer af hende var gjort, blev Sagen nogen Tid henstaaende til videre Oplysning, og for at see, om hun kunde præstere noget af det, hun havde lovet, hvorom hun adskillige Gange gav Forsikkring ved ovenmeldte Jørgen Walter. Endeligen kom hun den 12te Martii udi Barselseng, og da lod hun ved Walter give Saadant tilkjende, begjerende derhos, at han vilde skaffe hende Barnet af Huset, og lovede efter Sædvane, at, saasnart hun var istand til at gaae ud, vilde hun bringe Skriftet med Giften tilveje. Efterat man havde føjet hende udi hendes Begjering, og hun var kommen op af Barselsengen igjen, foregav hun *sig paany* at have været i Hofmesterens Hus igjen, og der at have hørt, at Hofmesteren havde befalet Byfogden, intet at befatte sig med Dina, ej heller at inqvirere om Barnet, som nyligen var født; hvilket og andet hun insinuerede ved Walter, som stedse bar hendes Ord frem.

Men hvad, som i denne Sag var mest forunderligt, er dette, at paa samme Tid, som hun gjorde disse Angivelser mod Uhlfeld, søgte hun at insinuere sig ved andre Slags Angivelser udi Hofmesterens Hus, og advarede Madam Uhlfeld om et stort Anslag mod Hofmesteren, hvorudi hun sagde, at

Wal-

Walter var Medvider, lovede ogsaa at udforske nøjere Sagen, og at bringe videre Oplysning derom tilveje. Hvorudover Uhlfeld, for at opmuntre hende til saadan Efterforskning, lovede hende en god Belønning, og derpaa gav hende en skriftlig Forsikring, som den tydske Præst Mag. Simon fik igjemme, og som siden for Retten blev fremlagt. Saa at man deraf seer, hvilke forunderlige Roller denne Qvinde spillede, og hvor frugtbar hun var paa Rænker, skjøndt man kan sige, at de vare ikke meget subtile og fine, hvorudover hun ogsaa snart røbede sig selv; ikke desmindre, hvor dristige og ilde sammenhængende hendes Angivelser vare, kunde de dog i Henseende til de angivne Tings store Vigtighed ikke være uden Virkning saavel hos det ene som hos det andet Parti. Og seer man, at denne hendes Snak da bragte den uhlfeldske Familie udi Allarm, og foraarsagede, at Hofmesteren den 12te April skikkede Flemming Uhlfeld, sin Broder, og Bjørn Uhlfeld, sin Fætter, til Canceler Sehested med Begjæring, at han vilde give Hans Majestæt tilkjende, hvorledes ham var berettet, at Nogle vilde myrde ham med Frue og Børn udi hans eget Hus, og at endel af hans Tjenere vare underkjøbte til saadant Mord at bedrive, hvilket de saaledes mundtligen berettede, saasom Hofmesteren, efter den kjøbenhavnske Beretnings Vid-

Vidnesbyrd h), ikke anderledes vilde give det beskrevet; alene Hr. Flemming Uhlfeld sagde sig alletider at ville være gestændig Alt, hvad som han derom paa sin Broders Vegne havde forebragt. Men Hofmesteren gav siden tilkjende i), at han udi 14 Dage hver Nat havde holdet stærk Vagt med alle sine Folk udi Huset, og at den langvarige Urolighed havde saaledes udmattet ham, at han ikke kunde holde det længer ud, hvorfor han fandt sig tvungen til, det omstændigen og skriftligen at angive.

Det Skrift, som af ham selv tilligemed af Flemming Uhlfeld og Bjørn Uhlfeld findes undertegnet, og Cantzleren Christian Thomesen Sehsted insinueret, lyder saaledes.

"Af højtrængende Nød og imod min Tanke eller Villie er jeg bleven foraarsaget til, ved min kjære Broder og kjære Fetter, Ærlige og Velbyrdige Mænd, Hr. Flemming Uhlfeld til Ørebygaard, saa og Bjørn Uhlfeld til Mølleröd &c. hos Hr. Cantzler Christian Thomesen at anholde, at han vilde paa det underdanigste begjære hos Hans Kongelige Majestæt min allernaadigste Herre og Konge paa mine Vegne, at jeg maatte blive tagen

h) Relat. Hafn.

i) Defens. Hon. Art. 21.

tagen udi og under Hans kongelig Majestæts Naadige Beskjærmelse, efterdi mig nu adskillige Gange er berettet, at der skal findes nogle onde Mennesker, som søge at efterstræbe mig min Hustrue og Børn, ja end paa vort Liv, i det at de mig og Mine med Gevalt vilde anfalde ved Nattetider i mit Hus, sligt deres onde Forsæt at fuldende, og er allerede over 4 Uger siden, jeg om sligt deres onde Forsæt er bleven advaret. Jeg kan endnu Ingen tilvisse beskylde udi dette; men der menes vel, at Walter skulde have nogen Videnskab derom, hvis han ellers vilde aabenbare, hvad han derom veed. Sligt nu at forekomme, beder jeg venlig min kjære Broder og Fetter det at ville andrage for Hr. Canzler, at han paa det underdanigste paa mine Vegne vilde hos Hans Kongel. Majest. anholde om, Beskjærmelse og Sikkerhed udi mit Hus at maatte nyde. Jeg haver ikke tilforn herom noget vildet movere hverken hos en eller anden, formodende, de deres onde Forsæt af sig selv skulde lade falde. Men nu der formerkes, at de deres onde Forsæt continuere, nødes jeg dette at lade andrage for Hans Kongel. Majest. min allernaadigste Konge og Herre, med underdanigste og visse Haab, at Hans Kongel. Majest. som

Lan=

Landets Fader, og alle deres Forsvar, som sidde under hans Beskjærmelse, sig min ringe Person og antager under Hans Naadige Beskjærmelse, og som en retfærdig Dommere ved sin høje Autoritæt videre efter saadanne uforsvarlige Actioner, som ere agtede at sætte i Verk, flittigen inqvirerer, saa kommer heraf vel den rette Grund og Sandhed for Dagen.

Kjøbenhavn den 12 April Anno 1651.

Corfitz Uhlfeld.

Flemming Uhlfeld.

Bjørn Uhlfeld.

Da Hans Majest. var bleven erkyndiget om dette, og Hr. Flemming Uhlfeld og Bjørn Uhlfeld gave tilkjende, at der var periculum in mora, befol han strax tvende Mænd, Jürgen Sehsted og Henrik Rantzou, at forføje sig til Rigets Hofmester, for at tilbyde ham al den Protection og Beskjermelse, han selv vilde forlange, og gav ham Valg, enten han vilde have Herremænd, Drabantere eller Andre til Vagt. For dette Beskjermelses-Tilbud lod Hofmesteren Hans Majestæt allerunderdanigst betakke, men sagde derhos, at han ingen Vagt forlangede, saasom det var ham nok, at Hans Majestæt tog ham i sin kongelige Protection k). Men, saasom

 han

k) Relation. *Georg. Seefeld.* &c. *Henr. Rantzow.* Hafn., 13 April. 1651.

han strax derpaa ved sine Tjenere af Borgerskabet udi hans Nabolav lod begjære, at de vilde staae ham bi, om Nogen i hans Hus ham vilde gjøre Vold, kunde det Svar, som han gav paa det kongel. Tilbud ikke andet end mishage Hoffet, saasom det gav Suspicion og Mistillid tilkjende, og idetøvrige synes at vise, at den Frygt og Skræk, som han foregav sig at være udi, var ikke saa stor, og saa virkelig, som han vilde persvadere Folk derom; thi det beroede alt paa en løs Qvindes Snak, som intet Bevis kunde tilvejebringe, hvor store Løfter hun end derom havde gjort.

Walter berettede Hans Majestæt strax derpaa, at Dina var kommen til ham, og havde tilkjendegivet en Skræk, som hende var paakommen, efterdi hun i Hofmesterens Hus havde hørt, udi hvad Ærende Flemming Uhlfeld og Bjørn Uhlfeld vare skikkede til Cantzleren Christian Thomesen Sehsted. Der befandtes ogsaa, at hun samme Aften havde været forklædt udi Mandsklæder hos Doct. Sperling, for at bede ham at formaae hos Hofmesteren, at hendes Navn ikke til Nogen maatte angives.

Man seer heraf, udi hvilken Labyrinth denne listige Qvinde da allerede havde bragt sig, og at hun paa begge Steder havde forbundet sig til at gjøre store Angivelser bevislige, og søgte at forlænge Tiden med Snak: hvilket, da Hans Majestæt mærkede, lod han

hende

hende omsider anholde, for at høre, om hun offentligen vilde bekjende, hvad hun hemmelig havde forebragt: thi Alt hvad hun til denne Tid havde angivet, nemlig fra den 29de December 1650. til den 13de April 1651. var holdet saa hemmeligt, at hverken Rigets Hofmester, hvormeget han end beflittede sig paa Kundskaber, ej heller nogen anden havde faaet det ringeste deraf at vide; thi, saasom Personen var den høieste Embedsmand, og Familien den anseligste udi Riget, vilde Hans Majest. ikke, at Sagen skulde rygtes, havde ogsaa end videre opsat Tiden, og ikke skredet til denne Arrest saa hastig, hvis han ikke havde mærket, at Dina spillede en dobbelt Person, og hvis Hofmesterens Mistanke om et Anslag mod sig ikke havde foraarsaget, at Sagen ikke længer kunde holdes hemmelig.

Efterat Dina saaledes den 13de April var bleven arresteret og sat i Forvaring paa Slottet, befandtes hun at være meget svag, og tilstod hun siden at have taget Forgift til sig, som hun havde bekommet af en Qvinde, der solgte Rottekrudt. Medici bleve da did hentede, som gave hende ind, hvad som kunde være tjenligt til at fordrive Giften, og imidlertid raadede, at hun skulde examineres, saasom det var uvist, om hun kunde blive ved Livet; herudover blev Oluf Brokkenhus, som var Hofmesterens Svoger, Otto Krag, øverste Secreter, og Hofpræ-

dikan-

dikanten Hr. Jacob Lauritzen, befalede den 14 April, hende at forhøre, som deres Forretning udviser l). Forhøret skede udi Slotsfogdens Kammer, hvor adskillige Spørgsmaal bleve gjorte.

1.

Om hende var bevidst, eller om hun nogen Tid havde sagt, at Nogen vilde myrde Rigets Hofmester med hans Frue og Børn, udi hans Hus?

Dertil svaret, efterat hun den tilbørlige Ed havde aflagt, og var formanet til at sige og blive ved Sandhed, at hun ikke vidste, eller nogen Tid havde sagt det.

2.

Om hun vidste, at Oberst Walter derom havde nogen Videnskab?

Svarede dertil, at hun det ikke vidste.

3.

Hvo til hendes Barn, som hun fik for 4 Uger siden, var Barnefader?

Svarede, at Rigets Hofmester dertil var Barnefader.

Men, da alle hendes Svar hende bleve forelæsede, sagde hun og blev stærkt derved, at hvad hun i de to første Poster havde udsagt, sig saaledes forholdt; men at hun udi den 3die Post ikke havde sagt Sandhed, og vilde hendes Ed alene til de to første Po-

l) Exam. Jurid. *Dinæ.* 14 April. 1651.

Poster hentyde, bekjendte derpaa, at Barnefaderen var en Præst paa Lavind ved Navn Hr. Poul Andersen.

Efterat saadan Beretning var gjort, skred man til Hovedposten om den første Angivelse, og blev hun da tilspurgt, om hun ikke for nogle Uger siden til Hans Majestæt selv udi Cantzlerens og Statholder Gersdorffs Nærværelse havde sagt utvungen og unødt, at hun for nogle Uger siden skulde have lagt i Sengen hos Rigets Hofmester, dog Frøken Leonora ucfvidende, og da hørt og seet, endog Hofmesteren hende med Klæder bedækkede, Frøken Leonora at være kommen med et Glas til Sengen med Gift udi, at de da begge talede sammen, og overlagde med hinanden om at forgive Hans Majestæt, og at, da Hofmesteren sagde, at han frygtede, det var for stærkt, saa at Hans Majestæt deraf skulde briste, svarede hans Frue: nej, han skal deraf gaae bort som i en Dvale; item, om hun, nemlig Dina, ikke har berettet, sig at have seet der i Huset D. Sperlings Skrift, hvorledes fornævnte Gift skulde bruges?

Til dette vigtige Spørgsmaal svarede hun ja, at hun af Oberst Walter var bleven opfordret paa Slottet, og der havde saadant berettet.

Dette blev hende paany med alle sine Omstændigheder forelæst, og Hofprædikanten Hr. Lauritz

Ja-

Jacobsen formanede hende med Alvorlighed at sige Sandhed. Hun blev ved sit forrige Udsigende, og sagde sig at ville døe derpaa. Dette alene lagde hun da dertil, at, saasom hendes Hoved var saa svagt og forvirret, kunde hun sig ikke videre erindre om Giften, alene at den blev hensat udi et Skrin, og ikke udi et Skab, berettede derhos, Hofmesteren at være Fader til hendes Barn, og ikke Præsten, som hun tilforn, af Frygt for Hr. Oluf Brokkenhus, havde navngivet, og fragaaet hendes første Bekjendelse. Saaledes afløb dette første Forhør, som er bekræftet af **Oluf Brokkenhus, Otto Krag,** og **Hr. Lauritz Jacobsen.**

Efterdi nu Dinæ Bekjendelse Hofmesteren var saa nærgaaende, at den ikke længer kunde holdes hemmelig, lod Hans Majest. de nærværende Rigets Raads Betænkende derover forlange. Og kunde de samme ikke andet raade, end at saadant maatte Hofmesterens communiceres, hvilket og skede. Hofmesteren begjærede da ved Lands Lov og Ret at tiltale denne letfærdige Qvinde, og at erholde Dom over hende for saadan uhørlig Angivelse, hvilket Hans Majest. strax tillod, og lod ham sige, at han ikke alene accorderede ham efter Begjæring Lands Lov og Ret, men endogsaa vilde assistere ham udi alt hvad, som udfordredes til Sandhedens Oplysning og Justiciens Beførdring. Hvorfore **Uhlfeld** takkede Kongen,

gen, som sees af den trykte Extract af hans skriftlige Taksigelse, og videre Ansøgning, saa lydende m).

Jeg takker Hans Kongel. Majest. paa det allerunderdanigste, at Hans Kongel. Majest. Naadigst vil tee mig sin Assistence til Sandheds Oplysning udi den uhørlige Sag, som mig er tillagt, paa det at det maa komme for Lyset, hvo der skyldig er; og at den eller de, som Skylden hos findes, maa blive tilbørligen straffede, og den Uskyldige maa frikjendes. Saa beder jeg ogsaa de ærlige og velbyrdige Mænd, Otto Krag. Kongl. Majests. øverste Secreter, og Oluf Rosenkrands, ved hvilke Hans Majest. dette haver mig ladet forebringe, at de vilde denne min underdanigste Relation Hans Kongelige Majestæt foredrage, og mig derpaa en naadig Resolution erhverve, om at kunne uden nogen Ophold begynde at procedere mod Dina, og udføre den Sag, hun mig saa falskeligen har angivet for, saa skal Hans Kongelige Majestæt see og erfare min store Uskyldighed, og at jeg er og bliver en ærlig Mand, trods alle mine Uvenner, i hvor mange de end monne være, 2c.

Men

m) Petitio & grat. actio *Uhlf.* Hafn. 19. April. 1651.

Men saasom Sagen var af yderste Vigtighed, og Angivelsen angik Kongens høje Person, fandt Hans Majestæt efter de nærværende Rigets Raads Betænkende for raadeligt at befale Hofmesteren at blive tilstede, og ingensteds at henreise, uden at det skede med Kongens Videnskab. Dette fortrød Hofmesteren, og, saasom han udtolkede denne kongelige Anmodning som en Arrest, besværgede han sig derover for Rigets Raad. Men Rigets Raad menede, at Kongen kunde have Føje til saadan Befalning, eftersom, hvis Hofmesteren udi slige Conjuncturer skulde have gjort nogen Rejse af Staden, det var at befrygte, at Mange vilde bestyrkes i den Indbildning, at det skede af Redsel for en overhængende Fare, og Anledning derved gives til ufordelagtig Snak og Domme.

Foruden dette besværgede Hofmesteren sig over en anden Post, nemlig at Dina var i Forvaring paa Slotset, da hun dog burde sidde udi et andet Fængsel, hvor han selv kunde holde Vagt over hende; thi, saasom han var Sagsøger, formenede han, at hun var hans Fange. Hans Majestæt derimod menede, at hun var hans Fange, og derfor ikke kunde overgives udi Andres Hænder. Dog, paa det at Hofmesteren ingen Aarsag skulde have til at klage sig derover, lod Hans Majestæt hende sætte over Porten nedenfor Slottet, hvor der var en Corps de Garde,

og

og blev det Hofmesteren tilladt at have hos Vagten sine Tjenere, som kunde give Agt paa, at ingen kom til Dina uden Vedkommende. Men dette kunde dog ikke stille Hofmesterens tilfreds, og seer man, at denne Post er en af dem, som han mest har besværget sig over udi hans højtrængende Æres-Forsvar n).

Derpaa lod Rigets Hofmester stævne Dina til Bytinget, og begyndte saaledes denne mærkelige Proces, som til Byting, Raadstue og Herredag blev udført. Paa Bytinget blev Sagen vidtløftigen examineret og Vidnerne forhørte. Hvorpaa en Bytingsdom faldt den 28de Maj af saadant Indhold: 1) at efterdi der befandtes, at Dina havde vaklet og været ustadig i hendes Angivelse og Beskyldninger, saaledes, at hun udi det første Forhør havde udlagt til Barnefader først Rigets Hofmester, siden Herr Poul Andersen, en Præst paa Lavind, og endeligen Hans Excellence Hofmesteren paa ny igjen, ved hvilken ulige Bekjendelse hun havde gjort sig meget mistænkelig. 2) At hendes Beskyldninger havde kun bestaaet i hendes egne Ord uden nogen paafølgende Bevis eller andre tilbørlige Omstændigheder, hvormed saadan Udsigelse bestyrkes eller bekræftes kunde. 3) At det er ej heller bevist, at Dina nogentid, medens hun lavede til Barsel, eller strax efter Barnefødselen, enten for hendes Moder eller nogen anden saadant ha-

vet

n) Defens. Hon. Art. 36.

ver tillagt Rigets Hofmester, eller hans Navn i ringeste Maader derom at være nævnt, men langt anderledes er befundet af hendes egen kjødelige Moders Bekjendelse, som ej heller i nogen Maade om Hans Excellence Rigets Hofmester mælder eller taler, hvilket og iligemaade af hendes eget Barn for Retten udsagt er, derimod Dina da hverken Modsigelse eller Benægtelse i nogen Maade gjort haver. 4) Ere fremstillede mange og adskillige Vidner, som efter Loven vundet have, at aldrig i det Kammer i det ny Hus ud til Skindergaden, hvortil den Trappe opgaaer, som Dina udsagt haver en Nat hos Rigets Hofmester udi en Seng at skulde have ligget, hvor Froken Leonora om Morgenen med et Glas med Forgift udi skal være indkommen, enten nogen Seng at have staaet eller endnu staaer. 5) Videre er bevist med adskillige trofaste Vidner, at Hans Excellence Rigets Hofmester aldrig fra sin Frue nogen Nat haver ligget, uden naar hendes Naade har været i Barselseng, eller nogen af dem har været forrejst: imidlertid har Hans Excellence altid ligget udi det gamle Hus og aldrig i det ny. 6) Er ved mangfoldige troværdige Vidner klarligen beviset, at Dina Vinhofvers aldrig med Rigets Hofmester selv udi egen Person talet haver, hvilket han ogsaa selv i sin høje Benægtelse bekræfter. 7) Er beviset, at Dina Vinhofvers først efter Jul sidst forleden har begyndt at

have

have sin Gang udi Hofmesterens Hus. 8) Haver Frøken Leonora Christina hendes Kundskab og Erklæring meget vidtløftig herom til Sagens Oplysning udi Retten indleveret, hvilket hun haver tilbudet sig paa tilbørlige Steder ved Ed at bekræfte, er ogsaa derhos fremført Rigets Hofmesters egenhændige skriftlige Erklæring og hans Benægtelse, som han paa tilbørlige Steder erbyder sig med Ed at bekræfte.

Efter saadanne Omstændigheder dømte Byfogden, Claus Ravn, Dinæ Vinhofvers Beskyldninger og løse Udsigelser at være magtesløse, og Rigets Hofmester, samt Frøken Leonora Christina, for hendes ugrundede og ubeviislige Angivelse at være befriede. Men, saasom Rigets Hofmester paa hendes Liv havde ladet irettesætte, og saadant ej henhørte til denne Ret, blev denne Post henviist til højere Retter.

Af denne Bytingsdom sees nogenledes Processens Historie, nemlig, at Dina endda ikke havde staaet fra sin engang gjorte Angivelse, men paastaaet sine Beskyldninger, hvorvel hun har været vaklende og ustadig udi Omstændighederne, saa at denne hendes Ustadighed, saavelsom Hofmesterens Vidner have fældet hende alene. Hendes Procurator var En ved Navn Bernhardus Sogt, over hvilken Uhlfeld giver et hæsligt Portrait i sin Æres Forsvar o).

Ef-

o) Defens. Honor. Art. 40.

Efterat Sagen havde været for Bytinget, kom den siden for Raadstuen, hvor Byfogdens Dom blev stadfæstet ved en Raadstuedom sub Dato 12 Junii. Endeligen kom den for Herredagen, som var den højeste Ret, hvor Hofmesteren selv tilligemed Frøken Leonora med et stort Følge af deres Venner mødte. Der anvendte Hs. Majestæt med Rigets Raad al mulig Flid paa at formane Dina til Sandheds Bekjendelse, saa at man gjorde udi tvende Dage intet andet, end at examinere og confrontere hende med Walter, og det i Hofmesterens egen Nærværelse. Da med Manges Forundring bekjendte hun omsider, usandt at være, hvad hun havde angivet, saavel om Giften som om Barnet, tilstod, at hun ikke havde talet med Hofmesteren førend for Retten, og besværgede sig over Walter, som den, der havde forledet hende til at gjøre saadan Angivelse. Herudover blev hun dømt at miste sit Liv af Kongen og Rigets Raad, hvis endelige Sententz lyder saaledes p):

Efter Tiltale, Gjensvar, og denne Sags Lejlighed, og, efterdi aldeles intet af Dina Vinhofvers er bleven forebragt videre end hendes egne bare Ord, hvormed hun sin Beskyldning mod Rigets Hofmester, at han hendes Barnefader skulde være, kunde bekræfte; men Rigets Hofmester derforuden med mang-fol-

p) Sentent. Senat. die 3 Julii 1651.

foldige Vidner og Omstændigheder har bevist, hendes Sigtelse og Angivelse usandfærdig at være, saa deraf og hvad hun om Forgiften havde forebragt, iligemaade en opdigtet Løgn at være befindes, og Borgemestere og Raad derfor Rigets Hofmester for Barnefader at være, og hannem saavelsom Frøken Leonora for den Gifts Beskyldning befriet, og Dina endeligen her for den høieste Ret godvilligen bekiendt at have Rigets Hofmester og Frøken Leonora paaløiet, og dertil af Jørgen Walter at være tilskyndet, er derpaa for Retten afsagt, at Borgemester og Raad, som Byfogdens Dom stadfæstet have, med deres Dom ingen Uret giort have, men den bør ved Magt at blive.

Belangende den Straf, som Borgemestere og Raad have tildømt, at Dina skulde lide paa sit Liv, da, enddog det ikke var deres Dom at dømme efter andet end Lands Lov, Ret og Forordninger, og den høieste Øvrighed alene tilkommer Love at give og forandre; dog, efterdi denne Dinæ uhørlige Digt og Løgn angaaer Hofmesterens og Frøken Leonoræ Liv, Ære, Velfærd og deres gandske Huses Beskiæmmelse, da bør hun billigen

der-

derfor sit Liv at miste. Dat. &c. teste *Christophoro Urne*, Justitiario nostro Dilecto.

Efter denne endelige afsagde Dom aflagde Hofmesteren Taksigelse til Kongen og Rigets Raad for Sagens Beforbring, bad derhos, at hun maatte fuldkommeligen tilholdes at udlægge alle dem, som havde forført hende til saadan falsk Angivelse. Desligeste at erlange Satisfaction for den Spot, som han sagde sig at være vederfaren. Udi det sidste kunde man intet andet gjøre, end hvad som gjort var, nemlig at lade Sagen examineres ved Lands Lov og Ret, frikjende den Angivne, og dømme Angiveren fra Livet. Men for at føje ham udi den første Post, blev Dina den 5te Juli pinligen forhørt, hvilket sees af hendes Bekjendelse, som er anført udi Processen sub. lit. I. og undertegnet af Johan Damiano og Jens Jacobsen, hvilke vidne om hendes Bekjendelse saavel for som og efter Torturen saaledes:

Anno 1651 den 30 Junii, da vi Undertegnede af Hans Kongelige Majestæt vare befalede, Dina, som da sad fangen paa det blaa Taarn, at besøge, og hende med Guds Ord, saavidt muligt være kunde, til Sandheds Bekjendelse at bevæge, bekjendte hun for os med megen Graad frivilligen, som følger:

1) At Jørgen Walter var Fader til hendes Barn og ingen Anden: klagede og paa

han-

hannem, at han i en lang Tid, ja gandske siden hun kom fra Tydskland, havde lagt sig efter hende til Letfærdighed at bedrive; sagde og derhos, at Walter, efterat de vare komne i Omgjængelse med hinanden, var engang i hendes Moders Huus i Moderens Fraværelse, hvor han da første Gang havde givet hende Anledning til alt dette, som hun siden for Hs. Kongelige Majestæt bekjendt havde.

2) Bekjendte Dina, at Rigets Hofmester aldrig havde ligget hos hende, og at hun aldrig havde seet eller fornummet til nogen Forgift i hans Huus.

3) At Jørgen Walter havde kommet hende til at sige Rigets Hofmester Saadant paa, og at han, nemlig Walter, havde sagt, da hun var bange derfor: Holder med Kongen, ellers gaaer det paa Eders Liv. Men dersom I det gjør, kan jeg og I komme til Ære, og jeg vil forsikkre Eder, at Eder intet skal skade.

4) Bekjendte hun, at Ingen var Medvider i denne Sag uden Hun og Walter; men han havde kommet hende til at sige Saadant, og endel deraf havde hun taget af sig selv.

Anno 1651 den 1ste Juli vare vi underskrevne atter igjen hos Dina, efter Hans Majestæts naadigste Befaling, da vi befandt hende smuk andægtig, og var hun endda ved samme Bekjendelse.

Men den 2den Juli, da vi atter efter Hs. Majestæts Befaling mod Aftenen kom til Dina; var hun langt anderledes tilsinds end tilforn; thi, da beklagede hun (dog ikke uden Graad) sig ikke at have sagt Sanden for os om Mandagen og Tirsdagen næst tilforn. Saa vidt betænkte hun vel at være Sanden, at Walter havde haft Omgjængelse med hende, og var muligen Fader til hendes Barn; men Hofmesteren var dog ikke uskyldig for hende; ja, hvad hun tilforn paa Bytinget havde bekjendt, sagde hun altsammen at være Sanden.

Den 5te Julii blev os atter af Hs. Majestæt befalet, at vi paa ny fornævnte Dina paa det flittigste skulde examinere, og med Guds Ord hende til Sandheds Bekjendelse og christelig Beredelse til en salig Afsked fra denne Verden bevæge, til hvilken Ende, da vi blandt meget andet førte hende hendes Synders Betænkelse til Gemyt, svarede hun, at hun vel vidste, at Gud kjendte hendes Hjerte, han og kjendte

kjendte Rigets Hofmesters Hjerte; og derfor er den Gjerning ikke skjult for ham, nemlig, at jeg laae hos ham under Dynen ved den høire Side, og da hørte, at Frøken Leonora kom ind til ham om Morgenen, som han laae paa Sengen, og sagde til ham: Her have vi det, som vi talede om i Aftes, rc. Derpaa blev Dina adspurgt, om hun kunde sige det med en god Samvittighed, og, om hun herudi ikke gjorde noget Menneske til Villie, eller af Had til Nogen sagde Saadant, hun da skulde afstaae og forandre saadant ugudeligt Forsæt, paa det at hun kunde døe som et Guds Barn; dertil svarede hun, at hun det bekjendte med en god Samvittighed, og ikke af Had, eller gjorde Nogen til Villie derudi, og endeligen sagde, at hun vilde døe paa den Bekjendelse, som hun paa Tinget havde gjort.

Da hun nu videre blev adspurgt, hvi hun havde været saa ustadig, i det hun først for den høie Ret paa Slottet for Kongen og Rigets Raad, saavelsom og for os tvende Gange om Mandagen og Tirsdagen gik fra hendes første Bekjendelse, og da gandske undskyldte Rigets Hofmester, at han aldrig havde ligget hos hende, og hun aldrig havde seet

og fornummet noget Sorgift i hans Hus, og nu atter faldt til den forrige Bekjendelse igjen, da svarede hun: det gjorde jeg, fordi jeg havde ingen Vidnesbyrd, og fordi min Vederpart svor, at det var Løgn, jeg sagde. Fremdeles sagde hun: jeg gjorde ilde, at jeg gik fra min første Bekjendelse.

Endeligen blev hun tilspurgt, om hun ellers havde at klage over noget Menneske, eller særdeles over Walter, som kunde have ført hende paa denne Handel og kunnet give hende Anledning til Saadant at sige; hvortil hun svarede: Ingen haver mig her tilskyndet; men det klager jeg over Walter, at han førte for Hs. Majestæt det, jeg i Enfoldighed betroede ham, efterdi han svor, at det ikke skulde komme videre.

Saadan var da hendes Bekjendelse for Johan Damiano og Jens Jacobsen, som efter kongelig Ordre examinerede hende udi det blaa Taarn udi nogle Dage saavel for som efter Dommen, der blev falden, og seer man deraf denne Qvindes saavel store Ondskab som selsomme Ustadighed. Herudover blev hun den 5te Juli om Eftermiddagen pinligen forhørt, og da gik hun i Torturen fra den sidste Bekjendelse igjen, og tilstod Alt, hvad hun havde bekjendt den 30te Junii og 1ste Julii til Hofmesterens Befrielse igjen.

igjen, undskyldte alene Wækter, at han ikke havde forledet hende dertil, og confirmerede hun det samme med meer Omstændighed Dagen derefter.

Her var da intet andet tilovers end at gjøre en Ende paa Sagen, og at skille fra Livet denne onde, listige og tilligemed daarlige Qvinde, der havde bragt det hele Rige udi Bevægelse. Hendes Execution blev da berammet til den 11te Julii, da, efterat hun Dagen tilforn, som var den 10de Julii, var bleven delagtiggjort udi det højværdige Sacramente, begyndte hun at qvæde en anden Vise igjen, og efter Herr Jens Jacobsens Vidnesbyrd, som var Medtjener til Nicolaj Menighed, og som fulgte hende til Retterstedet, klagede over Rigets Hofmester og Mag. Simon, som havde nægtet hende den rette Haandskrift, hvormed hun sin Sag kunde have oplyset, og sagde, at hendes Blod skulde raabe over dem, og hvad hun havde sagt om dem for Retten, det vilde hun med sit Blod bekræfte, at hun paa Torturen var gaaet fra den Bekjendelse, skede af Frygt, at hun skulde være pinet længer, hvis hun havde blevet bestandig ved den første Bekjendelse. Denne Bekjendelse gjorde hun om Formiddagen den 10de Julii udi Slotsfogdens og ovenmeldte Herr Jens Jacobsens Nærværelse.

Dagen derefter, som var berammet til Executionen, nemlig den 11te Julii, kom samme Nicolai

Me-

Menigheds Capellan til hende om Morgenen tidlig Klokken 3, og med sædvanlig Formaning holdt hende til Sandheds Bekjendelse, da svarede hun: det jeg bekjendte for Eder om Rigets Hofmester og Mag. Simon igaar, det er og min Bekjendelse i Dag, hvorpaa jeg og strax vil lade mit Liv. Da hun kom ned af Taarnet, og gik paa Slotsbroen mellem Præsten og Slotsfogden, fremturede hun i samme Bekjendelse. Endeligen, da hun kom paa Retterstedet, og der blev Skarpretteren vaer, tilligemed Hofmesterens Haandskriver Kjeld Fris, slog hun til den sidste med sine Fingre, og sagde paa Tydsk: din Herre og Mag. Simon skal jeg klage over for Guds Dom. Endeligen blev hun henved Klokken 4 om Formiddagen rettet paa Slotspladsen, da alle Broer vare opdragne, og hendes Hoved, efterat det var afhugget, blev sat paa en Stage.

Saadant Udfald havde Dinæ Angivelse, der gav Anledning til de paafølgende store Tragoedier, og mærkelige Hændelser, som befatte og opfylde en considerable Del af Friderik den Tredies Historie; jeg haver her saavelsom andensteds søgt, saameget som muligt, at udlede Sandheden, og derfor igjennemløbet alle Processens Acta, og confereret dem med Uhlfelds derover gjorte egne Anmærkninger. Det meste, som i denne Sag synes at kunne gra-

vere

vere Hofmesteren, var den Bekjendelse; som Dina gjorde, efterat hun havde communiceret den 10de Julii, og siden Dagen derefter paa Retterstedet, hvorom haves saavel Herr Jens Jacobsens Attest q), som Slotsfogdens r), endskjøndt Uhlfeld holder disse Attester mistænkte, endel, efterdi de alene vidne derom, endel ogsaa, efterdi den Bekjendelse, som Dina gjorde udi Taarnet den 10de Julii, ikke findes underskreven af Hofprædikanten og Slotspræsten, hvilke dog tilligemed Herr Jens Jacobsen samme Tid betjenede hende; dog kan man aldeles ingen Aarsag have til at holde Herr Jens Jacobsens Vidnesbyrd herudi mistænkt, endel, efterdi denne hans For-

q) Attest. *J. Jacob.* sub lit. K.

r) Attest. *Joach. Waltp.* sub lit. M. hvilken lyder saaledes: ick unten benannten bekenne mit meiner eigen Hand, daß ich auff Befehl meiner hohen Obrigkeit habe lassen justificiren Dina. Gleich wie sie hat ihr Vater Unser ausgebetet, und ich sie darauff dem Scharffrichter hatte überantwortet, in dem daß sie hin wil gehen in dem Sande, da stehet des Herrn Reichs Hoffmeisters Diener mit Nahmen Kjeld; da sagte Dina und hub zwey Finger in die Höhe: dein Herr und Mag. Simon die soll ich verklagen für GOttes strengen Gericht. Geschehen auf dem Schloßplatze bey der Richterstädte den 11te Julii 1651.

Joachim Waltpurger, Schloßvogt.

Forretning var en sædvanlig Forretning, og han som en god og beqvem Mand plejede at følge alle andre Fanger til Retterstedet, endel ogsaa, efterdi han tilforn havde attesteret det, som Dina havde udsagt til Hofmesterens Befrielse.

Alt hvad man herom kan sige, er, at man ingen Reflexion kunde gjøre paa Dinæ Ord; thi man kan sige, at der hos hende fandtes en Samling af Alt, hvad som Ondskab og Daarlighed kunde tilvejebringe, ja at hendes Daarlighed var saa stor, at man kunde ansee hende som En, der havde en Skrue løs i Hovedet. Hvad hun med Graad og Taarebejaede en Dag, benægtede hun med samme Vemodighed en anden; ja undertiden i et Forhør gik 2 eller 3 Gange fra, hvad hun tilforn havde sagt. Det er derfor forunderligt, at en saa skarpsindig og habile Mand, som Corfitz Uhlfeld, kunde formere sig slige vidtløftige Suspicioner af en saa daarlig Qvindes Angivelse; thi det er ikke saadanne Instrumenter, man betjener sig af, til at styrte mægtige Familier. Hans pludselige Ur-dvigelse af Rigerne, og hans derpaa publicerede Skrift mod Regjeringen viser dog, hvilken Bevægelse saadan Chimere, som en fornuftig Mand burde foragte, har bragt ham udi, og at han har indbildet sig, at det hele Land conspirerede til hans Undergang, efterdi et Qvindemenneske af en saa slet disponeret Hjerne fandt for godt at sammensmedde

smedde en urimelig Historie, som ved mindste Examen røbede sig selv.

Men for at komme til Historien igjen, da, saasom Oberst Walter strax blev indviklet udi denne Sag, efterdi Rigets Hofmester i sine udstedte Klagemaal og Skrifter det ene af den 12te April og det andet af den 14de ejusdem havde efter Dinæ Beretning talet om ham som Medvider udi et mordisk Anslag, saa lod han Hofmesteren til Herredagene stævne for at frikjendes for saadan Beskyldning, og at erlange Satisfaction for tilføjede Beskjæmmelse. Hvilket sees af hans Indlæg dateret den 25de Junii 1651, og, saasom Dina skulde have aabenbaret for den tydske Præst Mag. Simon Hennings og Doct. Otto Sperling, Walters Anslag og prætenderte mordiske Forsæt mod Hofmesteren, hans Frue og Børn, saa vare samme trende Mænd de fornemste Vidner, som for Under-Retterne bleve examinerede udi denne Sag, foruden Frøken Leonoræ Vidnesbyrd, og 3 Sedler, som Dina bemeldte Frøken havde tilskrevet, og paa hvis Gyldighed alting udi Sagen beroede: Hofmesteren selv var herudi saa agtsom, at han ikke vilde indlade sig udi nogen Beskyldning mod Walter, men forlangede alene, at Vidnerne maatte examineres og Brevene læses, for deraf at see, hvorledes og hvorfore Walters Navn udi Klagerne af 12te og 14de April var indført.

Mag.

Mag. Simons Vidnesbyrd blev aflagt for Ministerio paa Conventhuset den 6 Maj, og hans Hustrues *Margaretæ* for samme Ret den 11te Junii, hvilke begge Vidnesbyrd ginge derpaa ud, at *Dina* havde aabenbaret dem *Walters* Forsæt mod Hofmesteren, som hun sagde, sig at have hørt af *Walters* egen Mund.

Doct. Sperlings Vidnesbyrd blev aflagt for Bytinget den 7de Maj med den Omstændighed, at Hofmesterens Tjener Langemak, som var i Ledtog med *Walter*, havde ladet eftergjøre Nøglen til Hofmesterens Porte.

Frøken Leonoræ Vidnesbyrd var af samme Indhold, og foruden hendes Sigelse, som hun med Ed tilbød sig paa tilbørlige Steder at bekræfte, fremviſede hun 3 af *Dina* sig tilskrevne Sedler, hvoraf den sidste melder især om *Walter* som Medvider udi fornævnte mordiske Anslag. Derpaa blev af Rigets Raad fælden saadan Dom:

Efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Lejlighed, og, efterdi Rigets Hofmester Walter ingen fuldkommen Sag om nogen mordisk Gjerning har givet, er derpaa for Ret afsagt, at Rigets Hofmester bør for denne Walters Tiltale fri at være, og, efterdi ikke bevises noget mordisk Anslag at have været paa færde, da bør og Walter for saadan Be-

skyld-

skyldning fri at være, dog pligtig at blive tilstede, for hvis videre han skal tiltales. Teste *Christophoro Urne* Justitiario.

Over hvilken Dom ingen af Parterne kunde besværge sig: thi det var Hofmesteren nok til Befrielse mod Walters Tiltale, at han gjorde bevisligt, hvad han havde skrevet, nemlig at Dina havde meldet om Walter udi sin Angivelse; det var ogsaa paa den anden Side nok til Walters Befrielse, at Beskyldningen grundede sig alene paa en løs Qvindes blotte Ord. Men, at han ved Dommen blev holden til at blive tilstede, var, for at svare til Hovedsagen, hvorudi Hofmesteren kunde have Tiltale til ham igjen.

Efterat Hofmesteren ved saadan Dom var bleven frikjendt for Walters Tiltale, og Walter arresteret, paastod Hofmesteren, at Walter skulde gjøre Rede til den Angivelse om Forgiften, som mod Udgangen af forrige Aar var skeet: thi, endskjøndt Dina var Angiveren, saa dog var alting skeet igjennem Walters Canal, og han udi hendes Sigelse nogle Gange havde været nævnt som Autor til den hele Historie. Hans Majestæt fandtes da bered til at give Hofmesteren al den Satisfaction, han kunde forlange, og tilspurgte ham strax, om han vilde procedere mod Walter; men Hofmesteren, efter lang Betænkende, resolverede, at han ikke vilde lade sig

ind

ind udi nogen formelig Proces med Walter, af Frygt, at, hvis Walter blev frikjendt, han da skulde lide Tiltale af ham for at være paa sit Navn og Rygte ubevisligen angreben, sagde derfor, at han henstillede Alting til Hs. kongl. Majestæts Godtfindende.

Hvorudover Hs. Majestæt, paa det Intet skulde efterlades, som kunde tjene til Sagens Oplysning, og at Hofmesteren ikke ringeste Anledning skulde have til at klage sig over Rettens Fornægtelse, tog selv Størningen over Walter, og lod ved sin øverste Secretair Otto Krag mod ham procedere. Walter tilstod da for Retten, at han havde forebragt Kongen Dinæ Angivelse, hvilket han mente at have været hans Pligt, nægtede derimod at have havt noget ondt Forsæt mod Hofmesteren, langt mindre at have aabenbaret Dina Saadant. Og, saasom Dina udi denne hendes Beskyldning havde intet anført uden hendes blotte Ord, og hun derudi adskillige Gange havde vaklet, afsagde Retten den 21de Julii en Dom, saa lydende:

Efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Leslighed, og endog Georg Walter ikke har Uret gjort, i det han for sin Herre havde aabenbaret det, hannem af en Qvinde var berettet, som saa stor Magt var paaliggende; dog, efterdi han saadan sin Beretning til

Styrke,

Styrke, og at gjøre des tvøligere, med samme Qvinde sig ikke noget uærligt at vide, haver bekræftet, uden hvad hun om Rigets Hofmester selv havde bekjendt, som dog af hendes Paategnelser, før Dom her er gangen, og siden hendes Moders og Dotters Bekjendelse og andre Omstændigheder om den mistænkelige Omgjængelse, som imellem dem haver været, anderledes befindes; han og sin egen Ære og Ophøjelse særdeles herved med andres Ulykke har eftertragtet, da, efterdi Kongel. Majest. udi saadant ikke kan have nogen Behag, haver Hans Majest. Naadigst for raad som befundet, Georg Walter hermed at paabyde og befale, at han sig her af Riget inden 3 Ugers Forløb skal begive; og derefter ikke udi Danmark og Norge at lade sig finde. Datum in Arce Hafn. die 21 Julii 1651, teste *Christophoro Urne* Justitiario.

Dette var at maale Hofmesteren Skieppen fuld; hvorvel man seer af hans Aaret derefter publicerede Skrift, at han ikke var fornøjet med Dommen s), og at han blandt andet har gjort saadanne Gloser derover: havde Walter ikke gjort Uret, hvi forvises han da Danmark og Norge, og havde han gjort Uret, hvi straffes han da ikke til-

bør-

s) Def. Hon. Art. 47.

børligen; ligesom det var ingen Straf for en høi Officer, der havde signaliseret sig udi Rigets Tjeneste, og stod i Kongens Naade, at miste sin Charge, og med Haanhed at forvises Landet.

Dette er en upartisk Beretning om denne mærkelige Sag, og seer man deraf, hvor ildegrundede de derom forhen trykte Relationer ere, især det Skrift, kaldet: Uhlfelds listige Practiker; hvorpaa fremmede Skribenter have bygget deres Historier.

Endskjøndt nu Uhlfeld havde faaet saadan Satisfaction, i det at hans Angiverske Dina var bleven rettet, og hendes Hoved var sat paa en Stage, ligemaade derved, at Walter, som han holdt for sin Modstander, var bleven arresteret, og forfulgt med Retten, saa dog greb han til den Resolution at forlade Riget, og den 14de Julii med Frue og sine ældste Børn foer udaf Østerport, hvortil han selv havde Nøglen, og begav sig mod Aftenen en halv Miil fra Helsingør paa en hollandsk Galliot, og dermed seilede til Holland, og det saa hemmeligen, at hverken Hans Majestæt eller nogen af hans Venner det ringeste deraf vidste, førend man derom fik Tidender fra Helsingør og Holland.

Efter hans Bortreise blev den gandske Proces trykt paa Dansk og Tydsk, og i hans Fraværelse blev Raadstitel og Værdighed ham fratagen, og i hans Sted forordnet Joachim Gersdorf at være Rigets

Hofmester. Det Gods Hirschholm, hvormed han og hans Frue pro Persona var bebrevet, blev ham frataget, tilligemed hans og hans Søns Lehne; hans eget Lehn bekom Rigets Raad Henrik Rammel, og hans Søns Lehn, som var i Norge, blev givet til Cantzleren Christian Thomesen t). Dette forbittrede Corfitz Uhlfeld, og som han agtede sig ikke sikker nok udi Holland, rejste han til Sverrig, og kom til Stokholm med sin Frue, hvilken var forklædt som en Mandsperson; saasnart han kom til Staden, forføjede han sig til Grev Magnus de la Gardie, med hvilken han havde en Samtale udi to Timer, og forlangte af ham at erhverve sig Dronning Christinæ Protection. Grev Magnus affærdigede strax derpaa Bud til Dronningen, som da var i Nykjøping, for at lade hende vide Uhlfeldts Ankomst og Begjering. Dronningen lovede at give sit Svar derpaa, naar hun kom tilbage, og imidlertid lod sige til den danske Resident Juul, at han maatte berette Saadant til Kongen af Danmark, og høre, hvad Kongen forlangte, hun heri skulde gjøre, efterdi der var gjort saadan Forening mellem begge Riger, at det ene Rige skulde advare det andet i slige Tilfælde, som angik Regenterne og Staten. Uhlfeld, saasnart Dronningen kom til Stokholm, begav sig til Grev Magnus igjen, og fornyede sin Be-

t) *Uhlf.* Defens. Holm. pag. 134.

Begjering om Dronningens Protection, foregivende, at han uden den samme ikke kunde leve i Sikkerhed i Sverrig. Grev Magnus lod ham svare, at Dronningen maatte endnu have 8 Dages Tid til at betænke sig derpaa, efterdi Sagen var af den Vigtighed. Hun selv lod derpaa fornemme hos den danske Resident, om han havde tilskrevet Kong Frederik derom, og lod ham tilligemed vide, at hun havde sat Tiden op paa 8 Dage, paa det hun inden den Tid kunde have Svar fra Danmark, og at hun vilde rette sig efter samme Svar. Uhlfeld levede imidlertid i Tvivlraadighed, og hans Frue gik allevegne forklædt igjennem Stokholms Gader med den hele Stads Forundring. Endeligen fik han Audience hos Dronningen den 26de Septbr. u), da tvende af hendes Domestiqver førte ham i hendes Carosse til Slottet; og blev da alle Hofbetjenterne erindrede om at lade sig indfinde. Grev Magnus tog mod ham udenfor Dronningens Cabinet, og ledsagede ham derind, hvor han var halvtredie Time alene med hende, og tillod hun Dagen derefter Madame Uhlfeld at tale med sig udi Mandsklæder. Denne Sammenkomst virkede saa meget, at Dronning Christine accorderede dem, hvad de forlangte, og indrømte Mad. Uhlfeld Værelser paa Slottet, for der at ligge udi Barselseng, efterdi hun var frugtsommelig.

Saa-

u) Memoires de *Chanut.* Tom. 2. pag. 272.

Saaledes fortæller Monsr. Chanut at være tilgaaet, hvorvel jeg seer af Dronning Christinæ Protectionsbrevs Dato, at hun noget tilforn havde accorderet saadan Beskyttelse, nemlig paa samme Tid, da hun allermest bevidnede, sig intet derudi at ville beslutte, førend hun fik Kong Frideriks Villie at høre. Og, saasom bemeldte Protectionsbrev viser tydeligen Dronningens Forhold, og herudi giver Oplysning i Historien, vil jeg det her in Originali indføre. Det lyder saaledes x).

Wi Christina med Guds Nåde ꝛc. giöre witterligt, at eftersom Riks-Hoffmåstaren i Danmarck Wålbohrne Herr Corfitz Uhlfeldt til Egeskouff, Ridder, år kommen hiit til wår Residentz Stadt Stockholm, och hafr låtit oß forstå hurulèdes han for några serdeles Skål skuld er förorsakat worden at begifwa sig uthur Danmack til något annat Land eller Riike, der han på någon Tid kunne såker sigh förholla, uthi Underdanighet aff Oß begårandes och anhollandes, at Vi hannom meth Wårt Konnunglige frije och såkre Leigde benåde och under Wårt Hägn og Beskydd annamme

x) Protect. Christinæ. Holm. 13 Sept. 1651. Manuscr.

namma wele: detta hans underdanige Ansökiande, som Os något fremmat och fast okärt är förrekommet, hafwe Wij tagit uthi et nådigt Betänckiande, och alldenstund Fridzfördragen disse nordiske Konnunga Riiker imellom opråttade klarligen medgifwa, at Konnungarna på bågge Siidar obligera til at låta den niuta frit Leigde så och Såkerhet uthi sit Konnungariike, som sig der in begiffuer, derom at söķia och anholla, hwilket är och hertil observerat wordet, hwarpå man många Exempel haffuer; hwarföre hafwe Wij uthi Anseende aff detta Os intet förwägra kunnat welbemelte Herr Corfitz Uhlfeld uthi detta sit underdanige Ansökiande at willfahra, och for den skuld wele haffwe hanom tilsagt och forunt, efftersom Wij och härmed i Krafft aff detta Wårt öpne Breff tilsäije och tillåde mehrbem. Herr Corfitz Uhlfeldt, hans Husfru och hoos sig häffwanda Tjenestefolk Wår frije och säkre Leigde till at wåre på hwad Orth honom helst behagar, ånten här i Wårt Konnunga Riike eller i någon aff deß underliggiande Provintier uthomlandz aldeles uthan någhot Hinder, Beswår eller thillfogadt Wåldh och Orått i någen Måtta, efftersom Wii och här mehd tage, och annamme

Herr

Herr Corfitz Uhlfeldt, hans Husfrue och Tjenestefolk uthi Wårt Konnunglige Förswar, Hägn og Beskydd, så wida Swerrigis Lagh och det stetinske Fredsfordragz 24 Articul det medgiffuer och tillåter. Wij biude og befahle för then skuld alle i gemeen och hwar och een i synnerheet, som Oss medh Hörsamheet äre förpligtade, færdeles och i synnerheet Wåre Gouverneurer, Landzhöffdinger och Commendanter, sampt Borgemåstare i Ståderne, som medh dette Wårt öpne Leigde besökte warda, at the samptligen holla medh Alffuar Hand hår offr, så wiida deras anbetrodde Tienst det widhkommer, icke tillstådiandes, mycket mindre sielffwa görandes något, som mehrofftdem. Herr Corfitz Uhlfeldt, hans Husfrue eller Tjenare til Skada, Hinder eller Beswår i någon Måtto länder, så kärt hwariom och eenom kan wara att undwiika Wårt hårde Straff och Onåde. Hår hwar och een, som wederbör, haffr sigh at effterrätta. Til yttermehra visso haffue Vi detta med egen Hand underskreffuet. Giffuet i Stockholm den 13 Septembris 1651.

Christina.

Da dette kom den danske Resident for Øren, tilskrev han Dronningen, at hun vilde betænke den Alliance, som var imellem hende og Kong Frederik, item de Consequencer, som vilde flyde af den Protection, og at han med første Post ventede Svar fra Kongen paa det Brev, som han efter Dronningens Begjering havde skrevet; men Uhlfeld rejste to Dage derefter fra Stokholm, saasom han frygtede, at det Svar, som man ventede fra Kong Frederik, ikke skulde blive efter Ønske, men man mente, at denne Rejse var fingeret og overlagt med Dronningen. Dagen derefter kom Svar fra Kongen, hvorudi Hs. Majestæt gav tilkjende, at han bekymrede sig ikke meget om, hvorhen Uhlfeld retirerede sig; han havde stævnet ham til at lade sig indfinde for at gjøre Regnskab for sin Administration, og hvis han ikke lod sig indfinde til bestævnte Tid, skulde man fortfare med at dømme i Sagen, og hvis han fandtes skyldig, var der ingen Potentat, som kunde befrie ham for Rettens Strænghed.

Da Residenten mærkede, at Dronningen blev ved at beskytte Uhlfeld, begav han sig til hende, og sagde, at hans Herre, Kongen af Danmark, forlangte herudi ikke andet, end hvad som hun i lige Tilfælde vilde hende skulde vederfares.

Hvorpaa Dronningen svarede: siig **Eders Herre, at jeg udi alle de Ting, som angaaer**

hans

hans Interesse, intet skal gjøre, uden hvad som ret og billigt er. Men jeg holder for, at jeg ikke kan nægte Uhlfeld Protection, uden at gjøre et Skaar i min Reputation; thi han har som en uskyldig Mand forlangt Beskyttelse i mit Rige, for at kunne svare til de Beskyldninger, som ere gjorte mod ham, og for at vise sin Uskyldighed for hele Verden. Residenten var ikke fornøjet med dette Svar; men Dronningen blev ved sit Forsæt, og anviste Uhlfeld enten Stade eller Wismar, hvorhen han kunde retirere sig i Sikkerhed. Førend han rejste fra Sverrig, lod han falde adskillige haarde Ord mod Kongen, og afmalede hans Regimente meget sort, forsikkrede derhos, at man inden kort Tid skulde see stor Forandring udi Danmark, eftersom baade Adelen og Almuen var misfornøjet med Regjeringen. Men man fæstede kun liden Tro til Saadant udi Sverrig, efterdi man derom var anderledes underrettet, nemlig, at Kong Frederik var elsket af alle Stænder, og at Raadet selv havde bedet Hans Majestæt at forsyne Andre med Uhlfelds Lehn og Charger y). Men Kongen vilde ikke gjøre nogen Forandring derved, førend Tiden var kommen, til hvilken Uhlfeld var stævnet at møde, for at gjøre Regnskab for sin Admini-

stra-

y) Memoires de *Chanut*, Tom. 2. pag. 299.

stration, og at tilkjendegive Aarsagen, hvorfor han havde forladt Riget uden Kongens Tilladelse.

Hans Majestæt lod sig alene denne Gang nøje med at advare Alle og Enhver, ikke at tilhandle sig noget af Uhlfelds Gods udi Riget, førend han havde gjort Kongen og Riget Regnskab for sin Administration, hvilket sees af det Patent, som strax efter hans Undvigelse gik ud saaledes lydende z):

Gjøre Alle vitterligt, at eftersom Os elskelige Corfitz Uhlfeld til Saltø, Ridder; uanseet han var baade Rigets Hofmester, Raad og Befalingsmand paa Vort Land Møen, sig, Os gandske uafvidende og uadvaret, har af Riget begivet, de fleste af sine Børn udskikket, og sit bedste Løsøre tilforn af Riget ladet udføre, foruden i ringeste Maade nogen Underretning at gjøre eller efterlade, for hvis han paa Vor og Kronens Vegne haver at administrere, da have Vi med Vort elskelige Danmarks Riges Raad samtykt og besluttet, hermed Alle og Enhver at advare, at Ingen sig med hannem om noget hans Jordegods her i Riget skulde handle, førend Vi erlanger den tilbørlige Satisfaction, for hvis han Os er pligtig til at svare, og sig nøjagtig erklærer.

Saa-

z) Declaratio Regis Hafn. 26 Juli 1651. Manusc.

Saaledes var Begyndelsen til denne anselige Mands Tragoedie, og seer man af anførte Historie, at han selv ved sin overvættes store Ambition og Hidsighed banede sig Vej til dette Uheld. Ved hans Fald blev det hele Parti, hvorudi han var som Sjælen, svækket; thi hans Svoger Hannibal Sehsted, som var den anden Hovedperson, blev paa samme Tid ogsaa formeret en Proces, som styrtede ham; og Grev Waldemar, som den høisalige Konge Christian den Fjerde havde avlet med Fru Kirstine Munk, begav sig ogsaa af Misfornøjelse udaf Riget. Jeg haver udi forrige Konges Historie givet saavel Corfitz Uhlfelds som Hannibal Sehsteds Portraits, og meldet om den Jalousi, som regjerede mellem disse tvende store Svogre. Det er troligt, at Uvenskabet varede stedse indtil højstbemeldte Konges Død, men Begyndelsen af denne ny Regjering og tilfælles Interesse haver bragt dem om ikke til Forlig og ret Venskab, saa dog til en Stilstand, og at i den Henseende en Forening maa være gjort, saavidtsom stiftes kunde mellem tvende saa stridige Gemytter. Thi man seer, at de begge som Fru Kirstines Svigersønner have da været udi eenslags Situation, og at den største Del af Adelen bevæbnede sig saavel mod den ene som den anden. Hannibal Sehsted var da Statholder udi Norge, udi hvilket Rige han havde regjeret med stor Myndighed, især

udi

udi den sidste Krig, som efter hans Navn blev kaldet Hannibals Krigen. De store Midler, han havde samlet udi dette Statholderskab, gave nu Anledning til at inqvirere om hans Forhold, og at fordre Regnskab saavel for de Penge, som han havde faaet til Krigshærens Underholdning, som for andre af Norge hævede Indkomster. Den habile Statholder saae den overhængende Fare, og derfor søgte alle Veje og Midler til at rede sig derudaf, og at blive befriet for at aflægge Regnskab, men forgjæves. Thi Kongen og Rigets Raad satte saa stærkt efter ham, at han ikke alene blev forbuden at komme tilhove, men endogsaa mistede sit høje Embede i Norge, og fik Befalning, ikke at begive sig fra Kjøbenhavn, førend han havde aflagt Regnskab. Dette vilde falde ham besværligt og fast umuligt; hvorudover ham af Kongen og Raadet nogle skriftlige Puncter bleve tilskikkede for inden 24 Timer at erklære sig derpaa, og underskrive de samme, eller og oppebie en endelig Dom; da udvalgte han det første, og erklærede sig til efterfølgende Puncter.

1) At afstaae sit Statholderskab i Norge.

2) Raadsherres Titel og Værdighed.

3) At overgive alt sit faste Gods i Norge til Kronen.

4) At betale Soldaterne i Norge deres resterende.

5) At

5) At løse Langeland til Kronen fra Grev Rantzow for 60000 Rigsdaler.

6) At betale Marsilio for de to store Skibe, han nyligen havde ladet bygge i Norge, nemlig Sophia Amalia og Prinds Christian.

7) Ikke at reise af Danmark, langt mindre at antage Tjeneste hos nogen fremmed Potentat, eller yppe noget mod Kronen.

Derimod blev ham af Naade tilladt alle hans Mobilier, som Juveler, Klenodier, Sølvkar og andet Husgeraad, iligemaade blev ham lovet Erstatning for de 60000 Rigsdaler, som han havde forstrakt saavel til den salige Prinds Christian som til Kong Friderik. Saaledes faldt denne store Mand i en Hast fra sin Værdighed, og Gregers Krabbe blev i hans Sted gjort til Norges Statholder igjen. Men uanseet den sidste Artikel, hvorved han havde forbundet sig til, ikke at forlade Riget, retirerede han sig dog strax til Hamborg. Man seer ellers herudaf den store Enighed, som var mellem Kongen og Raadet, item at den største Del af Adelen arbejdede paa at klippe Vingerne paa disse mægtige Svogre, der havde anmasset sig Herredom over alle andre. Men, som Hannibal Sehsted vidste at give efter, og derudi havde stor Fordel for Corfitz Uhlfeld, saa erhvervede han med Tiden ikke alene Kongens Naade igjen, men fik Lejlighed til at indskrænke den hele

Adels

Adels Magt, og at gjøre Ende paa deres Herredom, som videre skal fortælles. Man maa ellers tilstaae, at hans Statholderskab var i mange Ting nyttigt for Norge, især udi Krigssager, hvori han gjorde fortreffelige Anstalter, betjenende sig fornemmeligen af den brave og fornuftige Oberst Rejchwejns Raad, som blandt andet sees af den oft citerede norske Krigsprotocol a).

Hvad Grev Waldemar angik, da holdtes han for tilligemed nogle andre Misfornøjede hemmeligen at correspondere med Hertugen af Lothringen, og, som Corfitz Uhlfeld paa samme Tid havde ideligen Conference med den lothringske Minister Ronfillot, informerede den franske Ambassadeur Monsr. Chanut Kongen derom, dog vilde han i sin Beretning ikke nævne andre end Hovedpersonerne b). Hvad som kunde bestyrke Kongen i de Tanker, han derom havde fattet, var, at kort Tid derefter bemeldte lothringske Minister foreslog et Ægteskab mellem Hertugindens af Cantecroix anden Datter og Grev Waldemar; hvortil Kongen svarede, at han takkede Hertugen af Lothringen for hans Høflighed, og at Grev Waldemar kunde gjøre derudi, hvad han lystede; hvoraf man seer, at Hans Majestæt foragtede denne store Faction, som var imod ham.

Af

a) Protocoll. Norw. Manuscr. Autogr.

b) Memoires de *Chan.* Tom. 2. pag. 424.

Af dette mærkede Grev Waldemar, hvad Klokken var slagen, hvorudover han af Misfornøjelse forlod Danmark, og tilligemed Uhlfeld søgte, hvorvel forgjæves, at ophidse Dronning Christine mod Kongen. Han flakkede nogen Tid allevegne om udi Tydskland, og var siden udi Polen udi svensk Tjeneste, hvor han endte sine Dage til Lublin Anno 1656.

Saaledes blev Kongen skilt ved de mest suspecte Personer. Af de tvende Gyldenløver var den ene, nemlig Christian Ulrik, død i spansk Tjeneste. Den anden nemlig Ulrik Christian Gyldenløve, som ogsaa var i spansk Tjeneste, saae man paa denne Tid at komme til Holsten, for at hverve Tropper paa Spaniens Vegne c). Dette allarmerede den franske Ambassadeur Chanut, og saasom Gyldenløve sagdes at ville gjøre de største Hvervinger udi Holsten, skrev bemeldte Ambassadeur et Brev til Hertugen af Holsten derom, forestillende ham, at slige Hvervinger imod Frankrig i Tydskland stridede imod den münsterske Tractat; han formaaede ogsaa Regjeringen af Frankrig at anholde om det samme hos Kong Friderik; helst saasom Gyldenløve havde ladet sig mærke med, at saadanne Hvervinger skede efter Kongens Tilladelse, hvilket Ambassadeuren tilkjendegiver i en Skrivelse saaledes: qvi nuper professus est, se lecturum tria millia peditum & ali-

c) Memoires de *Chanut*. Tom. 2.

aliqvot turmas & a Daniâ reversus jactavit hujus delectus facultatem sibi a serenissimo Daniæ Rege concessam d). Men denne Frygt faldt snart, endel fordi Gyldenløve ingen Penge havde, endel ogsaa, efterdi Kong Frederik ikke vilde være ham behjelpelig, og siges han ikke at have været anseet med bedre Øjne ved det danske Hof end forommtalte disgratierede Personer. Dog seer man, at han siden er kommen til Danmark igjen, og at han har gjort Riget gode Tjenester udi Kjøbenhavns Belejring. Hans Bestalling som Generalmajor ved Militien i Skaane er dateret den 28de Februar 1657, og viser, at han sammesteds stod under Axel Urops Commando e).

Hvad Rigets almindelige Sager anbelanger, foreslog Hans Majestæt udi en Rigsforsamling, holden 1651, tvende Ting. Først at man skulde efter andre Potentaters Exempel affærdige Gesandtskab til den nye engelske Republiqve. For det andet om at oprette et Regimente af gevorbne Soldater i hver Provinds, og at udruste Rigets Flaade mod tilkommende Foraar, for at sætte Riget udi Forsvarsstand, om

d) Literæ Gall. Legati. dat. Hamburg. 6 April 1652.

e) Diplom. Ottense 28de Febr. 1657. Manuskr., hvorudi findes disse Ord: og haver Du næst Axel Urop den øverste Commando at føre.

om det udi saadanne slibrige Conjuncturer skulde over-faldes. Paa det første Forslag blev denne Gang intet sluttet, men paa Flaaden tog man sig strax for at arbejde, at den kunde blive færdig til Foraaret.

Efterfølgende Aar lod Hans Majestæt see stor Vindskibelighed ved at ordinere Rigets Sager, til hvilken Ende han ikke alene selv udi egen høje Person rejste til Skaane for at besigtige de Stæder, som grændsede mod Sverrig, og at lade dem forbedre, men endogsaa lod kiøbe i Hamborg en stor Mængde af Geværer og føre dem til Danmark. Ordre gik ogsaa til de høje Officierer udi Norge at give deres Betænkende, om hvad som kunde være tienligt til samme Riges Forsvar, hvilket sees af den Relation, som Aaret derefter blev giort af Ivar Krabbe, Jørgen Bjelke og Rejchwejn f). Aarsagen, hvorfor man maatte være betænkt paa at giøre saadanne Anstalter, var denne; foruden den Frygt, man svævede udi, i Henseende til Sverrig, hvilket Rige af Uhlfeld og hans Anhang blev ophidset mod Danmark, stod ogsaa en Anden for Øjne, i Henseende til de Tvistigheder, som havde rejst sig mellem de Engelske

f) Relat. sub dato Halden 8de Febr. 1653. Manuscr., og seer man deraf, at man i Krigstider rettede sig i Norge efter Udfars-Balken, hvis 11te og 12te Capitel lægges i dette Project til Fundament.

gelske og de Hollandske, hvorudi Riget ikke kunde befries for at tage Parti, og, naar saadant Parti skulde tages, kunde Danmark derudi ikke længe balancere; thi Conjuncturerne vare saadanne: de Uroligheder, som udi Christian den Fierdes Tid havde taget saa stor Overhaand i Engeland mellem Kong Carl Stuart og Parlamentet, bleve udi denne Konges Regjerings Begyndelse bragte paa den høiste Spidse, og ikke endtes uden med et Kongemord. Kong Christian havde selv alt for mange Vanskeligheder at bestride for at kunne undsætte sin betrængte Søstersøn, og den store Execution skede 1649, da Kong Frederik nyligen med Besværlighed var kommen paa Tronen, hvorfor han ogsaa tilligemed andre Potentater maatte være Tilskuer af denne selsomme Tragoedie, hvis Lige ikke er at finde i Historien. Vel har man ofte desværre seet Konger og Førster at være omkomne af deres egne Undersaatter; men aldrig at en gemen Almue har formeret en Ret, stævnet en Konge at møde som en Misdæder for at svare mod gjorte Beskyldninger, og offentligen i Hovedstaden i det hele Folks Paasyn ved Skarpretteren ladet ham henrette. Et klart Bevis paa, hvad Virkning Fanaticismus kan have, naar det samme tager Overhaand udi et Land, og hvorved de allergroveste Synder blive ansete som hellige Gjerninger, som man kan fortjene Himmelen med. Derfore saae man her denne Konges

ges Dommere med Fasten og Beden at præparere sig til denne allæruretfærdigste Dødsdoms Affigelse, og Executionen at være gjort udi største Andagt, uden at Nogen af den omstaaende store Mængde bevægede sig eller gav et Suk derved, da dog fast Ingen nuomstunder kan læse denne Konges Historie og sørgelige Endeligt uden at fælde Taare, helst saasom med alle de Feil, som ham tillægges, han havde langt større Dyder end hans Fader, og begge Sønner, som regjerede efter ham. Saa at man derfor her kan sige med Poeten: hvad kan ikke Overtro og Religion uden Skjønsomhed foraarsage?

Tantum Relligio potuit svadere malorum.

Adskillige habile og ærgjerrige Mænd vidste forunderligen at betjene sig af denne inspirerede Almue, og disse saakaldne illuminerede og fanatiske Krigsfolk, for at kuldkaste Regjeringen, og at bringe en Konge til Retterstedet. Derfor saae man Krigshærens General Oliver Cromwel med en liden Krave om Halsen, og en Bibel under Armen, at spørge Gud til Raad, førend han leverede Feltslag, at dele Bønnebøger og Catechismer ud til Soldaterne, at examinere dem udi Troens Artikle, førend de bleve indrullerede, og selv med Støvler og Sporer at gaae op paa Prædikestolen for at forklare Guds Ord saaledes, som han fandt for godt til sit uhørlige Forsæts Befordring. Man kan dog ikke sige, at den hele engelske

gelske Almue var besænget med denne skadelige Fanaticismo, tvertimod det var kun en Haandfuld af Folk at regne mod denne hele Nation. Men man kan sige, at samme Haandfuld af Folk var mægtig til at holde den hele Nation i Ave; thi hver Soldat ansaae sig selv som en Prophet og Guds Fulbmægtig, der havde absolute Ordre af Himmelen til at forstyrre Regjeringen, og paa dens Ruine at stifte et apocalyptisk Rige, hvorudi de og andre, som bleve ligesaadanne Helgene, skulde alene regjere. Derfor ansaae de denne Krig paa deres Side som Guds Krig, og ginge til Feltslag mod Kongens Folk som Israeliter mod Philistæer, udi hvilke Griller Cromwel mesterligen vidste at holde dem varme, indtil han fik i Værk og sat i Fuldkommenhed det Forsæt, han gik frugtsommelig med, og spillede sig selv Regjeringen udi Hænderne.

Jeg vil her intet tale om denne Konges Endeligt, saasom den egentligen ikke henhører til den danske Historie, endskjøndt Friderik den Tredie var den ulykfalige Konges kjødelige Fætter, eftersom Carl Stuart var fød. af den danske Princesse Anna, Christian den Fjerdes Søster. Jeg vil ikkun alene sige dette, at han døde som en Heros, uden at lade sig bevæge til at gjøre noget, som en Konge var uanstændigt; thi hvor ofte han var fordret for Retten til at svare for sig, vilde han dog heller døe end bequemme

qvemme sig dertil; men bestandigen vegrede sig der-
for, indtil hans Dommere kunde gjøre beviisligt, at
de havde Magt at citere og dømme deres Konge.
Efterat han var dømt fra Livet, blev han den 9de
Febr. 1649 bragt til Retterstedet, og der, efterat
han havde holdet en bevægelig Tale og erklæret, at
han døde udi den engelske Kirkes Tro, af en masqve-
ret Skarpretter blev halshuggen. Derpaa fulgte den
store bekjendte Revolution, og Kongeriget blev for-
vandlet til en Republiqve, indtil Cromwel gjorde
sig Mester over hele store Brittannien, og under den
Titel af Protector regjerede med større Myndighed
end nogen Konge.

Af alle Potentater kunde Ingen have større Af-
sky for den ny Regjering end Kong Friderik; saa-
som den henrettede Konge var hans nær Blodsfor-
vandt. Det var derfor ikke vanskeligt for Hollæn-
derne, udi den Krig, som de vare geraadne udi med
England, at bringe høistbemeldte Konge paa deres
Side; thi foruden ovenmeldte Aarsag var der ogsaa
sluttet en Alliance med Holland udi det Aar 1649,
ved hvis Kraft den ene Nation var forbunden at
hjelpe den anden med 4000 Mænd og 19 Orlogs-
skibe, naar nogen af dem blev med Krig overfalden.
Dog, saasom England paa de Tider var formidable
for hele Europa, og de fleste Potentater, især Sver-
rig, søgte Parlamentets Venskab, holdt man nødigt

at see Tiden noget an, og at afferdige et Gesandtskab til den ny Regjering, for at prøve den samme. Gesandterne, som dertil bleve beskikkede, vare Erik Rosenkrands og Peder Retz. De samme ankomme mod Enden af Maj til Gravesand. Deres Følge var anselig, saasom de førte med sig 15 Livtjenere og 9 Adelsmænd med deres Tjenere, 6 Pager og 4 kongelige Laqvejer, saa at de vare udi alt 60 Personer. Udi London bleve de modtagne af Greven af Pembrok, med nogle andre engelske Herrer, men der var ikke uden Koldsindighed paa begge Sider, og Hovedposten, som skulde sigte til Alliance, søgte man at forhale; thi England stod færdig til at declarere Krig mod Holland, og Danmark var udi Forbund med det sidste Land. Dog efterlode de Engelske ikke at bevidne deres Begjerlighed til Venskab med Danmark, hvilket de ogsaa tilforn havde gjort mod den danske Minister Rosenwinge, som havde faaet Breve til Kongen, hvis Udskrift var saadan: Parlamentum Reipublicæ Angliæ Serenissimo Principi *Friderico* 3. Daniæ &c. Regi &c. Salutem g). Imidlertid gik Krigen an imellem England og Holland, og forsømmede da Hollænderne ikke ved Mensr.

Rej-

g) Lit. Parlamenti ad Reg. apud Aizem. tom. 7. pag. 758. Begyndelsen af Brevet er saaledes: cum divinæ providentiæ visum sit prioris regiminis formam in melius mutare.

Kejser, deres Envoye Extraordinaire ved det danske Hof, at opmuntre de Danske til at tage Parti udi denne Krig, og at drive paa den Undsætning, som var lovet ved sidste sluttede Alliance. Saasom det da var højligen fornødent at gjøre beviisligt, at de Engelske vare Begyndere til Krigen, overleverede bemeldte Kejser til Kongen en Copi af det nederlandske Manifest mod England, hvorudi alle deres Klagemaal vare indførte; for videre at opmuntre Kongen, lagte han dette dertil, at hvis de Engelske skulde undertrykke den hollandske Handel, vilde de tilegne sig Herredom over Havet, som Hollænderne hidindtil havde disputeret dem. Han forglemte ogsaa ikke at afmale det daværende engelske Parlament med sort Farve, saasom det ved Skarpretterens Haand havde ladet henrette sin egen Konge, som var af kongelig dansk Blod, hvilket Kong Friderik nu kunde have Lejlighed til at hævne, ved at erklære sig i denne Krig mod England.

Kongen havde dog i Begyndelsen Møje for at aabne sig; han frygtede, at Sverrig skulde erklære sig for England, og at blive paa begge Sider angreben. Medens dette forhandledes, komme 22 engelske h) Kjøbmandsskibe, ladne med adskillige Varer

h) Begjeringen findes dog kun underskreven af 21 engelske Skippere.

rer og Materialier til Flaaden, og maatte passere Sundet, hvilket ikke kunde skee, uden at blive borttagne af den hollandske Flaade, hvorudover de forlangede af Kongen, at de maatte retirere sig ind udi Kjøbenhavns Havn, indtil Faren var over, og de kunde faae Convoyskibe fra England i). Dette blev dem ogsaa bevilget. Da Hollænderne fik Kundskab derom, aflode de ikke at anholde hos Kongen saalænge, indtil han lod samme Skibe arrestere. Man kunde sandeligen ikke andet end høiligen forundre sig over denne Resolution, helst saasom saadan Arrest skede paa samme Tid, da de danske Ambassadeurs vare i England; thi foruden den Eftertale, som deraf vilde flyde, var at befrygte, at et Parlement, som bestod mestendels af hidsige Mænd og Sværmere, skulde lægge Haand paa Gesandterne. Man kan derfor ikke vel undskylde Gierningen, men henregne den til en Overilelse, hvortil man ved hollandske Tilskyndelser blev bragt, og den Bitterhed, Kongen da havde mod den ny engelske Republique, med hvilken han ingen Maade kunde holde. Man ventede derfor, hvad de Engelske vilde foretage med Gesandterne udi London. Men Parlementet opførte sig denne Gang med Generositet, og tilføiede dem intet ondt, hvorvel man mener, at de Kjøbmænd, som vare inte-

i) Humble petition of the English masters now in Copenhag. manuscr. autogr.

teresserede udi Skibene, hindrede at skride til nogen Yderlighed, eftersom de frygtede derved at miste alle deres Effecter, og derfor formaaede Regjeringen at skikke Gesandterne tilbage med en Esqvadre af 20 Krigsskibe, hvormed de menede at true sig de arresterede Skibe tilbage. Men Kongen langt fra at lade sig forskrække af samme Flaades Ankomst, besværgede sig over, at man skikkede saadan Magt for at trodse mod Riget, og med Trusler at erhverve det, som han ellers med det Gode gjerne havde tilstaaet dem. Han sagde videre, at saasom Anføreren for Flaaden intet Creditiv havde, ej heller nogen Compliment fra Regjeringen, var han ikke forbunden til at rette sig efter de særdeles Ordres, samme Anfører kunde have med sig. De Engelske mærkede derover, at det var Kongens Alvor, og derfor gave Ordre til Bradshaw, Parlamentets Resident udi Hamborg, at begive sig til Kjøbenhavn, for at reclamere Skibene. Bradshaw begav sig og strax didhen; men den samme Dag, som han kom ind ad den ene Port af Staden, begav Kongen sig udaf den anden, for at holde Jagt; hvilket gav tilkjende, at man ikke meget reflecterede paa dette engelske Gesandtskab: kort derefter havde han Audientce, men ikke hos Kongen; der bleve alene 5 Rigsraader beordrede at høre ham, og bekom han til Commissarier Otto Krag og Rosenvinge. Bradshaw besværgede sig da over

Skibenes Arrest, begierede ogsaa tilbage Stykkerne og andre bjergede Varer af Commandeur Bals strandede Skib. Rosenvinge svarede dertil, at Skibene paa deres egen Begjering vare tagne i Protection, men siden fordrede tilbage igjen med Trudsler; sagde ogsaa, at nogle norske Skibe vare anholdne i England. Sagen kom derpaa i Langdrag, og Bradshaw fik ikke andet Svar. Ja, den Foragt, man havde for ham, gik saavidt, at, da han lod anholde hos Cantzleren, om det maatte være ham tilladt at kysse paa Kongens Haand, blev ham svaret, at derom kunde man ingen Forsikkring give ham, saa at den engelske Nation k) haver aldrig lidt større Spot. Man seer ellers deraf, at Kongen tydeligen har givet tilkjende, paa hvilken Fod han tracterede det da værende Parlement, som havde samtykt et Kongemord; thi ellers kunde dette, især Skibenes Arrest, ingenlunde undskyldes, og vil jeg derfor ei heller sætte nogen Farve derpaa. Jeg seer ellers af den danske Ministers Peder Charisii Brev til Hr. Axel Urop, at en fornem dansk Herremand, nemlig Jochum Beck, dette Aar var arresteret udi Holland, skjøndt det er mig ikke bekiendt af hvad Aarsag, alene at bemeldte Charisius besværger sig over En ved Navn Thomas Jensens Ondskab udi samme Sag, saa man seer, at denne Thomas Jen- [illegible] sen

k) *Aitz.* Tom. 7. pag. 794.

sen har været Jochum Becks Forfølger. Og, som Regjeringen udi Holland da var meget omhyggelig for at conservere Danmarks Venskab, saa arbejdede saavel Herrenstaterne som Regjeringen i Amsterdam paa at sætte den Arresterede paa fri Fod igjen; men hverken deres Forbøn, ej heller Charisii tilbudne Caution, kunde formaae noget, hvorudover Charisius begjerer, at Sagen maa recommanderes til den hollandske Ambassadeur Kejser i Kjøbenhavn, item at erhverve Kong Frederiks Recommendations-Brev l).

De Svenske toge i de Uroligheder mellem Engelland og Holland engelsk Parti, og havde Dronning Christina hartad ladet sig overtale af Corfitz Uhlfeld til at erklære Krig mod Danmark, men der blev intet af denne Gang; efterdi Ministerium i Sverrig kunde let forudsee, at de liden Fordel vilde have af saadan Krig med Danmark, hvor der under Kong Frederiks vise Regjering var ligesaa god Orden og Anstalter, som under Dronning Christinæ Regjerings Forvirrelse udi Sverrig. I det øvrige fattedes ikke paa Villie; thi Dronningen havde ladet see store Prøver paa sin slette Affection imod Danmark, 1) ved at hindre den Forbindelse, som var gjort med Holland, hvorom tilforn er talet. 2) Ved at

l) Epist. *Petr. Charisii* ad *Axel Urop*. Amstel. 20 Nov. 1652. Manuscr. autogr.

at tage Corfitz Uhlfeld i Beskyttelse, og endeligen ved at slaae sig til de Engelske, som vare Danmarks Fiender. Men hun maatte paa de Tider simulere, efterdi Forvirrelsen udi Sverrig var større, end man kunde forestille sig. Jeg kan her ikke forbigaae at melde noget om de sig udi Sverrig værende Conjuncturer, endel, saasom de i sig selv ere mærkelige, endel og, saasom de have Rapport med den danske Historie, og vise, hvad som holdt Dronningen tilbage, at hun ikke brød løs mod Danmark.

Jeg haver udi Christian den Fierdes Historie givet denne Dronnings Portrait, og viset, at hun i Begyndelsen af hendes Regjering var bleven anseet som et Naturens Mesterstykke. Ingen kan nægte, at samme Dronning jo havde mange gode Egenskaber, men hun havde derhos ligesaa mange onde. De gode lode sig alene tilsyne udi Begyndelsen af hendes Regjering, men de onde yttrede sig mod Enden fast alene. Hendes Hovedcharacter var en særdeles selsom Ustadighed, som gav Aarsag til stor Forvirrelse udi Riget, og foraarsagede, at Regjeringen vaklede og Successionen var uvis; vel lod hun kalde Carl Gustav, Fyrsten af Zweibrück, til Sverrig, og erklærede ham til sin Successor. Men samme Prinds var nu i saadan Anseelse, at han kunde gjøre sig Forhaabning om Ægteskab med hende, nu igjen saa foragtet, at han tvivlede om at blive ved Suc-

cessio-

cessionen; saa at det var ikke uden ved en utrolig Taalmodighed, at han conserverede sig nogenledes, og hindrede, at han ikke blev vist tilbage igjen. Nu syntes Dronningen at foragte Septer og Throne, og slog sig gandske hen til Philosophie; nu var hun igjen saa om over sin Myndighed, at hun ingen Modsigelse vilde taale. Hun elskede lærde Folk, og lod dem forskrive til sig fra alle Steder i Europa, men hun blev snart kjed af dem igjen, og skikkede dem som Pedanter tilbage. Hun havde en stor Mængde af Favoriter, men Ingen conserverede sig længer end Grev Magnus de la Gardie, hvis Faveur varede udi 9 Aar. Men, efterat hun saa længe havde elsket ham, blev Kjærligheden forvandlet til saadant bittert Had, at hun ikke kunde taale at see ham; ja det Had gik saa vidt, at hun disrecommenderede ham paa det højeste hos hendes designerede Successor, Carl Gustav, som da kaldtes Prindsen af Sverrig, og skrev ham til, at hun havde havt isinde at ægte ham, men at Magnus de la Gardie havde raadet hende derfra. Da hun ingen Behag fandt udi nogen af hendes Undersaatter mere, kastede hun sin Affection paa Fremmede, blandt hvilke den første var en fransk Apothekers Søn ved Navn Michou, som forandrede sit Navn, og lod sig kalde Bourdelot. Den Samme blev udi det Aar 1651 Dronningens besynderlige Favorit, efterat han havde cureret hende for

for en Svaghed; han forblev længe hos hende under Prætext at give hende Medicine, hvis Virkning han vilde see. Ja Faveuren gik saavidt, at han omsider stødte Grev Magnus de la Gardie rent ud, hvilken derudover fattede et ulædskeligt Had mod ham. Saasom han talede frit, og var kold i Religionssager, og desforuden søgte at sværte alle svenske Undersaatter, som vare udi Dronningens Naade, bevæbnede han udi kort Tid det hele Hof mod sig. Men Dronningen tog ham i Forsvar, sigende, at, endskiøndt han havde mange store Feil, saa havde han derhos mange gode Qvaliteter, som kunde bøde derpaa. Hun ansaae ham som den største Mand i Verden, og derfor mente, at alt hvad Ondt, som blev talet om ham, var alene af Jalousie. Men den Estime, hun bar for ham, blev kort derefter forvandlet til yderste Foragt, saa at, da hun siden fik et Brev fra ham, som var skrevet fra Paris, da istedenfor at læse det, holdt hun det for Næsen, og sagde, at det lugtede af Medicin. Det var dog ikke hans Feil og slette Qvaliteter, som bragte ham af hendes Naade, men en anden ny Favorit, nemlig den spanske Envoye Pimentel. Den Samme havde Del i Begyndelsen med Bourdelot i Dronningens Faveur, men spillede omsider alene Mester. Med denne nye Favorit holdt hun aldeles ingen Maade. Han var med udi alle hendes Tidsfordriv, og gik tilfods ved Siden af

hendes Vogn, naar hun agede i Ceremonier, logerede ogsaa paa Slottet gandske nær hos hende. Over saadan Opførsel græmmede sig alle retsindige svenske Patrioter. Den eneste Trøst var for dem, at det kunde ikke vare længe, eftersom Pimentel maatte tage Afsked fra Sverrig, men hans Afskeds-Audience blev opsat en Tid efter den anden, efterdi Dronningen vilde have ham til at bivaane et prægtigt Bal, hvortil hun gjorde store Tilberedelser. Paa dette Bal forærede hun ham til Afsked en kostbar Ring. Den store Naade, han stod udi, gjorde ham saa hovmodig, at han saae alle Svenske over Skuldre; dog turde han ikke lade sig see udi Enkedronningens Hof, saasom samme Dronning havde stor Afsky for ham, anseende ham som den, der forførte hendes Datter fra den evangeliske Religion, hvilket ogsaa var sandt; thi hun forlod kort derefter Scepter og Trone, antog den pavelige Tro, og rejste til Rom; skjøndt man kan ligesaalidet fatte hendes Opførsel i denne Post, som i alle andre; thi den franske Ambassadeur Monsr. Chanut, af hvis Beretninger alt dette er taget, vidner, at intet trykkede hende mindre end Religionen, og at det var et almindeligt Rygte, at hun aldeles ingen havde. Hendes Fru Moder bebrejdede hende engang, at hun forlod sine Forfædres Religion, og vanslægtede fra hendes Fader, den store Gustav, der havde vovet sig saa yderlig,

lig, ja sat sit Liv til for den evangeliske Troes Sikkerhed. Dronning Christine, istedenfor at lægge saadan Formaning paa Hjertet, sagde da, at Hedningene kunde blive ligesaavel salige som Christne, hvorudover der rejste sig saadan Dispyt imellem dem, at Enkedronningen gik græbende fra Taffelet, saa at Dronning Christine havde stor Møje med at stille hende tilfreds igjen.

Alt dette havde de Svenske med Taalmodighed overbaaret, hvis hendes Ødselhed og Pragt ikke havde gaaet saavidt, at Riget truedes med en total Ødelæggelse; thi Kronens Gods blev bortskjænket, Riget geraadede udi en uhørlig Gjeld, og Overdaad tilligemed Armod tog dagligen til, saa at man hørte intet tale uden om Gjestebuder, Balletter og kostbare Spectakler, hvilket gav Anledning til adskillige Satirer, og drev de bekjendte Messenier til at insinuere Carl Gustav, som levede udi Retraite paa Øland, det bekjendte Skrift, som skilte baade Faderen og Sønnen ved Livet. Dette tildrog sig saaledes:

Der kom et Skrift uden Haand til Prindsen af Sverrig, hvilket indeholdt en bitter Satire mod Dronningen og Regjeringen, hvorudover Prindsen strax skikkede det til Dronningen, og derforuden gjorde sig al Umage for at faae at vide, hvorfra samme Skrift var kommet. Den, som havde overleveret ham Brevet, og som var en af hans egne

Tje-

Tjenere, sagde, at en Qvinde, i hvis Hus han havde logeret udi Calmar, havde skikket ham det samme; herudover affærdigede Prindsen strax En til Calmar, for at erkyndige sig videre derom; Budet fik der at vide af ovenmeldte Qvinde, at en Borger udi Staden havde ombedet hende at befordre Brevet til Øland, hvor Prindsen residerede. Hvorpaa Borgeren blev examineret, og bekjendte han da, at det var ham skikket fra Cancelliet udi Stokholm. Efterat man havde faaet denne Underretning, rejsede Budet til Stokholm med Breve fra Prindsen til **Magnus de la Gardie**, og tilligemed offererede ham omtalte Skandskrift, som var beseglet, sigende at det var bleven skikket Prindsen ved En af Cancelliet. Grev **Magnus** forføjede sig strax til Dronningen, hvilken havde ikke saasnart seet Skriftet, førend hun mistænkte den rette Autor. Dog, som hun ikke kjendte Haanden, besluttede hun at gaae varligen frem. Dagen derefter, som var en Expeditionsdag, lod hun hente sine Secreterere til sig, visede dem Brevet, og spurgte, om de ikke kjendte Haanden. En af dem sagde da, at han kjendte vel ikke dens Haand, som havde skrevet Brevet, men at Opskriften syntes ham at være skrevet af en af hans egne Fuldmægtige. Dronningen lod da strax kalde samme Skriver til sig, og adspurgte ham, om han ikke kjendte dens Haand, som havde skrevet udenpaa Brevet. Han svarede

strax

strax derpaa, at det var hans egen Haand. Hvorpaa Dronningen spurgte ham, efter hvis Begjering det var skeet. Han svarede, at en af hans gode Venner udi Stokholm, som ikke vidste Prindsens Titler, ej heller hvorledes Brevet skulde adresseres til Øland, havde skikket ham det beseglet, med Begjering, at han vilde gjøre Opskriften og befordre det til Prindsen. Dronningen spurgte ham da, hvo den Ven var? hvorpaa han svarede, at det var den kongelige Historiographi Messenii Søn, hvilken var just den samme, som hun havde mistænkt. Men, som den unge Messenius da ikke havde mere end 16 eller 17 Aar, sluttede hun, at han ikke kunde være Autor dertil, men at det maatte være Faderens Værk, hvorfor hun besluttede at lade dem begge arrestere. Dog, saasom hun holdt for, at adskillige Andre maatte være i Ledtog med dem, vilde hun gaae forsigtig tilverks, og befol Grev Magnus at invitere den gamle Messenius til sig, saaledes, at han ikke skulde mærke, at det var efter hendes Ordre. Greven affærdigede strax en af sin Garde, som havde Kundskab med Messenius, hvilken traf ham paa Gaden, og bad ham, at han vilde komme til Greven, som havde et Ord at tale med ham. De begave sig derpaa begge til Slottet. Men, da de passerede forbi Vagten, kom En, og forkyndte Messenius Arrest paa Dronningens Vegne, og lod ham

føre

føre ind udi et Kammer, som var næst ved Corps de Garden. Saasnart dette var skeet, lod man ogsaa arrestere hans Søn, og forsegle Alting udi hans Hus. Sønnen blev derfor kaldet for Dronningen, og adspurgt, om han ikke kjendte Skriftet. Han svarede trende Gange med Frækhed, at han ikke kjendte det. Dronningen blev derover hel fortørnet, og spurgte, om han turde paastaae en Løgn udi saa mange Folks Nærværelse, som kjendte hans Haand. Thi alle Secretererne vare tilstede tilligemed deres Skrivere. Da faldt han i Graad, kastede sig ned for Dronningens Fødder, og bad om Naade. Han tilstod da, at han havde forfattet dette Skrift paa nogle af hans Faders Memoires, men at han havde menet at gjøre sit Fædreneland en Tjeneste dermed, vidnede derhos, at hans Fader ikke herudi var Medvider. Derpaa blev han udført af Dronningens Cabinet, og den gamle Messenius indkalden. Han nægtede strax efter Adspørsel, at han kjendte Skriftet, men omsider tilstod, at det kom ham fore, som det var hans Søns, dog kunde han intet forvisse derudi sige. Men, dersom hans Søn var skyldig derudi, vilde han være den første i at fordømme ham. I det øvrige bevidnede han sin egen Uskyldighed, og sagde, at han ikke kunde være ansvarlig for sin Søns Gjerninger. Den 24de Decembr udi det Aar 1651 beskikkede Dronningen dem Commissarier,

for

for nøjere at examinere Sagen. Men man kunde længe ingen ret Oplysning faae; thi Sønnen fremturede bestandigen i at undskylde Faderen, at han ikke var Medvider derudi, og Faderen paa den anden Side raabte paa sin Uskyldighed. Mandagen derefter examinerede man dem anden Gang, men kunde udi 7 Timer intet videre faae at vide. Derpaa blev besluttet at lade dem torqvere. Men den gamle Messenius, da han saae Instrumenterne til Torturen, sagde han, at han nu bekjendte, at der var en retfærdig Gud, som straffer Misgjerninger, og at han derfor vilde tilstaae denne Synd, og tilligemed aabenbare adskillige vigtige Ting Staten angaaende, om det maatte skee udi Dronningens Nærværelse. Commissarierne, som vare de fornemste af Raadet, gave Dronningen Saadant tilkjende, og begjerede, at hun vilde bivaane Raadet. Hun begav sig ogsaa didhen, og da adresserede Messenius sig til hende, sigende: at han ikke var Autor til Skriftet, men at hans Søn havde forfattet det paa nogle Memoires, som han havde givet ham. Det tilstod han dog, at Sønnen havde viset ham Skriftet, efterat han havde fuldfærdiget det, og at han havde ikke hindret ham at skikke det til Prindsen, videre sagde han, at en Borgermester udi Stokholm ved Navn Niels Nielsen, Byskriveren, og en Præst udi Westeraas vare Medvidere derudi, og at de samtlige

lige: havde forenet dem om at staa Prindsen bi, derfom han vilde gribe til Gevær mod Dronningen, og gjøre sig til Konge, forsikrende ham om, at saavel Stæderne som Provincerne vilde erklære sig for ham. Dronningen gjorde da strax Anstalt til at arrestere de udlagte Personer, og, som Borgermesteren Niels Nielsen var meget elsket af Borgerskabet, lod man fordoble Vagten paa Slottet.

Efterat Messenius saaledes var bleven overbeviset, og han mærkede, at intet kunde redde ham, bad han, at Hendes Majestæt vilde accordere ham den Naade at kysse hendes Haand end en Gang, førend han døde; hvilket ogsaa Dronningen tillod ham, og rakte ham sin Haand, men bebrejdede ham tillige med hans Utroskab og Utaknemlighed; thi hun havde frelst ham af Fængsel, hvorudi han havde siddet i 14 Aar, havde gjort ham til sin Historiographum, ophøjet ham til adelig Værdighed, og givet ham Gods af 2000 Rdlr. aarlig Rente. Derpaa blev Faderen saavelsom Sønnen rettede udi Stokholm. Sønnen blev ført udenfor Forstaden, hvor man afhuggede først hans højre Haand, siden Hovedet, og delede hans Legeme i fire Parter, efterdi han alene havde forfattet Skandskriftet. Men, som hans Fader ingen Kundskab havde havt derom, førend det var færdigt, blev hans Execution mere lemfældig. Dermed lod Regjeringen sig nøje; thi de andre Per-

 soner,

foner, som vare udlagte, bleve pardonnerede, saa som man holdt det nok, at Hovedpersonerne bleve straffede: at den gamle Messenius ikke blev torqveret, foraarsagede dette, at han sagde reent ud, at, hvis man lagte ham paa Pinebenken, skulde han aabenbare de Ting, som Dronningen selv ikke skulde forlange at blive informeret om, ja som hun skulde ønske ikke at have vidst; hvorudover man overtalede hende til ikke at drive paa saadan Bekjendelse, og at lade Executionen skee, saasnart som muligen. Den Opførsel, Prindsen af Sverrig herudi havde ladet see, behagede Dronningen saameget, at hun forærede ham en Æske med Diamanter, og sit Portrait.

Hvad Indholden ellers af det oprøriske Skrift angaaer, da var det haardt, ikke alene mod Dronningen, men endogsaa mod de højeste Rigets Embedsmænd. Hendes Majestæt blev derudi afmalet som den, der ikke forstod at regjere, men tænkte alene paa Spil og Divertissemens, som vilde ødelægge Staten, at hun havde bortskjænket alt Kronens Gods, og gav Alting til Fremmede. Udi samme Skrift bliver holden en Samtale mellem hende og hendes Dandsemester, hvilken hun spørger, hvormeget en Ballet vil koste, og naar Dandsemesteren dertil svarer, at det vil koste 30000 Rdlr., siger Dronningen: ikke meer! Beaulieu! (saaledes var

Dan-

Dansemesterens Navn) lav, strax til, thi Pengene staae færdige. Videre forestiller samme Skrift en anden Samtale mellem Dronningen og hendes Kammertjener Hans Holm, derudi spørger hun den samme, hvad man siger udi Staden. Hvortil Hans Holm svarer, at den hele Stad er bedrøvet, efterdi Eders Majestæt danser ikke meer, hvorpaa Dronningen lader hente Beaulieu, spørger paa ny, hvad et Danse-Assemble vil koste, og andet deslige Nærgaaende, hvoraf Skriftet er fuldt, og hvoraf man seer, at Messenius fortjente den Straf, som ham vederfor. Det meste, som besværgede denne Mand, var, at Dronningen havde beviiset ham store Velgjerninger. Og er dette særdeles mærkeligt, at samme Messenii Farfader var bleven halshuggen for samme Forseelse, item at hans Fader døde udi Fængsel for at have cabaleret mod Staten, og han selv havde siddet 14 Aar indsluttet, efterdi han havde fortalet Regjeringen.

Dette haver jeg anført, for at vise, hvordanne Conjuncturerne da vare udi Sverrig, og at Dronning Christine da var ikke nær saa farlig for Danmark, som udi Christian den Fjerdes Tid, item at Sverrigs vaklende Tilstand var ikke mindre Aarsag til hendes forunderlige Opførsel mod Danmark, end hendes naturlige Ustadighed. Thi nu protesterede hun om sin Estime og Venskab mod Kong Friderik,

nu igjen lod hun see ligesaa stor Koldsindighed og Foragt, hvilket skal sees af efterfølgende Opførsel, især udi Corfitz Uhlfelds Sag, som jeg her vil med eet indslutte for at have den hele Historie samlet, hvorvel det skede paa adskilte Tider.

Hvad som mest fordærvede Uhlfelds Sag, og afskar ham al Vej til at komme tilbage igjen, var det haarde Skrift, som han under den Titel af Æres Forsvar havde til Gripswald ladet udgaae, og hvoraf han lod indføre adskillige Exemplarer udi Danmark Over dette Skrift besværgede Kongen sig højligen ved det svenske Hof, saasom det indeholdt adskillige nærgaaende Ting, og var trykt udi en Sverrig tilhørende Stad. Højstbemeldte Konge gav straz sin Fortrydelse derover tilkjende udi et Brev til Residenten Peder Juul, af saadant Indhold m):

Eftersom Herr Corfitz Uhlfeld her udi Riget har indskikket adskillige Exemplarer af en Digt, kalden hans Æres Forsvar, hvorudi Vi utilbørligen og uforsvarligen angribes, og Vi erfare, saadant udi Dronningens af Sverrig Gebet til Gripswald at være trykt; thi bede Vi dig og Naadigst ville, at du hendes Kjærl. paa Vore Vegne saadant give

ver

m) Lit. *Frid.* 3 ad *P. Juul.* Hafn. 20 Maji 1652 Manuscr.

ver tilkjende, og, efterdi sligt er et betænkeligt Exempel, Vi og ikke formoder, det med Hendes Kjærligheds Samtykke at være sked, meget mindre, at Hendes Kjærl. skulde have nogen Behag derudi, at Vi af Vore egne Undersaatter kunde forulempes, det stetinske Fordrag og udtrykkeligen formælder, hvorledes i saadan Tilfald forholdes skal, forseer Vi Os ogsaa til, at Hendes Kjærlighed sin Mishag herudi tilkjendegiver, og hvad gamle Pacta, godt Naboskab og Venskab medfører, til billig Respect og Execution, sig lader befalde.

Derpaa lod Hans Majestæt affærdige en anden Skrivelse til Dronningen selv, saalydende n):

Vi have for nogen Tid siden forstandet, hvorledes Herr Corfitz Uhlfeld, siden han uden Vort Videnskab eller Tilladelse meget hemmeligen heraf Riget sig havde begivet, sit Fædreneland, sin høje og store Bestilling forladt, endelig efter temmelig Omrejsen hos Eders Kjerl. Protection søgt og erholdet, og siden med et skammeligt Skrift til Vor Elskelige Rigets Raad og gandske Regjerings Foragt,

n) Lit. *Frid.* 3. ad *Christinam*, Hafn. 7. Octb. 1652. Manuscr.

agt, af Usikkerhed for Vold og Gevalt, at være af sit kjære Fædrene Rige fordreven, som al Verden beklager; saa have vi ikke længer kunnet forbigaae at give tilkjende, hvormeget uformodentlig det Os er forekommet, at Herr Corfitz Uhlfeld om Eders Kjærligheds Protection haver gjort Ansøgning, efterdi han, hvis Sag han her havde til Herredage mod En ved Navn Dina, og en Anden ved Navn Walter, som han meneде sig at være forurettet af, havde saaledes endet, at den enes Hoved blev sat paa en Stage, og den anden Vore Riger forvist. Og, hvis Vi ellers over ham kunde have at besværge, det hverken tænkte eller begyndte Vi anderledes end ved lovlige Midler at forrette og udføre, saa at han i saa Maade Ingens Protection behøvede; men alene havde fornøden at bruge hvis han til sin billige Erklæring med at udføre kunde behøve; men langt uformodentligere have Vi siden den forlangte Protection maattet erfare den store Dristighed, han sig derefter haver tiltaget, Os, Vort elskelige Rigets Raad og Vor gandske Regjering med et skammeligt Skrift udi adskillige Tungemaal meget haanligen at bespotte og udraabe, ligesom der hverken var Lov eller Ret udi Landet,

det, men han for Gevalt og Usikkerhed haver maattet rømme, og sig udaf Riget under fremmed Hjelp og Beskyttelse at salvere. Nu kunde Eders Kjærlighed sig letteligen indbilde, hvor smerteligt Os saadanne grove og uforskyldte Tillæg er at tolerere, ligesom Vi havde Gud, Vor kongelige Ed og al Ærbarhed forgjettet, helst, efterdi aldrig noget saadant kan bevises, og Vi vide Os for Gud og al Verden herudi undskyldt. Hvorfore Vi af den gode Mening, Vi have om Eders Kjærligheds høje Forstand til at holde al Øvrighed udi den Værd og Myndighed, som Gud Allermægtigst dennem haver nødig agtet mod al Ulydighed og Foragt med at armere og befæste, og den gode Affection, Eders Kjærlighed sig altid imod Os haver ladet forlyde, haver for raadsomt agtet Eders Kjærlighed hermed paa det venligste at anmode, Eders Kjærlighed ville fornuftigen eftertænke, hvorvidt saadan en Mand er værd at protegere, som sin Ed og Pligt saa ringeagter, at han sin egen Herre og Konge saa og Fædrenelandets Regjering saa Sammeligen bespotter og beskjemmer. Hvad Troskab og Taknemlighed kan hos den være, som mod sin rette Øvrighed og eget Fædreneland det mindste deraf beviser,

saa

saa at Eders Kjærlighed haver god Aarsag for al Verden herudi at lade kjende, at de, som ere oprørske og modvillige imod andre, ligesaa lidet hos Eders Kjærlighed kunde finde Medhold, som Eders Kjærlighed dennem blandt sine egne Undersaatter vilde tolerere; og Eders Kjærlighed med sit gode Exempel vilde vise Os Maaden, hvorledes Vi Os mod saadanne skammelige Digter, som udi Rigernes Fordrag saa høiligen forbiudes, herefter kunde vide at forholde. Vi ville saadant for et synderligt Kjendemærke æstimere, og udi alle lige og andre Maader Os beflitte Saadant hos Eders Kjærl. med al naboelig Bevaagenhed at forskylde og erkjende. Hafn. d. 7 Oct. 1652.

Det blev ikke alene ved disse Breve. Danmarks Riges Raad afførdigede ogsaa paa samme Tid et vidtloftigere Skrift til Sverrigs Riges Raad. Samme Skrift viser, at det var ikke alene det kongelige Hus, men endogsaa det hele Raad, som var misfornøiet med Uhlfelds Opførsel. Og saasom derudi igjendrives Uhlfelds Beskyldninger udi hans saakaldte nødtrængende Æresforsvar, og det derforuden et rart og saa bekjendt, har jeg ikke taget i Betænkning det her at indføre. Det lyder saaledes o):

Det

o) Lit. Senat. Dan. ad Senat. Svec. Hafn. Sept. 1652. Manuscr.

Det er Eder, gode Herrer! saavelsom mange flere bekjendt, hvorledes Corfitz Uhlfeld, som Rigets Hofmesters Bestilling herudi Riget en Tid lang haver betjent, udi sit Skrift tituleret: nødtrængende Æresforsvar, vor allernaadigste Herre og Konge, den gandske Regjering, Os alle samtlige, saavelsom en Part i Særdeleshed haver utilbørligen angrebet, og fast ej bedre end for Menedere beskyldet, ja intet efterladt, hvorved alt det blandt os kunde vanæres, hvorudi Regenteres, Rigers og Regjeringers Ære fornemmeligen bestaaer, saa have Vi ikke kundet forbigaae, efterdi han under Sverrigs Krone har søgt sin Protection, til nogen ringe Efterretning Eder, gode Herrer, med denne Beretning at besværge, og dennem forklare, hvor gandske ubilligen denne Regjering saaledes beskyldes, at nogen, i hvor ringe han var, meget mindre saadan høj Minister som Hr. Corfitz Uhlfeld, skulde for Vold, Gevalt, ulovlig Medfart, Sandheds Undertrykkelse og Usikkerhed her udi Riget ikke kunne boe og blive, men nødtrænges, sig paa andre Steder at salvere; thi hvad Walters og Dinæ Sag angaaer, og den Proces, som derudi er brugt,

brugt, og saa højt mod Loven og Recessen at være dreven, beklages, er ikke af den Værdighed, at Nogen med vidtløftigt Svar dermed skulde besværges; thi, efterdi ingen Ulovlighed udi Processen kan bevises, saa svarer Executionen, som paa Rettens Administration er fældet udi det, at Dinæ Hoved er bleven sat paa en Stage, og Walter Danmark og Norge forvist. At Haandfæstningen med hannem skulde været imodhandlet, dertil kan intet bedre svares end med den klare Haandfæstnings egne Ord og Bogstaver; alt hvad derimod beskyldes at være sket, er Kongelige Majestæts Begjering til ham, at han uden Kongelig Consens sig ej her af Staden vilde begive, hvilket, om med nogen Billighed udi saadan høj Sag kunde synes at stride, det give Vi alle Upassionerede retsindigen at eftertænke; og, om Rigets Raad, som noget fortroes, det pligtig skulde være den Anrørende strax at give tilkjende, naar Angiveren sig forpligter for Kongen og Rigets Raad at være sin Beretning gestændig, som her er skeet, det formene Vi ikke enten Haandfæstningen eller nogen Billighed at kunne medføre: og, dersom Hr. Corfitz Uhlfeld end nogen Uret var vederfaren, som vi ikke formene at skulle

be-

befindes, saa viser dog Haandfæstningen den, som Gud og Retten sin Sag tør fortroe, langt anden Vej end Landet at rømme, og sine Sager siden med Skandskrifter og ærerørige Beskyldninger at forsvare, sin Herre og Konge, Rigets Raad og Regjeringen uforskammet angribe, og søge at beskjæmme, og intet underlade af alt det, som kan tjene til Øvrigheds Foragt og Oprør blandt Undersaatterne at opvække; og, efterdi Undersaatternes Lydighed og Respect mod deres rette Øvrighed og Herskab, og den Harmoni, som efter Guds og menneskelige Love mellem Herre og Knægt bør at være, er det eneste, hvorved Rolighed og Velstand udi alle Regjeringer kan erholdes 2c. Saa forsee vi Os gandske venligen til, I gode Herrer, I ikke lader Hr. Corfitz Uhlfelds store Uforskammenhed mod sin Konge og Fædrenelands Regjering befalde 2c. Vel tillader Rigernes Fordrage en Undersaat, som i nogen Unaade hos sit Herskab kunde være geraaden, Andens Protection at søge og erholde; men derimod er under Livsstraf i samme Pactis vel forseet og forekommet, at ingen Skandskrift skulle udi deslige lovlige Kongeriger tolereres, hvorudi høje eller andre Standspersoner paa Ære, Navn og Rygte kunde beskjæm-

skjæmmes. Og udi sidste bromsebroiske Tractat er vel for godt anseet, at hvadsomhelst nogen af Herrernes Personer, Regjering, Riger, Lande og Undersaatter kunde være for nær og til Skade, det skal enhver afvende, og, saavidt muligt, forhindre. Hvorfore Vi paa det venligste bede, I gode Herrer, I Hendes Majestæt Eders naadige Dronning, med Eders højagtede Betænkende, ville føre til finde, om Hr. Corfitz Uhlfeld ved det skammelige Skrift, hvorudi han Hendes Majestæts Broder, Nabo og Frænde, vor allernaadigste Konge, og vor gandske Regjering saa højligen og uforskyldt angriber, ikke haver gjort sig den Naade uværdig, som Hendes Majestæt hannem med sin gunstige Protection har bevist, og at han derfore saaledes maatte tracteres og ansees, som saadanne hans grove Gjerninger meritere og forskylde. Vi kunde Eder, gode Herrer, forsikkre, at Vi saadan stor Venskabs Bevisning ikke alene stedse taknemmeligen skulde ihukomme, men endogsaa baade hos det hele Senat, og enhver af Eder i Særdeleshed tragte efter at forskylde og fortjene. Og vore Efterkommere skulde heraf tage Exempel, hvorledes den ene Regjering

for

for den andens Ære og Lempe at conservere, deres Nidkjerhed vel anstaaer at bevise.

Af disse Breve sees, hvormeget Uhlfeld har ophidset saavel Kongen, som det hele Rige imod sig. Hvad Skriftet i sig selv ellers anbelanger, da findes det trykt Aar 1652. Derudi taler han først om sine Meriter og de Tjenester, han havde gjort Riget baade inden- og udenlands, viser derpaa, hvad Forfølgelse og Foragt han maatte lide strax i Begyndelsen af denne Konges Regjering, at hans Frue blev forbuden at age ligeind paa Slottet, at han selv ikke blev spurgt tilraads udi nogen vigtig Sag, at man søgte at betage ham al Myndighed udi hans høje Embede, at hans Forretninger under den højsalige Konge bleve dadlede, og hans Afregninger, endskjøndt de engang havde været approberede, bleve paany af Rentemestere og Renteskrivere examinerede. Derefter skrider han til Historien af den Sag med Walter og Dina, og viser, at hans Fiender ikke alene søgte at gjøre ham sort hos Kongen, men endogsaa at stille ham baade ved Liv og Ære. Angaaende Processens Maade, da fører han derimod adskillige Besværinger, som for Exempel: at Dinæ Examen, som skede paa Slottet den 14de April, var udi hans Fraværelse; at adskillige af hans bekjendte afsagde Fiender, som Bisp Brockmand og andre, bleve beskikkede til hans Dommere, og at kjende paa det,

som

som hans Vidnesbyrd angik; at hans Fuldmægtig blev af Rigets Raad Henrik Rammel haardt tiltalet, da han udi Proceduren gik Dina noget stærkt paa Klingen; at Dina, som efter Loven var hans Fange, efterdi Fange følger Sag, blev ham forholden, og maatte passere for Hoffets Fange; at han, som næst Kongen var den højeste Mand udi Riget, og havde en Kongedatter tilægte, maatte nødes til at møde for Retten mod en gemen letfærdig Qvinde, og at han der offentligen blev slagen af hende. Men det, som han mest besværgede sig over, var, at han blev i sit Hus arresteret, hvilket han menede at være mod Haandfæstningen, som lyder saaledes: Ingen Adelsmand, Frue eller Jomfrue, skulle ved Os, Vore Fogder, Embedsmænd, Tjenere eller andre fængsligen anholdes eller paagribes, førend de ere tilforn forvundne efter Loven, etc.

Af hvad Vigtighed disse og deslige andre Besværinger kunde være, vil jeg overlade til Læserens Skjønsomhed, saasom mit Forsæt ikke er at tale enten pro eller contra udi Uhlfelds Sag, men alene historice at vise, hvad som paa begge Sider udi Sagen har været anført. Det er gandske vist, at, hvis Hofmesteren havde ladet sig nøje med den Hevn, han fik over sine Angivere, og derefter holdet sig roligen udi Landet, havde han ved saadan Opførsel

kun-

kunnet desarmere alle sine andre Modstandere, og erhvervet sig Kongens Naade og Credit igjen. Men, som hans Hidsighed tilled ham aldrig at temporisere, saa, istedenfor at bruge sig denne Hændelse til Fordel, falder han til den Extremitet pludseligen at undvige Rigerne, og uden Nød at søge Protection og Beskyttelse hos en Potentat, som af alle var Kong Friderik mindst affectioneret, ja udi haarde Skrifter at sværte Regjeringen, og beskylde den for Partiskhed og Uretfærdighed, hvilket var en Undersaat og Patriot uanstændigt, helst efterat han havde seet en af sine Angivere henrettet og dens Hoved lagt paa en Stage, og den Anden forvist begge Rigerne; thi, naar en Dom falder saaledes ud, er ufornødent at besværge sig over Formaliteter, helst mod Regjeringen, og det ved offentlig Tryk. Der ere derforuden visse Sager, hvorudi alle Lovens Formaliteter ikke kan nøje iagttages, og visse Personer, mod hvilke man procederer anderledes end mod andre; duo cum faciunt idem, non est idem. Uhlfeld var den formidableste Undersaat, som noget Land kunde vise paa de Tider, saa at ikke alene Kongen selv, men den menige Rigets Adel maatte ligesom stedse staae paa Skildtvagt for at have Øje paa hans Opførsel, hvorfor en Angivelse mod saadan Mand kunde ikke andet end foraarsage større Bevægelse end imod en anden ordinaire Undersaat. Og er dette Alt hvad

man

man med Billighed og Upartiskhed kan sige udi denne Sag.

Jeg haver tilforn viset, hvorledes Uhlfeld var bleven modtagen i Sverrig, og hvor ustadig Dronning Christines Opførsel derved havde været, i det hun først lovede den danske Resident intet at slutte, førend hun fik Kong Frideriks Villie at vide, men strax derpaa tog Uhlfeld i Protection, og ikke vilde oppebie Kongens Svar. Jeg haver iligemaade talet om de Conferencer, som Uhlfeld holdt udi Stokholm med den lothringske Minister Konsillot, hvorom den franske Ambassadeur Chanut gav Underretning til Kong Friderik. Denne Hastighed rejste sig besynderligen deraf, efterdi Hertugen af Lothringen da var anseet for Regjeringens Fiende udi Frankrig, og var skikket til Norden for at anholde om Hjelp hos Kong Friderik for Prindsen af Conde, men denne hans Ansøgning havde ligesaa liden Fremgang, som det Forslag, han gjorde om Ægteskab mellem Hertuginden af Cantecroix og Grev Waldemar p). Uhlfeld, efterdi han havde sat sig udi saadan Credit ved det svenske Hof, overtalte han bemeldte lothringske Minister at rejse til Danmark, og der at tale med hans overblevne Venner, for at underrette dem om den Æstime, som han var udi hos Dronningen, og at opmuntre dem til at tage sig hans Sag an.

Men

p) Mem. de *Chanut*. Tom. 2.

Men den danske Resident, som itide derom blev advaret, skrev strax til Danmark, og derved tilkjendegjorde disse Mesures, som den lothringske Minister havde taget i Faveur af Uhlfeld. Residenten berettede paa samme Tid, at Grev Waldemar og Uhlfeld ansøgte ivrigen hos Dronningen at tage sig deres Sag an, og at bevæge hende til at erklære Krig mod Danmark, hvis hun ved Underhandling derudi intet kunde udrette. Men Dronningen lod dem sige, at hun kunde ikke resolvere sig til saadan Extremitet; hun vilde alene ved Underhandling arbejde paa at befordre deres Interesse.

Uhlfeld lod dog ikke af at ophidse Dronningen mod Danmark, saa at hun tog sig hans Sag med meer og meer Iver an. Vel lod hun q) saavelsom Raadet r) i Sverrig høfligen besvare ovenanførte Skrivelser fra Kong Friderik og Danmarks Raad, men Svarene bestode kun i blotte Complimenter, at det, som skeet var, gjorde dem ondt, og at man ikke kunde nægte Protection til en saa anselig Mand, indtil Tvistigheden kunde blive bilagt. Men det blev ikke derved; thi Residenten fik Aaret derefter, nemlig

1653,

q) Respons. *Christinæ* ad *Frid.* 3. Holm. 26 Decembr. 1652. Manuscr.

r) Respons. Senat. Sv. ad Senat. Dan. Holm. 28 ejusd. Manuscr.

1653 at vide, at han havde tilbudet Dronningen store Summer Penge, for at bevæge hende til at gribe til Gevær, item at han havde underrettet hende om Rigets Tilstand, om alle Havne og Adgange, hvorsomhelst det kunde være lettest at gjøre Landgang i Danmark og Norge. Residenten affærdigede derfor strax en Expres for at erkyndige Kongen om den Handel, og imidlertid lod tilkjendegive udi Sverrig, at Danmark mod Foraaret vilde være i den Tilstand, at det ikke skulde være bange hverken for Sverrig eller England. Han sagde videre, at man inden kort Tid skulde tilvejebringe en anselig Flaade og have 30,000 Mand paa Benene. Den Tale, som Residenten udspredte om de danske Anstalter, var ej heller uden Grund. Thi man armerede baade udi Danmark og Norge, og bestyrkede alle Grændsefæsterne mod Sverrig, hvorudover Dronning Christine begyndte at bruge anden Opførsel; hun lod da Residenten vide, at hun havde noget vigtigt at sige ham, og derfor ønskede at tale med ham i Enrum. Hun gav ham derpaa en særdeles Audience, og sagde, at det gjorde hende ondt, at visse Folk, som misundede de nordiske Riger den Fred og Enighed, de da levede udi, havde stræbt at bringe Kongen af Danmark udi Mistanke, ligesom hun havde noget fiendtligt isinde, da hun dog bar al Affection for Kongen, og derpaa alletider var færdig at vise Prøver. Hendes

For-

Forsæt var at træde udi nøjere Alliance med Danmark, hvilket hun bad Residenten han vilde erkyndige Kongen om, for at høre hans Villie; paa det at begge Riger kunde forene deres Kræfter for at beskytte Søfarten mod de Engelske, som forur-oligede den. Videre forsikkrede hun, at Uhlfeld aldrig havde talet om Kongen uden med stor Respect, og at hun havde ikke tilstedet ham at tale anderledes. Hun tilstod vel, at det skulde være hende kjært, om hun kunde udvirke noget hos Kongen, for at bringe ham i Naade igjen; men udi den Tvivl, som hun var i at kunne have nogen Fremgang derudi, og at deslige hendes Ansøgninger kunde mishage Kongen, havde hun hidindtil holdet sig derfra, saasom hun intet vilde foretage hverken udi den Post eller i andre, som kunde være Kongen ubehageligt, med hvilken hun stedse vilde leve udi Fred og Venskab.

Residenten, endskjøndt han fæstede ingen Tro til alt dette, gjorde han dog en Relation derover til Kongen, bedende derhos, at ham maatte skikkes Project til en Alliance, for at forsikkre sig desbedre om Dronningens Intention; imidlertid kunde man fare fort med at armere, for at sætte sig istand, ikke at overrumples, saasom han mente, at al den Tale, Dronningen havde holdet, sigtede alene til at kaste Danmark udi Sikkerhed, paa det hun dessikkrere kunde bryde løs med samme Rige, ifald England

skulde have nogen Fordel mod Holland. Imidlertid affærdiger Dronningen Svar paa Kong Frederiks Skrivelse angaaende Uhlfeld, og derudi gjør store Forsikringer om Venskab, siger derhos, at hun ikke havde kunnet hindre en saadan anselig landsflygtig Mand at komme ind udi hendes Lande, og bad Kongen, at han vilde troe intet at være talet, som angik enten hans Person eller Staten, og at hun ikke lod ham blive udi Sverrig uden paa den Fod, som Fremmede, der rejse for Curiositet, pleje at være. Endeligen bevidnede hun, ikke at ville tage sig hans Sag videre an, uden hun vidste, at det var Kongens Villie.

Kort derefter blev skikket en Ambassade fra Danmark til Sverrig, som var Mogens Høg og den oftomtalte Resident Juul, som da ogsaa fik Caracter af Ambassadeur, hvilket sees af Begges saavel Creditiv s) som Instrux t). Samme Ambassade havde Audience udi Februarii samme Aar. Den havde blandt andet Ordre at overtale Dronningen til at træde i Alliance med Holland. Men Dronningen derimod, som havde taget engelsk Parti, søgte at formaae Danmark til at forlade den hollandske Alliance, og tilligemed Sverrig at arbejde paa Forlig mel-

s) Lit. Cred. *M. Hög & P. Juul.* Hafn. 8 Januarii 1653.

t) Instruct. eorund. 2 Jan. Manuscr.

mellem de stridende Sømagter. Derudi kunde Ambassadeurerne dog ikke føje hende, saasom Danmark var alt for stærk forbundet med Holland. Men, da Dronningen, efter det Forslag, hun forhen havde gjort til Residenten Juul, talede om at slutte Forbund mellem Danmark og Sverrig, bevidnede de paa Kong Frederiks Vegne, at Hans Majestæt ogsaa var dertil villig, og at de havde Instruction og Fuldmagt at handle om det samme. Dronningen fremførte da nogle Besværinger angaaende Farten igjennem Sundet, hvorpaa hun begjerede, at derudi maatte remederes, hvortil Ambassadeurerne svarede, at de vidste ikke, at man derudi havde gjort noget mod den sidste sluttede Fred med Sverrig, og at derfore Hendes Majestæt vilde gjøre dem en Fornøjelse, om hun vilde give dem skriftligen saadanne Besværinger. Hun svarede da, sig ikke gandske at være underrettet om Sagen, men at hun derfor havde kaldet til Stokholm hendes Resident udi Helsingør, som havde havt de Sager under Hænder, og bad dem have Taalmodighed til hans Ankomst. Endeligen spurgte hun dem til Slutning, om de ingen Ordre havde at tale om Hofmesteren Corfitz Uhlfeld. De svarede dertil, at deres høje Principal, saasom han havde fornummet, at Hendes Majestæt søgte ved Underhandling at befordre hans Tilbagekomst, saa havde han befalet dem at tilkjendegive, at han udi

Dron-

Dronningens Consideration, og for at lade see, hvor meget han reflecterede paa hendes Recommendation, var bered til at tage Uhlfeld i Naade igjen, hvis han offentligen vilde igjendrive det Skrift, som han havde ladet udgaae, og bede om Forladelse, saasom det en Undersaat anstaaer, der haver fortørnet sin Konge. Dronningen sagde da: det troer jeg ak drig, at han gjør; og seer jeg, at det er bedst, at jeg ikke bemænger mig mere i den Sag.

Man mærkede, at de Klagemaal, som Dronningen havde forebragt angaaende Øresund, var kun for at vinde Tid, og at hun intet mindre havde isinde end at slutte Alliance med Danmark. Thi Alting beroede paa, hvad Udfald Krigen vilde tage mellem England og Holland. Derefter vilde hun rette sine Sager mod Danmark. Hun lod derfor tilstille de danske Ambassadeurer en stor Paket af Klagemaal angaaende Sundet, og lod dem sige, at det var fornødent, at Kong Frederik herudi gav Satisfaction, førend han indtraadte udi videre Handel. Men Ambassadeurerne, efterat de havde igjennemlæst bemeldte Besværinger, sagde de til de svenske Ministre, som havde tilbragt dem Papirerne, at de forundrede sig over, at man for saa ringe Sager søgte at opholde saadant vigtigt Værk, og saa nyttigt for begge Rigers Handel, nemlig, at forene deres Magt med Danmark og Holland mod de Engelske, som fornær-

ligede

ligede Commereen. Hvad de tilstillede Klagemaal angik, da sagde de, at der var ikke een Artikel deriblandt, hvorudi man jo forhen havde fornøjet de Svenske, efterdi den svenske Minister Durel, som tilforn havde foredragt disse Klagemaal, var omsider bleven saa fornøjet, at han havde takket Kongen, og forsikkret, at Dronning Christine var saa vel tilfreds med Kongens Føjelighed derudi, at hun havde berømmet ham derfor. I det øvrige sagde de, at, om end de anførte Klagemaal vare vel grundede, saa bestod den hele Sag ikke i meer end 1000 Rdlr.

Kong Frederik, da han mærkede, at Dronningen søgte kun at vinde Tid, og satte Svaret op fra en Tid til anden, gav han Ordre til den første af Gesandterne at begive sig til Danmark igjen, for at erkyndige ham mundtligen om Dronningens Tanker u), og befol hans Collega, som tilforn længe havde været Resident ved det svenske Hof, at blive alene tilbage i Qvalitet af ordinair Ambassadeur x). Forend den første Ambassadeur forlod Sverrig, anholdt de begge hos Dronningen om at gjøre Begyndelse til den Alliances Stiftelse, hvorom hun selv havde gjort Forslag, og for hvis Skyld de vare komne til

u) Revocatio Legat. Hafn. 24 Febr. 1653. Manuscr.

x) Lit. *Frid.* 3. ad Regin. de Legatione ordinaria *P. Juul.* Hafn. 24 ejusd. Manuscr.

til Sverrig. Da Dronningen nu mærkede, at hun ikke kunde undgaae at give Svar, sagde hun med Gesandternes største Forundring, at det var ikke nødigt, og at det var nok, at man holdt sig ved den sidste sluttede Fred imellem Rigerne. Men, som de sagde, at de ingen saadan Forestilling havde gjort, med mindre hun det tilforn selv havde forlanget, svarede hun, at hun aldrig havde talet derom. Gesandterne vare ikke mindre misfornøjede over denne Tale, end over den Tractement, som de havde nydt ved det svenske Hof; thi i den hele Tid, de havde opholdt sig udi Sverrig, havde de ikke havt Visite af Nogen uden af de Commissarier, som vare beordrede til at handle med dem.

Foruden disse Tvistigheder var ogsaa en anden Sag, som de danske Gesandter havde Ordre Dronningen at forestille, angaaende Omvexlingen udi Sessionerne paa Rigsdagen til Regensburg. Dette var af saadan Beskaffenhed: der rejste sig Tvistighed mellem endel Førster og Stænder i Tydskland om Over-Sessionerne paa Rigsdagen. Udi denne Tvistighed var ogsaa interesseret det førstelige holstenske Hus tilligemed endel andre førstelige Huse, nemlig Hessen, Würtenburg, Baden, Sachsen-Lauenburg og andre, og kunde den ikke endeligen bilægges ved nogen Middel. Hvorudover, paa det at saadan Irring ikke skulde foraarsage, at bemeldte tvistende

Huse

Huse sig gandske skulde undslaae fra de Forretninger, som paa Rigsdagen forefalde kunde, blev imellem dem vedtaget, og for godt befunden ad interim, indtil Sagen endeligen kunde decideres, at alternere udi Sessionerne, hvilket Hans kejserlige Majestæt ogsaa ved et Decretum bevilgede. Men de svenske Gesandtere, som paa samme Tid formedelst det Hertugdom Pommern opholdte sig til Regensburg, difficulterede derimod, og vægrede sig ved at samtykke saadan Vedtægt eller Interims-Fordrag. Hvorudover Kong Friderik i dette Aar affærdigede en Skrivelse til Dronningen af Sverrig, foreholdende hende, hvor ufordelagtigt det kunde være for de evangeliske Stænder, dersom en saa stor Deel af dem holdte sig fra Rigsdagen, og derved gav Lejlighed til de Roman-Catholske og gejstlige Stænder at have de fleste Stemmer, bedende derhos, at højstbemeldte Dronning, sig til Velgefal og samtlige evangeliske Stænder til Gavn og Nytte, vilde give Ordre til sine Gesandtere, samme af Stænderne vedtagne og af Kejseren approberede Alternation at bevilge og samtykke, helst saasom ingen af Parterne derved kunde forurettes, men enhver beholdt uforment og uforandret sin Ret, saavel in Possessorio som Petitorio y).

Denne

y) Lit. *Frid.* 3. de Altern. Session. in Comit. Hafn. 23 Junii 1653. Manuscr.

Denne Begjering fik Ambassadeuren P. Juul siden særdeles Ordre af al Magt at drive paa, hvilket sees af Kong Frideriks Brev til samme Minister z), og erlangede han endeligen Aaret derefter en ønskelig Resolution fra Dronningen, hvorudi hun erklærede sig at ville give Ordre til sine Gesandtere, saadan Alternation at imodtage a).

Medens dette forhandledes, havde Dronningen skikket Admiral Wrangel incognito til Sundet, for at erkyndige sig om den danske Flaades Tilstand, og om det var sandt, hvad man havde foregivet om de danske Anstalter. Samme Admiral fandt da den danske Flaade bestaaende af 24 gode og store Skibe vel udrustede, hvorom han gav Underretning til det svenske Hof. Denne Tidende foraarsagede, at Dronningen begyndte noget at forandre sin Opførsel mod Danmark, og seer man, at hun noget derefter cafserede en Søcapitaine, efterdi han i Sundet havde passeret den danske Flaade uden at stryge Sejl, og derforuden gav ved adskillige Lejligheder tilkjende, at hendes Attraa var at leve i fortrolig Venskab med Kong Friderik. Endeligen stundede Tiden til, at Dronning Christine vilde sige sig af med Regjeringen,

z) Lit. *Frid.* 3. ad. *P. Juul* Hafn. 15 Sept. Manuscr.

a) Responsio Reginæ. Upsal. 10 Martii 1654 Manuscr.

gen, da stillede hun sig fortroligen i Begyndelsen mod den danske Ambassadeur Peder Juul, som var bleven tilbage i Stokholm, thi, da han engang var hos hende, talede hun om det Forsæt, hun havde fattet, at forlade Kronen, og derhos sagde, at saasom hun havde eftertænkt, at Conjuncturerne i Sverrig efter hendes Bortgang vilde forandres, saa holdt hun for, at det var mod Kong Friderik Interesse, at Uhlfeld blev længer i Stokholm, og at det var bedre, at man tvang ham til at forlade Sverrig; for at begive sig andensteds hen, enten til Wien, Venedig, Paris, eller til et Sted, hvor Kong Friderik fandt for godt, at han maatte opholde sig; naar det maatte behage Hans Majest. at lade ham nyde sit Gods, og at have dem af sine Børn hos sig, som han forlangede, ladende de andre blive udi Danmark. Videre, dersom det var nødigt, at han skriftlig skulde tilkjendegive sin Underdanighed, saa kunde den skee paa den Maade, Kongen forlangede, naar han alene maatte dispenseres fra at begaae noget nedrigt derved. Denne Tale bad hun Ambassadeuren, at han vilde communicere Kongen, og tilligemed sige, at hun vilde være Hans Majestæt forbunden, dersom han for hendes Skyld vilde accordere Uhlfeld det, som hun her havde forlanget.

Efterat Kongen herom var bleven underrettet, lod han Dronningen svare: at det skulde være ham

en Fornøjelse, at kunne obligere Hendes Majestæt, hvorudover det var ham ukjært, at han saadant ikke kunde gjøre i Uhlfelds Sag, hvis Opførsel, siden han kom til Regjeringen, havde været saadan, at Drønningen, naar hun det selv vilde eftertænke, skulde finde, at han var hendes Forbøn uværdig, og at hun anvendte sin Underhandling for en Undersaat, som havde tabt al Respect for sin Konge, som var rejst ud af hans Lande uden Forlov, og som i adskillige Sprog havde publiceret haarde og nærgaaende Skrifter mod ham og Staten, ja havde gjort Alt, hvad muligt var, for at sværte Regjeringen, og, da han var bleven stævnet til at gjøre Regnskab for sin Administration, havde han overgivet Raadet et meget haardt Skrift mod sin Konge. Man havde indtil denne sidste Gjerning ladet ham nyde alle sine Indkomster, men derpaa fundet for godt at seqvestrere dem, haabende derved at bringe ham til mere Føjelighed, og at erkjende sine Forseelser. Men han havde tvertimod ladet see end større Trodsighed end tilforn. Han, nemlig Kongen, maatte her lade Dronningen vide en Utroskab, som neppe haver Exempel, og som fortjener, at Alle bør have Afsky for Uhlfeld. Den samme bestod derudi, at, da Uhlfeld var Ambassadeur udi Holland, havde Kongen, bevæget over den landflygtige engelske Konges Ulykke og slette Tilstand, givet Ordre til Ambassadeuren,

af

at han skulde levere til samme Konge 24000 Rdlr., hvilken Sum Penge Uhlfeld havde ved sin Tilbagekomst anført sig til Udgift, ligesom han den havde betalt, og forevist Qvitance fra en Kjøbmand, til hvilken efter hans Sigelse han havde gjort Remisa. Men, da man havde efterspurgt hos den engelske Gesandt, om det var sandt, at hans Herre havde faaet Pengene, efterdi han selv ikke havde skrevet Kong Frederik til derom, havde samme engelske Gesandt tilskrevet sin Konge derom, hvilken derpaa lod svare, at han vidste intet deraf, item, at man kunde vel tænke, at, hvis han havde nydt saadan Hjelp af Kongen af Danmark, havde han ikke glemt at takke ham derfor. Saadan Attest havde den engelske Gesandt efterladt sig skriftligen, og undertegnet med egen Haand, da han forlod Kjøbenhavn.

Denne Attest havde Kong Frederik tilskikket sin Ambassadeur udi Stokholm, for at vise den til Dronningen, paa det hun deraf kunde see, hvad det var for en Mand, hvis Protection hun med saadan Iver tog sig an. Dette altsammen fortalte Ambassadeuren vidtløftigen for Dronningen, da han spadserede med hende udi hendes Cabinet. Men Dronningen, langt fra at bevæges deraf, svarede med en iwrig Tone: skal da ikke Uhlfeld bekomme sine Midler igjen? hvorpaa Ambassadeuren med Sagtmodighed sagde: min Herre, Kong Frederik,

derik vil selv gjøre Eders Majestæt til Dommer i den Sag, om Uhlfeld efter saadan Utroskab fortjener nogen Naade; Dronningen svarede da: Uhlfeld er en ærlig Mand; jeg kjender ham vel. Han er ikke capable at gjøre noget saadant; dersom han haver sagt, at han haver betalt 24000 Rdlr, til Kongen af England, saa troer jeg, det er saa; og, hvis Kongen af England nægter det, saa har han løjet, ja om tolv saadanne Konger, som Kongen af England, havde vidnet derimod, saa tør jeg sige, at de alle tolv havde løjet. Videre sagde hun, at, saasom Kongen af Danmark intet herudi vilde føje hende, vilde hun selv saaledes forsee Uhlfeld, at han ikke skulde fortryde paa, at han havde søgt hendes Protection, og at hun aldrig herefter vilde bede Kongen om noget. Ambassadeuren lod sig deraf ikke forskrække, men svarede med et frit Mod, at Hendes Majest. kunde give Uhlfeld den halve Del af sit Rige, om hun vilde, uden at Kong Friderik skulde have noget derimod at sige, men alt dette uanseet holdt dog højstbemeldte Konge ham for en troløs Mand. Derpaa gik denne mærkelige Historie for sig, som nogle have beraabet sig paa, for at forsvare Uhlfeld, og at sværte Regjeringen udi Danmark. Jeg vil her anføre den samme, Ord for

Ord,

Ord, som den findes antegnet udi den franske Ambassadeurs Memoires, og siden give min Betænkning derover.

Kort derefter, da Ambassadeuren var bleven noget upasselig, skikkede Dronningen sin Cantzler til ham, for at bevidne den Sorg, hun havde over hans Svaghed, og tilligemed at lade ham sige, at, eftersom hun siden nøje havde overvejet det, som var bleven hende fortalt om Uhlfeld, og derforuden mærket af adskillige Ting i hans Opførsel ved det svenske Hof, at der var liden Redelighed hos denne Mand, og at han virkeligen var saadan en, som Ambassadeuren havde beskrevet ham, nemlig et troløs Menneske, som ikke meriterede hendes Protection, og, saasom hun alletider havde søgt Lejlighed at obligere Kongen af Danmark, saa bad hun Ambassadeuren, at han vilde vise hende det Brev, hvorudi han selv foregav, at Kongen havde skrevet forommtalte Ting, angaaende Corfitz Uhlfeld, paa det at hun kunde blive des nøjere informeret om Sagen, og give Kong Frederik tilbørlig Satisfaction. Ambassadeuren stønnede ved denne Begjering, og derfor kunde ikke andet end spørge Cantzleren, om det var Dronningens Alvor? besynderligen efterdi hun for nylig siden havde talet udi langt anden Tone. Cantzleren forsikkrede da, at det var Dronningens Alvor, hvorpaa han ikke maatte tvivle, men kunde være forsikkret

sikkret om, at Hendes Majestæt havde isinde at give Kongen af Danmark tilbørlig Satisfaction, og saaledes, som han den selv forlangede, ja det var den eneste Aarsag, hvorfor hun forlangte at see Kongens Brev. Hvo skulde have tænkt, at en regjerende Dronning efter saadanne gjorte Forsikkringer skulde have havt isinde at beskjæmme en Konge, som hun stod i Venskab med? hvilket efterfølgende mærkelige Historie dog viser at være skeet, hvorvel udi Alles endogsaa de fornuftigste Svenskes Tanker selv Ingen uden Dronningen derved blev beskjæmmet.

Efterat Ambassadeuren havde faaet saadan Forsikkring, overgav han Brevet. Hvad, som kunde undskylde ham i den Post, var endel de derved gjorte Løfter, endel ogsaa dette, at man troede, at, saasom Grev Magnus de la Gardie var kommen i Dronningens Unaade, og Talen gik, at han vilde gjøre sit Forsvarsskrift for sig, saa vilde Dronningen see Kong Frederiks Brev, for at vide, hvorledes han procederede mod Corfitz Uhlfeld. Efterat Dronningen havde faaet foromtalte Brev udi Hænder, begjerede hun ogsaa en Copie af det Skrift, som den engelske Gesandt havde efterladt sig udi Danmark, hvorudi han forsikkrede Kong Frederik, at hans Herre, Kongen af England, ikke havde faaet de 24000 Rdlr., som Kongen af Danmark havde givet Ordre til Uhlfeld at tilstille ham. Dagen

til

tilforn havde Ambassadeuren bekommet Gjenpart af et Brev, som Kong Carl havde tilskikket Kong Frederik, hvorudi han forsikkrede, at hverken han selv eller nogen af hans havde bekommet de 24000 Rd. Denne Copi holdt dog Ambassadeuren hemmelig hos sig selv, men alene gav fra sig den forlangte Attest fra den engelske Gesandt, og sagde derhos, at, hvis Hendes Majestæt fandt det forgodt, vilde han Dagen derefter have den Ære at gjøre sin Opvartning, hvilket og skede.

Da han var kommen i Dronningens Nærværelse, sagde hun til ham, at, saasom hun nu stod færdig til at sige sig af med Regjeringen, vilde hun først give den Satisfaction til Kongen af Danmark i at ophæve den Protection, hun hidindtil havde accorderet Corfitz Uhlfeld, saasom den, der var bleven funden uværdig dertil, og hun vilde, at saadant skulde skee i Ambassadeurens Nærværelse. Ambassadeuren, som ikke vidste, hvad som var opspundet og overlagt mellem Dronningen og Uhlfeld, takkede Hendes Majestæt i Kongens Navn for den Affection, hun lod see ved denne Lejlighed, og, for at bestyrke hende udi sit Forsæt, lod han hende see Copi af Kong Carls Brev, hvorudi han bekræftede, hvad den engelske Gesandt havde vidnet. Dronningen læste det gandske igjennem, og derpaa sagde, at hun ikke havde Tid at tale med ham længer; men

bad ham, at han vilde lade sig indfinde Dagen derefter, da skulde Uhlfeld og være tilstede, og vilde hun da i Ambassadeurens Nærværelse tilkjendegive Uhlfeld den Resolution, hun havde taget, nemlig ikke at beskytte ham længere, saasom han var det ikke værd, og at han ikke videre maatte forblive i hendes Lande. Hun tilbød derpaa Ambassadeuren sin Carosse for at bringe ham op paa Slottet, naar Tid var, men han lod hende betakke, og sagde, at han havde sin egen, og at han vilde ikke mangle at begive sig til Slottet igjen, naar Dronningen *lod* ham vide, naar Tid var at komme; men bad derhos indstændigen, at, eftersom Hendes Majestæt vilde give den Satisfaction til Kongen af Danmark, at hun alene vilde udi hans Nærværelse give tilkjende den Resolution, hun havde taget mod Uhlfeld, uden at tale om andre Ting, efterdi det var ham ikke anstændigt at tale med samme Mand om andre Sager. Det er troligt, at, saasom han kjendte Uhlfelds Hidsighed, saa vilde han ikke underkaste sig hans Invectiver, hvorom han ikke kunde være forsikret, hvis man tillod ham at tale om andre Ting. Dronningen lovede ham saadant. Men han var neppe gaaen ud, førend Uhlfeld kom ind, og blev af Dronningen med største Venlighed modtagen: ja hun førte ham derefter i sin egen Carosse igjennem Staden. Da Ambassadeuren fik Kundskab derom, faldt

han

han strax paa den Mistanke, at Dronningen vilde besnære ham, og give Uhlfeld Lejlighed til at forsvare sin Sag. Hvorudover han lod kalde til sig Ambassadeurernes Introducteur, sagde ham rent ud sin Mistanke, og bad ham at give Dronningen den samme tilkjende, og at han ønskede, det maatte behage Hendes Majestæt at befrie ham fra at komme i Uhlfelds Nærværelse, efterdi han kjendte hans Hidsighed, og forud kunde see, at han ikke vilde bare sig for at tale de Ting, hvoraf onde Suiter vilde følge. Thi, hvis Uhlfeld brød ud med Noget, som kunde være Kongen nærgaaende, kunde han saadant ikke taale. Det var derfor bedst at undgaae saadant udi Dronningens Nærværelse, for ikke at overtræde den Respect, som man var hende skyldig. Efterat Dronningen var bleven underviist om Ambassadeurens Mistanke, lod hun ham sige ved samme Introducteur, at hun vilde holde Alt, hvad hun havde lovet Dagen tilforn, og at Uhlfeld ikke skulde være tilstede uden for at høre sin Fordømmelse af hendes egen Mund; ja at han kunde være forsikkret om, at intet skulde skee, uden hvad som var Kongen af Danmark til Satisfaction, og at han derfor gandske sikkert kunde møde. Ambassadeuren begav sig derpaa strax til Slottet, hvor han fornam, at Senatet var udi Audiencesalen, og Raadsherrerne nyligen vare udkomne af Dronningens Cabinet. Over denne

Hændelse blev han hel forskrækket, og sagde til Dronningen, at han var kommen paa hendes Ord, hvorvel de Caresser, som hun Dagen tilforn havde gjort Uhlfeld, havde givet ham Anledning til Mistanke, og at samme Mistanke var ikke lidet bleven forøget hos ham, nu han saae, at det hele Raad var forsamlet. Hvorudover han fandt sig forbunden for sin høje Principals Ære at erklære, at han ikke vilde blive et Øjeblik hos hende, dersom hun taalte, at Uhlfeld fremførte Noget, som kunde være imod den Respect, han er sin Konge skyldig, og, hvis Hendes Majestæt lod ham indkomme i anden Henseende end for at høre sin Dom, hvorom han, nemlig Ambassadeuren, saavel af hendes Hofcantzler, som af hende selv var forsikkret. Dronningen svarede da dertil, at han intet havde at frygte sig for, hun vilde nok holde sit Løfte, og skulde ikke tillade, at noget blev talet, som kunde være imod Kongens Respect, ja at Alting skulde saaledes tilgaae, at Hans Majestæt skulde have Aarsag at være fornøjet, ligemaade Ambassadeuren for sin Person; hvorpaa hun gik til Cabinetsdøren for at advare Marsken, at han skulde indlade Uhlfeld. Ambassadeuren sukkede igjen derover, og sagde, at dette var ej heller efter hendes Løfte, og at hun havde ikke sagt, at Senatet skulde være overværende. Dronningen forsikkrede ham paany, at intet skulde skee uden Kongen til

Satis-

Satisfaction, men strax derpaa sagde hun til Uhlfeld at Ambassadeuren af Danmark beskyldte ham for at have understukket 24000 Rdlr., som Kong Frederik havde leveret ham for at tilstille Kongen af England, hvilken dog skriftligen havde vidnet, at han ikke havde bekommet samme Penge; til denne Post maatte han her svare, dog saaledes, at han ikke overtraadte den Respect, som han var sin Konge skyldig. Ambassadeuren brød da ind udi Talen, og sagde, at han Ingen beskyldte, og vilde strax gaae ud; men nogle af Raadsherrerne satte sig ved Døren, og bade, at han vilde bie. Uhlfeld sagde da, at han havde de Ting udi Hænderne, hvormed han kunde forsvare sig mod Peder Juul; saaledes vare hans Ord, og anden Titel gav han ikke Ambassadeuren. Hvorudover Juul betalte ham med samme Mynt og sagde: Corfitz Uhlfeld, tal med Respect om Kongen, Eders Herre, og hans Ministre! og derpaa gik til Vinduet for at see ud. Uhlfeld overleverede da adskillige Papirer til Dronningen, som tog imod dem, og gav dem til Cantzleren, for at læse dem op. Han begyndte da først at oplæse en Befrielse, som den hoisalige Konge Christian den Fierde havde givet Uhlfeld for al den Tiltale, man i Fremtiden kunde gjøre ham for hans Administration, saa at han derfor ikke skulde kunne actioneres af Nogen, hvo det end kunde være. Derpaa vendte

Dron-

Dronningen sig til Ambassadeuren og spurgte, hvad han dertil havde at svare. Ambassadeuren sagde da, at han ikket dertil kunde svare, saasom han intet havde hørt af det, der var oplæst. Han havde nu andet at tænke paa, nemlig den Conduite, som Dronningen havde ført imod ham, at hun saa lidt havde holdt sin Parole, saa han havde Aarsag til aldrig oftere at fæste Tro dertil; bad derhos, hun vilde tilade ham at sige dette, at det er ikke saaledes, at et kronet Hoved bør tractere det andet, besynderlig efter saa mange gjorte Forsikkringer om Venskab og Æstime. Dette sagde han med en høj og bristig Stemme, og derpaa gik til Døren. Nogle af Raadsherrerne vilde da paany hindre ham at gaae ud; men han aabnede Døren med Force, slog den til efter sig, og gik igiennem Audiencesalen, hvor det hele Hof var, uden at hilse Nogen, hvorudover Nogle, som ikke vidste af denne Sag, sagde: den danske Ambassadeur er hel fræk idag; han maa ikke være vel tilmode. Introducteuren, som var bleven tilbage paa Audiencesalen, geleidede ham til Carossen, og fortalte da Ambassadeuren ham Alt, hvad som var passeret, bedende ham sige til Dronningen, at, efterat han havde havt saa store Prøver paa hendes liden Ordholdenhed, da vilde han aldrig meer forlade sig paa hendes Ord, vilde ej heller oftere komme til hende, uden hun gav andre For-

sik-

sikkringer end hendes blotte Ord og Tilsagn, besynderlig, efterdi hun havde brudt sit Løfte for at tage en rebelsk Undersaats Sag an mod hans egen Konge.

Alle Raadsherrerne vare meget forskrækkede over Ambassadeurens hastige Bortgang; thi Dronningen havde holdet den hele Sag hemmelig for dem, saa at de troede, at Ambassadeuren havde selv forlangt en Samtale med Uhlfeld udi Dronningens Nærværelse. De bleve endda en halv Time tilsammen, og continuerede ved at høre, hvorledes Uhlfeld søgte at godtgjøre sin Sag; og fremførte han da en Qvittance fra General Montrose, som var omkommen i Skotland, hvorudi samme General tilstaaer at have paa adskillige Tider bekommet af Uhlfeld Gevær og Krigs-Ammunition for 30000 Rigsdaler, hvorvel han havde Ordre ikke at lade ham faae uden for 24000 Rdlr., saa at derfor Kongen af Danmark blev ham skyldig 6000 Rdlr., hvilke han aldrig havde villet kræve, saasom han vidste, at der var Pengemangel udi Riget. Dronningen vendte sig derpaa til Raadet, og sagde: at, eftersom hun havde givet Uhlfeld sin Protection, og nu stod færdig til at forlade Regjeringen, saa havde hun forhen offentligen villet vise Aarsagen, hvorfor hun havde villet beskytte ham, og var det i den Henseende, hun havde sammenkaldet dem, nemlig for at være Vidne dertil.

Saa-

Saaledes passerede denne mærkelige Historie, hvilken jeg har anført med alle sine Omstændigheder, som den er beskreven af en upartisk Statsmand b), der da havde at forrette i Sverrig, og som høiligen fordømmer Dronningens Opførsel herudi, anderledes end den svenske Skribent Pufendorf, der anfører denne Historie som en Prøve paa Dronningens Ædelhjertighed i at tage sig en betrængt Herres Sag an; men uanseet al den Roes, man tillægger samme Skribent formedelst hans Habilite, saa giver alle hans Skrifter ligesaa liden Prøve paa Upartiskhed som paa Accuratesse. Thi En, der blues ikke ved at forestille Dronning Christines Regimente som et Mynster for alle Regenter, kan udi ingen Ting staae tiltroende. Man seer ellers, at den store Cantzler Orenstjerne var af andre Tanker om Dronning Christine; thi han raabte kort, før han døde: hun er affindig! dog hvad siger jeg! det er den store Gustavs Datter. En anden skulde vel have taget i Betænkning at anføre denne Historie, saasom Rigets Fiender og Uhlfelds Venner derover have triumpheret; men saasom man ved en saadan Forbigaaelse giver mere Seier til Rigets Uvenner, haver jeg fundet forgodt intet heraf at skiule, helst saasom jeg seer, at Ingen tabte derved, uden Dronningen og Uhlfeld selv. Thi hvad Kong

Fre-

b) Memoires de *Chanut*.

Frederik angaaer, da, Alt hvad man kan sige, det er, at han haver ikke været gandske informeret om Uhlfelds sidste Administration, og derfor bona fide fæstet Tro til det Brev, som han fik fra Kong Carl, hvilken ogsaa herudi kan undskyldes, eftersom han ingen Kundskab havde faaet af General Montrose om den af Uhlfeld gjorte Forstrækning; thi ellers havde hverken han eller Kong Friderik formeret en Beskyldning, som de vidste strax kunde igjendrives. Den hele Sag synes klarligen saaledes at være tilgaaen. Kongen gav Ordre til Uhlfeld at tilstille Kongen af England 24000 Rigsdaler til hans Fornødenhed, Uhlfeld derimod gjør Forstrækning til Montrose, en af hans Generaler i Skotland, for Gevær og Ammunition, og det begge Konger uafvidende. Da han kom tilbage fra sin Ambassade, vidner Historien, at han var misfornøjet, og ikke vilde komme tilhove, og at derpaa fulgte den Sag med Dina, og siden hans Undvigelse, saa at Kong Friderik ingen Rede haver kunnet faae for hans Administration; hvilket sees klarligen deraf, at højstbemeldte Konge forundrer sig derover, at Kongen af England ikke takker ham for gjorte Undsætning, og derfor forlanger at vide, hvorledes dermed er tilgaaet, hvorpaa Kong Carl svarer, at han ingen Penge haver bekommet, saa at man deraf seer, at ingen af begge Konger har vidst noget af den Forstræk-

strækning, hvorfor General Montrose havde givet Uhlfeld Qvittance; thi ellers havde den Ene ikke nægtet saadan Ting, og den Anden ingen Beskyldning formeret for noget, som strax kunde igjendrives. Kong Frideriк passerede for en af de fornuftigste og ærligste Regentere paa de Tider, han trængede derforuden ikke til at gribe til slige Midler for at sværte en gjenstribig Undersaat; thi det var tilstrækkeligt nok, at han havde været opsætsig mod sin Konge, forladt Riget uden Tilladelse, skrevet haarde Skrifter mod Regjeringen, og søgt at ophidse fremmede Potentater mod sin Konge, saa at han behøvede ikke at ophitte andet, allermindst saadant, som tjenede til intet uden at confundere ham selv, og at gjøre Uhlfelds Sag god. Alt hvad man derfor herudi kan sige til Uhlfelds Forsvar, saa er dette dog vist, at han haver sat Kongen udi Uvished og Vildfarelse, hvilken han burde have givet tilkjende, istedenfor paa saadan anselig Maade at vilde beskjæmme sin Konge. Man kan derforuden ej heller sige, om Uhlfeld kunde rede sig udaf denne Sag; thi et var at lade Kong Carl faae de foromtalte Penge, et andet var at gjøre, ham uafvidende, Forstrækning af andre Ting til en af hans Generaler; ikke at tale om, at man kunde tvivle paa, om den Qvittance, som han fremviste fra Montrose, var rigtig: i det ringeste kunde Ingen ved det svenske Hof da bevise

vise saadant, saa at om efter Pufendorfs Sigelse Sagen fandtes rigtig, saa var det alene paa Uhlfelds Ord, hvorpaa man dog ikke vel kunde grunde en Dom mod tvende Kongers Reputation; thi det kunde være en saadan listig Mand, som Uhlfeld, let at sammensmedde saadant Document, helst efter en afdød Mand, hvis Haand, det er troligt, at ingen kjendte udi Norden; dog er det noget, hvorudi jeg drister mig ikke at beskylde ham, helst saasom Kong Carl siden bekræftede Montroses Qvitance ved Gjeldens Tilstaaelse. Jeg fører ogsaa dette sidste kun an som in subsidium; thi enten Qvitanceen var rigtig eller ej, saa seer man, at ingen af Kongerne have vidst noget deraf. Men hvad man herudi kan sige om Uhlfeld, saa kan intet undskylde Dronningens Opførsel, hvilken uden given Aarsag søgte paa saadan Maade at beskjæmme en Konge, og skred til en Action, som hun saa helligen tilforn havde lovet ikke at øve. Endel kunde vel tage Anledning til Mistanke deraf, at Ambassadeuren saa bestandigen betingede sig dette ud hos Dronningen, at der i Uhlfelds Nærværelse intet maatte tales om denne Beskyldning; men det er gandske klart, at, hvis han havde vidst, at Uhlfeld havde saadant Document i Hænder, hvorved han gandske kunde befrie sig, saa havde hverken Kongen eller han insinueret denne Sag hos en Dronning, der havde lidet

det see stort Venskab mod Uhlfeld, og havde taget sig hans Sag an med saadan heftig Iver, endel i Henseende til hans egen Person, endel ogsaa efterdi han havde forstrakt hende med store Pengesummer. Hvorudover Ambassadeuren vegrede sig for saadan Samtale, alene for at undgaae en hidsig Mands haarde Ord. Hvorfor ogsaa den franske Ambassadeur Monsr. Chanut saavelsom de svenske Raadsherrer selv berømmede hans Conduite. Skulde hans Opførsel kunde dadles i noget, da var det derudi, at han forlod sig alt formeget paa Dronningens Ord, som han efter saamange Prøver intet burde have reflecteret paa.

Bemeldte Ambassadeur lod sig Dagen derefter indfinde hos Cantzleren for at besvære sig over Dronningens Opførsel. Cantzleren forsikrede da, at hverken han eller de andre Raadsherrer vidste det ringeste af denne Sag, førend Dronningen havde ladet dem indføre i Cabinettet. Han berømmede derpaa Juuls Conduite, og sagde, at han havde opført sig som en fornuftig og ædelhjertet Minister, og forsikrede ham om, at det skulde ikke forandre eller formindske det Venskab, som var mellem Rigerne; ja at han ønskede, at der blev gjort et end stærkere Venskab mellem Rigerne end tilforn, og at det maatte skee, medens Ambassadeuren endda var i Sverrig, eftersom hans Person der i Riget var meget elsket. Videre

dere sagde Cantzleren, at han for sin Person skulde finde stor Fornøjelse i at handle med ham om de Sager: man maatte have lidt Taalmodighed; Sverrig vilde inden kort Tid have en ny Konge; thi han havde fundet, at Dronningen var ikke at bevæge til at slutte nogen Alliance med Danmark, hvorvel han ofte havde anmodet hende derom og sagt, at det vilde fortryde hende, om hun det ikke gjorde. Af dette sees, at Senatet udi Sverrig havde ingen Behag udi Dronningens Opførsel mod Danmark. Det er ellers det fornemste, som tildrog sig mellem Kong Friderik og Dronning Christine, hvilket, endskjøndt det er skeet paa adskilte Tider, jeg haver anført paa eet Sted for at have det altsammen udi en Kjede.

Over denne sidste Handel kunde ikke andet end den Fortørnelse formeres, som Kongen havde fattet mod Uhlfeld. Jeg seer af et Friderik den Tredies Brev, skrevet Aaret derefter til Landcommissarierne i Jylland, Peder Lange, Manderup Due, og Jørgen Kruse c), at Hans Majestæt havde givet Ordre til alle Uhlfelds Debitorer at levere Renterne af de Penge, de af ham havde tillaans, fra sig til samme Commissarier. Brevet lyder saaledes: eftersom wi tilforn wed wores wdgangne Obit Breff

c) Lit. *Frid.* 3. ad Commiss. sub Hafn. 6 Novembr. 1655. Manuscr.

Breff haffuer ladet befalle alle dem, som Penge skyldig erre till Herr Corfids Wlfeld, och deraff Rente betalle, at de till wore Leensmænd imod deeris Qvittantz Renten skulle lade erlegge, och wi naadigst komme i Forfaring, saadan en wores alvorlig Wil-lie endnu ey at verre efterkommen, och efterdi wi nu naadigst haffuer for got anseet, Renten aff samme Penge til eder at skulle leffueris; da bede wi eder och naadigst wille, at I dem wdi vort Land Nørre-Jylland, som hosføjede Fortegnelse om formelder, och Wi naadigst haffuer fornummet aff bemeldte Herr Corfids Wlfelds Penge hoes sig paa Rente at haffue bestaaendis, tilskriffuer, at, dersom nogen aff dem endnu till forneffnte Herr Corfids Wlfelds Penge skyldig erre, de da med forderligste till eder leffuere ald dend efterstaaendes Rendte deraff, huilchen I och derfore aff dem haffuer at annamme, dem derfore tilbørligen qvittere och siden Pengene til Festningens Fornødenhed der i Landet anuender.

Derpaa følger en Fortegnelse paa Corfitz Uhlfelds Skyldnere, som bestaaer af henved 30 d) Heremænd;

d) Debitorerne vare Oluf Parsbjerg, Ebbe Gylden-

remænd; hvilket naar man betragter tilligemed hans faste Gods, og de overmaade store Pengesummer, han havde udenlands, kan man sige, at han har væ- ret en af de mægtigste Undersaatter paa de Tider. Man seer ellers af denne kongelige Ordre, at man endda ikke havde strebet til Midlernes Confiscation, men anholdt alene Renterne.

Jeg har tilforn meldet om nogle andre af Corfitz Uhlfelds Svogerskab og Forvantskab nemlig Hannibal Sehsted og Greve Waldemar, som bleve indviklede udi hans Fald. Til disse Mænd maa man ogsaa lægge Hofmesterens Broder, Ebbe Uhlfeld, hvilken iligemaade havde faaet en af Fru Kirstine Munks Døttre. Om ham tales aldeles intet udi trykte Bøger, saa at jeg derudover intet omstændigt kan anføre om hans Fald, og vise den rette Aarsag, hvorfor han forlod Riget. Jeg seer alene,

denstjern, Tyge Sandbjerg, Jdde Lindenow, Christian Friis, Hans Friis, Jørgen Kruse, Lars Uhlfeld, Jørgen Seefeld, Axel Urup, Hans Lindenow, Peder Retz, Friderik Parsbjerg, Karen Sal. Christopher Gøes, Henrik Bjelke, Henrik Lindenow, Ove Tott, Holger Vind, Erik Opitzow, Hans Cørbitz, Flemming Uhlfeld, Lauge Beck, Niels Krabbe, Kield Krag, Henrik Podebusk, Erik Kaas, Christopher Steensen, samt Borgermestere og Raad i Kjøbenhavn.

alene, at han udi Begyndelsen af Friderik den Tredies Regjering har været forlenet med Borringholm og Oesel, og at han i denne sin Misfornøjelse har forladt sit Lehn uden at gjøre Regnskab for sin Administration, hvorover Kongen besværede sig udi en Skrivelse til Dronning Christine e), og, som samme Skrivelse giver Oplysning udi Historien, vil jeg den her anføre. Den lyder saaledes:

Eders Kjærlighed kan Vi naboeligen ikke forbigaae at foreholde, eftersom Herr Ebbe Uhlfeld sig her af Riget haver begivet uden at gjøre nogen Rigtighed enten for Oesel eller Borringholm, som han haver været forlehnet med, og det jo den høseste Billighed er, at han tilbørligen svarer til, hvis han paa Vore Vegne haver havt at forrette; thi er til Eders Kjærlighed Vor nabo-venlige Begjering, at han maatte tilholdes Saadant at gjøre, eftersom Vor Resident Os elskelig P. Juul er befalet, naar behøves, paa behørlige Steder at bevise, hvorudi Vi formene hans Skyldighed at være, at staae Os tilbørligen tilrette, og, dersom Saadant hos hannem uden Vidtløftighed ikke staaer til at bringe tilveje, og Vi der-

e) Lit. Frid. 3. ad Christinam, Hafn. 5 Maji 1652. Manuscr.

derudover skulde foraarsages hannem med Retten at lade søge, saa eragte Vi unødigt, Eders Kjærlighed om Justitiens billige Administration at anmode, eftersom Vi ingenlunde tvivle, Eders Kjærlighed jo uden nogen Vor Erindring dertil nokson er villig, men forseer Os visseligen til, at Eders Kjærlighed herudi Vor Fuldmægtig til det Bedste befordrer, saavelsom og andre Vore Undersaatter tilrette forhjelper, som bemeldte Herr Ebbe Uhlfeld iligemaade skulde nødes til at søge, for hvis han dennem efter strenge Æres Forpligt haver forsømmet at fornøje og betale. Vi ville saadant igjen med al nabovenlig Redebonhed tragte at forskylde, og udi lige og alle andre Maader lade paakjende, at Os intet kjærere skal være end at have saamange Lejligheder, hvorudi Vi Eders Kjærlighed kunde gratificere og gjøre til Villie, ønskende Eders Kjærlighed med gandske kongelige Anhørige under den Allerhøjestes milde Protection og Varetægt, til al Livs og Sjæls langvarige og selv ønskelige Velgaaende: Hafn. 5. May 1652.

Af dette Brev sees, at Ebbe Uhlfeld da tilligemed sin Broder maa have været i Sverrig, hvilket Rige tog ham da ogsaa i Beskyttelse, og udi paa-

følgende Fredstractater fik indført en Artikel udi hans Faveur, saaledes, at ham af Kongen og Riget skulde gives Satisfaction. En ligeledes Artikel blev ogsaa indført for Corfitz Uhlfeld udi den roskildske Freds-tractat, saasom Carl Gustav beskyttede samme Mand ikke med mindre Iver end Dronning Christine. Ebbe Uhlfeld kom ellers ikke tilbage, men boede udi Skaane, blev General-Lieutenant udi svensk Tjeneste. Hans Frue døde udi Christiansstad 1679, og han selv udi Stokholm 1682.

Nu vil jeg gaae lidt tilbage i Tiden igjen, nemlig til det Aar 1653, hvor jeg slap, og kortelig anføre, hvad som imidlertid er forefaldet.

Jeg haver tilforn viset, at Danmark efter de fleste Nationers Exempel havde beqvemmet sig til at affærdige et Gesandtskab til England, for at gratulere den ny Republiqve, som efter Carl Stuardts sørgelige Død var oprettet; thi den bekjendte Oliver Cromwel, som var samme Republiqves Hoved, havde bragt sig udi saadan Anseelse, at alle Potentater kappedes om at erhverve hans Venskab; jeg haver ogsaa viset, hvad som siden gav Anledning til Misforstand mellem Danmark og England, item at Kong Friderik i Kraft af den sidste Alliance med de forenede Provincer understøttede de samme, da de af Cromwel med Krig bleve angrebne, og at de Danske udi det Aar 1652 havde arresteret 22 engel-

ske

ske Skibe, hvilken Gjerning man forud kunde see, at Cromwel vilde søge at hevne; efterat man havde opirret en saa mægtig Fiende, mærkede Kong Friderik, at der var intet andet Parti før ham at tage, end at erklære sig offentlig for Holland. Dog lod han dette nogen Tid opsætte, for at erhverve sig nogen mere Fordel derved; hvorudover han endda holdt gode Miner med den engelske Minister Bradshau, og imidlertid lod anholde hos de forenede Provincer om foromtalte Redemtions Tractats Ophævelse.

Men den hollandske Minister ved det danske Hof, M. Kejser, drev med saadan Iver paa at bringe Danmark med udi Spillet, at Kongen lod sig omsider beqvemme til at slutte en ny Alliance med Holland udi dette Aar f). Udi Kraft af denne ny Tractat skulde Kongen af Danmark bevæbne 20 Krigskibe, for hvilke Holland aarligen skulde betale 192000 Rdlr., hvilket var ikke liden Fordel for Riget; thi man underholdt derved paa Andres Bekostning en Flaade til egen Forsvar. Videre forbandt man sig ved samme Tractat at undsætte hinanden indbyrdes, og ingen Fred eller Stilstand at gjøre, uden at begge Nationer derudi bleve indsluttede. Den Fordel, som Holland derved erholdt, var, at de Engelske kunde forbydes den nordiske Handel, og ingen Lejlighed faae

M 2 til

f) Fœdus inter Dan. & Belg. Hafn. d. 8. Febr. 1653.

Redemtions-Tractat, hvoraf adskillige især de Svenske menede sig at være besværede; efterdi Hollænderne for at bringe tilveje den aarlige Summa, som skulde betales til Danmark, maatte sætte højere Told paa de fremmede Varer, som bragtes til Holland. Kong Friderik havde forhen ladet foreslaae samme Tractats Ophævelse, og det ved sin Minister M. Charisius saaledes: bemeldte Charisius, havde den 15de Januari Audience hos Regjeringen i Holland, og da foregav, at Kong Friderik udi disse Tider fandt nødigt at underholde Venskab med sine Naboer, og, som han fornam, at en Tidlang adskillige Klagemaal vare forefaldne, angaaende Øresund, og at de samme gemenligen fløde af den med Republiqven sluttede Redemtions-Tractat; hvorudover han havde agtet tjenligt, for at hindre saadan Misforstand, vel at overlægge, hvorledes al Materie dertil kunde betages, og derfor, endskjøndt udi disse Tider, da Farten var kun maadelig, Danmark kunde finde sin Regning ved Redemtions-Tractatens Vedligeholdelse, havde han dog holdet sine Naboers Venskab højere end sin Fordel og Interesse, og derfore villet foreslaae Herren-Staterne sit Forsæt om Tractatens Ophævelse, og at Tolden herefter maatte betales, saaledes den var fastsat ved den bromsebroiske eller christianopelske Fred. Dette Forslag, hvor fordelagtigt det end kunde være udi disse Krigstider for Holland,

saa

saa fandt det dog ikke Bifald hos de amsterdamske Kiøbmænd, hvilke fandt en stor Beqvemhed derudi, at deres Varer ikke skulde visiteres, og derfor heller vilde give en aarlig Summa Penge. Men, da de siden overvejede, at den øresundske Handel var langt mindre udi Krigs- end Freds-Tider, og at det var mindre Bekostning at betale Tolden efter den gamle Maade, samtykkede de i Tractatens Ophævelse. Efterat man derom var bleven enig, traadde Rigets Hofmester Joachim Gersdorf, Cantzler Christian Thomesen Sehsted og Otto Krag i Conferentze med den hollandske Envoje Keiser, og blev da forfattet den saakaldte Rescissions-Tractat, hvorved den forrige bles ophævet h). Efterat Danmark havde saaledes forbundet sig med Holland, forlod den engelske Minister Bradshaw det danske Hof, hvormed han ingen Aarsag havde havt at være fornøjet, og Krig blev af Danmark erklæret England i). Men denne Krig bestod fast alene i Erklæringen; thi der forefaldt intet af Vigtighed mellem England og Danmark. Mellem England og Holland derimod blev den ført med stor Hidsighed, og mange blodige Slag holdne. Oprindelsen til denne blodige Krig, hvorudi Danmark ogsaa blev indviklet, var ellers denne.

h) Tract. Rescis. Hafn. 26. Sept. 1653. apud Aiz. tom. 7. pag. 949.

i) Memoires de *Chanut*. Tom. 3. l

derne. Den ny Republiqve udi England havde i Begyndelsen søgt Hollands Venskab, og i den Henseende skikket en Gesandt til Hag. Men, førend samme Gesandt fik Audience, blev han ihjelslagen af nogle forklædte Skotter. Saasom nu Hollænderne bekymrede sig lidet om at efterforske og straffe dette Mord, blev Parlamentet derover hel fortrydelig. Dog, saasom den ny Republiqve endda vaklede, og havde sine Naboers Venskab nødig, bleve der paany skikkede Gesandtere til Holland, men de samme udvirkede der ikkun lidt, de bleve ogsaa forhaanede af Almuen, som havde Afsky for den engelske Nation formedelst det begangne Kongemord, og derfor med uforrettet Sag maatte rejse tilbage igjen. Herudover voxede Fiendtligheden mere og mere til, og endelig udbrød til en aabenbar Krig, hvorudover Holland, saasom den frygtede at kunne holde Englænderne Stangen alene, søgte at faae Danmark i Spillet med, som og skede. Det første Søslag blev holden mellem den engelske Admiral Blake og den hollandske Martin Tromp, hvilket endtes med lige Forlis, uden at nogen af Parterne kunde tilegne sig Sejeren. Derefter bleve holdte to andre Søslag, hvorudi de Engelske havde Fordel, og tabte de hollandske udi det sidste Slag 27 Krigsskibe tilligemed deres fortreffelige Admiral Tromp, som uden Dispput var den største Søhelt paa de Tider. Hvorud-

over

over Holland Aaret derefter maatte slutte en ufordelagtig Fred med England, som videre skal omtales udi tilkommende Aars Historie; men førend jeg træder dertil, vil jeg korteligen melde noget om indenlandske Sager.

Efterat Hoffet var skilt ved de Misfornøjede, hvorom forhen er talet, var alting roligt udi Riget, og var der god Forstaaelse mellem Kongen og Raadet, hvorudover Hans Majestæt ogsaa havde Lejlighed at sætte Riget i god Stand, og forbedre alting ved gode og nyttige Forordninger. Udi Begyndelsen af hans Regjering vare de fornemste udi Raadet disse: Corfitz Uhlfeld Rigs-Hofmester, Christian Thomesen Sehsted Cantzler, Andreas Bille Rigets Marsk, Ove Gjedde Rigets Admiral, Hannibal Sehsted Statholder i Norge, Magnus Raas, Christopher Uhlfeld, Oluf Parsberg, Iver Wind, Jørgen Brahe, Friderik Retz, Niels Trolle, Jørgen Seefeld, Tage Thot, Malte Juel, Gregers Krabbe. Thi jeg seer, at alle Forordninger, medens Thronens Vacance var, ere underskrevne af de samme. Udi Uhlfelds Sted blev siden Joachim Gersdorff Rigs-Hofmester, og Gregers Krabbe blev i Hannibal Sehsteds Plads Statholder i Norge. Jeg seer ellers ikke, at Corfitz Uhlfelds Fald bragte nogen af hans Familie i Fortræd, uden de saa omtalte Personer, tvertimod

Kon-

Borgermesternes Frihed i Christiania l). Om Kirkernes Besigtelse m). Om Skovfiender n). Om Statholderens Charge og Commando o). Saa at han der maa have opholdt sig en Tidlang. For at lette Indbyggernes Byrde, fandt han ogsaa *forgodt* at afskaffe endel af Norges Militie, ligesom var skeet i Danmark, hvilket sees af Statholder **Hannibal** Sehsteds skrevne Ordres, som findes i oftbemeldte skrevne norske Krigs-Protocol p).

Ved hans Tilbagekomst til Danmark igjen udvirkede han hos Stænderne, at de erklærede *hans* ældste Søn Christian for Successor udi Riget, som før er meldet, og blev Aaret derefter 1651 *gjort* en Anordning, hvorledes herefter skulde forholdes udi en Konges Minorennitet, paa det at ingen videre Tvistighed sig derover skulde rejse, og haver Hans Majestæt tilligemed Raadet taget Anledning dertil af den Strid, som udi Hans højsalig Herr Faders Minorennitet om Administrationen opvaktes. Man seer af samme Stridighed, at intet derom tilforn haver været regleret, saa at denne Anordning kan holdes for den første. Den lyder saaledes:

Vi

l) Edict. Aggershuus 26. Augusti 1648.

m) Edict. ibid. 28. Maji.

n) 30 August.

o) 31. Ejusdem.

p) Protocollum Anni 1650. Manuscr.

Vi Friderik den Tredie, med Guds Naade Danmarkis, Norgis, Vendis og Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, ꝛc. gjøre Alle vitterligt, at eftersom den store Omsorg, som Vi for Vore kjære og troe Undersaatters Velferdt og Rolighed i disse sidste Verdens vanskelige Skikkelser, med idelig Bekymring bære, haffver giffvet Os billig Anledning og Tilskyndelse at eftertænke, hvorledes med Regjeringen udi disse Lande og Riger kunde vorde berammet, sluttet, og derefter uryggelig holdet, om det behager den Almægtigste Gud, at Os noget menneskeligt skulde paakomme, og han Os fra denne tunge Regjerings Byrde vilde forloffve og hjemkalde, førend Vores Elskelige kjære Søn, den udvalgte Prinds blev til Regjeringen myndig, og fremvoxen; det hele Land hafver og dertil givet Os saa merkelig Aarsag, i det de Voris og deris Velferdt hafver med Voris Elskelige kjære Søns Election til Regimentet saaledes samblet, forenit og forbunden, at endog Voris Efterkommeris, og den gandske Posteritets Velstand ikke mindre end Voris egen Os bør at være i Sigte, og ganger til Hjerte; og naar saaledes baade

baade om Successionen og Regjeringen i Printzens umyndige Aar alting er aftalt og besluttet, saa hafver man det øffrige den Alvidende Gud, som gjøre alting vel, at hjemstille og befale Hafver derfore i den Hell. Trefoldigheds Naffn, saaledes med Vore Elskelige Rigens Raads gode Betænkende, Raad og Samtykke, besluttet og forordnet, og hermed uryggelig slutte og forordne, at, dersom det den gode og almægtige Gud behager, disse Rigers Regjering udi saadan Tilfald at forandre, da skulle siuff aff Dannemarkis Riges Raad udi Hans Kjærlighed Printzens umyndige Aar, indtil Hans Kjærlighed indtræder i sin kongelig Regjering udi sit 19de Alders Aar, begge disse Rigers Regjering forestaae og forvalte, dog alting udi Hans Kjærligheds Prinßens Naffn forrette. Saaledes, at de som paa de Tider udi saadan Tilfald ere residerende in loco højeste Betjente skulle med andre Rigens Raad aff alle Provincer, saa at de bliffve siuff tilsammen, saadan høje og alle Stænder mest anliggende Regjering dirigere. Og skulle først de Ældste udi Raadet efter deres Orden og Sæde, med forskrevne de in loco Residerende saadan Regiment antage. Dog at foreskrevne de Residerende

derende stedse forbliffver udi saadan Administration, saalænge Interregnum varer; medens de af Provincerne Tilforordnede aarligen omverselis hver Herredage, saa at dennem succederer andre efter deris Orden og Sæde, som før berørt er. Saafremt trende Rigens høieste Betjente ere in Officio, skal en til dennem aff hver Province forordnis, ere de ikke saamange, skulde flere af Rigens Raad med dennem Regjeringen forestaae, saa at da tagis de fleste af den Province, hvor de fleste Rigens Raad haffve deris Forlening.

Disse siuff Rigens velbestilte Raad skulle haffve lige ens Autoritet og felletz Myndighed udi alting, saa at intet paabydes eller forrettes, uden det aff de fleste er underskreffvet, og ey anderledes noget under Sejglet udsteddis. De skulde aff samptlige Rigens Raad haffve Fuldmact og høieste Myndighed udi Rigernes Anliggende alting at forrette, fornemlig udi efterfølgende Poster:

1.

At de tilhjelper aff yderste Mact den rette Religion og augsburgische Confession udi begge Riger uforandret at forbliffve.

2.

Holde alle Rigernis Indbyggera ved Lov og

og Ret, og hver Stand ved sine Privilegier og lovlig Sædvane hjelpe at forsvare.

3.

Forhøre Supplicationer, og uden lang Ophold suare, og giffve deres gode Affsked.

4.

Hoffholdningen, og hvad den vedkommer, anordne, som det sig bør, særdeles hafue Hans Kjærligheds Education og Information udi god Agt, at hannem tilforordnes gode, dygtige, og oprigtige Hoffmestere og Opvartere, og de som skulde være udi hans Omgjengelse, saa han christeligen og vel informeris udi Lærdom og Leffnet uden ald Forargelse.

5.

De skulde med begge Rigers Intrade, Intect og Vdgifft disponere, som de achte at forsvare.

6.

Disligeste gjøre den Anordning med alle Krigs-Expeditioner til Lands og Vands, hafue Tilsiun med Fæstninger, Slaaden, Militien, som Fornødenhed og Tidernes Tilstand udkreffver.

7.

Samtlige Rigens Raad skulde være plictige

tige sig at indstille, huor og naar de aff forskreffne siuff Regjerings-Herrer forskriffvis.

Samme Regjeringsherrer skulde have Indseende udi alting til det gemene Bedste, ramme begge Rigers Nødtørft og Gafn aff yderste Formue. Dog skulde de ingen Lehn eller Beneficia, gejstlig eller verdslig, til Nogen maae forlene uden med samtlige Rigens Raads Samtycke; icke heller noget vigtigt forrette eller forandre, hvortil Rigens Raads Consens behøves; oc ellers udi gemen uden ald privat Nytte forholde sig efter den Ed, de Gud og den høieste Øffrighed sorit haffver, og som de for samtlige Rigens Raad vilde være bekjendt; eftersom de aarligen huer Herredag skulde gjøre dennem skriftlig Relation om huis efter deris Direction er Aaret tilforn forrettet. Med videre, som de daværende Rigens Raad efter Tidernis Forandring eller Tilstand kunde befinde Riget og det gemene Bedste beforderligt og gavnligt at være, i Fuldmacten at indføre.

At det saaledes fast, uryggeligt, og uforandret holdis og efterkommis skal, som forskrevet staaer, haffve Vi dette med Voris Elskelige Danmarkis Rigis Raad underskreffvet

og forsejglet. Giffvet paa Vort Slot Kjøbenhaffn, den 9de Juni Anno 1651.

Under Vort Signet.

Friderich.

Christian Thomesøn. Gregers Krabbe.
Anders Bilde. Hans Lindenov.
Offve Gedde. Iffver Vind.
Christopher Urne. Jørgen Brahe.
Mogens Kaas. Frederich Reedtz.
Thage Tott. Niels Trolle.
Oluff Pasbjerg. Joachim Gerstorff.
Jørgen Seefeld Christofersøn. Henrich Rammel.
Mogens Høg.
Henrich Rantzov.
Christian Skeel.

Af denne Forordning sees, hvorvidt Administrationen blev forandret fra den, som blevført i Christian den Fjerdes Mindreaarighed, thi her blev istedenfor 4 Regjerings-Raad beskikket at være 7, og istedenfor 20 Aar, som da udfordredes til en Konges Majorennitet, udfordredes her ikkun, at han skal være indtraaden udi sit Ælders 19de Aar. Dog seer man, at her ej heller noget nævnes om Dronningen, men at Administrationen skulde alene betroes 7 af Raadet, hvorudi Kongen da haver føjet Adelen, skjøndt man seer af Historien, at Enkedronningen tilligemed de næst Paarørende af Blodet have

havt

havt mest at sige udi de danske Kongers Mindreaarighed; og er det derfore ingen Tvivl paa, at en Dronning af saadant højt Hjerte, som den regjerende Dronning Sophia Amalia var, jo har drevet derpaa, men haver ikke kundet trænge igjennem dermed.

Aaret forend denne Anordning skede, seer jeg, at der er bleven Anstalt gjort til den vigtige Fæstnings Fridericiæ Fundation, som udi de da givne Privilegier bliver kalden den ny Kjøbstad og Fæstning ved Bers Odde i Nørre-Jylland; Privilegierne vare disse: 1) at Indbyggerne udi 10 Aar skulde være fri for alle ordinaire og extraordinaire Contributioner, Skatter, Ægter, Tolde, og Acciser. 2) At alle Føde-Vare, som der for Byen indskibes og udskibes, skulde iligemaade udi 50 Aar være fri for al Told og Paalæg. 3) At ingen Manufacturer, som i Fremtiden sammesteds kunde forfærdiges, uden Byens Ovrigheds Tilladelse der maa blive indførte. 4) At alle Fremmede og Udlændiske, som sammesteds agte sig at nedsætte og bygge, naar de have taget Borgerskab, skulde være udi lige Friheder og Privilegier delagtige; og bliver det anbefalet Rigets Marsk Anders Bilde, at anordne Byggeplabse for alle dem, som det forlange, hvorpaa enhver siden skulde

bekomme Skiøde q). Dette er Oprindelsen til den navnkundige Stad og Fæstning Fridericia, som gemenligen i denne Historie kaldes Friderics-Odde. Af hvilken Vigtighed den allerede var bleven udi det Aar 1657, sees deraf, at den blev holdt for et af Rigets største Bolverke, og dens Bestorming af de Svenske jog Skræk ind udi det hele Land. Man seer ellers af disse Aars Forordninger, at det forsvikte Ridderlige Academie, som blev stiftet af Christian den Fierde, var kommen meget i Aftagelse, hvorudover Kongen fandt forgodt ved en Forordning at paabyde, at alle de, som paa Klosteret vilde spise for Betaling, skulde for Kosten betale ugentlig 2 Rdlr. r). Det er mig ellers ikke vitterligt, hvorfor bemeldte Academie var kommen i saadan Tilstand; det er troligt, at saadant er skeet udi den sidste svenske Krig, som begyndte 1643. Men udi den paafulgte ulykkelige Fejde gik det gandske under, og maatte ophæves.

De mærkværdigste andre Forordninger, som til denne Tid af Friderik den Tredie ere blevne udgivne, ere 1) om dem som vilde bygge udi den ny Kiøbenhavns By, hvilke forundes adskillige vigtige Privilegier s). 2) Om adelige Brylupper og Begravelser,

q) Privileg. novæ urbis. dat. Hafn. 15. December 1650.

r) Edict. de Acad. Soran. Hafn. 1. Sept. 1649.

s) Edict. de Incolis novæ Hafniæ. dat. Hafn. 29. May. 1650.

ser, hvorudi dette er mærkværdigt, at hvo som understaaer sig efter Klokken 12 i Kirken at lade vie, skulde bøde 1000 Rdlr. til næste Hospital, og den Præst, som efter samme Tid vier dem, skulde have sit Kald forbrudt. Aarsagen til denne haarde Straf synes at være en idelig Misorden, som saadan Forhaling har tilveiebragt, og efterdi saadanne Vielser skede paa de ordinaire Kirkedage, Gudstjenesten er bleven ophölden, og hver maatte rette sig efter Brudestadsen og Brudens Coeffure, hvilket var baade umageligt for godt Folk, som vilde oppebie Tjenesten, og tilligemed uanstændigt. Det synes ellers, at saadant tilforn maa have været forbudet, og at man haver søgt at tilintetgjøre saadant Forbud ved at formaae Klokkerne for Penge og gode Ord at stille Klokken Brudefolkene til Villie, og at Klokken ikke skulde blive tolv, førend Bruden var bleven kruset, og fandt forgodt at lette Anker, hvorudover Klokkerne ogsaa i samme Forordning forbydes, at stille Klokken Nogen til Villie under Bestillings Fortabelse t). Det samme blev ogsaa forordnet om Begravelser, og seer man deraf, at alle Vielser endda blevs holdne udi Kirken. 3) En Forordning om Ducaters Affættelse u) saaledes, at en Ducat ikke skulde gjelde meer end halvtolvte Mark, hvilket giver tilkjende, at

t) Edict. de nuptiis Nobil. Hafn. 19. Julii. 1649.
u) Edict. de diminut. Ducat. Hafn. 10. Aug. 1650.

at den courante danske Mynt da har været god. 4] Om Told paa Glas, som udenlands bliver brændt, paa det at det Glasbrænderi, som udi Riget var anrettet, kunde desbedre komme fort. 5) Om Jøder, som forbydes at komme herind, og befales at forlade Riget inden 14 Dage, under 1000 Rdlr. Straf x). 6) Mod Adelens Overflødighed udi Klædedragt, samt Gjæstebud og Bryllupper, hvoraf jeg vil opregne nogle Artikler, for at vise de Tiders Levemaader y). Art. 4. Ingen maa sætte Ædelstene paa sine Huer, eller lade stikke sine Klæder med nogen Stikning af Perler, Guld, Sølv, eller Silkebrodering. Art. 5. Ingen maa bruge runde eller skjæve Perler og Stifter af Ædelstene at besætte sine Klæder med, haver nogen sig allerede Perler tilforhandlet, have Forlov dennem at bære om Halsen og paa Hovedet; hvoraf sees, at det maa have været i Brug at brodere Klæderne med Perler, hvilket var sandelig en stor Overdaad. Art. 7. De Fruer og Jomfruer, som have Bryllup, eller de, som Bryllup bekoste, maae ej udgive Skjorter, Kraver, Handduge eller noget andet sligt til dem, som ere budne til Bryllup. Dette viser, at det har været en Mode for Brudefolk, at give de Budne Brudegaver,

x) Edict. cont. Judæos. Hafn. 6. Febr. 1651.

y) Edict. contra luxum Nobilit. Hafn. 24. Sept. 1651.

ver, og at det i den Henseende haver været en Fordel at blive ofte buden til Bryllup, hvor man fik Skjorter, Tørklæder rc. for den Umage, man havde havt at fortære godt Folkes Mad og Drikke. Art. 32. Til adelige Brylluper maae ikke spises uden kold Kjøkken alene, uden al varm Mad og Skauessen. Hvilket man seer ogsaa udi adskillige Christian den Fjerdes Forordninger at være igjentaget, og derfor ikke at være efterlevet. Videre forbydes udi samme Artikel, at ingen Bekostning maae gjøres ved at skikke Mad udi Byen, og viser dette saavelsom andet, at Brylluper for de Tider maae have været Brudefolket til ligesaa stor Besværing, som det nu omstunder kan være mange til Forbel, da man ofte gaaer fra Vielsen med en tom Mave, og derfor skikker Brudefolkene Penge den anden Dag. Den 7de mærkværdige Forordning, som kan anføres til Historiens Oplysning, er angaaende Begravelser udi Pesttider z). Hvoraf synes vel, at Pesten maa have grasseret udi Danmark i det Aar 1652, og at de Historier burde corrigeres, som henføre denne Pest til det Aar 1654, efterdi Forordningen taler om denne grasserende Sygdom. Men saasom alle Kong Frideriks saavel skrevne Breve som Forordninger ere udi det Aar 1654 daterede enten til Flensborg eller

Kol-

z) Edict. de Sepult. Contag. tempore. Hafn. 17. Augusti 1652.

Koldinghus, de derimod, som henhøre til det Aar 1652, ere daterede udi Kjøbenhavn, er det sikkerst at henføre den kjøbenhavnske Pest til 1654. Endelig af adskillige Forordninger om Landsoldater, hvorledes Landmilicens Tilstand haver været paa de Tider, at Soldaterne foruden det, som de ved deres Arbejde kunde fortjene af Bonden, skulde enhver aarligen have af sin Lægsmand til et par Sko, Krud og Lunte 5 Mark contant og 6 Skilling danske, og at de ikke under Straf maatte blive borte fra Mynsterpladsen, naar Mynstring holdtes.

Disse ere de fornemste Forordninger, som ere udgivne i denne Konges Tid indtil det Aar 1653, hvilke jeg ikke haver kunnet efterlade at indføre, saasom de give den bedste Oplysning om Landets Tilstand. Man seer ellers af et kongeligt Reskript til Rigets Raad, at store Excesser med Slagsmaal og Dueller have gaaet i Svang blandt Adelen, thi Kongens Ord udi samme Brev ere disse: efterdi fornemlig det blandt Adelen hendes, at syndige og for Gud i Himlen uforsvarlige Slagsmaal foretages mest udi Drukkenskab, saa derpaa tit Dødslag følger, da vilde Vi naadigst, at Adelen bliver foreholden saadanne syndige Gjerninger at forekomme og at afskaffe, helst saasom alle saadanne Injurier, som slig Slagsmaal foraarsager, kunde ved anden Sa-

tis-

tisfaction afhjelpes a). Thi dette haver taget saadan overhaand, og var bleven saadan Mode, at Generals Personer selv foreskreve Officererne Maaden, hvorpaa de skulde duellere, og det undertiden efter Krigsretternes Kjendelse, som blandt andet sees af en skreven Ordre udgiven af Norges Statholder Hannibal Sehsted, saaledes lydende: Obrister Rejchwejn og Obrister Lieutenant Slejscher schulle vhere hos den Duell, som ved Krigsretts Kjendelse mellem Obriste Lieutenant Willemsen og hans Capitain Lieutenant bevilleged ehr b).

Hvad mærkeligt, som ellers kan anføres om indenlandske Sager, er, at den kongelige Postdirecteur Paul Klingenberg udi dette Aar 1653 til Manufacturers Opkomst og Forfremmelse publicerede med kongelige og førstelige Privilegier det saakaldte frugtbringende Societet, hvilket kunde bestaae udi 8 Klasser, udi hver Klasse bleve forordnede at være 2000 Pladse, og enhver Plads skulde tilkjøbes for 100 Rigsdaler, og maatte enhver tilkjøbe sig saamange Pladse, som han vilde. Naar nu nogen af de Interesserede udi Societetet døde, skulde Renterne forfalde til andre overblevne, hvorudover, jo flere der

a) Lit. ad Senat. Hafn. 18. Decembr. 1651. manuscr.

b) Protocoll. Norw. autogr. manuscr.

der døde, jo større bleve Renterne for de igjenlevende. Capitalen maatte ikke tilbagefordres, men stedse blive staaende. Heraf seer man, at en overflødig stor Rente kunde tilfalde den sidste. Dette Forslag blev af Kongen og Raadet approberet, og ovenomtalte Paul Klingenberg fik Directionen derover, som sees af det derom i Trykken udgangne Skrift. Hvoraf jeg her endel vil anføre for nogenledes at vise dette curieuse Societets Indretning. Dette samme bestod i 6 Poster, hvorom den kongelige Forordning taler saaledes:

1) At dette Compagnie ret i Værk stilles kan, da ere Vi naadigst tilsinds paa adskillige Stæder i Vore Riger Førstendomme og Stæder 8 Klasser at anordne lade, nemlig i saa Maade, at hver Klasse haver 10000 Rigsdaler aarligen udi Rente at annamme, er i alt 80000, hvilke vi til dette Værks aarlige Udgivt saaledes vilde stabilere og i bemeldte Selskab levere lade, at de af visse og ufejlbar tilstrækkende Indkomster aarligen skulde optages, og til de Interesserede Nytte hvert Aar igjen anvendes.

2) Skal hver Klasse i sig begribe 2000 Pladse, hvoraf hver skal gjelde 100 Rigsdaler. Hvo som nu kjøber en eller flere Pladse, den skal erlægge saamange hundrede Rigsdaler, som han Pladse begjærer, hvormed han opberger i det første Aar af hver Plads, eller hver hundrede Rigsdaler, 5 Rdlr. nem-

lig

lig fem pro cento, og haver fremdeles Rentens Formering at nyde, som følger.

3) Den første af de 8 Klasser udaf 10000 Rigsdaler aarlig Rente, skal være for de Børn som ere 8 Aar gamle, og derunder. Den anden Klasse af 10000 Rigsdaler, bliver for dennem oprettet, som ere fra 8 indtil 16 Aar inclusive gammel. Den 3die Klasse for dem fra det 16de til det 24de Aar inclusive gamle. Den fierde Klasse for dem som ere fra 24 til 32 Aar. Den femte Klasse fra 32 indtil 40 Aar. Den sjette Klasse fra 40 indtil 48 Aar. Den syvende fra 48 til 56 Aar. Den ottende og sidste fra 56 indtil 64 Aar og derover. Her hos er at mærke, at de Personer, som ere af lige Alder, staae tilsammen saaledes, at de unge blive i deres Klasse, og de gamle i deres.

4) Fremdeles er at agte, at deres Rente, som ved Døden afgaae, uddøer, at den samme de øvrige, som tilbageleve, hver i sin Klasse aarligen igjen tilfalder, i saa Maade, at de Interesserede, som leve, deres Rente Aar fra Aar voxer og sig formerer. Og, naar saamange Personer ere hendøde, at ikkun et hundrede Pladse udi en Klasse ere tilovers, kan Enhver 100 Rigsdaler aarlig Rente opberge, ja af ti endnu øvrige Pladse haver hver aarligen et tusinde Rigsdaler til Rente at nyde; ere der ikkun 5 Pladse øvrige, da haver enhver aarligen 2000 Rigsdaler

daler til Rente, og den Person som længst lever, tager hvert Aar indtil han døer ti tusinde Rigsdaler. Saaledes forholder det sig med alle fornævnte Klasser, dog skal den ene ikke indvikles og formænges med den anden, men hver Klasse bliver særdeles, saa at Renten af hver Klasse endeligen paa en, nemlig den længst overlevende Person falder, hvilken haver aarligen 10000 Rigsdaler at forvente og opberge.

5) Hvo som nu en eller flere Pladse sig udi dette Compagnie tilforhandler, hannem skal det staae frit fore, og være tilladt at lade sine Penge indtegne enten paa sin egen Person saavelsom sin Hustrue og Børn, eller og at udvælge sig en fremmed Person, eller Personer af hvad Qvalitet de monne være, og paa dem lade sin Actie indskrive. Han maa og lade indtegne og skrive, paa sig eller andre, mange Pladse tillige; thi han da for lige saamange Pladse Renten samt dens Formerelse haver at annamme.

6) Kan Klasserne med Tiden forhøjes og fordobles, og Renterne derover efter Proportion formeres.

Hvad Maaden anbelanger, paa hvilken Indskudderne kunde skee, da taler Forordningen derom saaledes:

1) Er til dette Værks Fuldbyrdelse Vor naadigste Begjering til alle og enhver Vore Lehnsmænd, at enhver for sig, sin Frue og Børn, og siden hos alle

alle og enhver hans Lehns underhørende gjøre al Flid dennem med andragne Fundamenter dibhen at disponere, at de, som nogen Formue have, sig udi dette Compagnie begive, saa og med det første, nemlig for Juni Maaneds Udgang, de Pladses Tal, som de have tilvejebragt, og deres Navne, som dennem vilde antage, udi Vort Cancelie indskikke.

2) Adelstanden angaaende, da have Vi til dem den naadigste Tilforsikt, at de og ikke mindre lade sig være angelegent, at tilhjelpe dette nyttige Værk at stabilere, saavelsom andre Stænder. Fremdeles skal det staae dem frit for, som tilhove retmæssig og liqvideret Fordring have, om de for deres der tilstaaende Gjeld nogle Pladse saamange, som de begjære, udi dette Værk antage vilde.

Hvo som Ti Pladse kjøbende vorder, skal fra Ræfningers, Formynderes, Kirke- og Fattigeforstanderes Bestilling fri være.

En Fremmed, som tive Pladse kjøber. skal udi disse Riger og Lande nyde den samme Frihed paa Told, som en Borger i Kjøbenhavn. — Compagniet blev skikket til at have sin Begyndelse den 1ste Juli 1653, og at sluttes 2 Maaneder derefter, saa at inden samme 2 Maaneder Indskrivelsen og Indskuddet skulde skee. Og skulde det deles udi adskillige Kammere, hvoraf Hovedkammeret skulde være i Kjøbenhavn. De andre paa adskillige andre Stæder udi

begge

bekomme Skiøde q). Dette er Oprindelsen til den navnkundige Stad og Fæstning Fridericia, som gemenligen i denne Historie kaldes Frideriks-Odde. Af hvilken Vigtighed den allerede var bleven udi det Aar 1657, sees deraf, at den blev holdt for et af Rigets største Bolverke, og dens Bestorming af de Svenske jog Skræk ind udi det hele Land. Man seer ellers af disse Aars Forordninger, at det forøiske Ridderlige Academie, som blev stiftet af Christian den Fierde, var kommen meget i Aftagelse, hvorudover Kongen fandt forgodt ved en Forordning at paabyde, at alle de, som paa Klosteret vilde spise for Betaling, skulde for Kosten betale ugentlig 2 Rdlr. r). Det er mig ellers ikke vitterligt, hvorfor bemeldte Academie var kommen i saadan Tilstand; det er troligt, at saadant er skeet udi den sidste svenske Krig, som begyndte 1643. Men udi den paafulgte ulykkelige Fejde gik det gandske under, og maatte ophæves.

De mærkværdigste andre Forordninger, som til denne Tid af Friderik den Tredie ere blevne udgivne, ere 1) om dem som vilde bygge udi den ny Kiøbenhavns By, hvilke forundes adskillige vigtige Privilegier s). 2) Om adelige Bryllupper og Begravelser,

q) Privileg. novæ urbis. dat. Hafn. 15. December 1659.

r) Edict. de Acad. Soran. Hafn. 1. Sept. 1649.

s) Edict. de Incolis novæ Hafniæ. dat. Hafn. 29. May. 1650.

ser, hvorudi dette er mærkværdigt, at hvo som understaaer sig efter Klokken 12 i Kirken at lade vie, skulde bøde 1000 Rdlr. til næste Hospital, og den Præst, som efter samme Tid vier dem, skulde have sit Kald forbrudt. Aarsagen til denne haarde Straf synes at være en idelig Misorden, som saadan Forhaling har tilvejebragt, og efterdi saadanne Vielser skede paa de ordinaire Kirkedage, Gudstjenesten er bleven ophólden, og hver maatte rette sig efter Brudestadsen og Brudens Coeffure, hvilket var baade umageligt for godt Folk, som vilde oppebie Tjenesten, og tilligemed uanstændigt. Det synes ellers, at saadant tilforn maa have været forbudet, og at man haver søgt at tilintetgjøre saadant Forbud ved at formaae Klokkerne for Penge og gode Ord at stille Klokken Brudefolkene til Villie, og at Klokken ikke skulde blive tolv, førend Bruden var bleven kruset, og fandt forgodt at lette Anker, hvorudover Klokkerne ogsaa i samme Forordning forbydes, at stille Klokken Nogen til Villie under Bestillings Fortabelse t). Det samme blev ogsaa forordnet om Begravelser, og seer man deraf, at alle Vielser endda blevs holdne udi Kirken. 3) En Forordning om Ducaters Affættelse u) saaledes, at en Ducat ikke skulde gjelde meer end halvtolvte Mark, hvilket giver tilkjende, at

t) Edict. de nuptiis Nobil. Hafn. 19. Julii. 1649.

u) Edict. de diminut. Ducat. Hafn. 10. Aug. 1650.

at den courante danske Mynt da har været god. 4) Om Told paa Glas, som udenlands bliver brændt, paa det at det Glasbrænderi, som udi Riget var anrettet, kunde desbedre komme fort. 5) Om Jøder, som forbydes at komme herind, og befales at forlade Riget inden 14 Dage, under 1000 Rdlr. Straf x). 6) Mod Adelens Overflødighed udi Klædedragt, samt Gjæstebud og Bryllupper, hvoraf jeg vil opregne nogle Artikler, for at vise de Tiders Levemaader y). Art. 4. Ingen maa sætte Ædelstene paa sine Huer, eller lade stikke sine Klæder med nogen Stikning af Perler, Guld, Sølv, eller Silkebrodering. Art. 5. Ingen maa bruge runde eller skjæve Perler og Stifter af Ædelstene at besætte sine Klæder med, haver nogen sig allerede Perler tilforhandlet, have Forlov dennem at bære om Halsen og paa Hovedet; hvoraf sees, at det maa have været i Brug at brodere Klæderne med Perler, hvilket var sandelig en stor Overdaad. Art. 7. De Fruer og Jomfruer, som have Bryllup, eller de, som Bryllup bekoste, maae ej udgive Skjorter, Kraver, Handduge eller noget andet sligt til dem, som ere budne til Bryllup. Dette viser, at det har været en Mode for Brudefolk, at give de Budne Brudegaver,

x) Edict. cont. Judæos. Hafn. 6. Febr. 1651.

y) Edict. contra luxum Nobilit. Hafn. 24. Sept. 1651.

ver, og at det i den Henseende haver været en Fordel at blive ofte buden til Bryllup, hvor man fik Skjorter, Tørklæder rc. for den Umage, man havde havt at fortære godt Folkes Mad og Drikke. Art. 12. Til adelige Bryllupper maae ikke spises uden kold Kjøkken alene, uden al varm Mad og Skauesſen. Hvilket man seer ogsaa udi adskillige Christian den Fjerdes Forordninger at være igjentaget, og derfor ikke at være efterlevet. Videre forbydes udi samme Artikel, at ingen Bekostning maae gjøres ved at skikke Mad udi Byen, og viser dette saavelsom andet, at Bryllupper for de Tider maae have været Brudefolket til ligesaa stor Besværing, som det nuomstunder kan være mange til Fordel, da man ofte gaaer fra Vielsen med en tom Mave, og derfor skikker Brudefolkene Penge den anden Dag. Den 7de mærkværdige Forordning, som kan anføres til Historiens Oplysning, er angaaende Begravelser udi Pesttider z). Hvoraf synes vel, at Pesten maa have grasseret udi Danmark i det Aar 1652, og at de Historier burde corrigeres, som henføre denne Pest til det Aar 1654, efterdi Forordningen taler om denne grasserende Sygdom. Men saasom alle Kong Friderik's saavel skrevne Breve som Forordninger ere, udi det Aar 1654 daterede enten til Flensborg eller

Kol-

z) Edict. de Sepult. Contag. tempore. Hafn. 17. Augusti 1652.

Koldinghus, de derimod, som henhøre til det Aar 1652, ere daterede udi Kiøbenhavn, er det sikkerst at henføre den kiøbenhavnske Pest til 1654. Endelig af adskillige Forordninger om Landsoldater, hvorledes Landmilicens Tilstand haver været paa de Tider, at Soldaterne foruden det, som de ved deres Arbejde kunde fortjene af Bonden, skulde enhver aarligen have af sin Lægsmand til et par Sko; Krud og Lunte 5 Mark contant og 6 Skilling danske, og at de ikke under Straf maatte blive borte fra Mynsterpladsen, naar Mynstring holdtes.

Disse ere de fornemste Forordninger, som ere udgivne i denne Konges Tid indtil det Aar 1653, hvilke jeg ikke haver kunnet efterlade at indføre, saasom de give den bedste Oplysning om Landets Tilstand. Man seer ellers af et kongeligt Rescript til Rigets Raad, at store Excesser med Slagsmaal og Dueller have gaaet i Svang blandt Adelen, thi Kongens Ord udi samme Brev ere disse: efterdi fornemlig det blandt Adelen hendes, at syndige og for Gud i Himlen uforsvarlige Slagsmaal foretages mest udi Drukkenskab, saa derpaa tit Dødslag følger, da vilde Vi naadigst, at Adelen bliver foreholden saadanne syndige Gjerninger at forekomme og at afskaffe, helst saasom alle saadanne Injurier, som slig Slagsmaal foraarsager, kunde ved anden Sa-

tisfaction afhjelpes a). Thi dette haver taget saadan overhaand, og var bleven saadan Mode, at Generals Personer selv foreskreve Officeererne Maaden, hvorpaa de skulde duellere, og det undertiden efter Krigsretternes Kjendelse, som blandt andet sees af en skreven Ordre udgiven af Norges Statholder Hannibal Sehsted, saaledes lydende: Obrister Rejchwejn og Obrister Lieutenant Flejscher schulle vhere hos den Duell, som ved Krigsretts Kjendelse mellem Obriste Lieutenant Willemsen og hans Capitain Lieutenant bevilleged ehr b).

Hvad mærkeligt, som ellers kan anføres om indenlandske Sager, er, at den kongelige Postdirecteur Paul Klingenberg udi dette Aar 1653 til Manufacturers Opkomst og Forfremmelse publicerede med kongelige og førstelige Privilegier det saakaldte frugtbringende Societet, hvilket kunde bestaae udi 8 Klasser, udi hver Klasse bleve forordnede at være 2000 Pladse, og enhver Plads skulde tilkjøbes for 100 Rigsdaler, og maatte enhver tilkjøbe sig saamange Pladse, som han vilde. Naar nu nogen af de Interessferede udi Societetet døde, skulde Renterne forfalde til andre overblevne, hvorudover, jo flere der

a) Lit. ad Senat. Hafn. 18. Decembr. 1651. manuscr.

b) Protocoll. Norw. autogr. manuscr.

der døde, jo større bleve Renterne for de igjenlevende. Capitalen maatte ikke tilbageforbres, men stedse blive staaende. Heraf seer man, at en overflødig stor Rente kunde tilfalde den sidste. Dette Forslag blev af Kongen og Raadet approberet, og ovenomtalte Paul Klingenberg fik Directionen derover, som sees af det derom i Trykken udgangne Skrift. Hvoraf jeg her endel vil anføre for nogenledes at vise dette curieuse Societets Indretning. Dette samme bestod i 6 Poster, hvorom den kongelige Forordning taler saaledes:

1) At dette Compagnie ret i Værk stilles kan, da ere Vi naadigst tilsinds paa adskillige Stæder i Vore Riger Førstendomme og Stæder 8 Klasser at anordne lade, nemlig i saa Maade, at hver Klasse haver 10000 Rigsdaler aarligen udi Rente at annamme, er i alt 80000, hvilke vi til dette Værks aarlige Udgivt saaledes vilde stabilere og i bemeldte Selskab levere lade, at de af visse og ufejlbar tilstrækkende Indkomster aarligen skulde optages, og til de Interessere̛des Nytte hvert Aar igjen anvendes.

2) Skal hver Klasse i sig begribe 2000 Pladse, hvoraf hver skal gjelde 100 Rigsdaler. Hvo som nu kjøber en eller flere Pladse, den skal erlægge saamange hundrede Rigsdaler, som han Pladse begjærer, hvormed han opberger i det første Aar af hver Plads, eller hver hundrede Rigsdaler, 5 Rdlr. nemlig

lig fem pro cento, og haver fremdeles Rentens Formering at nyde, som følger.

3) Den første af de 8 Klasser udaf 10000 Rigsdaler aarlig Rente, skal være for de Børn som ere 8 Aar gamle, og derunder. Den anden Klasse af 10000 Rigsdaler, bliver for dennem oprettet, som ere fra 8 indtil 16 Aar inclusive gammel. Den 3die Klasse for dem fra det 16de til det 24de Aar inclusive gamle. Den fierde Klasse for dem som ere fra 24 til 32 Aar. Den femte Klasse fra 32 indtil 40 Aar. Den siette Klasse fra 40 indtil 48 Aar. Den syvende fra 48 til 56 Aar. Den ottende og sidste fra 56 indtil 64 Aar og derover. Her hos er at mærke, at de Personer, som ere af lige Alder, staae tilsammen saaledes, at de unge blive i deres Klasse, og de gamle i deres.

4) Fremdeles er at agte, at deres Rente, som ved Døden afgaae, uddøer, at den samme de øvrige, som tilbageleve, hver i sin Klasse aarligen igjen tilfalder, i saa Maade, at de Interesserede, som leve, deres Rente Aar fra Aar voxer og sig formerer. Og, naar saamange Personer ere hendøde, at ikkun et hundrede Pladse udi en Klasse ere tilovers, kan Enhver 100 Rigsdaler aarlig Rente opberge, ja af ti endnu øvrige Pladse haver hver aarligen et tusinde Rigsdaler til Rente at nyde; ere der ikkun 5 Pladse øvrige, da haver enhver aarligen 2000 Rigsdaler

daler til Rente, og den Person som længst lever, tager hvert Aar indtil han døer ti tusinde Rigsdaler. Saaledes forholder det sig med alle fornævnte Klasser, dog skal den ene ikke indvikles og formænges med den anden, men hver Klasse bliver særdeles, saa at Renten af hver Klasse endeligen paa en, nemlig den længst overlevende Person falder, hvilken haver aarligen 10000 Rigsdaler at forvente og opberge.

5) Hvo som nu en eller flere Pladse sig udi dette Compagnie tilforhandler, hannem skal det staae frit fore, og være tilladt at lade sine Penge indtegne enten paa sin egen Person saavelsom sin Hustrue og Børn, eller og at udvælge sig en fremmed Person, eller Personer af hvad Qvalitet de monne være, og paa dem lade sin Actie indskrive. Han maa og lade indtegne og skrive, paa sig eller andre, mange Pladse tillige; thi han da for lige saamange Pladse Renten samt dens Formerelse haver at annamme.

6) Kan Klasserne med Tiden forhøjes og fordobles, og Renterne derover efter Proportion formeres.

Hvad Maaden anbelanger, paa hvilken Indskudderne kunde skee, da taler Forordningen derom saaledes:

1) Er til dette Værks Fuldbyrdelse Vor naadigste Begjering til alle og enhver Vore Lehnsmænd, at enhver for sig, sin Frue og Børn, og siden hos

alle

alle og enhver hans Lehns underhørende gjøre al Flid dennem med andragne Fundamenter dibhen at disponere, at de, som nogen Formue have, sig udi dette Compagnie begive, saa og med det første, nemlig for Juni Maaneds Udgang, de Pladses Tal, som de have tilvejebragt, og deres Navne, som dennem vilde antage, udi Vort Cancelie indskikke.

2) Adelstanden angaaende, da have Vi til dem den naadigste Tilforsikt, at de og ikke mindre lade sig være angelegent, at tilhjelpe dette nyttige Værk at stabilere, saavelsom andre Stænder. Fremdeles skal det staae dem frit for, som tilhove retmæssig og liqvideret Fordring have, om de for deres der tilstaaende Gjeld nogle Pladse saamange, som de begjære, udi dette Værk antage vilde.

Hvo som Ti Pladse kjøbende vorder, skal fra Næfningers, Formynderes, Kirke- og Fattigeforstanderes Bestilling fri være.

En Fremmed, som tive Pladse kjøber. skal udi disse Riger og Lande nyde den samme Frihed paa Told, som en Borger i Kjøbenhavn. — Compagniet blev skikket til at have sin Begyndelse den 1ste Juli 1653, og at sluttes 2 Maaneder derefter, saa at inden samme 2 Maaneder Indskrivelsen og Indskuddet skulde skee. Og skulde det deles udi adskillige Kammere, hvoraf Hovedkammeret skulde være i Kjøbenhavn. De andre paa adskillige andre Stæder udi

begge

begge Riger og Førstendømme. Og skulde Enhver lade sig indskrive udi det Kammer, som var ham nærmest, undtagen Adelen og de Fremmede, hvilke skulde have Frihed at lade sig indskrive, udi hvilket Kammer dem lystede. Hver Interessent skulde bekomme et Forsikrings=Brev paa sine Actier; og for at være vis paa, hvilke af dem levede eller vare døde, skulde enhver engang om Aaret, nemlig den 1ste September, tage Attest, en Adelsmand af den Lehnsmand, i hvis Lehn hans Gods var beliggende, og en Privatperson af sin Sognepræst, for at bevise, at han endda var i Live. De Renter, som af Compagniet hævedes, skulde ingen Arrest eller Anholdning være underkastede. En Fortegnelse paa Interessenternes Navne skulde udi Trykken udgaae, paa det at enhver kunde see, hvad Dødsfald der skede, og hvor høit Renten sig strække kunde. Hvo som ikke ret angav sin Alder, han skulde ikke alene tabe sin Actie, men endogsaa tilbagegive, hvis Rente han paa saadan uretmæssig angiven Alder havde oppebaaret, og det, som i saa Maader blev forbrudt, skulde deles blandt Interessenterne i den Klasse, hvor saadant var skeet. Til Forsikring paa den hele Capital bleve givne Assignationer paa de kongelige Indkomster, og forpligtede det hele Rigets Raad sig tilligemed Kongen paa Kronens og Rigets Vegne at være ansvarlig dertil.

Af denne Indrettelse sees, at adskillige Skribentere have vildfaret udi dette Compagnies Beskrivelse. Man mærker, at det haver været en Art af de Societeter, som antage Penge paa Livrenter, og derudi fordelagtigere for Interessenterne, at de længstlevende kunde vente overmaade store Renter; men af mindre Fordel derimod derudi, at de udi de første Aaringer maatte lade sig nøje med simpel Rente, alene indtil nogen Medinteressent ved Døden afgik. Inventionen af dette frugtbringende Selskab var paa de Tider af stor Anseelse, og gav Prøve paa **Paul Klingenbergs** Duelighed. Den Fordel Publicum derved havde, var denne, at naar den sidste udi en Klasse døde, faldt den hele Capital til Compagniet, hvilket i Tidens Længde kunde vente store Gevinster uden at risikere noget. Saasom Værket stak alle udi Øjnene, ventede man inden kort Tid at see det komme til Fuldkommenhed; men, som Interessenterne lode sig langsom indfinde, og den svenske Krig kort derefter paafulgte, faldt dette anselige Værk, og siden den Tid ikke oftere haver været foretaget, skjøndt derom stedse siden er bleven talet, og endnu raisonneres over, udi hvilken Henseende jeg haver fundet nødigt Indretningen her at anføre, helst saasom Mange, formedelst de trykte Exemplariers Rarhed, gjøre sig en falsk Ide derover.

Man

Man maa ellers tilskrive ovenmeldte hurtige Postdirecteurs Paul Klingenbergs Flid og Arbejde den hamborgske Posts Stiftelse, som skede udi dette Aar, hvilket er en curieuse Anmærkning udi denne Konges Historie, thi for denne Tid var Postvæsenet alene mellem Danmark og Norge, og var Christian den Fierde den første, som saadant indrettede, hvorvel det blev ikke ret bragt udi Orden og Fuldkommenhed, førend udi det Aar 1650, hvilket sees af Friderik den Tredies Forordning om Postvæsenet mellem Danmark og Norge, hvorudi findes disse Ord; eftersom udi Vor Elskelige kjære Herr Faders Salig og Højlovlig Ihukommelses Tid et lovlig Postværk er anrettet imellem Vore Riger Danmark og Norge, da have Vi for dets større Rigtighed og Nytte, samt alle Inconvenientier i Fremtiden at forekomme, naadigst for godt anseet disse efterskrevne Artikler forbemeldte Postværk til bedste at lade publicere. Og finder man derpaa, at visse Dage bleve beskikkede, naar Posten skulde gaae fra Christiania og Kjøbenhavn c), saa at, hvorvel Postvæsenet udi disse Riger er ældre, nemlig fra Christian den Fierdes Tid, saa synes det dog ikke at være kommet til Fuldkommenhed, førend udi det Aar 1650.

Men

c) Edict. Hafn. 9. Aug. 1650.

Men den hamborgske eller udenlandske Postskikkelse er ikke ældre end fra det Aar 1653 d), thi da blev allerførst beskikket en ridende Post saavel i Kiøbenhavn som udi Hamborg, hvilken udi mindre end 3 Dage kunde føre Breve mellem disse tvende Stæder, og det tvende Gange om Ugen, efter den Anstalt, som blev giort af Generalpostmesteren Poul **Klingenberg.** Prisen blev da ogsaa sat for Brevene, hvad de skulde koste, saavel til Hamborg som til andre Stæder. Det er troligt, at Brevene for denne Tid bleve skikkede ved Expresser og særdeles Bud, som dertil med stor Bekostning bleve lejede, og at Folk, som ingen Evne og Midler havde, maatte bie efter Lejlighed, indtil Nogen rejsede.

Jeg haver tilforn talet om de Privilegier og det Frihedss-Patent, Kongen ved sin Regierings Tiltrædelse udgav i Faveur af Norges Adel. Dermed vare de samme ikke fornøjede, men søgte at udstrække dem end videre. Til den Ende forlangede de først paa en Herredag, holden udi Bergen, af Norges Statholder og Cantzler, at de vilde Saadant Hans Majestæt forestille, og anholde om nogle Posters Forandring udi det trykte Privilegio, item om Tillæg af andre; og endeligen udi dette Aar 1653 udvalgte en af deres Middel, nemlig Jürgen Bielke,

d) Edict. Hafn. 30. November. 1653.

ke, til hvilken de gave Fuldmagt at drive paa det samme e). Fuldmagten, som jeg haver havt in Originali, findes underskreven af 11 norske Adelsmænd, og, som de samme derudi ogsaa tale om deres Medbrødre, sees deraf, at Norge endda havde nogen Forraad paa Adel, og er derfor desmere at forundre sig over, at den i saa kort Tid gandske kunde uddøe eller idetringeste forbunkles; thi det synes, at de faa, som endnu kan være tilovers udi Riget, ere ikke andet end Bønder, og erindrer jeg mig, at for nogle Aar siden blev talet som om noget selsomt og usædvanligt, at en norsk Bonde ved Navn Niels Oudensen udi en Ansøgning om et Copulations-Brev udi Cancelliet, beraabte sig paa sit Adelskab, hvilket han og beviſede, og derfor af Hans Majestæt bekom Titel af Os Elskelige. Samme Niels Oudensen lod sig ellers kalde Tordenstjerne, og erholdt den 5te Febr. 1734 Confirmation paa de adelige Privilegier, som vare givne hans Forfædre af Kong Hans. De 11 Adelsmænd, som ellers underskreve ovenmeldte Fuldmagt til Jürgen Bjelke, vil jeg her anføre, for at vise, hvilke norske adelige Familier end paa samme Tid blomstrede udi Norge, og det saaledes, at de forlangede Privilegier og adelige

e) Plenipotent. Nobi lit. Norvég. ad *Georg Bielke.* sub dato Moss. 16 Augusti 1653. Manuscr. Autogr.

lige Herligheder ligesom som udi Topmaal, og søgte at spænde Buen saa højt, som nogen Tid udi deres største Velmagt. Personernes Navne ere disse:

Daniel Bildt. Wincentz Bildt.
Johan Fickesøn. J. C. Willemsen Rosenvinge.
Oluf Christophersøn. Christian Schnitter.
Peder Wogensøn. Hans Bjelke.
Mogens Hundermarck Hanssen. Peder Bagge.
Sigvard Gabriel.

Af disse 11 Herremænd findes dette Brev undertegnet, skjøndt tvende af dem synes at have været Fremmede, og de 9 alene af indfød norsk Adel.

Den Ansøgning, som de da gjorde, bestod fornemmeligen i disse Poster f):

1) At efterdi der da udi Riget vare kun faa Adelsmænd og ringe Qvantitet af Jordegods, som letteligen af ufri Folk, som hidindtil skeet var, kunde tilforhåndles fra Adelen, saa forlangede de, at en ufri Mand, af hvad Stand han var, gejstlig eller verdslig, skulde ikke tilstedes noget Jordegods at tilforhandle sig af Adelen, enten ved Kjøb eller Pant, førend det blev tilbudet ens næste Beslægtede eller Besvogrede af Adelen, og det efter Lande-Kjøb eller noget højere, formedelst Herligheden dertil; samt at de ikke maatte nyde samme Kjøb længer end et Aare-

 maal,

f) Petitio Nobilit. Norv. Hafn, 24. Januarii 1654. Manuscr. Autogr.

maal, det er 3 Aars Tid, og Pantegods ikke længer end 3 Aaremaal, det er 9 Aars Tid. Og de, som sig saadant Gods have tilforhandlet, skulde det aarligen til Tinge lade forkynde og opbyde. Og, naar forskrevne Tid var forbi, det da maatte være enhver Adelsmand tilladt, om rette Odelsmand ikke vilde eller kunde formaae, at indfrie samme adelige Jordegods, som saaledes var pantsat, for det samme, det var solgt eller pantsat for, og nyde samt bruge det, indtil rette Ejermand, eller Odelsmand af Adel vilde indløse det igjen.

2) At alt hvad Jordegods, som til ufri Folk kunde være solgt, og var af Adelsmand indfriet, maatte beholde samme Friheb, som det tilforn havde, og det efter den Maade, som i Danmark med Adels-Gods forholdes.

3) At den norske Adel maatte benaades med Ledings- og Forings-Frihed paa deres Bøndergaarde, som de selv have Hals og Haand over, eftersom Adels-Bønder i Danmark derfor ere forskaanede.

4) At Hans kongelige Majestæt vilde benaadige hver Adelsperson, som udi Norge bosiddende var, med Frihed paa fire Gaarde, som de kunde have sig tilforhandlet, eller herefter sig tilforhandle i Sognet hos deres Sædegaard, som de selv beboede.

Om derpaa fulgte nogen Resolution, skal jeg ej kunde sige, saasom jeg i Historien intet videre fin-

finder den norske Adel angaaende. Man seer ellers heraf, udi hvilken Stand de vare paa samme Tid, nemlig, at, endskjøndt de ikkun vare faa i Tallet, saa vilde de dog udi Herligheder og Privilegier den danske Adel intet eftergive, og ligesaa lidt som disse tillode, at deres adelige Ejendomme og Herregaarder, hvor smaa og ringe de end kunde være, skulde komme udi de saakaldne ufri Folks Hænder; og kan ovenanførte tjene til fuldkommen Bevis mod dem, der bilde sig ind, at Alt hvad udi forrige Seculo tales om den norske Adel, er Digt, og det efterdi den nu omstunder er gandske uddød.

Blandt de mange Omsorge, som Hans kongelige Majestæt lod see for Landets Opkomst og Forbedrelse, var, at bestyrke og udvide den kongelige Residentsstad Kjøbenhavn. Samme Stad havde man nyligen for Christian den Fjerdes Død begyndt at fortificere, og havde den højsalige Konge overdraget Fortifications-Værkene til Herr Axel Urop, som jeg haver viset udi hans Historie. Men Værket standsede formedelst højstbemeldte Konges Død, hvorudover Kong Friderik, saasnart han kom til Regjeringen, tog sig for at fuldføre det samme efter den Plan, som hans Herr Fader havde begyndt, betjenende sig af samme Axel Urop til saadant nyttigt Værks Fortsættelse, og saasom dertil behøvedes stor Bekostning, og han udi det Aar 1648 fandt forgodt

at

at sløiffe Christianprises Fæstning, som en Tidlang havde været Tvistens Æble mellem det kongelige og det førstelige slesvig-holstenske Hus, besluttede han at sælge det til samme Fæstning liggende Gods, nemlig, Bäucke, Knope, Sekamp, og Holtena, og anvende de deraf indkomne Penge paa Kjøbenhavns Fortification. Fæstningen blev ogsaa virkeligen sløiffet udi samme Aar, og ovenmeldte Gods solgt til Herr Friderich von Buchwalt for 35000 Daler, paa hvilke Penge Hans Majestæt gav Herr Axel Urop Assignation, som sees af hans Brev til samme Herre g).

Derforuden satte Hans Majestæt sig ogsaa for, mærkeligen at udvide Staden, og til den Ende forordnede, at alle dens Forstæder og Hauger skulde indtages og sluttes indenfor Kjøbenhavns Fortificationer, givende samme Forstæders Indbyggere og Haugernes Ejere Erstatning udi de næst omliggende Byens Marke; og beskikkende, at de sidste igjen paa andre Maader skulde fornøjes, som sees af det kongelige Patent, udgivet Aar 1650 h). Men derved rejste sig store Vanskeligheder, som sees af Hans Majestæts Klagemaal og Mandats Fornyelse 1653, der lyder saaledes:

Ef-

g) Epist. *Frid.* 3 ad *Axel Urop.* Fridericsb. 17 Decembr. 1648. Manuscr. Autogr.

h) Diploma Hafn. 26 Martii 1650. Manuscr.

Eftersom allerede for 3 Aar siden er publiceret at afbryde paa de Steder udi Kjøbenhavn som Byens Befæstning, Volde og Graver, Gader og Stræder skulde gaae, og igjen paa andre forordnede Steder Pladser igjen skulde gives; saa befindes, at uanseet saadan Anordning er skeet til almindelig Byens og Kronens Bedste, og efter Kjøbenhavns Byes fra Kong Christopher af Bejerns Tid givne Privilegier, og Byes Ret, saavelsom almindelig Stadsret her i Riget; ikke desmindre have dog mange sig derimod sat, dels ingen Vederlag eller andre Pladser sig vilde lade behage, andre endel taget og annammet til Vederlag, som de enten haveført sig til Nytte eller solgt for rede Penge, og dog ikke gjort deres forrige Pladser ryddelige; men hidindtil nydt Husleje, Hauger og Blegdamme, til hvis der allerede til Vederlag er bekommet. Hvorfor det ikke er forsvarligt længer at tilsee saaledes almindelig Byes og Kronens Bedste til particulier og egen Nytte at drage og misbruge: men hermed Naadigst byde og befale, at alle og enhver, som for langsommelig Tid af Ingenieurerne ere ansagde, eller endnu ansiges kunde, hvor Fortificationen, eller Byens Gader, Pladser og Stræder skulle

gaae,

gaae, samme Pladser at gjøre ryddelige uden nogen videre Ophold, og underdanigst søge Vederlag, som disse nu besværlige Tider kan taale, og vi ellers enhver gjerne unde, naar ellers ingen videre modtvillig Ophold skeer. Thi det er Alle vitterligt og for Øjne, hvad farlige Tider Vi beleve, og vide ikke, naar det til offentlig Krig vil udbryde. Dersom dette til forbemeldte Tid ikke skeer, haver sig enhver selv at tilegne, hvad Skade ham uomgjængelig ved Nedbrydelse og i andre Maader kan hende og vederfare i).

Hvad Virkning denne sidste Forordning havde, og hvorvidt man derpaa med Værket gik fort, er mig ikke vitterligt; man seer alene af den paafølgende langvarige Belejring, at et stort Arbejde er bleven gjort, hvorvel man kan sige, at Staden blev mere forsvaret ved Borgernes Tapperhed, end ved dens Fortificationer; thi Historien vidner, at Befæstningen og Voldene paa visse Steder vare kun i maadelig Stand; saa at derfor Kjøbenhavns Styrke og Udvidelse skete ikke ret førend efter Krigen, som omstændigen skal vises paa behørig Sted.

Den

i) Hafn. 20. May 1653. Manuscr. Concepten til denne Forordning synes at være gjort af Herr Axel Urop, iblandt hvis Papirer Jeg haver fundet den med Correctionen in Margine.

Den Krig, som forestod med England, og de Bevægelser, som gjortes i Sverrig, foraarsagede, at Kongen anvendte al sin Flid paa at sætte Flaaden udi god Stand, og at forøge den med flere Skibe. Til den Ende lod Hans Majestæt dette Aar udnævne Commissarier, for at efterforske hos Kjøbstæderne udi Danmark, hvad enhver formaaede at contribuere til Skibes Udrustning. Saa at man seer, at, endskjøndt Riget da havde en staaende Krigsflaade, den gamle Skik at anholde hos Stæderne om Skibes Udredning dog ikke var gandske kommen af Brug. Commissarierne for de sjællandske, lollandske og falsterske Stæder k) vare **Christopher Urne, Jürgen Seefeld, Hans Lindenov, Friderik Retz, Niels Trolle og Christen Skeel**, og for de skaanske Stæder, Rigets Admiral **Ove Gedde** og **Thage Tott.** Men, jeg seer af Stædernes skriftlige Erklæringer, at man overalt fandt slet Trøst, og at enhver undskyldte sig med Tidernes slette Tilstand og Borgerskabets Ringhed og Aftagelse: Af alle disse Erklæringer er den malmøiske Magistrats og Borgerskabs nærkværdigst l). Man seer deraf, hvor vigtig tilforn samme Stads Handel har været, især

paa

k) Declaratio civit: Siæland. Lalland. & Falstr. dat. Roschild. 9. Oct. 1653. Manuscr. autogr.

l) Declarat. Senat. & civ. Malmog. 6 Oct. 1653. Manuscr.

paa Island, og at, endskjøndt Kjøbenhavn, hvor det islandske Compagnie var stiftet, havde Navn fra Handelen, havde Malmø dog alene havt 7 Havne; thi Ordene udi Erklæringen lyde saaledes: her til Byen have for nogen Tid siden ligget 7 Havne paa Island, hvorpaa Staden haver havt sin Brug og Næring. Dersom Hans Kongel. Majest. ved de Edle, Strænge, Velb. og Høiviise Herrer, Danmarks Riges Raad, vil være os behjelpelig, at af fornævnte Havne maae igjen blive hid til Byen lagde tvende gode Havne, saa ville vi næst Gud bringe et Skib tilveje &c.

Hans Majestæt havde ej mindre Omsorg for at bringe Militien udi Stand, hvilket blandt andet sees af det Forslag, som dette Aar efter Ordre blev gjort af Niels Trolle, Christen Skeel, Wenzel Rotkirch, Axel Urop, Lave Beck og Otto Pogvisk til Landets Forsvar mod fiendtlig Overfald m). Og funde da bemeldte committerede Herrer forgodt, at, eftersom Rigets Marsk ikke altid kunde være tilstede, da tvende af Rigets Raad kunde i hver Province forordnes til Generalcommissarier med Fuldmagt at anordne, hvad som til Landets Forsvar kunde gjøres fornødent, iligemaade at dele hver Province udi 4 Qvartaler, og til hver Qvar-

m) Project. Hafn. 12. Febr. 1653. Manuscr.

Qvartal at beskikke en Commissarium, som kunde foranstalte Alting til det Bedste. Man finder og, saadan Provincernes Delning udi Qvartaler, tillige med Commissarier over hver Qvartal, at have været brugt udi sidste Fejde under Christian den Fjerde. Lehnsmanden, Adelen og Fogderne, skulde være Qvartal-Commissarierne behjelpelige, naar det af dem begjeredes, gjøre udførlig Relation om de farligste Steder, hvor Landgang skee kunde, og saadant at give Qvartal-Commissarien tilkjende, saa at han efter dets Beskaffenhed kunde gjøre fornødne Anstalter. Iligemaade skulde paa 4 Steder, nemlig udi hvert Qvartal, ordineres et Magazinhus, Skandser paa de farligste Steder anlægges, Baal opsættes, for i rette Tid at antændes, og Kjøbstædernes Indbyggere saavelsom Landboerne af Lehnsmændene taxeres for Gevær, og tilbørlig Munition, samt adskilligt andet, som ovenmeldte Herrers Forslag indeholder, og hvoraf man seer, hvilke Midler i de Tider toges til Landets Forsvar.

Hans Majestæt havde derforuden særdeles Omsorg for Fæstningernes Reparation; og seer jeg af en Herr Axel Urops skreven Beretning, at bemeldte General dette Aar stærkt har arbejdet paa Kjøbenhavns Reparation, og dertil betjent sig af Ingenieuren Peter Jyser n)

Hvad

n) Project. *Axel Urop.* Hafn 12 Junii 1652.

Ma-

Hvad Fyrstendømmenes Sager angaaer, da seer man, at Kongen udi det Aar 1649 var til Gottorf, for der at bivaane det Bilager, som blev holden mellem Hertug Johan af Anhalt og den holstenske Princesse Sophia Augusta, og blev paa samme Tid udi Hans kongel. Majestæts og Fyrstens Nærværelse døbt en gammel Persianer tilligemed hans Søn. Hans Majestæt confirmerede ellers ved sin Regjerings Tiltrædelse det holstenske Ridderskabs Privilegier, som de vare udi Hans højsalige Herr Faders Tid, saaledes, at Valgrettigheden blev udeladt. Og skete kort derefter nemlig 1649 denne Forandring udi det Holstenske, at den kongel. Minister Christian Rantzow mageskiftede sig til den Del af det Herskab Pinnenberg, som tilhørede Hertugen, for hvilket han overlod sit Gods Rantzow udi Wagrien, og andet, hvorpaa han af Keiser Leopoldo blev gjort til Rigsgreve Aaret derefter. Og er dette Oprindelsen til de rantzovske Grever; thi de rantzovske Herrer have ikke tilforn ført grevelig Titel, hvorvel de ofte af Vildfarelse saaledes i Historien nævnes. Udi samme Aar gav Kongen det slesvigske Lehn saavel til det gottorpske, som sønderborgske Hus. Men det mærkeligste, som tilbrog sig udi det Holstenske, er, at det samtlige holstenske Hus erholdt

Manuscr. autogr. med Erik Krags Annotationer in margine, dat. Flensb. d. 16 ejusdem.

holdt af Keiser Ferdinand den Tredie den Ret 1653, verelvis at have Over-Sæde paa den fyrstelige Bænk paa Rigs-Forsamlingerne. Udi samme Aar ankom et Gesandtskab fra Moscovien til Holsten, for at udfordre den moscovitiske fangne Bedrager Timoska Ankidino, hvilken havde givet sig ud for at være af den afdøde Storførstes Juskys Afkom, og søgte at stifte Opror udi Moscovien; den samme havde siddet et helt Aar fangen i Holsten, hvor han da efter Begjering blev overleveret og rettet o).

Det er korteligen det fornemste af indenlandske Sager, som fra Friderik den Tredies Regjering indtil denne Tid ere passerede, og haver jeg dem her anført paa et Sted, for ikke saa ofte at afbryde Historien. Nu skriver jeg til det Aar 1654, udi hvilket Conjuncturerne i Norden bleve mærkeligen forandrede ved Dronning Christines Afstaaelse, og Carl Gustavs Ophøjelse paa den svenske Trone. Samme Afstaaelse kan jeg ikke efterlade at fortælle, endel saasom den er en af de mærkeligste Ting udi dette Seculi nordiske Historie, endel og saasom Danmark saavelsom alle Sverrigs Naboer maatte tage andre Stats-Mesures, efterdi Sverrig istedenfor en vellystig Dronning fik til Konge en af de stridbareste Helte paa de Tider, saa at ingen fandt sin Regning ved denne Forandring, men Danmark saavelsom Polen,

Tydsk-

o) Olear. Itin. Persic. cap. 12, lib. 3.

Tydskland, og andre omgrændsende Lande spaaede sig urolige Tider, hvorudi Udgangen og visede at de ikke toge fejl, saasom den ny Konge blev et Ris for alle sine Naboer, og havde sit Sværd aldrig af Skeden sin hele Regierings-Tid.

Med Dronning Christines Affstaaelse gik det saaledes til:

Højstbemeldte Dronning havde længe gaaet frugtsommelig med det Forsæt, at forlade Kronen, saasom hun havde faaet en uovervindelig Affky for Regimentet, og havde mere Lyst til at gjøre udenlandske Rejser; hvorvel somme mene, at, saasom hun ved sin Ødselhed havde bragt Sverrig udi en ubeskrivelig slet Tilstand, og ved sin selsomme Opførsel havde gjort den hele svenske Nation koldsindig imod sig, saa søgte hun ved saadan Affstaaelse at rede sig udaf en Vanskelighed, hvoraf hun ellers ved intet andet Middel kunde udvikle sig; thi det er vanskeligt at troe, at Begjerlighed til den romerske Religion, som nogle foregive, haver bragt hende til denne store Resolution, eftersom hun var ikke mindre ivrig end udi Religions-Sager. Hun havde for nogle Aar siden ladet erklære sin nær Paarørende, Carl Gustav, Førsten af Zwejbrück, til sin Successor udi Regjeringen; hvorvel det syntes, at hun en og anden Gang siden fortrød paa dette Valg, og, som hun siden fattede stor Affection for Grev Tott,

søgte

søgte hun at substituere ham Carl Gustav, hvis den sidste skulde døe uden Livsarvinger, hvormed hun dog ikke kunde trænge igjennem. Efterat hun i lang Tid havde handlet med Stænderne om hendes Appanage og Indkomster i Fremtiden, og saadant endeligen var bleven afgjort, skred hun til dette store Værks Fuldbyrdelse paa efterfølgende Maade.

Efterat alting var tillavet, begav Dronningen sig om Morgenen tidlig til Raadet, hvor Dimissions-Acten var forfattet, ved hvilken hun renoncerede for sig og sine paa Sverrigs Krone, og overgav til Carl Gustav alle sine Prætentioner, beskikkede ham til sin Successor, med de Vilkaar, at hun hendes Livstid skulde beholde Staden og Slottet Nykjøping, Øland, Gulland, Oesel, Wolgast udi Pommern, item de Amter Pøl og Neukloster udi det Meklenborgske. Hvad hendes egen Person angik, skulde hun have Magt at gjøre og lade, hvad hun vilde, uden at Kongen skulde kunde fordre Regnskab af hende for hendes Opførsel. Hun lovede derimod paa sin Side intet at foretage, som kunde være Staten præjudicerligt. Denne Act blev overlydt læset udi Dronningens, Prindsens og det hele Senats Nærværelse, hvorpaa Dronningen undertegnede den. Derpaa blev læset en anden Act, ogsaa paa Pergament skreven, hvorudi Prindsen forsikrede, at Dronningen sin Livstid skulde beholde alt

det

det Gods, som hun havde betinget sig, og at han stedse skulde ære hende som sin Moder. Efterat Prindsen havde undertegnet samme Act, blev Dronningen ifort sine kongelige Klæder med Krone paa Hovedet, Scepter udi den højre Haand, og Æblet udi den Venstre, og derpaa steg op paa en Trone, hvor hun satte sig ned, havende Prindsen ved sin højre Haand, men udenfor Tronen. Efterat Alting saaledes var tillavet, læsede Rosenhane Dimissions-Acten igjen, hvorved Regimentet blev overdraget til Prindsen, og Undersaatterne bleve løsede fra den Troskabs-Ed, de tilforn hende havde aflagt, og derpaa overleveredes Acten til Prindsen. Derefter oplæsede han den Act, som var underskreven af Prindsen, leverede den udi Dronningens Hænder; hvorpaa Dronningen gav Tegn til de 5 store Bestillingsmænd, at de skulde stige op paa Tronen, for at afføre hende de kongelige Klæder, hvilket og skede, og saae man hende derpaa i en Hast istedenfor en regierende Dronning i alle sine kongelige Prydelser, at staae udi en hvid Taftes Kjole med en Vifte i Haanden, og tale med de Omstaaende De svenske Herrer bevidnede da, at de havde en inderlig Fortrydelse over denne Afstaaelse, og at intet kunde trøste dem, uden det Valg, som Hendes Majestæt havde gjort af Prindsen, af hvis Fornuft og Visdom de kunde ikke andet end vente sig en lyksalig Tilstand. Efter-

at

at dette var skeet, gav hun Raadsherrerne sin Haand at kysse, og blev gelejdet af dem saavelsom af Prindsen til sit Cabinet.

Derpaa blev Anstalt gjort til Prindsens Kroning, hvilken da ikke kunde celebreres med megen Pragt, formedelst den Fattigdom, Sverrig var geraadet udi; thi Monsr. Chanut p) vidner, at man maatte laane de meste Sager, som behøvedes til Kroningens Ceremonier, efterdi Dronningen havde indpakket de fleste af Rigets Meubler, for at føre dem til Tydskland. Kroningen blev forrettet med sædvanlige Ceremonier, og bleve da Skuepenge udkastede, paa hvis ene Side stod Kongen med en Krone, og paa den anden Side de Ord: a Deo & Christina; det er: Kronen er givet af Gud og Christina. Til det Gjæstebud, som blev gjort for alle Stænder, vidner bemeldte Autor, at paa Bøndernes Borde vare ingen Borddugе, men alene Trætallerkener paa det blotte Bord. Paa Borgernes Borde vare Tintallerkener, og paa Adelens Sølvkar, men som altsammen var laanet af particulaire Folk, efterdi Dronningen havde ladet Alting føre tilskibs, hvoraf man kan slutte, at de Complimenter, som de svenske Herrer gjorde ved hendes Afstaaelse, og den Sor-

rig,

p) *Chanut* Memoires de Sved. Tom. 3.

sig, de bevidnede at bære over denne Skilsmisse, man ikke have været af Hiertet.

Efterat denne store Act var forrettet, gjorde Dronningen sig færdig til at rejse udaf Sverrig, og lod hun, som hun vilde føres over Søen til Tydskland; hvorudover adskillige Skibe bleve udrustede til samme Transport. Men man fornam, at hun mod al Formodning tog Vejen tillands igjennem Danmark, hvilket da den ny Konge mærkede, lod han afsærdige Bud efter hende til de danske Grændsestæder, for indstændigen at bede hende forandre sit Forsæt, og at begive sig til Øland, hvor Admiral Wrangel laae og biede med Flaaden, som skulde føre hende til Wismar; men hun undskyldte sig med Vindens Ubestandighed, tog Mandsklæder paa, og fortsatte sin Rejse til Sundet, hvorudover Kongen blev ikke tilfreds. Saasnart hun var kommen mod Grændsestæderne til en liden Aa, som skiller Danmark fra Sverrig, siges der, at hun steg ned af sin Carosse, og med en utrolig Glæde sagde: nu er jeg udi min Frihed og ude af Sverrig, hvor jeg haaber aldrig meer at komme. Hun lod sig da mærke med, at hun vilde rejse lige til den franske Armee for at see Prindsen af Condé, drak ogsaa en Skaal paa Ildens Sundhed q), hvilket

q) Memoires de *Chanut* Tom. 3, à la santè du beau feu.

let ingen kunde begribe, tilligemed adskilligt andet, og bare de Svenske stor Hjertesorg derover, da saa- dant blev dem fortalt. Hun rejste derpaa forklædt igjennem Danmark, uden at være kiendt. Men hvor megen Umage hun havde gjort sig, at ingen skulde faae det at vide, fik dog Dronning Sophia Amalia at Nys derom; hvorudover højstbemeldte Dronning af Curiositet for at see hende, lod sig ogsaa forklæde, og saae hende udi det Herberg, hvor hun opholdt sig. Hvad viders Avantures denne navnkundige Dronning havet havt paa sine udenland- ske Rejser, henhører til andre Historier.

Ingen kan nægte, at hun jo havde overmaade store Sindets Gaver, og at hun saavel i den Hen- seende som til hendes sejerrige Vaaben, hvorved Sverrig i hendes Tid blev fast engang saa stort som tilforn, kan regnes for en af de anseligste Potenta- ter, som haver været i disse nordiske Lande. Hun var ogsaa særdeles naadig og from, saa at det var ikke uden Møje hun kunde overtale sig til Livs Straf, og seer man, at hun nyligen for sin Bortgang lod begrave foromtalte Messenium, hvorvel han paa den allerempfindligste Maade havde søgt at beskjæmme hende, og lod sig mærke med at fortryde paa hans Execution. Foruden hendes personlige Qvaliteter recommenderede hende ikke lidet dette, at hun var Datter af den store Gustav, hvis Navn var helligt

hos alle Svenske. Herudover, uanseet de mange Fejl og Skrøbeligheder, som hun henfaldt til, var hun inderlig elsket af sine Undersaattere. Men det var Ulykken; at hun elskede ikke Undersaatterne igjen; Landet stod hende ikke an; hun væmmedes ved Folkets Skikke og Sæder, og det svenske Sprog stinkede hende i Næsen, hvorved man desmere man forundrede sig, efterdi hun ikke alene var født i Landet, men havde ingen andensteds været; og, saasom Potentater ved intet bisteecommendere sig mere, end ved at foragte Landets Børn, og kaste al deres Affection paa Fremmede, saa forsvandt efterhaanden den Kjærlighed, Undersaatterne bare for hende, hvilket hun omsider selv mærkede, og derfor søgte kun at forbinde sig Fremmede, og at udføre af Landet Alt, hvad hun kunde sammenskrabe, ret ligesom Sverrig kunde være et fiendtligt Land, som hun skulde tvinges at overlade Andre, og som hun intet Godt undte. Dog havde Danmark ingen Aarsag at glæde sig ved hendes Bortgang; thi Sverrig var aldrig mindre farlig for samme Rige, end under en Dronning saaledes dannet, som Dronning Christine var udi hendes sidste Regjeringsaar. Derimod havde det Aarsag at foruroliges over saadan Konge som Carl Gustav, hvilken, hvorvel han var fremmed, var dog meer end Svensk udi Inclination, Skik og Sæder, saa at, hvis de Svenske vare de

haar-

haardeste og stridbareste Folk paa de Tider, saa var han den haardeste og stridbareste blandt alle Svenske. Hvad som foruden disse bekjendte Qvaliteter gav Eftertanke hos de Danske, var dette, at han forbandt sig med det holsteen-gottorpske Hus; thi strax efter hans Ankomst til Regjeringen lod han ved tvende Gesandter, nemlig Generalmajor van der Linde og Generalmajor Wurtz, anholde om Hertug Frederiks Datter Eleonora, hvilken strax blev ham tilstaaen. Alle fornuftige Danske spaaede intet godt af det Svogerskab, og have de ikke været bedragne i deres Tanker; thi fra den Tid uddøde al Fortrolighed mellem Danmark og de holstenske Hertuger, og Hertugerne have siden stedse holdet sig til Sverrig, ved hvis Hjelp de have udpresset store Herligheder af Riget, og endelig af Vasaller giort sig til souveraine Førster, som Historien videre skal vise.

Man havde ellers ventet, at denne ny Konge, saasom han mishagede de fleste af Dronning Christines Gjerninger, skulde have brugt anden Opførsel mod Kong Frederik udi Corfitz Uhlfelds Sag; men man seer, at han iligemaade ikke alene tog ham i Beskyttelse, men endogsaa Aaret efter hans Ankomst til Regjeringen tilskrev Kong Frederik et stærk Recommendationsbrev af saadant Indhold r), at saasom

r) *Caroli Gust.* lit. Commendat. ad *Frid.* 3. Holmiæ. 30 Januarii 1655. Manuscr.

som Uhlfeld er tagen udi Protection i Følge af det stettinske Fordrag, da, saalænge han saadan Protection nyder, intet vidrigt mod ham som en refugieret Mand maa foretages, indtil Sagen med Lov og Ret efter Fordragets Indhold bliver udført, beder derhos, at den landflygtige Mand maa igjen bekomme sit Gods og Midler udi Danmark, hvilket han, nemlig Kong Carl, vil ansee som en synderlig Affections Tegn mod sig. Derpaa lod Kong Frederik give til Gjensvar s), at ligesom intet skulde være ham kjærere, end at kunne føje Kongen af Sverrig udi hvad han vilde begjere, saa formodede han, at Hs. Kjærlighed efter grundig Information om denne Begjerings Beskaffenhed ikke skulde ilde optage hans Undskyldning, og hvorom han havde beordret sin Ambassadeur Peder Juul at give en fuldkommen Underretning, og grundigen at forklare, hvorfore man herudi ikke kunde give den forlangte Satisfaction.

Ambassadeuren fik ogsaa paa samme Tid Ordre t) til paa nye at forklare den hele Sag, især den Handel med Kongen af England, som Uhlfeld paastod for Dronning Christine sig at være paadigtet. Skikkede ham ogsaa Gjenparter saavel af sit eget som af Kongens af England tvende Breve, for at bevise

s) Respons. *Frid.* 3. Flensb. 4 Martii 1655. Manusc.
t) Lit. *Frid.* 3. ad *P. Juul.* Flensb. 4 Martii 1655. Manuscr.

bevise den Beskyldning, som mod Corfitz Uhlfeld var gjort; og, saasom samme Breve ere ikke mindre rare end vigtige, og især tjene til at igjendrive Uhlfelds Beskyldninger mod sin Konge, og tilligemed at vise Dronning Christines lastværdige Opførsel i denne Sag, vil jeg dem her anføre.

Kong Frederiks Brev til Carl den Anden u).

Serenissime Princeps, Cognate, Frater & Amice carissime,

Non dubitamus, qvin Serenitas Vestra e Domino Barone de *Wentworth*, qvi nuper hic in aula nostra substitit, sinceram nostram erga Eam propensionem intellexerit. Talis enim inter nos sangvinis necessitudo intercedit, ut, nisi exsangves essemus, necesse habeamus vires ejusdem in animo nostro experiri. Exilia tamen aut nulla hactenus extitere indicia; neqve enim cura & salus regnorum nostrorum, cum qvibus divinior nobis est necessitudo, patitur, ut res nostras cum alienis evidenti subditorum periculo misceamus, neqve per prudentiam expetere id a nobis potest, qvi regnare novit. Cum vero circa regiminis nostri primordia acerba ca-

u) Lit. *Frid.* 3. ad *Carol.* 2. Reg. Angl. Hafn. 11 Januarii 1654. Manuscr.

calamitates ultimas fere vires in fortunam Serenitatis Vestræ exercere visæ sunt, statueramus qvidem exiguo aliqvo specimine animi amici notam edere; verum præter omnem exspectationem nostram accidit, ut a Domino Barone *Wentworth* intelligeremus, id ipsum nostrum institutum præter omnem Serenitatis Vestræ scientiam esse, neqve qvicqvam ei constare de viginti quatuor mille thaleris, qvos una vice in usum Serenitatis Vestræ *Cornificius Uhlfeldius* ex legatione pro nobis in Belgio Anno 1649 peracta redux nobis persvasit, erogatos esse. Tulimus eo molestius, Serenitatem Vestram exiguo illo subsidio frustratam esse, cum temporis opportunitas vilitatem compensare & excusare forte potuisset, operæ pretium tamen duximus, nostris verbis relationi, qvam de isto negotio Dominus *Wentworth* deponit, fidem addere, ut saltem amicæ nostræ voluntatis hi amplius exstarent testes, cum usus & fructus aliena fraude perierit. Serenitati Vestræ, qvam Divinæ tutelæ unanimitus devovemus in initio novi anni, prosperos rerum successus, omniaqve fausta comprecamur. Hafn. 11 Januarii 1654.

Paa

Paa Dansk.

Vi tvivle ikke paa, Ed. K. jo ved Baron Wentworth er bleven forsikkret om Vort gode Hjertelag; thi der er en saa nær Blodsforvantskab mellem Os, at Vi maatte holdes for at være gandske følesløs, hvis Vi udi denne Tilstand ingen Iver lod see for Ed. K. Velfærd, skjøndt Vi indtil denne Tid ingen synderlig Prøver derpaa have kundet ladet see; thi Vore Rigers Velfærd og Sikkerhed, som udfordrer af Os en end større Forbindelse, tilstæder ikke at indvikle Os i nogen Vidtløftighed, og Ingen, som veed, hvad en Regents Pligt er, kan Saadant af Os forlange. Men saasom udi Vor Regjerings Begyndelse Ed. K. haver været overvældet af yderste Ulykker, havde Vi strax besluttet ved en liden ringe Prøve at give Vort Hjertelag tilkjende. Dog mod al Formodning have Vi af Herr Baron Wentwort fornummet, at Eders K. intet veed at sige af de 24000 Rdlr., som Corfitz Uhlfeld, da han Aar 1649 kom tilbage fra sit Gesandtskab udi Holland, haver forsikkret Os om, at være Ed. K. tilstillede. Saadant at fornemme, er Os desmere fortrydeligt, saasom Vi haabede, at Gud og Tiden kunde

give

Eders Kjærl. gode Affection, hvorom ogsaa Simon de Petkum, som tilbragte Os Brevet, haver givet ydermere Forsikring. Hvad ellers den Summa af 24000 Rigsdaler angaaer, som Os er tilskikket ved Eders Kjærl. Gesandt Corfitz Uhlfeld, hvorom Vi først ved Baron Wentworth, siden af Eders Kjærl. Skrivelse er bleven erkyndiget, og som udi den slette Tilstand, hvorudi Vi da vare, og endnu ere udi, havde kundet være Os ikke liden Hjelp, hvis de havde været did henkomne, hvor de vare beskikkede, da kan Vi vidne, at bemeldte Eders Kjærl. Gesandt, da han besøgte Os i Hag, aldeles intet derom haver talet, ej heller at Pengene til nogen af Vores ere leverede. Angaaende det, at Eders Kjærl. undskylder sig, ikke uden sine Rigers Fare at kunne exponere sig for Vor Skyld, da er det langt fra Vore Tanker, saadant at forlange. Imidlertid forlade Vi Os paa Eders Kjærl. gode Affection, og ingenlunde tvivle, at Eders Kjærl., om Lejlighed gives, og naar saadant uden Fare kan skee, vil undsætte Os udi en Sag, hvorudi alle Potentaters Interesse verserer. Saadant ville Vi altid med Taknemmelighed erkjende; befalende &c.

Paa dette vigtige Brev grundede sig den Mistanke, Kong Friderik havde fattet til Uhlfeld udi denne Sag, og var Hans Majestæt saa forsikret om, at derved var Svig begaaet, at han ved sin Ambassadeur, P. Juul, lod Carl Gustav efterfølgende Aar tilkiendegive det samme. Men nogle Dage derefter kom et andet Brev fra Kongen af England, hvorudi Uhlfeld gandske frikiendes, og det med Kong Frideriks største Forundring, helst saasom Kongen af England udi sin forrige Skrivelse udtrykkeligen havde givet tilkiende, at Uhlfeld, da han talede med ham i Hag, intet om Pengene havde meldet. Det sidste Brev fra den landflygtige Konge lyder saaledes y):

Cum nullis unqvam indiciis & perqvisitione facta nobis constaret, suppetias a S. V. indultas, & in usus nostros per Dn. *Uhlfeld*, ejusdem olim in Hollandia legatum, traditas fuisse, & nos plane latuerit illas Marchioni Montis-Rosarum nuper defuncto in prædictos usus nostros suppeditatas fuisse; sive qvod ipse Marchio nullo nuntio vel ad nos datis ea de re literis certiores fecerit, sive qvod illæ, si qvas dederit, interceptæ fuerint, ad S. V. per fidelem

&

y) Alt. *Caroli* 2. Epist. Colon. Agripp. 11 Novemb. 1655. Manuscr.

& dilectissimum legatum Nostrum Dn. *de Wentworth* scripsimus, nos nullas tunc temporis accepisse, &, cum novissime & literis & apochis prædicti Marchionis propria manu signatis nobis innotuerit, præfatum Dn. *Uhlfeld* non solum pecuniam, arma & apparatum *bellicum* nomine suppetiarum a S. V. nobis concessarum, verum & pecuniarum summam de proprio ære suo in usus nostros ipsi suppeditasse; hoc veritati testimonium & grati erga S. V. animi documentum deesse noluimus, & certe dolemus, virum propensæ in nos humanitatis illo infortunio fraudis fuisse insimulatum, & a S. V. enixè petimus, ut ea de causa nullum in rebus suis detrimentum patiatur, qvin immo, ut labes illius honori eapropter aspera deleatur, & insuper rogamus, ut eadem sibi persvasa habere velit, nos qvam par est pro sua erga nos munificentia gratiam semper habituros, &, ubi dabitur facultas, sedulò reposituros. Qvod superest S. V. perenni Dei Op. Max. tuitioni ex animo commendamus. Datum Colon. Agrippinæ die 11 Novembr. Anno 1655.

Carolus R.

Paa Dansk.

Saasom Vi ved nøje Efterføgning ikke kunde faae Underretning om de Penge, som af

Eders

Eders Kjærl. vore Os forærede, og ved Corfitz Uhlfeld overleveredes til Vort Brug og Nytte, og det hiver været Os uvitterligt, at de samme have været tilstillede Margreven af Montrose, da enten, efterdi Montrose selv ikke haver villet skrive Os til derom, eller, efterdi hans Breve kan have været optagne, have Vi ved Baron Wentwort ladet det Eders Kjærl. vide, at Vi ingen Penge havde bekommet. Men, som Vi nyligen af bemeldte Montroses egenhændige Breve og Haandskrifter have fornummet, at Hr. Corfitz Uhlfeld haver overleveret ikke alene Penge, Gevær, og Krigsforraad derfor, men endogsaa forstrakt Penge af sine egne Midler til Vor Fornødenhed, da have Vi ikke kundet efterlade, at give saadant tilkjende, saavel for at oplyse Sandheden, som for at bevidne Vor Taknemlighed. Sandeligen det gjør Os ondt, at en Mand, der mod Os haver ladet see saadan Velvillighed, skal beskyldes for Bedragerie, hvorudover Vi bede Eders Kjærl., at han for den Sag ingen Skade maa underkastes; ja at dette maa ikke være ham til nogen Plet paa hans Navn og Rygte. Endeligen forsikre Vi, at Vi stedse ville beflitte Os paa, at erkjende den mod Os beviste Velgjerning,

ning, hvilken Vi ved Lejlighed skal søge at nederlægge, befalende &c.

Dette sidste Brev haver jeg ikke villet udelade, mere end det første, saasom en Historieskriver er forbunden til at sige det Gode med det Onde, helst saasom den hele Handel viser, at Kong Friderik hans Side haver formeret denne Beskyldning mod Uhlfeld, og at, endskiønt Tingen saaledes kan være tilgaaen, som den anføres i dette sidste Brev, saa flyder dog deraf intet andet, end at Kong Friderik af en fast uovervindelig Vildfarelse er bragt til at gjøre saadan Tiltale, og undskylder dette aldeles ikke Uhlfeld, hvilken kunde være forvisset om, at saadant reiste sig af Uvidenhed, og derfor istedenfor at foretage de Ting, som han meenede at sigte til sin Konges Beskiæmmelse, burde heller have skikket ham en Copie af Montroses Qvittance, saa havde den Sag, der haver gjort saadan Opsigt, faldet af sig selv. Kort efter denne Handel blev Ambassadeuren Peder Juul kalden tilbage, og i hans Sted skikket til Sverrig, som Resident, Ove Juul, som sees af denne sidstes Creditiv og Instruction z).

En anden Mand, som i dette Aar 1654 foraarsagede Kong Friderik adskillig Eftertanke, var den bekiendte Jürgen Løvenkloe. Samme Mand var

z) Instruct. *Ov. Juul.* Hafn. 23. Febr. 1656. Manusc.

var af Extraction en Tydsker, men udi 20 Aar havde været i svensk Tieneste a), hvor han udentvivl er bleven nobiliteret, og haver faaet det Navn Løvenkloe, istedenfor Schrøder, som var hans rette Navn. Efter 20 Aars Tjeneste fik han Afsked fra Sverrig, og er siden kommen til Danmark, hvor han insinuerede sig hos Kong Christian den Fjerde; thi jeg finder, at han af høistbemeldte Konge udi det Aar 1646 blev brugt udi en vigtig Commission, nemlig: at inqvirere over Holger Rosenkrandses Forhold ved Bornholms Overgivelse til Sverrig 1645. Og er det troligt, at Løvenkloe ved Angivelse haver selv givet Anledning til denne Inqvisition, endel, efterdi Commissionen blev betroet ham og ingen anden, som han selv vidner udi sit Skrift mod Niels Trolle, endel ogsaa, efterdi hans hele Liv er en Kjæde af Angivelser; og mener han selv, at denne Commission lagde Grundvolden til det Fiendskab, som siden brød ud mellem ham og bemeldte Hr. Niels Trolle, efterdi Holger Rosenkrands var Trolles Svigerfader.

At Jørgen Løvenkloes Opførsel her i Riget udi Begyndelsen af Frederik den Tredies Regjering haver været slet, viser hans Undvigelse af Riget; thi man finder, at han i dette Aar var i Sverrig, hvor han smedede paa en stor Angivelse, som han insinuerede

a) Teste ipso *Leuenkl.* in Apologia pag. 16.

rede til den danske Ambassadeur Peder Juul. Hvor-udi ellers samme Angivelse bestod, skal jeg ikke kunne sige. At den haver været meget betydelig, og sigtet paa en anselig Mand, sees af Kongens Brev til bemeldte Ambassadeur, hvorudi Hs. Majestæt derom skriver saaledes b): Hvad du om Jürgen Løvenkloes Foregivende Os haver adviseret, det have Vi af Din underdanige Relation udførligen fornummet; thi give Vi Dig fuldkommen Fuldmagt, at du med bemeldte Jürgen Løvenkloe paa Vores Vegne handler, forsikkrende ham om Vor Kongelige Naade og fuldkommen Pardon, baade for hvis som hidindtil mod Os og Riget af ham begangen er, og derforuden, saavidt han kan befindes at være skyldig mod det, som han nu vil angive, saa og om en god Recompense, om han efter Løfte noget vil aabenbare, som kan bestaae, naar det kommer for Dagen, hvorom du med bemeldte Løvenkloe haver skriftligen at tractere; og hvad som du i saa Maader til hannem udlover, det ville Vi siden confirmere og ratificere, foruden alt hvad ham kunde befindes med Rette hos Os og Kronen at restere og tilkomme &c. Og, saasom han ej udi Sverrigs

b) Lit. *Frid.* 3. ad *P. Juul.* Flensb. 10 Sept. 1654. Manuscr.

rigs Gebeet tør understaae sig noget om den Person, som han foregiver, at aabenbare, saa tilskikke Vi dig herhos Vort Lejdebrev til ham.

Et Lejdebrev blev ogsaa strax udstædt c), og igjentager Kongen det samme udi et andet Brev af samme Dato med dette Tillæg, at Ambassadeuren maa tage sig vare, at han ikke bliver bedragen, og at han intet virkeligt bevilger Løvenkloe, førend han holder, hvad han haver lovet, helst saasom hans Angivelse var vanskelig at tro. Udi samme Brev roser Kongen En ved Navn Christian Müller for sin tro Tjeneste i denne Sag, og befaler Ambassadeuren, at formane samme Müller, at han bliver ved sin Correspondence, og tilskynder Løvenkloe at fuldbyrde, hvad han havde lovet.

Hvor vigtig ellers Sagen maa have været i sig selv, viser end et andet Brev til oftbemeldte Ambassadeur, hvorudi Kongen befaler ham, at love Løvenkloe en Recompence paa 32000 Rdlr., og at give ham sin Haand derpaa d). Om Løvenkloe haver gjort sin store Angivelse bevislig, eller om det haver været et opspundet Værk af ham, for at insinuere sig, er mig ikke vitterligt, eftersom jeg intet

 derom

c) Lit. Salv. Conduct. pro *Georg Lövenkloe*, loco & die eodem. Manuscr.

d) Lit. *Frid.* 3. ad *P. Juul*, Flensb. 29 Octbr. 1654. Manuscr.

derom haver kunnet udforske. Det synes paa den ene Side, at det haver været en Digt, efterdi derom intet videre er bleven talet; paa den anden Side derimod kommer det for, ligesom Angivelsen maa have været ikke gandske uden Grund, ja at den i det ringeste maa have havt Skin af Sandhed, skiøndt den ikke haver kundet gjøres gandske bevislig, efterdi man seer, at Jørgen Lovenkloe kort derefter ikke alene kom ind udi Riget igjen; men blev beførdret til Embede; thi uden efter foregaaende Tjeneste kunde Saadant ikke skee med en Mand, der tilforn havde syndet mod Kongen og Riget, og derforuden, siden hans Undvigelse, havde ladet falde oprørske Ord, blandt andet, at han haabede at leve den Dag, at alle 3 nordiske Kroner skulde komme under Sverrig, hvilken hans Tale Peder Juul havde fra Stokholm givet Beretning om til det danske Hof e). Ja, det var ikke aleneste, at han fik en anseelig Bestilling, men endogsaa Løfte om videre Forfremmelse, og det udi Terminis, som vise, at der maa have været noget virkeligt i det, som han aabenbarede. Hans Bestalling er prægtig, og lyder saaledes:

Vi Frederik den Tredie ꝛc. Gjøre alle vitterligt, at Vi naadigst have antagen og bestallet, som Vi og hermed antage og bestalle Os elskelig Jørgen Løvenkloe, Arving til

e) Apolog. Georg Lövenkloe. pag. 16.

til Jattich, Vor Mand og Tjener, til General-Proviant-Commissarius og Oberst til Fods udi Vort Rige Norge, og skal han i samme sin Bestilling være Os og Vore Riger og Lande huld og tro deres Nytte og Bedste vide at befordre, Skade og Fordærvelse styre og hindre, og ellers i alle forefaldende Lejligheder saaledes forholde sig, som en General-Proviant-Commissarius og Oberst egner og anstaaer. I Synderlighed skal han i Fredstid have tilbørlig Indseende med, at nødvendige Magaziner og Provianthuse blive anrettede paa beqvemme Steder, hvor Vi finde for godt dem at anrette, samt de samme at forsyne og vedligeholde. Han selv maa Underbetjentere til Proviant- og Magazin-Husene antage, afsætte og befale, saasom han selv agter at ansvare, og det tjenligt finder at være for Os og Vort Riges Nytte. For saadan Tieneste er ham naadigst bevilget til aarlig Gage 2000 Rdlr. af Bradsbergs Lehns Indkomster, som skal begynde og angaae fra dette Vort Brevs Dato, ogherefter aarligen vedblive, indtil Vi anderledes forordne, eller aflægge ham, i Henseende til hans beviste Tjenester og Meriter, med et Lehn f).

Denne

f) Diplom. Hafn. 24 May 1658.

Denne Promotion med en saa anselig Gage, og det udi saa prægtige Terminis, synes at tilkjendegive, at Jørgen Løvenkloe maa have holdt noget af det han lovede, men som Hs. Majestæt ikke haver fundet tjenligt, at lade komme for Lyset, saa at det blev et Mysterium, og endnu saa er i denne Dag. Hvorledes ellers Jørgen Løvenkloe skikkede sig udi sin ny Bestilling, og hvorledes han geraadede udi Tvistighed med de Store i Norge, især med Statholderen Niels Trolle, som omsider styrtede ham, derom skal tales videre paa et andet Sted.

Endskjøndt Danmark havde liden Aarsag *til at* glæde sig over Dronning Christines Bortgang og Carl Gustavs Ankomst til Regjeringen i Sverrig; saa synes det dog, at de fleste strax i Begyndelsen ansaae denne Forandring som en Fordel for dette Rige, saasom man haabede, at, eftersom Dronning Christine havde stedse været Kong Friderik imod, og Carl Gustav havde mishaget fast Alt, hvad hun havde gjort, han da skulde tage Mesures lige imod den forrige Regjering, og holde Venskab med Danmark. At Stænderne her i Riget have været af den Tanke, sees af den store Rigsdag, som in Junio udi dette Aar blev holden til Odense g). Til samme Rigsdag lode sig efter kongl Forskrivning indfinde De-

g) Acta Comitiorum Otthon. 26 Junii 1654. Manuscr.

Deputerede fra alle Provinser. Fra Jylland Peder Lange, Manderup Due, Jørgen Kruse, Jacob Grubbe og Erik Rosenkrands. Af Fyen Henrik Podebusk, Erik Kaas, Erik Qvitzou og Tyge Belov. Af Sjælland og Lolland Flemming Uhlfeld, Lave Beck, Otto Povisk og Axel Urop. Af Skaane Niels Krabbe, Ivar Krabbe, Henrik Lindenov, Otto Tott, Knud Uhlfeld, Kield Krag, hvorvel jeg seer af Actis, at de fire Sidste, skiøndt ogsaa indstævnede, ikke mødte.

Disse ovenmeldte vare forskrevne, for at give Underretning om Provincernes Tilstand, og at vise, hvad Hielp Kronen kunde forvente sig udi saa skibrige Tider, og finder jeg da, at deres Resolution haver været denne h), at, eftersom den barmhjertige Gud af sin faderlige Naade og Godhed Os med Fred mod al Forhaabning haver benaadet, forhaabe Vi ingen ny Værvning eller fremmede Folk, Landet til Besværing, at være fornøden, saa at det gevorben Folk, Vi nu have i Beredskab, med kongel. Majestæts eget udskrevet ordinaire Landfolk af de aarlige paabudne Skatter, redeligen med god Medfart kunde underholdes, foruden den

stærke

h) Resolutio Deputat. in Comitiis Othon. die 28 Junii. Manuscr.

stærke bevilget Landhjelp baade af Penge og Korn, som til videre Fornødenhed kun haves i god Forraad, hvis nogen Ulykke disse Kongeriger skulde paakomme. Hvoraf man seer, at Stænderne da forestillede sig fredelige Tider, saa at Kongen intet Bifald fandt udi sin Paastand om extraordinaire Hjelp, og derfor ikke kunde være synderligen fornøjet med dette Mode, helst, saasom bemeldte Deputerede kort derefter insinuerede en Forestilling til Rigets Raad, med Begjæring, at de den samme Hans Majest. vilde foredrage. Bemeldte Forestilling bestaaer fornemligen udi disse Puncter i).

1) Ere de underdanigst begjærende, at Livs-Tiender, der enten kan ligge udi Sogner, Anner, eller Herreder, naar de ledige blive, og til Fæste forfaldne ere, maa tilbydes den Adelsperson, som udi Sognet eller Herredet er bosiddende, som udi Annexerne Tjenere haver, og dersom flere Adelspersoner udi Sognerne kunde være, da saadanne Tienders Fæste at maatte bevilges dem, som de fleste Tjenere udi Sognene have, og det med den sædvanlige Afgivt.

2) At, naar Provincernes Adel forskrives til at møde, dem da tilligemed Forskrivningen maatte tilkjendegives, hvad Hans Majests. Allernaadigste Villie og Begjæring er, paa det at Fuldmagt derefter

i) Postulat. Ord. in Comitiis 30 Junii Manuscr.

ter desbedre kan udgives, og Alting desfnarere forrettes. — Og synes det, at de Deputerede paa Adelens Vegne gjorde denne Begjæring, at de forud kunde overlægge med hinanden, hvad Mesures de skulde tage udi de Ting, som herefter af dem maatte forlanges paa Rigsdagene, og at de for hastigen ikke skulde accordere det, som dem siden kunde fortryde.

3) Bade de, at Rigets Raad herefter vilde iagttage, at Ingen maatte nobiliteres, uden han det i Marken redeligen for Rigets Fiender fortjent havde, efterdi saadant blandt den gode gamle velfortiente Adelstand i Længden stor Confusion vilde foraarsage.

4) Saasom adskillig fremmed Adel kommer herind udi Riget, og efter erlanget Naturalisation nyder adelige Friheder og Privilegier, da de dog Riget fast ringe Tjeneste bevist have, foruden at de og med Rigets og Kronens Slotte og Lehne benaades, hvilket dog Haandfæstningen den indfødde danske Adel haver lovet at skulde allernaadigst forundes, og alene med forlehnes. Saa bade Rigets Raad, dette Hans Majest. allerunderdanigst at forestille, tilbydende derimod deres Beredvillighed til al Tjeneste. — Saadant Udfald havde dette Møde, hvorpaa Hans Majestæt havde haabet at tilvejebringe nogen extraordinaire Undsætning til Landets Forsvar, saasom han troede ikke

Lan-

Landefreden, men saae de daværende Conjuncturer, og den ny Regjering udi Sverrig med langt andre Øjne, og viser Udgangen, at han ikke uden Aarsag svævede i saadan Frygt.

Hvad ellers Danmarks mere publiqve Sager angaaer, da blev udi dette Aar gjort en Ende paa den Krig, som forrige Aar havde rejset sig mellem samme Rige og England; thi, da Holland sluttede Fred med Cromwel udi dette Aar, blev ogsaa strax herpaa sluttet en Fred mellem Danmark og England ved den danske Minister Rosenvinge, som da var udi London. Ved samme Fred blev England given lige Frihed med Holland udi Sundet, de 22 engelske Skibe, som havde været arresterede i Sundet, bleve ogsaa givne tilbage, endskjøndt Hollænderne maatte erstatte Kongen den Skade, eftersom de havde ladet indføre udi deres Fredstractat med Cromwel noget om samme Skibes Restitution k), og var det da Danmarks Interesse at slutte en hastig Fred, for at have desbedre Øje paa Sverrig, hvis ny og stridbare Konge strax i det Aar 1655 begyndte at gjøre store Krigs-Tilberedelser, hvorover adskillige Riger, især Danmark og Polen, bleve allarmerede. Thi Carl Gustav, som ikke kunde sidde ørkesløs, vilde have en Krig, det var alene uvist, hvilket Land han først

k) Vid. Londorp. Act. Publ. tom. 7. pag. 949. & 952.

først vilde anfalde. Dette er Pufendorfs egne Ord, hvilke tiene til at vise, hvad som kan forsvare den Krig, Kong Friderik tvende Aar derefter begyndte med Sverrig.

Statsmaximerne udi Sverrig vare da saaledes: efterat Kong Carl havde stillet den bremiske Opstand, giorde han store Krigs-Præparatorier, skiøndt han endda ingen Krig havde besluttet. Men han lod da Raadet forebrage, hvem af Sverrigs Naboer man fandt raadeligst først at angribe. Danmark kom da først paa Tapetet, hvilket, endskiøndt det da var ubevæbnet, og intet fiendtligt syntes at have fore, saa dog, om man vilde overfalde samme Rige, kunde man finde Prætext dertil; thi, om ingen anden var, saa var det nok, at samme Rige søgte at holde sin Flaade udi god Stand, hvilket ikke kunde skee udi anden Henseende, end for at bestyrke sig mod Sverrig. Farlige Principia, som kunde autorisere alle Potentater at angribe Sverrig paa de Tider, for at spille Prævenire mod samme Rige. Jeg vil herpaa anføre Pufendorfs egne Ord in Originali, paa det at Ingen skal tænke, at det er et Tillæg af mig; Saaledes lyder Ordene: Qvanqvam Danus exarmatus sit, & nihil infesti palam agitare videatur, tamen prætextum bello qværentibus non defore, si postrema pace acta excutiantur. Sat

agere

agere qvoqve ipsum circa firmandam classem, cui nullus nisi adversus Sveciam usus sit l).

Videre, at jeg skal følge samme Skribents Ord, foregaves der, at der var intet Rige, der kunde gjøre Sverrig større Skade, end Danmark; derimod kunde ogsaa de Svenske intet Rige lettere og hastigere bringe under Fod, eftersom de kunde angribe det fra Sverrig og Tydskland tillige, ja, naar de havde bragt Danmark under, saa kunde de siden sikkert vende deres Vaaben mod andre. Det var derfor nødigt, først at angribe Danmark. Andre derimod vare af andre Tanker, holdende for, at det var just ikke Tegn til Fiendtlighed, at de Danske reparerede deres Skibe, og søgte at sætte Flaaden i god Stand. Og, dersom Danmark foretog noget fiendtligt mod Sverrig, var man alletider stærk nok til at gjøre Modstand. Videre, sagde de, at det vilde give stor Eftertale, om de for nogle smaa Tvistigheders Skyld, som kunde afgjøres i Mindelighed, vilde angribe et Rige, helst, saasom de Besværinger, som de havde tilforn ført mod Danmark, nu ophørte. Gustav Adolph, da der engang blev vist ham, hvor let det kunde være ham at bemægtige sig Kjøbenhavn, havde forkastet saadant Anslag, efterdi han ingen ret Aarsag havde dertil. Vel var sandt, at samme Konge havde isinde at gjøre Indfald udi Skaane paa samme Tid,

l) *Puf.* Hist. *Carl. Gust.* lib. 1.

Tid, da de Keiserlige spillede Mester udi Jylland, saasom der da var Anseelse til, at han kunde klippe Vingerne paa Danmark. Men Conjuncturerne vare nu saaledes forandrede, at man ikke mere havde nødig at frygte sig for samme Rige, tilmed vilde andre Potentater ikke tilstæde, at Danmark skulde undertrykkes af Sverrig, og at de nordiske Riger skulde bringes under eet Hoved. Mod denne sidste Mening satte sig dog Carl Gustav Wrangel, Arved Witenberg og Christen Bonde, holdende for, at det var sikkerst, først at angribe Danmark, og give Polen, som imidlertid havde at bestille med Moscoviterne, et Par Aars Tid Fred, indtil man blev klar med Danmark, og da kunde man uden Frygt for Diversion forflytte Krigen til Polen. Saaledes seer man, at Raadet i Sverrig var delt i tvende Partier, hvoraf det ene søgte at bevæge Kongen til den danske, det andet til den polske Krig. Det første blev opmuntret af Corfitz Uhlfeld, og det andet af den polske Vicecantzler Radziousky, hvilken var Kongen af Polen ligesaa lidet affectioneret, som Uhlfeld var Kong Frederik. Samme Radziousky havde en særdeles kjøn Kone, udi hvilken Kongen af Polen forliebede sig. Dette opvakte Jalousie hos Dronningen, saa at hun hemmeligen gav Vicecantzleren Kundskab derom, hvorudover han lod sin Hustru indslutte. Kongen, som ikke kunde forlade sin Kjærlighed,

lighed, tilbød Vicecantsleren stor Ære og Rigdom, for at føje sig herudi, men han var ikke at bevæge, og retirerede sig paa sit Gods; der blev han overfalden af sin Hustrues Brødre, under Skin at befrie deres Søster, som de foregave blev ilde medhandlet. Men han forsvarede sig saa vel mod hans Anfaldere, at nogle af dem omkomme. Herudover blev ham en Proces formeret, hvorudi han blev dømt fra Liv og Gods. Men han undveg itide med Rigets store Segl, kom først til Wien og siden til Sverrig, hvor han opmuntrede Carl Gustav at gribe Polen først an, hvilket han og udvirkede. Thi de fleste udi Raadet faldt omsider paa de Tanker, at man skulde sætte Krigen noget op mod Danmark, og gaae først løs paa Polen; thi man kunde altid have ligesaa god Prætext siden til at paaføre de Danske Krig, som man nu havde m). Saa at man deraf seer, at Danmark da strax ikke blev angreben af nogen anden Aarsag, end fordi man holdt det fordelagtigere at angribe et andet Rige først, og at det var Regjeringen i Sverrig ikke saa meget om, at finde Prætext til Krig, som til at ophitte Middel til at undertrykke dets Naboer med største Sikkerhed. Herudover blev

Be-

m) *Puf. Carl. Gustav.* lib. I. easdem causas eandemqve occasionem, qva nunc sit adversus Daniam, nobis semper in promptu esse.

Begyndelsen af de store Tragoedier, som Carl Gustav arbeidede paa, først spillet udi Polen.

Prætexten, som toges til den polske Krig, var, efterdi Tvistighederne mellem de polske og svenske Konger endda ikke vare afgjotte, men Kongerne i Polen, som nedstege fra Sigismundus, prætenderede endda Ret til den svenske Krone; thi da Dronning Christine forflyttede Riget paa Carl Gustav, lod Johannes Casimirus, som da regjerede udi Polen, ved sin Gesándt Canasilet protestere derimod. Hvorudover han af Dronningen fik saadant Svar: min Fetter skal med 30000 Vidner bevise, at han er retmæssig Konge i Sverrig. Krigen blev derfor declareret mod Polen, og et Manifest kom for Lyset, hvilket var hverken hugget eller stukket; thi et af Motiverne var dette, at Kong Johannes Casimirus havde vegret sig ved, at skrive Dronning Christine til paa Latin efter Sædvane, og er det mærkeligt, at samme Manifest blev forsvaret af en Græker udi Rom, ved Navn Nicephorus Nicoymius n).

Efterat Krigs-Erklæringen var gjort, gaves strax Ordre til Marsch, hvorover alle Sverrigs Naboer bleve bevægede, især Danmark og Brandenborg, og, saasom de svenske Tropper, der samlede sig i Pommern, maatte nødvendigen passere igiennem Chur-

n) *Londorp.* cont. act. publ. lib. 7. pag. 1119.

Churførstens af Brandenborg Lande, geraadede samme Churførste derover udi en Skræk og Tvivlraadighed, saa at han ikke vidste, hvilke Midler han skulde tage, og hvad som i denne Tilstand var sikrest, enten Krig eller Fred. Den svenske General Wittenberg samlede en Krigshær af 17000 Mænd udi Pommern, og fik Ordre at begjære Passage igjennem Churførstens Lande, og hvis saadant ikke blev ham tilladt, at bruge Magten. Han var videre befalet, naar han kom ind udi Polen, at bemægtige sig Posen, og der at oprette et Magazin for Krigshærens Underholdning et helt Aar, og, saasom Regjeringen i Sverrig mærkede, at de Roman-Catholske Potentater frygtede, at ved denne svenske Invasion den romerske Religion vilde lide udi Polen, skulde Generalen for alting see til, at en nøje Discipline blev iagttagen af de svenske Krigsfolk, og at de maatte hindres i at tilføje Kirker og Klostere nogen Vold.

Medens Wittenberg var paa Vejen til Polen, lod sig udi Stokholm indfinde Gesandtere fra Polen Johannes Lessinsky, og Daniel Naruscewitz, for at forsøge, om denne forestaaende Krig endda kunde afvendes. Kongen af Sverrig udnævnede til at handle med dem den unge Grev Oxenstjerne, som havde succederet sin berømmelige Fader udi Rigscantzlers Embede, tilligemed Magnus

nus de la Gardie, Gustav Bjelke og Lars Cantersteen. Lessinsky forestillede da korteligen, at, dersom Kongen af Polen selv ikke havde tracteret Fredshandelen med den Agtsomhed, som udfordredes, og som Nationen havde ønsket, saa vilde nu Republiqven arbejde paa bedre Midler, til at udvirke en bestandig Fred og Venskab mellem Sverrig og Polen. Han beklagede sig til Slutning over Moscoviterne, og forestillede, hvor farlige Naboer de samme vare baade for Polen og Sverrig, saa at det var begge Rigers Interesse at forene sig mod de samme. De svenske Commissarier svarede dertil o), at Polakkerne ved deres Opforsel mod Sverrig havde givet Kongen mange Aarsager til Fortrydelse, og som det samme blev fremført udi haarde Expressioner, kunde den polske Gesandt ikke længere holde ved sin Koldsindighed, men sagde da til Cantzleren, at de polske Sager vare endda ikke i saa slet Tilstand, at de ved Guds Bistand jo kunde bringes tilrette igjen, og at Polakkerne vilde fægte til det Yderste, for at beskytte deres Gods og Frihed; men Udgangen, desværre, lærte anderledes, og at Gjerningen her ikke svarede til deres Ord.

Man tænkte vel, at de Svenske skulde finde stor Modstand ved Passagen af den Flod Netez, og det

o) *Puf. Carl. Gust.* lib. 2.

det desheller, efterdi samme Flods Adgang er fuld af Moradser, hvor igjennem er kun en smal banet Vej, saa at en Krigshær ikke uden med Møje og lang Tid kan komme derover. Men det lode sig ikke see uden nogle faa polske Esquadrons, som strax bleve dervne paa Flugten, og Dagen derefter kom en Trompeter med Breve fra Woyvoderne af Posen og Kalisch for at bede om Stilstand, hvilken blev dem ogsaa accorderet. De Svenske formanede dem da at underkaste sig Carl Gustavs Beskyttelse, og lovede dem den samme Frihed, som de havde under den polske Regiering; de betjenede sig ogsaa af den ovenomtalte misfornøjede Vice-Cantzler Radzionsky, for at lokke Polakkerne til Frafald, og afmalede da den samme Kong Casimirs Regjering med saadan slet Farve, at Woyvoderne strax indlode sig i Tractater med de Svenske, og sluttede Forbund, ved hvis Kraft de underkastede sig Carl Gustavs Beskyttelse, lovende ham samme Troskab og Lydighed, som de havde beviset Kongen af Polen tilforn, hvoraf man kan sige, at de i saa Maader tovede slet intet. De Svenske forsikkrede dem deres Privilegiers, Gods's og Religions Conservation.

Efter denne lykkelige Passage, hvorved saa liden Modstand var funden, rykkede General Wittenberg mod Storpolen, og kom med sit Krigsfolk ind udi den vigtige Stad Posen, hvor Indbyggerne efter

ter Radziouskys Tilskyndelse aabnede godvilligen Porterne, og seer man, at denne Mand da spillede lige saadan Rulle udi Polen, som Corfitz Uhlfeld siden i Danmark, og søgte at ophidse Indbyggerne mod deres egne Herrer. Radziousky, som var bleven General udi svensk Tjeneste, forlangede da 4000 Heste, hvormed han lovede at tvinge de andre Woyvoder, til at give sig under Sverrig; men, som man ikke troede ham alt for vel, anseende ham som en Mand, der heller søgte at bane sig Vej til sin forrige Ære og Myndighed igjen, end at tjene Sverrig, fandt man forgodt at lade ham alene faae den halve Del af de forlangte Tropper, nemlig 2000 Mand, med hvilke han øvede stort Rov, og ødelagde Alting, hvor han kom frem, da derimod Wittenberg søgte at recommendere sig ved at holde god Discipline, og derved at vinde Polakkernes Yndest, hvilket foraarsagede ogsaa, at han uden Hinder trængede sig langt ind i Landet.

Medens Wittenberg saaledes banede Vejen for de Svenske til Polen, hastede Carl Gustav af al Magt med sine Tilberedelser hjemme. Han betroede udi sin Fraværelse Rigets Forvaltning til Raadet, og Krigssagerne til Gustav Horn, hvilken han i den Henseende havde kaldet fra Lifland til Sverrig, og, paa det at de fremmede Gesandtere, som vare i Stokholm, ikke skulde følge ham paa dette

Tog, og midlertid udforske hans Anslag, foregav han, at han inden 3 Maaneder vilde komme tilbage igjen. Blandt de Gesandtere, som han da tog Afsked med, var ogsaa den danske, hvilken med stor Høflighed og Venskabs Bevidnelse blev forafskediget.

Efterat Alting var beskikket, rejsede han fra Stokholm med en Flaade af 40 Krigsskibe, og efterat han havde sat Krigsfolket i Land ved Pomern, skikkede han Flaaden under Carl Gustav Wrangel til Preusen for at holde den Stad Dantzig udi Ave, og at fordre Told af alle de Skibe, som vilde ind udi samme Stads Havn. Med denne Tolds Paalæggelse søgte han i Begyndelsen at favorisere de Engelske fremfor Hollænderne, men fandt omsider raadeligt, for ikke at bryde overtvers med de Forenede Provincer, at tractere alle paa een Fod. Det fornemste Sigte var ellers herved at hæve en Hob Penge, som han havde nødig til den forestaaende Krig, og tilligemed at tvinge Dantzig til at give sig under Sverrigs Beskyttelse. Medens dette forrettedes af Flaaden, rykte Carl Gustav med sin hele Krigshær, som bestod af 34000 Mand, mod Polen, og i en Hast avancerede til det Sted, hvor Wittenberg opbiede ham med de forudskikkede Tropper.

Kong Casimirus af Polen, da han mærkede, hvad Fare hans Rige vilde geraade udi, og at de Svenske trængede sig ind udi Hjertet af Polen, afFær-

færdige han Przíemsky til Colo, hvor Kongen af Sverrig opholdt sig, for at gjøre ny Forslag til Fred. Han bragte Breve med sig fra Kong Casimiro, hvorudi bemeldte Konge giver tilkjende, at han ingen Aarsag haver givet til Fiendtlighed, og anholder om Fred; men der vare paa Sverrigs Side gjort altfor store Anstalter og Bekostninger, for at staae fra dette Tog, hvoraf Kong Carl promitterede sig store Frugter, hvorudover, da Gesandten overleverede et andet Brev fra det polske Senat, udi hvis Overskrift Kong Carls Navn ikke fandtes, men alene disse Ord: Hans Majestæt af Sverrig, toge de Svenske deraf Lejlighed, at besvære sig over Titelen, og derfor ikke vilde aabne Brevet, eller høre videre tale om Fredsforslag: og maatte saaledes det blotte Ord Carl tjene til Prætext p), hvilket dog, saasom det var Kongens Døbenavn, Ingen kunde have Interesse i at disputere ham, og saasom Republiqven havde beqvemmet sig til at give ham Titel af kongelig Majestæt af Sverrig, kunde det Ord Carl ingen Eftertanke foraarsage udi Titelen, efterdi det Navn er tilfælles saavel for Bønder som for Konger.

Ge-

p) *Puf.* C. G. lib. 2. de formaliserede sig ogsaa over de Ord, Domino nostro Colendissimo, som en uanstændig Titel for Konger.

Gesandten, da han saae sig ingen Fred at kunne udvirke, begjærede en Stilstand, og udi en vidtløftig Tale, som han holdt, viste, hvor ubilligt det var at anfalde en Konge, som stedse udi de Krige, Sverrig havde ført med Tydskland, havde siddet stille, uden at betjene sig af saadan Lejlighed. Men han fik intet andet Svar, end at man var forsikret om Casimirs onde Hjertelaug med Sverrig, og at de Fredsforslag, som da bleve gjorte, vare kun for at vinde Tid, og at dysse Sverrig i Søvn. Efter saadan Besked maatte Prziemsky med uforrettet Sag rejse bort; og have nogle holdet for, at han paa denne Rejse bragte Carte Blanche med sig, for at indgaae Alt, hvad Sverrig forlangede, hvilket dog Carl Gustavs Historieskriver nægter.

Man holdt derpaa et Krigs-Raad, for at overlægge den beqvemmeste Maade, hvorledes Krigen skulde føres. Den svenske Krigshær svækkedes dagligen ved de mange Besætninger, man maatte lægge ind udi de erobrede Stæder, og deslige Ulejlighed vilde end mere tiltage; Adelen og Bønderne udi Polen grebe til Gevær, og nedsablede de Svenske, hvor de kunde finde dem adspredte, og man havde ikke Penge nok, til at hverve friske Folk udi Tydskland, hvorudover Carl Gustav besluttede at rykke ind udi Preussen, paa hvilket Land hans Hovedsigte var udi denne Krig, og der at holde Stand med sine Fiender:

der: men de fleste af hans Generaler raadede ham til, at føre sig den Skræk til Nytte, som var den polske Nation overkommen, og ikke at give dem Tanderum. De sagde, at, naar han gjorde sig Mester over Polen, vilde Preusen falde af sig selv.

Dette Raad fandt omsider Bifald, hvorudover Kongen rykkede lige mod Warschau, hvilken Stad ved hans Ankomst strax overgav sig, og bekomme de Svenske der en stor Forraad af Levnetsmidler og Artillerie, hvoriblandt vare 124 Metalstykker. Borgerne i Staden blev intet ondt tilføjet; alene deres Huse, som vare bortflygtede, bleve plyndrede. Der stiftede Kong Carl et nyt Raad, for at dirigere saavel Stadens Sager, som de Woywodskaber, der underkastede sig hans Beskyttelse, og derpaa udi Il rykte videre frem, for at støde til General Wittenberg, som marcherede mod Cracow. Paa Vejen bekom han et Stød ved Opzno, hvor endel af hans Krieregarde blev overfalden af 10 polske Compagnier og opsnappet. Denne Fordel satte saadant Mod udi Kongen af Polen, at han besluttede at vove et Feltslag, og satte han sig med 10000 Ryttere ved Czarnova, for der at oppebie de Svenske. Kong Carl glædede sig over denne Lejlighed, at holde en Hovedtrefning, og satte sine Tropper udi Orden ved samme Stad. Men, da man begyndte at spille med Kanonerne, og vente, de, at man skulde komme til et Hovedslag, faldt

der

der med en heftig Regn, saa at begge Krigshære derudover maatte blive staaende. Der fandtes da Nogle udi den polske Krigshær, som raadede at gribe de Svenske an med Kaarden i Haanden, medens de formedelst Regnen ikke kunde bruge deres Skudgevær; men det blev ikke efterlevet, og, da Regnen holdt op, toge Polakkerne strax Flugten til den næste Skov, hvortil Kongen af Sverrig ikke fandt raadeligt at forfølge dem, men rykkede lige mod Cracov. Han troede da, at Polakkerne vilde formene ham Passen ved Wejxelstrømmen, men de retirerede sig strax udi stor Uorden ind udi Staden, saa at endel af det svenske Rytterie havde trænget sig ind med dem udi Flugten, dersom Polakkerne ikke havde sat Forstæderne udi Brand, hvilket hindrede dem i at gaae videre frem.

Cracov havde da en Besætning af 7000 Mand, saa at der var Anseelse til en langvarig Belejring, og at den svenske Krigshær kunde bortsmælte derfor. Hvorudover Kong Carl, istedenfor at skride til en formelig Belejring, lod sig nøje med at oprette nogle Batterier udi de afbrændte og ødelagte Forstæder; og satte sig for, at forfølge de flygtige Polakker. Kong Casimirs Krigshær havde imidlertid sat sig neden ved et Bjerg ved Bredden af Doniera, saaledes, at man ikke kunde komme til ham, uden igjennem en snever og vanskelig Vej. Men Polakkern

ferne, holdte der ej heller længe Stand; thi, da de Svenske nærmede sig til dem, retirerede de sig over Floden Donieza, og flygtede til Bjergene. Denne ny Ulykke foraarsagede, at Casimirus troede sig ikke sikker meer udi Riget, men frygtede at blive overleveret af sine egne Folk, hvorudover han retirerede sig til Schlesien, hvor hans Dronning havde taget Vejen forud, og der oppebiede ham. Og siges der, at det var udi denne Beængstelse, at Kongen gjorde et Løfte, at tage engang Afsked med Verden, og begive sig udi Kloster, hvilket Løfte han siden efterlevede. Efterat Kongen saaledes havde forladt Riget, skede hartad et almindelig Frafald, og alle Stænder ligesom kieppedes om at underkaste sig Sverrig, og at sværge Kong Carl Troskab og Lydighed. Saa at der vare ikkun nogle faa af ringe Stand tilbage, som toge i Betænkning at undergive sig fremmed Herskab, og raisonnerede da ved denne Lejlighed Lesinsky saaledes, at det var ligemeget, hvem man havde til Konge, naar kun Riget blev regjeret efter dets Love. Vi ere, sagde han, Kongens Undersaattere, ikke uden saalænge han kan beskytte os, og hindre fremmede Nationer, at spille Mestere udi Riget. Vor fornemste Lov er Fædernelandets Velfærdt og Frihed, og derpaa grunder sig den Lydighed, vi ere Kongen pligtige. Naar Kongen forlader sit Rige, da ere

vi løsede fra vor Troskabs-Ed, ꝛc. en synderlig Lærdom, og ilde grundet Morale, ligesom Kongen af Uduskab havde deserteret, da han dog dertil var tvunget ikke mindre af hans egne Undersaatteres Utroskab, end af Fiendens Magt; thi han frygtede, og det ikke uden Aarsag, at hans egne Folk vilde overlevere ham i sine Fienders Hænder.

Hovedstaden Cracov, uanseet den herlige Besætning, som den var forsynet med, begyndte strax at vakle. Kong Carl, saasnart han havde adspredet den polske Krigshær, kom han tilbage i sin Lejr ved Cracov, for at angribe samme vigtige Stad; men, som han frygtede, at det vilde blive en haard og langvarig Belejring, lod han ved General Wittenberg de polske Anførere Czarnesky og Wolf vide, at Staden ingen Hjelp mere kunde vente sig, efterdi Kong Casimirus var flygtet af Riget, og hans Krigsfolk vare adspredede, og for at betyde Besætningen alt dette med desstørre Eftertryk, blev en polsk fangen Oberst, ved Navn Döenhof, skikket ind udi Staden. Den samme foreholdt dem da, udi hvilken Forvirrelse Riget var bragt, hvor lidet Haab der var til Frelse, og hvor stor Ulykke Staden vilde geraade udi, om den ikke itide faldt tilføje, og underkastede sig Sejerherren. Dette udvirkede saameget, at Besætningen strax capitulerede og overgav sig, hvorved Kong Carl blev befriet fra en stor Be-

kym-

kymring; thi det er troligt, at en saa stærk og forsynet Stab ved en maadelig Modstand havde kundet standse de Svenskes Fremgang i Polen. Den bekjendte General Poul Wirtz blev beskikket til Gouverneur udi Cracov.

Men, hvad som mest befordrede de svenske Sager, vare Qvartianernes Frafald. De samme vare Kjernen af den polske Militz, og saaledes kaldne, efterdi de nøde til Besoldning den 4de Del af de kongelige Indkomster, og det efter Stephani Bathoris Anordning. Da de udi denne Tilstand bleve anmodede om, at give sig under svensk Beskyttelse, og finge Løfte om deres forrige Frihed samt Besoldning og deres tilbagestaaende Gages Afbetalning, beqvemmede de sig strax dertil, og ved deres Anfører Coniespolsky, som var Kronens Fendrik, overgave sig. Qvartianernes Exempel blev strax efterfulgt af den anden Krigsmagt, som stod under Stanislao Potoky; og bestod af 11000 Mand; og da Krigsmagten saaledes var frafalden, kieppedes Woywodskaberne i at overgive sig, saa at Carl Gustav udi en kort Tid saae sig Mester fast over hele Polen, og man begyndte alt at berede sig til hans Kroning.

Det Forunderligste herved er, at et saa mægtigt Riges Erobring kostede Sverrig kun en Haandfuld af Folk: saa at dette Tog kunde heller ansees som en Reise igjennem et Land, end en Krig, naar

man

man undtager den korte Modstand, man fandt for Cracow, og det Nederlag, som blev gjort paa nogle svenske Tropper, som bleve overrumplede her og der i Provincerne, især paa Friderik, Landgreven af Hessen, som var Kong Carls Svoger.

De svenske Vaaben havde ikke mindre Lykke udi Lithauen. Der negotierede Grev **Magnus de la Gardie** med de tvende mægtige Huse af Sapieha og Radzevil, og fik dem begge paa fordelagtige Vilkaar til at antage svensk Parti; thi, som Landet paa samme Tid truedes af Moscovitterne, og man saae sig ingen Hjelp at kunde faae fra Polen, var det let for den lithauske Storfeltherre **Janusius Radzivil**, at overtale Lithauerne paa den Landdag, som dette Aar holdtes, at give sig under svensk Beskyttelse.

Med Curland derimod gik det ikke gandske efter Ønske, endskjøndt de Svenske ventede, der at finde mindst Modstand. Thi, da bemeldte **Magnus de la Gardie** lod anholde hos Hertugen af Curland om Alliance, item om Frihed at hverve Soldater i hans Land, og der forsyne sig med Levnetsmidler, svarede Hertugen, at, saasom de fleste curlandske Herremænd vare Kongen af Polens Vasaller, og havde aflagt Troskabsed til ham, saa kunde de ikke uden deres Æres Fortabelse træde i Forbund med samme Konges Fiender. De frygtede derforuden, at Hollænderne, som vare mægtige tilsøes, i saa

Fald

Fald vilde bemægtige sig deres Skibe og Havne. Han besjærede derfor, at det maatte være ham tilladt, at holde den Neutralitet, som ham havde været accorderet, siden Dronning Christines Tid, og som saa høiligen var ham magtpaaliggende, efterdi han var ikke istand at imodstaae baade Polakker og Moscoviter.

Grev Magnus, som ikke vilde lade sig nøie med slige Undskyldninger, affærdigede paany en anden til Mietau, for at drive paa det samme, og, saasom Hertugen beraabede sig paa den Neutralitet, som ham af Sverrig havde været forundet, saa foreholdt man ham, at saadan Neutralitet havde ikke været ham af Sverrig tilladt, uden paa den Condition, at han ogsaa skulde erhverve den af Polen. Vel er sandt, at Curlænderne foreviste et Brev fra Kong Casimiro, hvorudi han befaler sine Generaler at holde Neutralitet med Curland; men, som den Ordre ikke havde været autoriseret paa Rigsdagen, passerede den efter de Svenskes Mening for ugyldig. Videre holdte de for, at, endskjøndt den var gyldig, saa var den dog ikke evigvarende, og at den Forandring, som var skeet udi Polen, løsede Curlands Forpligtelse mod samme Rige. Men, uanseet alt dette, holdt dog Hertugen længe Stand, og skikkede han siden sin Cantzler Solkersam til Kongen af Sverrig, for at give videre de Aarsager tilkjende,

som

som han havde forestillet Grev Magnus de la Gardie, skjøndt Kongen dog ikke vilde staae fra sin Paastand. Man seer heraf, at udi dette almindelige Frafald ingen, uden Dantzig og Curland, tog i Betænkning at bryde deres Pligt, besynderlig Dantzig, hvilken stedse fremturede i sit Forsæt; thi Hertug Jacob af Curland lod sig siden forskrække af de svenske Trusler og deres store Fremgang, saa at han omsider ogsaa fulgte Strømmen, og indlod sig i Forbund med Sverrig.

Men den største Knude, som Sverrig udi denne Tilstand havde at løse, var med Churførsten af Brandenborg, der ogsaa i Henseende til Preusen var en Vasal af Polen. Og, saasom i denne polske Krig Ingens Venskab var Sverrig mere magtpaaliggende end denne mægtige Churførstes, saa blev paa ingen meer at vinde større Flid og Umage anvendt. Og, saasom Kongen af Sverrig vel vidste, at intet laae Churførsten meer paa Hjertet, end at blive befriet for at være en Vasal af den polske Krone, saa blev saadant, som en besynderlig Lokkemad, brugt af Sverrig, for herudi at komme til Maalet. Herudover blev udi en Congres, som udi Maj og Juni blev holden dette Aar mellem svenske og brandenborgske Fuldmægtige, af Sverrig Churførsten tilbudne tvende Ting: en, at forbinde sig med Kongen af Sverrig mod Polen, og, medens Krigen

varede,

varede, at assistere ham med 1000 Ryttere og 5000 Fodfolk, item at lade de Svenske fri Passage igjennem Pommern, Brandenborg og Preusen, og, dersom Churførsten tog imod dette Tilbud, lovede Kongen at løse det førstelige eller brandenborgske Preussen fra Polens Herskab, item at spille ham det Biskopdom Warmien udi Hænder. Derimod maatte Churførsten afstaae visse Havne, og love, at det førstelige Preussen skulde forenes med Sverrig, naar det churførstelige Hus af Brandenborg engang uddøde. Det andet Tilbud var, at Churførsten skulde sidde stille udi denne Krig, og alene overlade nogle Tropper til Sverrig, for hvilken Tjeneste Kongen vilde hjelpe ham til Souverainetéten udi Preussen.

Om dette og andet blev længe forhandlet, uden at man kunde komme til nogen Slutning. Imidlertid rykkede Carl Gustav af Polen ind udi Preussen, hvor han strax bemægtigede sig den vigtige Stad Thorn, og der med stor Pragt holdt sit Indtog. Elbing tilligemed adskillige andre Stæder fulgte strax Thorns Exempel, og var der ikke uden den liden Stad Berendts, som gjorde en kort Modstand. Da begyndte Churførsten at frygte for Kønigsberg og for andre Stæder udi hans Deel af Preussen, og betjenede de Svenske sig da saa vel af denne hans Frygt, at de bragte ham til at slutte et Forbund med Sverrig af saadant Indhold: Churførsten erkjendte

kiendte sig en Vasal af Sverrig i Henseende til det forstelige Preussen, saaledes, at han, og hans Efterkommere, skulde af Sverrigs Krone tage Lehnet deraf: derimod skulde han befries fra den Canon eller aarlig Afgift, som han havde givet til Polen, og derforuden bekomme det Biskopdom Warmia.

Over dette Forbund bleve andre Potentater, især Danmark og Holland, ikke lidet bevægede, saasom de mærkede, at Preussens Forliis ufejlbarligen deraf vilde følge. Der blev derfor besluttet udi Holland, at skikke 50 Krigsskibe udi Søen tilkommende Foraar, for at tvinge de Svenske til at lade Sejladsen være fri, og at hindre dem i at bemægtige sig de preusiske Havne. Der blev iligemaade besluttet, at skikke et Gesandtskab til Danmark, for at bevæge Kong Friderik til at erklære sig offentligen mod Sverrig, og at forestille højstbemeldte Konge den Storm, som Riget truedes med, hvis man lod Sverrig saaledes tilvoxe. Men det var endda for tidlig for Danmark at erklære sig; thi Sverrigs Magt var da paa den højeste Spidse, Polen og Lithauen vare med en utrolig Hastighed bragte under Fødder, Curland og Brandenborg forskrækkede; og, endskjøndt Frankrig og England ikke gjerne saae Sverrigs Magt at blive altfor stær, saa stode de dog udi Venskab med Carl Gustav.

Udi

Udi saadan Tilstand vare Sverrigs Sager dette Aar, hvilket jeg har holdet fornødent at anføre udi denne Historie: saasom den polske Krig var Danmark vedkommende, og Historien deraf kan tjene til Introduction til de tvende paafølgende Fejder udi dette Rige.

For at beskytte disse store Conqveter, holdt Carl Gustav især fornødent at holde gode Miner med Danmark, og at udvirke, hos Kong Friderik, at han ikke tillod Hollænderne at assistere Polen tilvands, og at bringe Flaaden ind udi Østersøen under Skin at convoyere deres Kjøbmændsskibe. Dette fik Magnus Durell, som da var svensk Minister ved det danske Hof, Ordre til at insinuere, og at foreholde Kong Friderik, at saadant var saavel mod Danmarks som Sverrigs Interesse, og at, hvis Hollænderne først med nogle Krigsskibe vilde tillades at komme igjennem Sundet, vilde strax derpaa hele Flaader følge efter, hvilket kunde foraarsage en stor Usikkerhed for de danske Provincer, hvorpaa man kunde gjøre Landgang, naar man lystede. Og, saasom Kongen af Sverrig mærkede, at de Danske bare Fortrydelse derover, at den svenske Flaade fordrede Told ved Dantzig, fik samme Durell iligemaade Befalning at undskylde saadant Foretagende, og at forestille, hvorledes Staden Dantzig selv havde været Aarsag derudi, efterdi den havde forkastet alle gode

Vilkaar, som Sverrig havde tilbudet, hvilket ogsaa var sandt. Thi Dantzig var den eneste Stad, som holdt Stand mod den svenske Magt, hvilken alt andet udi Polen og Preussen af Rædsel strax underkastede sig. Dette altsammen foreslog Durell for Rigets Hofmester Gersdorff, iligemaade om at slutte et Forbund mellem Rigerne. De Danske derimod vare forsikrede, at disse Forslage og dette Venskabs Tilbydelse var kun for at dysse dem i Søvn, indtil de Svenske kunde sætte sig faste udi Polen, og siden faae fri Hænder til at agere mod Danmark: hvorfor Durell nøje blev adspurgt, om Regjeringen af Sverrig menede det af Hjertet. Hvorpaa, da Durell forsikrede om Kong Carls gode Hjertelaug, lod Kong Friderik, som om han satte al Frygt tilside, hvorvel Danmark havde aldrig svævet i større Frygt; thi man kjendte Carl Gustavs Ambition, som ingen Grændser havde; og den forunderlige Fremgang, han havde havt udi Polen, Preussen og Lithauen, kunde ikke andet end forurolige langt bortliggende Nationer, end sige Danmark, som var Sverrigs Nabo.

Man havde i Begyndelse bildet sig ind, at det polske Tog skulde have slet Udfald, efterdi Stænderne udi Sverrig syntes uvillige til en kostbar Krig, saasom de ved store Skatter og Paalæg vare blevne udarmede, og en stor Del af den svenske Adel var misfornøjet, efterdi de store Donationer af Gods, som

som dem tilforn vare gjorte, vare af Kongen blevne tilbagekaldne; saa at der var Anseelse til, at der udi Kongens Fraværelse kunde spindes paa en Opstand udi Sverrig, helst saasom den store og tro gamle Minister, Axel Oxenstierne, var død; og derfor ingen var tilbage, der ved sin Myndighed kunde holde den hele Nation idve. Dermed smigrede man sig i Begyndelsen, og satte Frygten nogenledes tilside; Men da man saae, at alting faldt anderledes ud, end man havde ventet, fandt Danmark ikke raadeligt at støde Hollænderne for Hovedet, for at favorisere Sverrig. Hvorudover, da den hollandske Admiral, Cornelius Tromp, med 6 Krigsskibe i Julii Maaned kom til Sundet, for at convojere andre Kjøbmandsskibe, og Durell anholdt hos Regjeringen i Danmark, at han maatte formenes at komme ind udi Østersøen, lod Kongen ham svare, at han kunde ikke lægge sig ud med Holland, og gjøre sig samme Republiqve til Fiende, saalænge han ingen Forsikring havde om Sverrigs Venskab og Intention mod sig. Tilmed havde man ikke Aarsag at allarmeres over 6 Skibe; thi ved at skikke saa lidet Tal lod Holland klarligen tilkjendegive, at det var ikke i anden Henseende, end for at convojere andre deres Fartøjer. Paa samme Tid ankom den polske Gesandt Canasiles til Danmark, hvor han gav tilkjende det polske Riges elendige Tilstand, og visede,

at det gandske vilde undergaae, dersom andre Potentater ikke komme itide til Undsætning; han glemte ogsaa ikke at forestille, udi hvilken Fare Danmark svævede ved Sverrigs saa store Tiltagelse. De Kejserlige efterlode ej heller, tilligemed Holland, at ophidse Kong Friderik mod Sverrig. Men Hans Majestæt holdt raadeligt endda at sidde stille, og at apsee, hvad videre Udfald den polske Krig vilde tage, lod derfor svare den polske Gesandt, at Polens ulykkalige Tilstand gik ham til Hjerte; men han maatte først see, hvad Andre vilde gjøre i Faveur af samme Rige, og derefter vilde han ikke *efterlade at* gjøre alt sit dertil.

Saaledes vare Conjuncturerne udi dette Aar 1655. Man saae den overhængende Fare, men fandt forgodt, intet i Utide at foretage mod en saa mægtig Fiende, men see Tiden an, og imidlertid at sætte Landet i god Forsvarsstand, at Danmark ikke ubevæbnet skulde overfaldes, som mod Enden af Christian den Fjerdes Regjering. Til den Ende lod Hans Majestæt anholde om en godvillig Forstrækning hos alle Undersaattere, hvilket sees af en Forordning dateret den 23de Augusti, hvorudi gives tilkjende, hvad slette Tanker man her i Riget havde om nærværende Tider; thi Forordningens Ord ere disse: dersom Vi skulde af øjensynlig Fare blive foraarsagede nogen extraordinair Armatur til

Do=

Vores Rigers og Landes Defension at anstille, at da alle de, som sig underdanigst erklære, og siden, naar Nøden trænger, det gjørligen efterkommer, og med deres Middel og Credit Os og Riget undersætter, det ville Vi af Kronens Middel, naar Gud vil Landene med Fred velsigne, redeligen og nøjagtigen igjen betale q). Saavidt Forordningens Ord, hvoraf sees, hvad Tanker Kongen havde om Carl Gustavs Intention mod sine Naboer; derfor blev ogsaa ingen Flid sparet for at bestyrke saavel Landmilicen, som Flaaden, ja at bøde paa alt det, som var brystfældigt udi Landet; og som Pengemangel, rejste sig en stor Del af Folkets Overdaadighed, lod Hans Majestæt sig være angelegen saadant at hemme, og ligesom han tilforn ved Forordninger havde indskrænket Adelens Overdaad udi Klædebragt, Bryllupper og Barseler, saa lod han i samme Henseende dette Aar udgive en Forordning, Geistligheden og Borgerstanden angaaende, hvis fornemste Artikler vare: 1) at de maatte ikke byde til Bryllup mere end 40 Par Folk, hvilket man kan endda sige at være et tilstrækkeligt Tal, og deraf seer, hvor talrige Bryllupsforsamlingerne tilforn maa have været. 2) At man ikke maatte spise meer end 6 Retter Mad, og det foruden Confect, og ikke skjænke Vin af Glasmen

q) Edict. Reg. Hafn. d. 25. August. 1655.

men af Kander; hvilket sidste man ikke kan satte, medmindre Adelen haver villet have sig den Mode forbeholden at drikke af Glas alene; thi der kunde ellers fortæres ligesaameget Viin, ja end meer af Kander, og Glas burde heller tillades end forbydes, efterdi der paa samme Tid var et Glasbrænderie i *Kiøbenhavn*, hvis Debit derved kunde befordres. Man seer ogsaa af samme Artikel, at det Ord Confect allerførst er kommen i Brug, istedenfor Banqvet, hvorved Confiture tilforn udi Forordninger ere betegnede. Skaufessen, som udi forrige Forordninger omtales, findes fra denne Tid intet mere meldet om, *hvoraf* man kan slutte, at det nogle Aar tilforn *maa være* kommet af Brug. Skaufessen bestod ellers i eftergjorte Retter af uædelige Materie, som sattes paa Bordet alene for Stads, og for Øjnene. At saadant med stor Kunst og Bekostning maa have været gjort, sees deraf, at derimod udi alle gamle Forordninger gjøres Forbud. Det er ellers mærkeligt, at udi den 9de og 10de Artikel tales om en Fiscal, der skal forordnes for at eftersee, om saadant bliver efterlevet, og til hvilken Klokkerne hver Løverdag Aften skal give Fortegnelse paa alle dem, som næstkommende Søndag skulde copuleres r). Nogle Uger efter denne Forordning blev ogsaa en Fiscal beskikket, hvilken er den første, som man i dette Land veed at

sige

r) Edict. Hafn. 4. Novembr. 1655.

ske af: thi, endskjøndt udi de gamle Love og Recesser ofte tales om Politiens Administration, saa finder man dog ingen særdeles Ovrighed at have været beskikket til at holde over Politie-Forordningerne, men Executionen beroede i ældgamle Dage paa Kongerne selv, og siden paa Lehnsmændene, hver udi sit Lehn, item paa Borgermester og Raad samt Kongens Foged udi hver Kjøbsted, som vare anbefalede at holde over de kongelige Politie-Forordninger. Derom vidne især tvende Anordninger, udgivne det Aar 1617 af den 2den Augusti s) og 12te Octob. t), hvoraf den første siger, at Befalningsmændene, item Borgermester og Raad findes forsømmelige i at inddrive Strafbøder, som vare lagde paa Overdaadighed ved Bryllupsfærd. Den anden siger, at, hvorvel Kong Friderik den Anden havde gjort adskillige Anordninger mod Overdaad i Klædedragt ved Brylluper og Barseler, saa bleve dog samme ej holdne over, efterdi Biskopperne og Hospitals-Forstanderne, som saadanne Forordningers Overtrædelse for Lehnsmændene burde angive, ej derom havde gjort Eftersøgning, thi skulde Lehnsmændene, hver udi sit Lehn, saavel udi Kjøbstæderne som paa Landet og Adelsgaardene selv, personligen eller ved andre forfare, og have Indseende med, at Forordningerne blive ef-

ter-

s) Cronborg d. 2 Augusti. 1617.

t) Hafn. 12 Octob. 1617.

vilegier, saaledes, at Værket maatte drives dem og deres Arvinger alene til Bedste. Saadant blev dem ogsaa udi samme Aar strax accorderet med de to første Aars Frihed for at betale nogen Rettighed deraf til Kronen, men efter 2 Aars Forløb være forbundne til at betale hver tiende Tønde af Stenkullene. Hans Majestæt bevilgede dem ogsaa, til Værkets Fortsættelse at betjene sig af de omliggende Kronens Bøndergods, naar de betalede den aarlige Rettighed og Landgilde, som deraf gik: iligemaade, at Arbejdsfolkene maatte være befriede for al kongelig Tynge x). Det kongelige Privilegium, som da blev givet, *taler alene* om Skaane, som giver tilkjende, *at de i Begyndelsen have alene været* betænkte paa at grave Stenkul udi samme Province; men, som de mærkede, at dertil gaves ogsaa Lejlighed paa Borringholm, extenderede de deres Begjering, og forlangede saadan Frihed til Stenkulles Optagelse baade paa Borringholm og udi Skaane, og det med samme Privilegier, som saadanne Værk forundes udi det Churførstendom Sachsen, hvor Stenkul ej for noget Metal eller Mineral agtes, og derfor ingen Tiende deraf udgives eller begjæres. Hans Majestæt mærkede, hvor nyttigt saadant Værk i Fremtiden kunde være, og hvormange Penge derved kunde spares, som aarligen gingr ud af Landet til Fremmede, accor-

y) Privileg. Hafn. 14. Julii 1650; Manuscr. autogr.

corderede derfor allernaadigst strax denne deres anden Begjering ved et Patent af den 26de Februarii Aar 1654, saaledes, at Værkerne maatte drives med samme Friheder, som i Sachsen, det er: være frie for Tiendes Afgivt z). Men de paafølgende store Krige og Skaanes Forlis gjorde dette tilintet.

Førend jeg skrider til det efterfølgende Aar, vil jeg melde noget om den bekjendte og saa kaldte Don Jürgen Ulrik, som udi dette Aar blev ihjelslagen af en Bryggersvend paa Christianshavns Bro. Samme Don Ulrik var en af de Tiders store Avanturiers, og havde givet sig udenlands ud for at være en af Christian den Fjerdes Sønner, som han havde avlet med Frue Kirstine Munk. Hvis han har været Christian den Fjerdes Søn, maa han have været fød af Frue Kirstine Munk, førend hun blev ægteviet med Kongen; thi udi det Forhør, som derover blev holden, sagde han selv, sig at være fød enten 1614 eller 1615, hvilket var det samme Aar, hun blev Kongens Gemahl. At hans Foregivende ikke gandske har været uden Grund, eller i det ringeste uden Skin, sees endel af det Forhør, som efter Familiens Forlangende derover blev holden til Sevilien, hvilket ikke kunde skee, hvis Frue Kirstine ej havde fød flere Børn, end dem, som udi Historien bekjendte vare; endel ogsaa af det, at

z) Privileg. Hafn. 26 Febr. 1654. Manuscr.

at han siden kom til Kjøbenhavn, og opførte sig med Distinction, hvilket ikke havde været tilladt, hvis han havde været en aabenbare Bedrager. At Kong Friderik ikke agtede ham, kan ikke tjene til noget Bevis mod ham, efterdi det er af Historien bekjendt, at Hans Majestæt bar kun liden Affection til Frue Kirstine Munks Børn. Hvad ellers hans Liv og Levnet angaaer, da sees det fornemste deraf af hans egen Beretning, han derom gav udi dette Forhør, som Jochum Willemsen lød, udentvivl efter Familiens Begjering, derover holde i Sevilien a), derudi beskriver han sit Liv og Levnet saaledes: *til det første Spørgsmaal om hans Fødsel svarede han*, at han var fød udi Kjøbenhavn i det Aar 1614 eller 1615 af Kong Christian den Fjerde og Frue Kirsten Matsvin, og at han, da han ungefær var 13 Aar, blev udsendt af Danmark med den russiske Gesandt, som Aar 1627 var i Danmark, og at han siden efter Kongens Ordre, og i Qvalitet af hans eget Barn, rejste i samme Gesandts Selskab udi 9 Maaneder, efter hvis Forløb han begav sig til Polen, og der blev anseet som en Person af kongelig Blod.

Udi det andet Spørgsmaal om hans Søskende og deres Navne svarede han, at der var ham intet andet bevidst, end at Grev Waldemar Christian var hans Broder, men hvad hans andre Søskende

og

a) Examen Hispal. den 15 Decembr. 1650 Manuscr.

og deres Navne og Giftermaal angik, da var alting ham aldeles ubekjendt.

Da han for det 3die blev adspurgt om hans Optugtelse hjemme, svarede han, at han blev skikket til det kongelige Academie Sorøe paa samme Tid, som Prinds Ulrik, og kunde han ikke nævne nogen af dem, som da paa samme Academie studerede undtagen Mogens Kaas, Jørgen Vind, og Anders Bilde, item, Hofmesteren Just Høg.

Til det 4de Spørgsmaal om hans videre Rejser og Opførsel i fremmede Lande svarede han, at han fra Polen begav sig til det kejserlige Hof, hvor han opholdt sig udi 5 Aar, efter hvilken Tid han der tog Afsked, rejste først til Cøln, og derpaa til Amsterdam, og endelig fra Amsterdam til Rochelle, hvor han bekom 7000 Dukater paa en Vexel efter Kong Christians Ordre; da han havde faaet disse Penge, rejste han til Vestindien, alene af Begjærlighed efter at see Landet sammestedes, men siden tog Parti blandt de americanske Flibustjers eller Fribyttere, for at røve paa Spanier og Portugiser. Efterat han en Tidlang havde øvet det Haandværk, kom han tilbage til Rochelle igjen, og gik derfra til Paris, hvor han ikke alene førte sig prægtig op men endogsaa forærede Kongen en Diamant af en ufskatterlig Pris, og igjen blev regaleret af Kongen med 4 Heste til en Carosse, samt 2 Rideheste. Det

er

er troligt, om Beretningen er rigtig, at han haver samlet Midler ved Fribytterie udi Vestindien, eftersom han siger, sig at have tilsat 50000 Rdlr. i Frankrig. Han siger, sig derpaa samme Tid at have været kjendt med Jørgen Vinds Søn, som kan vidne om hans Opførsel udi Paris.

Til det 5te Spørgsmaal om hans videre Hændelser svarer han, at, da han siden vilde gaae tilskibs fra Rochelle til Danmark, geraadede han i Tvistighed med en fransk Herre, hvilken han fældede udi en Duel, hvorudover han i en Hast maatte tage Flugten, og begive sig til America igjen, hvor han paa ny agerede Fribytter. Men samme Fribytterie løb saa slet af for ham, at han maatte tage Tjeneste hos en hamborgsk Skipper ved Navn Peter Tam, og siden tjenede paa en spansk Fregat for Maanedsløn som Højbaadsmands Mat. Han vidner derforuden om andre Rejser udi Vestindien, item, udi Persien, Arabien, og Africa.

Da han for det 6te blev tilspurgt, om han ingen Breve kunde fremvise fra Kong Christian eller fra Frue Kirstine, sagde han, at han nogle Maaneder for Kongens Død havde bekommet Breve fra dem begge, hvorudi de forlangede hans Tilbagekomst, men at samme Breve vare ham siden frarøvede.

Til det Spørgsmaal om hans Religion sagde han, sig at have antaget den romerske Religion i

Wien,

Wien, hvor han blev igjen døbt, og i Daaben istedenfor Ulrik kalden Georg.

Til det 8de Spørgsmaal, hvorledes han siden var kommen til Valentia, og hvorfor han der fængsligen var bleven anholden, svares, at han med den spanske Fregat, hvor han stod i Tjeneste, var kommen didhen, og udi Valentia var bleven anholden for Gjeld, og at han da, for at komme løs igjen, havde været tvungen til at give sin Slægt og Byrd tilkjende. Til Slutning siger han, at han ønskede intet heller, end at være saa nær, at han personligen maatte forsvare for Kongen af Danmark, hvad han havde sagt.

Historien viser, at han siden er kommen til Danmark, og at han haver været paa fri Fod i Kjøbenhavn, hvilket synes at give tilkjende, at man ikke haver holdet ham for en Bedrager. Vel er sandt, at de mange forunderlige Hændelser kan gjøre Historien mistænkt. Det er ogsaa vanskeligt at begribe, et intet udi Historien om ham bliver meldet for denne Tid, og at den Person kunde være ubekjendt, som Kongen selv correspondered med, og skikkede Penge. Især er det selsomt, hvad han melder om sin Omdøbelse udi Wien. Derimod kan man paa den anden Side ligesaa lidet fatte, hvi man saa nøje skulle inqvirere om hans Person, hvis man fuldkommeligen vidste, at Fru Kirstine ingen flere Børn havde

havt,

havt, end dem, som tilforn er ommeldet. Iligemaade at man haver ladet den Person, der falskeligen gav sig ud for en Kongesøn, føre sig op med Distinction ved det kongelige Hof, og at bemeldte Fru Kirstine, som bedst kunde kjende i Sagen, *idetringeste* ikke haver protesteret derimod. Det synes derfor, at man ikke haver fundet hans Foregivende gandske uden Grund, men, at Familien ikke haver vildet kjendes ved ham; endel i Henseende til Religionens Forandring, endel i Henseende til hans uordentlige Levnet; thi han var hel uordentlig i *sin Opforsel*, fik ogsaa et slet Endeligt: da han udi det Aar 1655 agede over Christianshavns Bro, kom han i Klammerie med en Bryggersvend, fordi han ikke vilde kjøre afvejen for ham, hvorudover Bryggersvenden blev hed om Hovedet, og gav ham et Slag af en Dragestang, saa at han deraf døde, spendte derpaa en Hest fra Vognen, og red bort paa, saa at man fik ham ikke meer at see. **Don Jürgen Ulrik** blev siden begraven i al Stilhed i Holmens Kirke. Han havde et langt sort slet Haar, var koparret, med en stor Næse, gik i alle Kipper, og var intet agtet af Kong Friderik.

Man mærker ellers af en Forordning af den 24de November at der udi dette Aar have opreiset sig adskillige Separatister, hvilke have affondret sig fra den offentlige Gudstjeneste og stiftet hemmelige

For-

Forsamlinger i Kjøbenhavn. Disse Forsamlinger søgte Hans Majestæt strax ved et strængt Forbud at qvæle i deres Fødsel, endel i Henseende til den egen Lærdom, som derudi førtes, endel og i Henseende til de onde Sviter, som Erfarenhed lærer at flyde af deslige gejstlige Conventiculis. Det er mig en Uvitterlighed, hvorudi den egen Lærdom bestod, som førtes udi disse Forsamlinger. Jeg seer alene af Forbudet, at disse Separatister have vraget den brugelige vedtagne Gudstjeneste og Kirke-Ceremonier.

Forordningen, som den 24de November udi dette Aar blev publiceret, lyder saaledes:

Wi Friderich den Tredie, med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning, Hertug udi Sleßwig, Holsteen, Stormarn oc Dytmersken, Greffve udi Oldenborg oc Delmenhorst, gjøre alle vitterligt, at efftersom Vore kjære Forfædre saavelsom Wi stedtze haffver derhen den fornemste Omsorrig oc Bekymring henvendt, at Guds hellige oc sande Ord, oc den der udi velgrundede reene Gudstjeneste, som den ypperste Skat, Verden af Gud den Allerhøjeste er betroet, her udi disse Riger kunde pur oc uforfalsket til Efftekommerne oc Posteriteten bliffve erholdet oc bevarit, oc Wi dog maa

erfare, at den Mester, som Hueden med Klinten vaager effter at undertrycke oc forderffve, oc huer sit Bedste forsøger, især med det hellige Præste-Embede oc Ministerium at bringe i Foract: især ocsaa med hemmelige skadelige Samqvem oc fremmed Dristighed, dennem, som icke bedre forstaaer, efter Haanden fra Vore Kircker oc den derudi vedtagen brugelige Gudstjeneste at forleede oc forføre, da efterdi det hellige Præste-Embede af Gud selff med himliske Myndighed paa Jorden er indstifftet, oc de, det betjene og forrette, uden den store Guds Foragt, icke kunde forbigaais oc foractis, oc huis Menniskelighed hos Personerne kunde findes, den Gud, som det Kald Mennisken betroet, icke var ubekjend; da ville Wi hermed alle oc enhuer, særdelis alle Offver- og Vnder-Øffrighed, alvorligen hafve befalet, at huer i sin Sted tilhjelper det hellige Præste-Embede, oc de, det betjene, at holde udi saadan Act oc Værdighed, som den hellige Gud sin egen Ordning oc Tjeneste vil have æret oc holdet, oc udi alting gjøre sig meere Tancke om det hellige Embids Høyhed, end Menniskelig Dyctighed, oc Skickelighed, anseendis ocsaa, at ingen verdslig Regent eller Regiment kand holdis for, aff dennem at

an-

anseeis oc actis, som Guds egen Regierings Tieneste oc Betjente forskyde eller foracte; her hos skal oc alle de, det hellige Præste-Embede betjene, alvorlig være advarit oc paamindt, at de med deris Liff oc Lefnit icke selff deris Embede vanære, eller bringe i Foract, mens sig saaledis altid forholder, som deris Kalds Værdighed udkreffver. Huormed oc alle Superintendenter skulle være formanet, at haffve saaledis tilbørlig Indseende, at de Forargelige icide kand vorde kiendt oc sæt tilrette, førend Meenigheden tager Aarsage baade Præst oc Embede at foracte. Desligeste skulle ocsaa alle Offver- oc Vnder-Øfrighed gifve alvorligen Act, at ingen særlig Samquem til nogen anden Religions Øfvelser bliffer tilsted oc holdet, end den som hidindtil i Vore Kirker offentlig haffver værit øffvet oc brugt, dog er her hos at acte, at naar det hendis, at ved voris Hoff nogen fremmid Herris Gesandt aller Minister sig opholder eller residerer, som aff anden Religion er, end her i disse Riger oc Lander er brugelig, da er dennem icke forment for sig oc deris egne Tienere, oc i deris Huse, deris Religions Exercitia, oc huis tilhører, at bruge. Mens uden deris Logement oc Huse, eller for andre, end den frem-

med Minister oc hans egne Tienere, maa Voris Præster hverken prædicke eller Sacrament uddeele, eller nogen anden saadan Gudstjeniste sig understaae at forrette, meget mindre enten af Præster eller andre Tienere, til Voris Religions Foract, noget forargeligt foresagis; skeer noget aff sligt, oc det icke aff den fremmede Herris Ministro bliffver tilbørligen straffet oc remederet, da viide sig det selff, om Wi ved andre Middel skulle foraarsagis Vore Mandaters oc Anordningers Lydighed oc Observantz (som andre Potentater i deris Lande i lige Tilfælde gjøre, at erholde og bevare. Hermed forbiudes ocsaa alvorligen alle ihuo de oc være kunde, som icke ere nogen fremmed Ministri egen Betjente, at bruge den Frihed, oc i deris Huse eller uden fore, søge eller bruge nogen fremmed Religions Exercitie, om de endskjøndt ere aff samme Religion, oc allermest forbiudes de, som ere aff Voris egen Religion, at de, aff huad Prætext det være kunde, icke skulle lade sig finde paa de Steder, huor oc naar saadan fremmed Religions Øffvelser forrettis, huo derimod befindis sig at forsee, skal derfor straffis som de Vore Mandater foracter, oc motvilligen ville gjøre tilintet. Om denne Voris Anordning skulle Vore

Be-

falingsmænd icke forsømme, huor nogen fremmed Minister sig opholder, som anden Religion bruger, end den her i Riget holdis, paa bedste Maneer at informere, at ingen med nogen Vviidenskab sig skulle haffve Aarsag at undskylde, oc ellers skulle alle geistlige oc verdslig Øffrighed være strangeligen befalet her offver at holde, som de acte at forsuare. Giffvet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 24de Novembris Anno 1655.

Vnder Vort Signet.
Frederich.

Ved denne Forordning søger Hans Majestæt først og fornemmeligen at hemme disse hemmelige Forsamlinger, som syntes allerede at have taget temmelig overhaand, dernæst at formane Geistligheden og Præsterne til et helligt og deres Embede anstaaeligt Levnet, saasom Separatisterne af en og anden Uvorbentlighed toge Leilighed til at separere sig fra Kirkerne, og at afmale den offentlige Gudstjeneste med sort Farve, formenende, at, hvor der ikke leves vel, kan ej heller læres vel, og at det derfor var sikrere at høre dem forklare Guds Ord, om hvis Levnet de vare forvissede.

Det synes ogsaa, at fremmede Ministrers Prædikanter da have ladet sig bruge til at forføre Landets Indbyggere til deres Tro, og at lokke en og

anden til deres Capeller, hvilket ikke kan forstaaes uden om Roman-Catholske Gesandteres Præster, der ofte, uanseet de strænge Forbud, som derimod ere blevne giorte, have søgt at forfremme den romerske Religion udi disse Lande; og haver jeg viset udi Christiani Qvarti Historie, hvorvidt engang dermed var kommet udi Norge, da Landet var opfyldt med hemmelige Jesuiter, og Kirkens Tilstand desfarligere, efterdi de samme vare meestendeels indfødde norske Jesuiter, der forstillede sig, indtil de komme til Præste-Embeder, og da paa en subtil Maade søgte at forplante den romerske Tro.

Den Frihed, som de fremmede Ministre de havde i deres Religion, strakte sig alene til deres egne Personer og Domestiqver; thi før denne Tid var ingen fremmed Religions Øvelse, som mig er vitterligt, tilladt i disse Riger og Lande. Og var det derfor af en stor Kongl. Naade, at den franske Ambassadeur Terlon i Henseende til de Tjenester, han havde beviset Riget, blev udi det Aar 1658 efter Ansøgning tilladt Religions fri Øvelse for dem, som bekiendte den Roman-Catholske Religion udi Altona; saa det tilforn alene var tilladt fremmede Ministre at øve deres Gudsdyrkelse for dem selv og deres Domestiqver, hvilket sees af denne Forordning. Hvad ellers disse ovenomtalte geistlige Forsamlinger angaaer, da synes de strax ved dette Forbud at have

ophørt, efterdi intet deraf mere bliver talet udi Frisderik den Tredies Historie.

Jeg finder ellers intet andet mærkværdigt af indenlandske Sager, begiver mig derfor til det Aar 1656, hvarudi Forberedelser bleve gjorte til den store Krig, som brød ud 1657.

Den store Fremgang, som Sverrig hidindtil havde havt udi Polen, bragte fast hele Europa udi Bekymring. Paven frygtede for den romerske Religions Ruine udi samme Rige, hvis det skulde komme under en protestantisk Konge. Keiseren var bange for sine egne Lande, hvilke vilde være stor Fare underkastede, hvis Polen, som grændsede mod de samme, skulde forenes med Sverrig. Hollænderne frygtede for deres Handel i Østersøen, helst om Sverrig blev Mester over Preussen og især over Dantzig, som var Hollands Brødkammer. Czaren havde samme Aarsag at ansee denne Fremgang med skele Øine som Keiseren, saasom Polen er Moscoviens Nabo. Men ingen havde mere Aarsag at frygte, end Danmark, endel, saasom samme Rige kunde være forvisset om, at Touren vilde komme først paa sig, endel ogsaa; efterdi intet Rige stod mere aabet for Sverrig, hvoraf det kunde angribes paa tvende Steder, nemlig udi Holsten og Skaane tillige. Kort at sige, ingen saae gierne denne Fremgang, end ikke Cromwel selv, som dog var Sverrig meest bevaagen paa de Tider,

hvor-

hvorudover man let kunde see, at, hvis Conjuncturerne ikke havde forandret sig udi Polen, de fleste Potentater vilde have forenet sig sammen for at redde samme Rige af de Svenskes Hænder; hvilket altsammen Regjeringen udi Sverrig burde have forudseet førend man foretog denne Expedition, som i deslige Henseende ikke kunde andet end have et slet Udfald, og derfor tjenede til intet andet, end for en Tid at træde et Rige under Fodder, hvis Possession man umuelighen kunde beskytte. Men Faren var dennegang ikke saa stor, som man indbildte sig; thi Polakkerne, da den første Skræk var forbi, og den svenske Krigshær opholdt sig udi Preussen, begyndte at reise sig paa Benene igjen, og Johannes Casimirus kom fra Schlesien til Polen igjen, hvor alting fik en anden Skikkelse. Dette kan jeg ikke forbigaae korteligen her at anføre, saasom de Mesures, Danmark skulde tage, grundede sig paa den polske Krigs Udfald. Jeg har udi forrige Aars Historie viset den forunderlige Fremgang, de svenske Vaaben havde havt udi Polen og Lithauen, iligemaade hvilke Steder Kong Carl siden erobrede udi det polske Preussen, og derved tvang Churførsten af Brandenborg til at slutte Forbund med sig, hvorved han fik efterfølgende Aar fri Hænder til at agere udi Preussen. Udi Begyndelsen af dette Aar 1656 beleirede de Svenske, under Pfaltzgreven af Sultzbach, Marienborg,

fra

fra hvilken Stad Churførsten af Brandenborg havde tilbage taget sine Tropper og Artilleriet efter det Forbund, som han havde sluttet med Sverrig. Staden var da kun slet forsynet, hvorudover Indbyggerne efter en kort Modstand og nogle ulykkelige Udfald aabnede Stadsporten for de Svenske, saa at Besætningen fik neppe Tid til at retirere sig til Castellet, hvilket kort derefter ogsaa blev overgivet.

Men, saasom de Svenskes største Magt var i Preussen, fik den polske Nation Aanderum, og derfor begyndte at vaagne op af Søvne. Polakkerne samlede sig sammen paa adskillige Steder, og nedsablede de Svenske, hvor de kunde treffe dem, og Præsterne forglemte da ikke at ophidse Almuen, sigende, at Carl Gustav havde begyndt denne Krig for at undertrykke den romerske Religion udi Polen; de løsede ogsaa allevegne Indbyggerne fra den Troskabs-Ed, de havde aflagt til Sverrig, foregivende, at den Ed, som gjøres mod Religionen, ikke kan forbinde. Den farligste Fiende, de Svenske da bekomme udi Polen, var Czarnesky. Den samme nedsablede dem allevegne, hvor han saae Lejlighed, incommoderede Tropperne udi deres Marsch, og retirerede sig med saadan Behændighed, saa at han ideligen gjorde Skade uden at lide nogen igjen. Herudover fik han saadant Tilløb af Folk, at han i en Hast saae 12000 Mand under sin Commando, saa

at

at han var istand at byde den svenske Krigshær Spidsen. Dette foraarsagede, at Kong Carl maatte forlade Preussen, og med sin Krigshær rykke ind udi Polen igjen, hvor ham besynderligen var angelegent at adsprede Czarneskys Tropper, forend de videre foregede sig, og stødte til Kongen af Polen, som var kommen tilbage fra Schlesien igjen.

Czarnesky, som ikke fandt raadeligt at vove noget ordentlig Feltslag, passerede da tilbage over Bejxelstrømmen, men, saasom Floden og Moradserne endda ikke havde lagt sig af Frosten, naaede Kong Carl ham med sin Krigshær, og tvang ham til at holde Stand. Et blodigt Slag blev saaledes den 8de Febr. holdet ved den Landsby Golumbo, hvorudi Czarneskys Folk bleve totaliter slagne, og en stor Deel, hvoriblandt mange Standspersoner, blev gjort til Krigsfanger. Efterat Kongen af Sverrig havde erholdet denne Sejer, lod han udraabe Pardon for alle dem, som vilde holde sig i Rolighed, og lovede dem Belønning og Forfremmelse, som vilde støde til hans Krigsmagt. Men, som Forbittrelsen da var bleven saa stor, at Polakkerne vilde heller døe end give sig under Sverrig igjen, havde dette Tilbud ingen Virkning. Ja Natten, efterat dette var forkyndet, flygtede en Hob Polakkere af den svenske Lejr, blandt hvilke den bekjendte Koniec-

spol-

spolsky, saa at Kongen havde Aarsag at flygte for sit Liv.

Men for at føre sig tilnytte den Sejer, som han havde erholdet over Czarnesky, rykkede han udi Marts mod Lublin, og brandskattede samme Stad. Imidlertid havde Czarnesky faaet en Hob Folk paa Benene igjen, hvormed han idelig foruroligede Kong Carls Krigshær i dens Marsch, saa at han anfaldt, nu hans Artillerie, nu hans Bagage, og bortsnappede endel deraf, og, naar han havde erholdet nogen Fordel, skjulde han sig i Skovene, endel for at sætte sig i Sikkerhed, endel og for at overrumple de Svenske paany, hvilke ansaae ham som deres Pest, og det med desstørre Bitterhed, efterdi de ikke kunde hævne sig. En stor Uheld var ogsaa paa samme Tid for Kongen af Sverrig, at han fattede Tillid til den lithauske Feltherre Sapieha, hvilken var hans hemmelige Fiende og søgte ved alle Lejligheder at forraade ham. Den samme holdt længe gode Miner udi den svenske Lejr, saa at Kongen af Sverrig betroede ham en flyvende Hær, som skulde gaae forivejen af hans Krigsmagt, men det første han saae sin Tempo, løb han bort med alle de sig anfortroede Folk og forenede sig med Polakkerne. Hvilket foraarsagede ikke liden Forvirrelse blandt de Svenske, helst, som Kongen havde betroet ham sine vigtigste Anslag.

Udi

Udi denne Tilstand besluttede Carl Gustav at forføje sig til Sendomir, hvor der var en svensk Besætning, men han blev haardt efterfat af de polske Generaler, Czarnesky og Lubomirsky; ja Tilgangen til samme Stad blev ham gandske afskaaren; thi 2000 Polakkere trængede sig ind udi Sendomir; der blev ogsaa en Mine anstukken, hvoraf Castellet med den svenske Besætning sprang i Luften.

Nu var intet andet Middel for Kongen af Sverrig end at redde sin Krigshær ved en hastig Bortgang, men man havde i den samme store Vanskeligheder at bestride, som Kulde Hunger og vanskelige Veje, og derforuden at Czarnesky idelligen lod sig see nu paa en Side, nu paa en anden, saa at der var Anseelse til, at den hele Krigshær vilde ødelægges. Udi denne slibrige Tilstand lod Kongen, for at lette sig Vejen, føre Materialier fra den Sendomirske Bro til San for at passere derover, uanseet, at Lithauerne stode paa den anden Side af Vandet. Medens man var i Arbejde dermed, angreb Kongen uformodentligen Sapieha, som havde posteret sig paa denne Side af Wejxelstrømmen med 1600 Mand, hvilke han adspredede. 300 af dem bleve slagne, nogle druknede udi Floden, og en temmelig Provision af Levnetsmidler faldt i de Svenskes Hænder.

Men uanseet denne Fordel var den store Vanskelighed endda tilbage, nemlig udi Lithauernes Paa-

syn

syn at passere Strømmen San, førend Polakkerne kunde forene sig med dem. Dette skede dog; thi der kom en Skræk over Lithauerne, saa at de forlode deres Lejr Forraad og Feltstykker, og Kongen af Sverrig, efter saadan udstanden Fare og Vanskelighed, kom omsider lykkeligen til Warskau, og der tog Forfriskings-Qvarteer. Derimod havde de Svenske Uheld paa et andet Sted; thi, da Markgreven af Baden avancerede, for at conjungere sig med Kongen ved den anden Side af Wejxelstrømmen, blev han ved Warskau angreben af 13000 Polakkere. Han gjorde vel i Begyndelsen en tapper Modstand, blev dog omsider overvældet af Mængden. Endel af hans Folk blev slagen, 200 bleve fangne, og nogle reddede sig igjennem Skove og Moser til Warskau. Markgreven af Baden selv tilligemed nogle Officers komme med stor Nød i Behold til Czerzco, hvor de strax bleve belejrede, men da Polakkerne, som belejrede dem, finge Tidender om, at Kongen af Sverrig var kommen til Warskau, forlode de Belejringen, hvorudover Markgreven fik Lejlighed til at undflye denne Fare, og kom i Behold til Warskau. Medens dette forhandledes udi Polen, rejste der sig ny Bevægelser udi Preussen, hvor Sverrigs Fiender rottede sig sammen for at afkaste det svenske Aag. Hvorudover Kongen af Sverrig, saasom intet laae ham mere paa Hjertet end Preussens Frelse, brød

han

han strax op fra Warskau igjen, overladende Krigshærens Commando til sin Broder Hertug Adolf med Ordre at sætte efter Czarnesky, og at tvinge ham til at holde et Slag.

Czarnesky, endskjøndt hans Forsæt var ingen Hovedtrefning at holde, men alene at svække de Svenske ved smaa Skarmydsler, og at overrumple dem, hvor de kunde findes partivis, saa blev han dog omsider, udmattet af saadan idelig Bevægelse, tvungen til at holde Stand nær ved Gnesna, og, som han der fandt en beqvem Post, blev han der holdende, for at imodtage de Svenske. Slaget blev holdet den 27de April, og fegtede Polakkerne da med langt større Orden og Bestandighed end udi de forrige; thi de lode ikke alene efter Sædvane see Fyrighed udi det første Angreb, men holdte ud med stor Bestandighed, og adskillige Gange fornyede Striden, saa at Slaget, som begyndte Klokken 3 om Eftermiddagen, holdt ved indtil Solens Nedgang. Endeligen retirerede Polakkerne sig ind udi samme Skov, hvorfra de vare komne, og mistede de flere Folk udi Flugten end udi Slaget, saasom de ideligen af de Svenske bleve eftersatte. Men denne ny Seier gav de Svenske kun liden Fordel, og snarere formindskede deres Haab om denne Krig end forøgede den; thi de mærkede deraf, at Polakkerne begyndte at fegte paa en anden Maade end tilforn, og at Krigen, som

hid-

hidindtil havde havt Anseelse heller af en Jagt end en virkelig Fejde, vilde føres med større Agtsomhed; det er ogsaa troligt, eftersom Slaget varede saalænge, at Forlisen var temmelig stor paa de Svenskes Side, og at de hvasse polske Sabler maa have gjort nogen Virkning udi saamange Timer. Man seer ogsaa, at Czarnesky strax efter dette Slag bemægtigede sig Bromberg, og der nedsablede den svenske Besætning.

Kong Carl, som da var i Preussen, mærkede, at den polske Krig vilde blive vanskelig, og at det var fornødent at bruge ligesaamegen Konst som Magt, og at Polen ikke vel kunde tvinges, uden man vedligeholdt Uenighed mellem Indbyggerne. Herudover lod han offentligen forkynde, at hvilken polsk Adelsmand, der enten omkom eller tog til fange en anden rebelsk Adelsmand, den skulde 6 Aar nyde Halvdelen af den Dødes Indkomster; og hvilken Bonde, som ihjelslog en polsk rebelsk Herremand, skulde udi 6 Aar nyde den Dødes Indkomster. Men denne Forordning, hvorved en Undersaat ophidsedes mod en anden, og hvorved Tjenere opmuntredes til at myrde deres Herrer, havde ingen anden Virkning end at forøge den hele Nations Had mod de Svenske.

Saasom intet var Sverrig meer magtpaaliggende, end at bringe Preussen og af alle preussiske Stæder Danzig under sin Lydighed, saa blev dette

Aar

Har alle Kræfter anvendte paa samme Stads Erobring, saa at Danzig blev belejret baade til Lands og Vands. Kong Carl, som i egen høje Person commanderede Belejringen, erobrede strax nogle Skandser ved Staden, og igjennembrød Sluserne, for at gjøre Stadens Vandmøller ubrugelige, afærdigede ogsaa Skrivelse til Magistraten, hvorudi han formanede dem til en hastig Overgivelse, og derved at forekomme en saa herlig Stads total Ødelæggelse. Men ham blev svaret, at Indbyggerne ubrødeligen vilde holde den Forpligtelse, som de havde gjort Kongen af Polen. Hvorudover Kong Carl, *da han mærkede Stadens bestandige Forsæt, og saae, at det vilde blive en langvarig Belejring,* overdrog Commando til General Steenbuk, og selv gav sig paa Rejsen til Polen, for der at føre sin Krigshær an. Han søgte da strax at lokke Czarnesky til et Feltslag, men denne listige Mand, da han mærkede, at han vilde faae at bestille med Kongen selv og Styrken af den svenske Krigsmagt, retirerede han sig itide, og begav sig paa Vejen til Warskau, for der at støde til den polske Krigshær, som belejrede samme Stad.

Paa samme Tid blev arbejdet paa en ny Alliance mellem Sverrig og Brandenborg, hvilken efter megen Besværlighed blev endeligen sluttet til Marienborg saaledes: at Churførsten, uden at erklære

sig

sig enten imod Moscovien eller Curland, skulde være forpligtiget til at føre Krig mod Polen, item mod alle dem, som angrebe Kong Carl udi samme Rige, saavelsom udi Preussen og Tydskland, og at han skulde undsætte de Svenske med 2000 Ryttere og 2000 Fodfolk. Kongen af Sverrig derimod forbandt sig til at forsvare alle Churførstens Lande, som bleve anfaldne, og at assistere ham med 6000 Mand, naar behøvedes.

Imidlertid beleirede Sapieha med de lithauske Tropper Warskau, og blev bestyrket af Czarnesky, hvilken bragte med sig alle de Polakkere, som han kunde overkomme. Staden havde da en god Besætning nemlig 1500 Svenske under Prindsens af Wittenbergs Commando. Polakkerne giorde strax en hæftig Storm, der varede udi 6 Timer, men uden Frugt; thi de mistede en Hob Folk samt nogle Feltstykker, som bleve fornaglede, og bragte ind udi Staden. Udi denne Tilstand kom Casimirus selv for Staden til den polske Leir, da begyndte de Beleirende at bruge alle deres Kræfter, Besætningen derimod tabte Modet, helst, saasom den ingen hastig Undsætning kunde vente sig. Kongen af Polen beordrede da 40000 Mænd at løbe Storm, bemægtigede sig ogsaa Forstaden og endel af Byen. Dette foraarsagede, at Hertugen af Wittenberg begiærede at capitulere den 20de Junii, og blev Capitulationen

samme Dag foretagen. Men, saasom Wittenberg betænkede sig noget længe, og over den Tid, som var ham accorderet, begyndte Fiendtlighederne igjen, den øvrige Del af Staden blev da erobret, og et stort Nederlag gjort paa den svenske Besætning, saa at Kongen af Polen maatte love sine egne Folk Penge for at indeholde med videre Mord, og derved reddede de Øvrige. Wittenberg selv blev fangen, og døde strax derefter, beklagende sig, at man ikke havde holdet Capitulationen, hvilket dog Polakkerne ikke vilde tilstaae, men sagde, at han ved sin Forhalning selv havde givet Aarsag dertil.

Conjuncturerne bleve saaledes for de Svenske meer og meer buntede, hvorudover Carl Gustav fandt nødigt, for at bringe sine Vaaben i Reputation igjen, at foretage noget, som var stort og vigtigt, og at vove et Feltslag med den store polske Krigshær ved Warskau. Men, førend han foretog saadant stort Værk, holdt han raadeligt at oppebie Churførsten af Brandenborg med den forventende Undsætning. Churførsten, saasnart han var kommen til den svenske Lejr, raadede Carl Gustav ved tvende franske Ministre at forsøge, om Kongen af Polen kunde bringes til Forlig. Men Warskaus Erobring og de forventede tartariske Hjelpetropper havde sat saadan Mod udi Polakkerne, at de vilde ikke høre de svenske og brandenborgske Forslag. Ja de brøde strax

op,

op, for at forene sig med de ankommende Tartarer, og havde isinde med samtlig Magt at indsperre og beleire den svenske Krigshær ved Novodwor, hvilket, da Kongen af Sverrig fik Kundskab om, da isteden for at oppebie dem der, hvor han stod, rykkede han lige mod dem, i Forsæt at vove en Hovedtrefning. Han selv commanderede den høire Fløy, og Churførsten af Brandenborg den venstre, og, da begge Krigshærene vare komne hinanden nær, blev Ordre given til Admiral **Wrangel** at begynde Anfaldet, hvilket skede med stor Fyrighed, skjøndt han ikke blev modtagen med mindre Tapperhed, og havde han uden tvivl ikke undgaaet at falde Polakkerne i Hænder, hvis Duglas efter Kong Carls Ordre ikke havde gjort en Diversion for at hindre ham at blive omringet, og derved sat ham istand at nøde Polakkerne efter en haard Trefning at begive sig inden deres Forskandsninger igjen. Dette Slag blev holden den 18de Julii, og varede indtil Natten, da skiltes begge Krigshærene fra hinanden udi Forsæt at gjøre et nyt Forsøg Dagen derefter, hvilket og skede.

Saasnart den anden Dag begyndte, gik Kongen af Sverrig selv tilligemed Churførsten ud for at reconnotere, og mærkede da, at de med ingen Fordel kunde angribe Polakkerne, uden de først indtog et høit Sted, som var paa den venstre Side af den polske Krigshær. Dette tog Churførsten sig paa at

udvirke, hvilket ham og lykkedes, skjøndt ikke uden med stor Møje. Derpaa gik Slaget ret for sig med foranderlig Lykke. Polakkerne tilligemed Huzarer og Tartarer grebe midt i Slaget de Svenske an med saadan Tapperhed, at de kuldkastede deres første Linie; men den anden gjorde saadan Modstand, at de med Forlis maatte rykke tilbage igjen. Den blodigste Trefning var ved den Landsbye Brudna, hvor Kongen af Sverrig geraadede i Livsfare; thi han blev der saaledes indviklet midt iblandt Tartarerne, saa at han omsider fandt sig alene tilligemed Oberst Travenfeld. Syv Tartarer omringede dem da saaledes, at der syntes intet Haab for dem til Redning. Carl Gustav løsede da begge sine Pistoler, hvormed han fældede to af disse Tartarer, og huggede Hovedet af den 3die; Travenfeld paa sin Side nedlagde ogsaa tvende af dem. Hvorudover de andre, som saae 5 af deres Kammerader paa Jorden, toge Flugten. Slaget holdt saaledes ved indtil Natten igjen; da rykkede begge Krigshærene tilbage, og enhver af dem tilskrev sig Sejeren, eftersom enhver havde beholdet sin Post.

Af disse tvende Slag, som havde varet i 2 Dage, uden at nogen af Parterne vare avancerede en Fod bred derved, kunde de Svenske nogenledes udregne, at deres Konge neppe dette Aar vilde blive kronet i Polen; thi, endskjøndt de havde figtet med

deres

deres sædvanlige Tapperhed, var dog Udfaldet saaledes, at de kunde sige med den epirotiske Konge, hvis vi vinde end eengang, er det ude med os. Men Sagerne vare komne saavidt, at man maatte vinde eller omkomme; thi at rykke udi samme Tilstand tilbage, var at opoffre Interesse og Ære, hvorfore man maatte lave sig til det 3die Slag, hvilket ogsaa gik for sig Dagen derefter, saa at dette warskauske Slag er et af de navnkundigste, som er at finde i Historien, efterdi man skal kunde vise faa Exempler paa Hovedtrefninger, som have varet i 3 Dage.

Kongen af Sverrig arbejdede den hele Nat paa at sætte sine Tropper i Orden, saasom han mærkede, at der behøvedes ikke mindre Konst end Tapperhed til at bestride en Fiende, der havde saalænge holdet Stand, og som var over 100000 Mand stærk. Kong Casimirus paa den anden Side gjorde ikke mindre Anstalter, opmuntrede sine Folk ved Belønninger, og foregik dem med godt Exempel. Hans Dronning stod paa et højt Sted paa den anden Side Weixelstrømmen, for at ansee Slaget, om hvis lykkelige Udfald hun ikke tvivlede, i Henseende til Polakkernes store Mængde; men hun blev snart tvungen til at forlade sin Post igjen, efterdi Lykken udi denne 3die Trefning forlod Polakkerne, saa at Casimirus maatte med sine flygtige Folk repassere Weixelen, og sætte Ild paa Broen, som han var kommen

over.

over. Den polske højre Fløj stod sig vel libt bedre, og syntes at ville gjøre længe Modstand; men den blev omsider ogsaa kuldkastet, og tog Flugten, ladende efter sig Faner, Bagage og Feltstykker, og sættende udi Stikke Staden Warskau, hvilken Dagen derefter overgav sig til de Svenske.

Men denne Sejer havde ikke den Virkning, som man ventede; thi den Forlis, som de Polske havde lidet, kunde let erstattes igjen, eftersom denne store Krigshær var ikke saameget ødelagt som adspredet, saa at Kongen af Polen inden kort Tid kunde lade sig see med ligesaa stor ja større Magt igjen. Hvad Skade, de Svenske derimod lede, kunde saa hastigen ikke forvindes igjen, saasom de vare midt udi et fremmed Land allevegne omringede af Fiender, og maatte have deres Recrutter fra langt bortliggende Steder. Til denne Uheld stødte en anden, nemlig Uenighed, som strax efter dette Slag rejste sig mellem Kong Carl og Churførsten, saa at hver af dem tog sin Vej tilbage, Churførsten til Kønigsberg, og Carl Gustav til Preussen. Kort derefter blev ogsaa en Hob svenske Tropper under Radzevils og Valdecks Anførsel angreben af 20000 Tartarer, hvilke sloge dem paa Flugten, omkomme en stor Mængde saavel af Officerer som Gemene, og toge Radzevil selv til Fange. Men de nøde ikke længe Frugten af den

Sejer;

Sejer; thi de bleve kort derefter anfaldne af General Steenbok og adspredde.

Conjuncturerne bleve derpaa slemmere og slemmere for Sverrig. Polen, som viset er, blev ham gandske affspændig, udi Lithauen skede ogsaa en Opstand, Churførstens Venskab begyndte at vakle, og Carelen, Lifland og Ingermandland stode i Fare for at falde i Moscoviternes Hænder. Saasom man derfor i denne Tilstand trængede til ingens Venskab meer end Brandenborgs, og det for det kongelige Preussens Conservation, maatte Kong Carl beqvemme sig til at slutte et nyt Forbund med Churførsten, og derved afstaae ham Souverainetetens over det førstelige Preussen tilligemed anden Fordel. Foruden de mange aabenbare Fiender havde Sverrig end flere hemmelige, hvilke, endskjøndt det endda ej var beleiligt at bryde løs med Kong Carl, saa glemte de dog ikke at ophidse andre mod ham; hvor stor Umage de forenede Provincer gjorde sig i den Henseende ved det danske Hof, derom skal videre siden tales. Keiseren ophidsede udi dette Aar Moscoviterne, hvilke brøde ind udi Lifland, Ingermanland og Carelen, hvor de tilføjede stor Skade. Deres største Magt kom ind udi Lifland, hvor de med stormer Haand erobrede Duneburg og Kackenhusen, komme ogsaa for Riga, og udi 7 Uger beængstigede samme Stad, skjøndt de bristede sig ikke til at gjøre

nogen

nogen Storm. Udi Staden laae Grev Magnus de la Gardie og Simon Helmfeld, hvilke forsvarede den med saadan Tapperhed, at Moscoviterne, eftersom Vinteren var forhaanden, med uforrettet Sag maatte forlade den igjen.

Kong Casimirus var imidlertid kommen i egen Person til Dantzig, for at sætte Mod udi samme Stad, og at bestyrke den i sin Troskab. Men, da Kong Carl havde faaet en Bro færdig over Wejxelen, og havde ført sin Krigsmagt derover, retirerede Polakkerne sig; Rytteriet med Czarnesky gik tilbage til Polen igjen, og Fodfolket rykkede under Dantzig. Kong Carl skikkede strax Oberst Askenberg efter de Flygtige, hvilken overrumplede, og omkom adskillige Polakker, som ved Conitz i Pomeren laae inqvarterede i Landsbyerne, og ødelagte 4 Qvarterer med Ild og Sværd, retirerende sig itide, forend Czarnesky kunde hævne sig.

Af disse mange ulykkelige Slag havde Polakkerne mærket, at det var ikke tjenligt at vove flere Hovedtræfninger, hvorudover de søgte alene ved Partier og flyvende Hære at udmatte de Svenske, og var det just saadant, som Kongen af Sverrig frygtede sig mest for, og derfor søgte at bringe andre udi Spillet med sig, der kunde føre Krig paa den polske Maade. Dertil lod sig fremfor andre finde villig Georg Ragotsky, Fyrsten af Siebenbürgen, hvilken efter

nogen

nogen Underhandling indlod sig udi Forbund med Sverrig, betingende sig for sin Umage et stort Stykke af Polen, og, saasom Kong Carl havde nu kun liden Forhaabning selv til at blive Besidder af det polske Rige, saa kom det ham ikke an paa en Province meer eller mindre, men han maalede Førsten alting ud i Topmaal; thi man tinger ikke saa nøje udi fremmede som i egne Sager. Det var alene Preussen, som udi denne Tilstand laae Kongen paa Hjerte, og det formedelst samme Lands Søehavne og beqvemme Situation i Henseende til Sverrig; hvilket Ragotsky vel vidste, og derfor gjorde sig Forhaabning om at nyde ved Sverrigs Hjelp ikke alene de accorderede Provincer, men den polske Krone.

Ragotsky lod sig i Kraft af dette Forbund indfinde med 30000 Mand, hvilke udi den Tilstand, som Polen da var udi, kunde være tilstrækkelige til at undertvinge det hele Rige alene; men, som der fattedes Tapperhed og især Krigsdisciplin, saa gjorde disse mange Folk kun slette Figurer; thi Siebenborgere vare saa lidet Slaver af Disciplin, at man havde seet dem forlade deres Orden og Poster for at løbe efter Harer og Hjorte. Førsten rykkede med disse 30000 Mand lige mod lille Polen, for der at conjungere sig med Carl Gustav, hvilken paa sin Side ikke forsømmede sig, men kom ham imøde fra Preussen, saa at de stødte sammen ved Opatow.

Men,

Men, som de ikke kunde bringe Polakkerne til nogen Hovedtræfning, udvirkede de intet andet uden at streiffe igjennem Landet. Kongen tog ogsaa kort derefter Vejen til Preussen igjen, og lod Steenbok med Krigsfolket efter sig.

Saaledes vare Conjuncturerne, indtil Kong Carl ved den paafølgende danske Krig blev tvungen til at forlade Polen, da gav man Ragotsky det Raad, at han skulde rejse hjem igjen indtil bedre Lejlighed, men denne gode Første syntes, at efter saa stor Udrustning og Bekostning det vilde være for haanligt med gandske uforrettet Sag at gaae tilbage, søgte derfor at holde Stand i Polen, saalænge han kunde, men det varede ikke længe, førend den største Del af hans Krigshær blev enten nedsablet eller fangen, saa at han blev tvungen til at gjøre en skammelig Accord. Men hans Ulykke endtes ikke dermed; thi, da han var kommen tilbage, paaførte Tyrkerne ham Krig, efterdi han uden Sultanens Samtykke, hvis Vasal han dog var, havde ført Krig udi Polen. Udi denne Krig omkom han i et Slag, og var dette Frugten af den svenske Alliance, hvoraf han havde gjort sig Tanker om den polske Krone. De store Forandringer paa den polske Skueplads, hvorpaa alles Øjne havde i lang Tid været henvendte, bragte adskillige Nationer til at give deres Tanker mere tydeligen tilkjende, og at smidde, medens Jernet var varmt.

Sta-

Staterne havde affærdiget til Danmark van Beuningen item van Rede af Amerongen og Wiersen, som extraordinaire Deputerede b) for at forestille Kong Friderik tre Ting: 1) at, dersom Sverrig forenede Preussen med Lifland og Pommeren, vilde det blive Mester af den hele Kyst af Østersøen, hvilket Hans Majestæt havde stor Interesse i at hindre. 2) At Generalstaterne havde besluttet at skikke en Flaade til Østersøen, for hvilken de begjerede Tilflugt udi danske Havne, hvilket man haabede, at Hans Majestæt ikke nægtede dem, efterdi de havde ingen anden Intention end at stride for hans eget Riges Conservation; endeligen 3) at de havde Ordre at fornemme hos Kongen, om han vilde forene sin Magt med Holland for tilfælles Sikkerhed. Disse Deputerede bleve med stor Æres-Beviisning imodtagne i Kjøbenhavn. Monsr. Lente svarede dem udi Kongens Navn, at Hans Majestæt, som havde ladet see sin Affection mod Republiqven i forrige Krig, vilde ikke vegre sig for at lade den ogsaa see paa denne Tid. Derpaa traadde man udi Conference sammen, og blev da besluttet, at den Alliance af 1649 skulde fornyes og forøges med tvende Artikler, nemlig at istedenfor at den ene Allierede skulde assistere den anden med 4000 Mænd, skulde det nu skee med 6000. Dernæst at iste-

b) Bansage Ann, des. Prov, unies. Tom. 1. pag. 419.

istedenfor man da skulde advare hinanden 3 Maaneder forud, maatte Tiden nu forkortes c).

Den Flaade, som Holland skikkede til Østersøen, var commanderet af Opdam. Han havde Ordre at forsvare de hollandske Kjøbmændsskibe, nærme sig til Dantziger Havn, og hindre, at Staden ikke skulde indspærres og belejres af de Svenske. Flaaden var derfor ogsaa besat med en stor Hob Soldater for at iværksætte dette med desbedre Eftertryk; thi intet laae Holland mere paa Hjertet end Dantzigs Conservation, for hvis Skyld det maatte vove alting, især efterdi Carl Gustav da havde formanet Staterne at holde sig til en Tid fra Handelen paa Dantzig, eftersom han havde isinde at bemægtige sig samme Stad. Opdam, da han kom med Flaaden til Danmark, begav han sig personligen til Kjøbenhavn, for der at tale med de hollandske Gesandtere og gjøre sin Opvartning hos Kongen. Der blev han beæret med Elephantordenen, som Hans Majestæt lod føre til hans Skib, og fortsatte han derpaa sin Reise til Dantzig.

For samme Stads Conservation affærdigede ogsaa Danmarks Raad i Julii en Skrivelse d) til Sverrigs Raad, hvorudi de forestillede, at den Krig, som førtes i Polen, var en Ild, som vilde an-

c) Ligue Guarantie die 16 Augusti 1656.

d) Lit. Senat. Dan. ad Senat. Svec. Hafn. 15 Julii 1656. Manuscr.

antænde alle omliggende Steder, at ikke alene adskillige danske Stæder og Provincer derved besværgedes, men at Handelen var gandske brudt overtvers. De havde forrige Aar søgt Endring derudi, men forgjæves, efterdi den svenske Gesandt havde ikke villet træde udi Conference med de hollandske Ministres. Endeligen gav Raadet udi samme Skrivelse tilkjende, at Sygdommen, istedenfor at tage af, formerede sig dagligen, efterdi Dantzig var indspærred, af hvilken Stad den østersøiske Handel fornemmelig dependerer. Hans Majestæts Forfædre de danske Konger havde altid beskyttet Dantzig imod dens Fiender, hvorudover, sagde de, det var en Skam for os, om vi idetringeste ikke søgte at opmuntre Staden til en tapper Modstand. Saasom vi nu ere persvaderede om, at I arbejde paa Fred og god Forstaaelse mellem Rigerne, saa bede vi eder, at I ville hindre alt hvad, som kunde give Lejlighed til Uenighed. Men dette Brev havde ingen Virkning; thi Senatet udi Sverrig skikkede 14 Dage derefter Budet tilbage med Undskyldning e), at man intet kunde svare derpaa, efterdi de

e) Respons. Senat. Svec. Holmiæ. 1. Augusti 1656. Manuscr.

de fleste af Raadet vare med Kongen, for hvilken de saadant først maatte foredrage.

Efterat Hans Majestæt saaledes, som sagt er, havde forenet sig med Holland, og derforuden ladet 9 danske Krigsskibe støde til den hollandske Flaade, for at krydse ved Dantzig, ventede man, at Kongen af Sverrig skulde fatte andre Mesures, men just da man levede i denne Forhaabning, fik man Kundskab, at de hollandske Gesandtere til Elbingen havde sluttet en Tractat med Sverrig, hvorved den forrige Alliance af 1645 blev fornyet. Derudi befattede man ogsaa Kongerne af Frankrig og Danmark, den engelske Protector og Churførsten af Brandenborg, dersom de vilde træde deri. Staden Dantzig blev ogsaa derudi indsluttet, og blev samme Stad tilladt at forblive udi den Troskab, den var Kongen af Polen skyldig, med Condition, at den intet fiendtligt skulde øve mod Sverrig.

Al Verden forundrede sig over denne Tractat, og ingen kunde approbere den, uden de, som havde sluttet den. Kongen af Danmark kunde ikke troe, at Holland, som havde gjort saa store Bekostninger paa en Flaades Udrustning, skulde lade den gaae tilbage, uden at have andre Forsikringer af Sverrig end nogle generale Løfter, og van Beuningen stillede sig vred og bister an udi Kjøbenhavn, efterdi man havde forladt Dantzig, for hvis Befrielse en kostbar Flaa-

Flaade didhen var skikket. Han affærdigede strax Skrivelse til Pensionarium de Wit, med Formaning at formaae Generalstaterne, til at give Ordre til Admiral Opdam, at bemægtige sig en af Hernè udi Østersøen, hvor Flaaden kunde overvintre, at den ikke med uforrettet Sag skulde rejse tilbage f). Staden Dantzig blev især forskrækket over denne Opførsel; thi den havde nyligen sluttet en fordelagtig Tractat med Holland, hvoraf den nu ingen Nytte kunde have. Den hollandske Flaades Ankomst havde sat Mod i Staden, men dens Tilbagerejse havde gjort den nu ligesaa mismodig igjen; thi de Svenske beholdte deres forrige Poster, og satte Staden udi samme Urolighed, som den tilforn havde været udi.

Almuen raabte ogsaa overlydt mod denne Tractat, og igjennemheglede Gesandterne, som havde sluttet den, sigende, at det havde været unødvendigt at gjøre saadan lang Reise, og at armere Flaaden, dersom man vilde rejse tilbage uden at udvirke noget for Handelens Sikkerhed. Dette altsammen foraarsagede, at man længe forhalede med den elbingske Tractats Ratification, hvorvel man søgte at undskylde Gesandterne, efterdi de alene havde ladet sig nøje med at fornye de forrige Tractater af 1640 og 1645, og derved intet gjort mod deres Instruction.

Da

f) Banage Annal. des. Prov. unies. tom. 1. pag. 437.

Da man i Holland fik Tidende om den elbingske Tractat, beordrede Staterne Admiral Opdam at begive sig tilbage med 30 af de største Skibe, og at kaste alle Soldaterne paa 12 Skibe, som skulde blive tilbage med Vice-Admiral Tromp ved Danziger Rehde, hvilket ikke kunde staae Sverrig an, saasom man let kunde see, hvortil man vilde bruge samme Soldater. Der bleve ogsaa strax derpaa satte mod 400 af dem i Land, under Prætext, at Floden kunde ikke bierge saa stor Mængde, og bleve de samme siden indladne udi Staden. Opdam sejlede saaledes bort med den største Del af Floden; da han var kommen mod Siælland, skikkede han Ruiter til Kiøbenhavn, for at kiøbe Kabler og Materialier, som vare nødige til at kalfatre Skibene med, men fandt Kongen meget misfornøjet med Hollands Conduite, hvorudover han ogsaa havde kaldet sine 9 Krigsskibe tilbage. Dog begegnede Hans Majestæt Ruiter med sin sædvanlige Hoflighed, saa at samme Mand efter en Hollands Skribents Sigelse g) fattede stor Ærbødighed for den kongelige Person, og udbredede hans Berømmelse ved sin Tilbagekomst i Holland.

Den uformodentlige Bortgang af den hollandske Flaade syntes nu gandske at have tilintetgiort det For-

g) Banage Ann. des Prov. unies. tom. 1. pag. 438.

Forsæt, man havde fattet at bryde løs med Sverrig. Men van Beuningen, den hollandske Minister i Kjøbenhavn, holdt ved at drive paa dette Værk, og at opmuntre saavel de Danske som Hollænderne at forene deres Kræfter mod Sverrig for tilfælles Sikkerhed. Udvirkede ogsaa ved Pensionarium de Wit, at de fleste forenede Provincer samtykte dertil. Derforuden holdt Kejseren saavelsom Moscov stedse ved at opmuntre Danmark til Krig, hvorudover samme Rige omsider ogsaa blev bragt i Harnisk, og gik Krigen for sig Aaret derefter.

Førend jeg skrider til denne navnkundige og for Riget ulyksalige Krig, vil jeg korteligen give Afridsning paa Rigets Tilstand samme Tid i Henseende til Sverrig, som Krigen blev declareret imod. Sverrig var da udi meget slet Tilstand, og saaledes udmattet af den polske og moscovitiske Krig, at ingen Tid syntes belejligere til at klippe Vingerne paa samme Rige, og de fleste europæiske Potentater ønskede intet heller, end at see Carl Gustav ydmyget, saa at Sverrig havde ingen at forlade sig paa, end ikke den engelske Protector Cromwel, hvilken vel udi London lod forordne Kirkebønner for den protestantiske Religions Forfremmelse ved de svenske Vaaben udi Polen, men lod det alene blive ved samme Bønner, hvilke dog Sverrig ikke var tjent med, men havde heller ønsket, istedenfor Qvæker-Litanier og

Collecter, at see en engelsk Esqvadre udi Østersøen, som kunde oprette dets faldne Sager igjen. Danmark derimod syntes at kunne forlade sig paa Polen, Moscow, Kejseren, og besynderligen Holland, som uden Ophør havde raadet til Krig, og gjort store Løfter om Undsætning. Riget var ogsaa derforuden i visse Henseender i temmelig god Tilstand, Kongen var i Almindelighed yndet af Undersaatterne, og de Misfornøjede vare bragte i den Stand, at de ingen Eftertanke mere kunde foraarsage, den hele Almue havde ogsaa Lyst og Begjerlighed til Krig, for at vinde tilbage det, som udi forrige Fejde var *tabt*. Derimod var udi Riget stor Pengemangel, Kronens Gods var mestendels udi Adelens Hænder, og Publicum var udi mere end 6 Millioners Gjeld. Der behøvedes derforuden store Bekostninger til at føre saadan Krig, for hvilken man maatte udruste en anselig Flaade, og derforuden have 3 Krigshærer paa Benene, en udi Holsten, en anden udi Skaane, og den Tredie udi Norge. Her var derforuden Mangel paa gode Anførere, særdeles paa Admiraler, og Fæstningerne, som Kjøbenhavn, Rensborg, Kronborg og andre behøvede Reparation. De Danske havde derforuden i lang Tid ikke været øvede udi Krig; da derimod de Svenske vare ansete som nordiske Sveitzere paa de Tider, saa at, endskjøndt man fik at bestille med en nøgen, saa dog med en haard

og

og desperat Fiende, og, endskjøndt ingen Penge var i Sverrig, saa vrimlede dog Landet af en stridbar Almue og store Generaler, der af idelige Krige vare blevne experimenterede, saa at de passerede for de største paa de Tider i Europa. Der var ogsaa kun liden Forstaaelse mellem Adelen og Almuen i Danmark; thi de sidste vare fast ikke udi bedre Tilstand end den gemene Mand udi Polen, og derfore bare intet godt Hjerte til de første. Kort at sige, naar man med upartiske Øjne betragtede begge Riger paa de Tider, kunde man let forudsee, at Danmark ikke med egne Kræfter alene kunde modstaae Sverrigs Magt, hvorfor man maatte forlade sig paa Andres Hielp. Men alle de Potentater, Riget da stod i Venskab med, vare langt bortliggende, saa at ingen hastig Undsætning kunde ventes, hvilket og Udgangen lærede; thi, førend nogen af dem ret bevægede sig, var Danmark allerede geraadet udi den Tilstand, at det kunde ikke reddes uden ved en hastig og ufordelagtig Fred, og Holland, hvorpaa man mest forlod sig, saae kun paa sin egen Fordel, hvilket Hollændernes hele Opførsel udi paafølgende Krige udviste, og hvoraf Skaanes Forlis var en Virkning, eftersom de forhindrede Kongen at bemægtige sig samme forlorne Province igjen, at Ingen skulde være Mester over Sundet alene. Derfor holdte ogsaa Mange det for en Statsfeil, at man begyndte Kri-

 gen

gen saa tidligen, førend man havde faaet andre Forsikringer end blotte Løfter om Assistance, og det fra vidt bortliggende Nationer, hvis Venskab og Forbund vel i Tidens Længde kunde være gode, men i en Hast ikke kunde være saa nyttige, som smaa Naboers, for Exempel som Lyneborgs, Meklenborgs, Holstens eller Hamborgs, hvilke kunde have standset Fienden i dens første Angreb. Men Ulykken var, at disse smaa Naboer vare da Riget aldeles ikke affectionerede: thi Hamborg plejede, klædde, og forsynede med Gevær den nøgne og ubevæbnede svenske Milice, som siden kom til Holsten; og Hertugen, som var Carl Gustavs Svigerfader, slog sig rent til svensk Parti. Disse og andre Vanskeligheder svævede Mange for Øjne, hvorfor ogsaa Tankerne vare ulige om denne Krigs Fremgang. Dog mærkede man, at den største Del af Indbyggerne, saavel af Adel, som Almue, var for Krig, og var Hallands, Bremens og Vehrdens Restitution de ringeste Frugter, som de samme promitterede sig. Adelen ventede ved ny Gevinster ny Forlehninger, og Almuen tænkte, at der skulde blive noget at fortjene i Krigen, helst eftersom man bildte sig ind, at den skulde blive ført paa Fiendens Grund.

Saadan var Tilstanden, og saaledes vare Gemytterne dannede, da den store Rigsdag blev holden til Odense 1657 for at overlægge Krigen. Alle vare

da

da enige derudi, at man havde Aarsag at armere, og være betænkt paa at sætte Riget udi Sikkerhed; nogle af de Ældste syntes, at det var tjenligt alene at skikke Flaaden i Østersøen, for at lade see, at man ikke var uberedt til Krig. Men de fleste, blandt hvilke **Otto Krag, Iver Krabbe, Axel Urop, Gunde Rosenkrands** og især **Ulrik Christian Gyldenløve** vare for Krig, holdende for, at nu var Tid til at hævne den Uret, som Riget af Sverrig var tilføjet, og at søge at faae de forlorne Provincer tilbage igjen, item Satisfaction for Bremen. Hans Majestæt selv var ogsaa af Tanker med de sidste; thi ingen Konge havde for sin egen Person mere Aarsag at være misfornøjet med Sverrig; thi foruden de Provincer, som af samme Rige vare erholdne udi forrige Krig, havde han uden ringeste Skyld og Brøde mistet sine Stifter Bremen og Vehrden. Krigen blev derfor paa Rigsdagen efter de fleste Stemmer besluttet, og tillod man i den Henseende de svenske Ministre, **Durell** og **Klejst**, ikke at komme til Odense, men inviterede alene de hollandske Gesandtere til at bivaane Rigsdagen, skjøndt de der ikke lode sig indfinde; thi da de Svenske besværgede sig derover, hvi de ikke saavelsom de Hollandske maatte komme til Odense, bleve de ene med de andre herfra udelukte: dog varede Negotiationerne endda noget med **Durell**, skjøndt uden Haab om Succes, ef-

terdi

ferdi de Danske begjærede Halland tilbage med anden Satisfaction, hvilket de Svenske aldeles vegrede sig for.

Hvad, som mest opmuntrede de Danske til Krigens hastige Declaration, var den polske Gesandts Ankomst paa samme Tid, hvilken med Hæftighed drev paa, at de Danske skulde træde i den offensive Alliance, som var sluttet med Polen Moscovien og det østerrigske Hus. Gav ogsaa tilkjende, at der udi Wien var besluttet at skikke 18000 Mand ind udi Polen, og tilligemed gjøre et Indfald udi Pommeren, for at hindre de Svenske at komme ind udi Danmark. Herpaa blev Krigen besluttet, og den svenske Minister Durell forlod Kjøbenhavn, efterat han havde gjort en Protestation mod de Danskes Forhold h). Strax efter hans Bortrejse bemægtigede de Danske sig 3 svenske Saltskibe udi Sundet, mod hvilket den anden svenske Minister Klejst, som var bleven tilbage, hæftigen protesterede, og det ikke uden med Føje, eftersom saadan Execution skede for Krigserklæringen, men fik til Svar af Hofmesteren Joachim Gerstorff, at eftersom Sverrig ingen Satisfaction havde villet give for hidindtil lidte Skade og Uret, maatte man gribe til saadanne Repressalier. Han igjentog derpaa Alt, som var skeet fra sidste Krig indtil denne Tid, og forestillede især de Svenskes Trusler, og den svenske Ministers nyligen holdte

Tale

h) Protestatio *Magni Durellii.* Hafn. 3. Mai 1657.

Tale, nemlig, at Danmark et Aar for tidlig var vaagnet op af Søvne, hvorved udtrykkeligen gaves tilkjende, at det var de Svenske kun om et Aars Tids Frist at gjøre, for at angribe Danmark. Hvorudover samme Rige var højligen foraarsaget itide at spille prævenire.

Derpaa blev en Krigsdeclaration forfattet og underskrevet af Kongen, og blev dermed en Herold affærdiget til den hallandske Gouverneur Erik Steenbok. Dertil kom siden tvende andre Skrifter, det ene kaldet Jus feciale armatæ Daniæ, og det andet det danske Manifest, hvilke vare forfattede af den glükstadske Cantzler Theodoro Rejncking. Den danske Krigserklæring lyder saaledes:

Vi Friderik den Tredie med Guds Naade, Dannemarkis, Norgis, Vendis og Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Dytmersken, Greffve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle og enhver vitterligt, og dennem i Synderlighed, som det mest vedkommer, at efterdi Vi tit og ofte til forgieffvis udi Venlighed, oc ved Tractater haffver søgt billig Satisfaction for mange oc store Forurettelser, som Os af den svenske Regjering er bleven tilføjet, da haffver Vi, med Voris Elskelige Rigens Raads Fuldbyrd, besluttet, ved den Allerhøjestis Bistand, oc Voris

ris tro Undersaatteris Tilhjelp efter alle Folkis Rett at paaføre den Stormæctige oc Højbaarne Første oc Herre, Herr Carl Gustaw, Suerrigis, Gottis Konning 2c. Voris Nabo, samt Suerrigis Krone og Undersaatter, aabenbare Krig oc Fejde, baade til Lands og Vands. Medens paa det de fornemste Aarsager, som Os hertil haffver bevegit, ikke skulle være ubekjendte, da haffver det sig korteligen derom saaledes:

Det er den hele Verden bekjendt, med hvad Vold og List Vi saa gandske uforskyldt, imod den suenske Regjerings giffven Haand og Sejgl, Voris Ertz-Biscopsdomme Bremen oc Vehrden, ere bleffven berøffvede, Voris Lande, Stæder og Mobilier frataget, og aldrig derfor haffver kundet erlanget den ringeste Satisfaction, ja ikke engang kundet bragt det derhen, at de offver slig Satisfaction med Os Tractater ville anstille, uanseet de udi Bremsebroiske Pactis sig dertil haffde forbundet; mens til at bevise, hvor ringe de agtede at holde, huis Os til Bedste udi samme Pactis aff dennem var loffvit, da haffde Voris oc alle Voris Officerers Inclusion, som udi benæffnte Fred udtrykkeligen var stipulered, denne Effect, at de effter nogle Maaneders

For-

Forløb, paa ny ved aabenbare Fejde Voris Residence Bremerførde haffver angrebet, oc den effter nogle affslagne Storm tvunget til at offvergiffve sig med dens Guarnison, som siden lige med andre Fiender ere bleffven fanget oc understuckit, huormed de i alle Maader, istedenfor den anlofvede Fred, haffver bevist argeste Fiendskab. Siden Voris Regjerings Indtrædelse udi disse lofflige Kongeriger haffver de dennem, som under deris Protection søgte at beskjæmme Os oc Voris Regiering udi offentlige og publicerede Skrifter, ikke aleniste ingen Straff vildet paalægge, som Pacta dennem tilholdte, mens tuert imod handtheft, oc deshøjere siden beneficerit. Et Stycke Land udi Norge kaldis Irne oc Ierne, som effter bremsebroiske Pacta strax skulde haffve værit restituerit, efftersom det jo ingen udi Landet boendis uvitterligt er, at beneffnte Stykke Land aldrig haffver hørt enten til Jemptelands eller Herdallen, det haffver de indtil paa denne Dag med Magt Os forentholden, oc istedenfor at slage sig selff til Rette, naar Restitutionen efter Pacta er bleven begjært, da haffver de icke begegnet Os med andet end Udflucter oc Illusioner.

Udi

Udi Bremsebrois Pactis bleff de Suenske Toldfrihed tilladt udi Øresund paa deres egne Skiber oc Gods, oc det efter visse Form oc Maader, som derudi findis bestreffvit; ved denne Lejlighed haffver de søgt at forsnilde oc fravende Os oc Kronen aarligen en stor Del aff Voris Told oc Indkomst, oc under Skin af suenske Vare ved mangfoldige falske og urictige Certificationer paa en gandske anden Maade, end som Pacta tilholder, for Tolds Erlæggelse befriet mesten alt det fremmede Gods, oc endel fremmede Skibe, som kom eller gik fra oc til de suenske Haffner. Hermed haffver de icke endda været fornøjet, mens søgt at gjøre Os største Indgreb oc Præjudice udi Voris Regalier oc Højhed, i det de haver tilegnet sig at byde oc befale fremmede Skippere, hvorledis de skulle fortolde udi Øresund, tagendes fra dennem Documenterne, som de efter klare Pacta vare pligtige paa Voris Toldbod at fremvise, oc derefter fortolde; udi hvis Sted nogle løse Fortegnelser paa saameget Gods, som de suenske Betjente Os vilde forunde Tolden aff, ere igjen bleffven indleffverede.

Der Vi nu effter slig ulidelig Medfart udi Suerrig haffver ladet klage, da omsider effter

ter lang Forhaling giffvet Os til Suar: at det fantis icke udi Bremsebrois Pactis, at Skipperne slige Documenter skulle fremvise, da de dog vel vidste, at dette, som en fremmed Sag, icke vedkom Bremsebrois Pacta, mens var udi Christianopels Pactis med de Stater General aff de Forenigde Nederlande udførligen indført, at saaledes dermed skulle forholdis: de falske Certificationer tilvoxer og multipliceris dagligen langt mere end tilforne: vdi slig ubillig Indpas haffver de siden idelig continuerit, oc end udi varendis Tractater saa groffveligen dermed spillet og fortfaret, at det er falden Os umuligt sligt længere at tolerere. Mens, efftersom Trafiqven paa Dantzig temmelig Indkomst udi Tolden bragte, da, paa det hele Øresund kunde gjøris Os ufructbar, resolverer Kongen af Suerrig at anfejde beneffnte Dantzig By, som dog in specie udi bremsebroiske Fred var indsluttet, lægger Told saavel paa Voris som andre fremmede Undersaatter paa Dantziger Red, hvoroffver Trafiqven gandske ophører Os til mægtig Skade og Præjudice, oc tuert imod huis om Commerciernis fri Cours fra Dantzig udi Bremsebrois Pactis var loffvit. Siden kommer det end saavidt, at Kongen af

Suer-

Suerrige Commercia paa Dantzig forbyde, ligesom det hele Maris Dominium, som Suerrige udi saa rum Tid haffver efftertractet, hannem allerede var hjemfalden. Der Vi Os herimod tilligemed de Herrer Stater General oppånerer, oc sligt icke vilde tilstaae, da beskyldis Vi Pacta at haffve brudt, Voris Lande oc Undersaatter truis oc undsigis med fiendtlig Offverfald, istedenfor at remedere, huis passerit var, søgis Vejxselen gandske at diverteris fra Dantzig By, paa det all Trafiqve fra bemeldte Stad paa disse Lande hereffter stetze maatte cessere oc ophøre; ald billig Reparation for tilføjede och her ofven for allegerede Spott og Skade nectis Os plat oc aldelis: Tractaterne, som her til venlig Forening vare anstillede, afbryder den suenske Suldmæctige, tagendes herpaa sin Affsked.

Effter ald slig Beskåffenhed haffver Vi ej længer villet fortøffve, førend Vi Voris Vaaben haffver villet føre udi Brug imod Kongen aff Suerrig oc Suerrigis Krone, protesterendis for Gud udi Himlen, oc alle christne Potentater oc Regjeringer, at Vi ville være uskyldige udi huis Jammer oc Elændighed, denne Krig vil med sig føre oc af sig føde.

Der-

Derimod skulde det være Voris høyeste Glæde oc Attraa, dersom disse afftvungde Vaaben maatte vorde saa lykſalige, at de kunde naae det Maal, som Vi Os fornemmeligen dermed haffver foresat, nemlig den Allerhøyeste Guds Ære, Commerciernis Restauration oc Flor, som aff de Svenske gandske ere forstyrrede oc fordærvede, oc endelig imellem disse oc alle omliggende christelige Potentater oc Republiqver en god, sicker, almindelig oc bestandig Fred. Giffvet paa Vort Slot Kjøbenhaffn, den 1ste Junii Anno 1657.

Under Vort Signet.

Friderich.

Dette besvarede de Svenske ved et andet Skrift, hvorudi de søgte ikke alene at undskylde deres Opførsel mod Danmark siden den bromsebroiske Fred, men fremførede ogsaa adskillige Besværinger mod de Danske. De visede derudi, at man havde tilkjendegivet de Danske det Forsæt, man havde, at angribe Polen med Krig, og at de Danske havde lovet ingen Undsætning at gjøre samme Rige. Da de Danske strax derpaa besværgede sig over Toldsvig udi Øresund, lod Kongen af Sverrig sine Undersaatter over det hele Rige tilkjendegive, at de skulde nøje efterleve de Pacta, som vare sluttede mellem Rigerne, befol ogsaa sin Resident at tale med de Danske derom

videre,

videre, item at handle om et Forbund mellem Rigerne, hvortil de stillede sig i Begyndelsen villige, men siden ved adskillige Udflugter lode see, at de ingen Lyst havde dertil. Ja de lode kort derefter tilkjendegive, hvorledes de vare sindede mod Sverrig, i det de ophidsede Moscoviterne til at gjøre Indfald i Lifland, forsikrede Polakkerne om Hjelp, opmuntrede Staden Dantzig, og indlode sig i Tractater med det østerrigske Hus. Derforuden tillode de ikke alene Hollænderne at komme med Krigsskibe udi Østersøen, men endogsaa med endel af deres egne Skibe conjungerede sig med den hollandske Flaade. Videre anføres, hvorledes den svenske Minister Durell blev begegnet udi Kjøbenhavn, hvad Vanskelighed man i alting gjorde ham, saa at han med uforrettet Sag maatte rejse tilbage. Efter hans Bortrejse havde de Danske bemægtiget sig adskillige Skibe, og derpaa erklæret Sverrig Krig. Skriftets Forfatter udbreder sig videre udi de bremiske Stridigheder, og stræber at igjendrive de Danskes Besværinger i den Post, sigende, at det Stift Bremen blev Sverrig overdraget af det hele tydske Rige. Hvorudover, dersom Kong Friderik derved fandt sig fornærmet, maatte han søge Vederlag hos Kejseren og det tydske Rige. Hvad de tvende Kirkesogne Irne og Zerne angik, da menede man, at de tilligemed Jemteland vare Sverrig ved den bromsebroiske Fred overdragne,

og

og da de Danske siden yppede Tvistighed derom, havde Regjeringen i Sverrig anordnet en Commission, for at kjende derpaa. Man havde ingen Besværing hørt om Toldsvig udi Øresund forend nu. Og endskjøndt saadanne Besværinger vare vel grundede, var det derfore ikke retmæssig Aarsag til Krig. At Sverrig havde taget Corfitz Uhlfeld i Beskyttelse, stridede ikke mod det stetinske Fordrag; og kunde det Skrift, som han havde ladet udgaae til sin Æres Forsvar, ikke ansees som et Skandskrift. Dette er fornemligen Indholden af det svenske Svar, hvilket jeg ikke har villet forbigaae, for at vise, hvad som paa begge Sider er bleven forebragt.

Adskillige syntes, at de fleste Motiver, som anførtes i det danske Manifest, vare mavre og utilstrækkelige, hvorfor der fandtes de, som toge sig for at skjæmte med Rejnkings Skrifter, tagende dertil Anledning af Bogtrykkerens Navn Casper Dol, som betyder gal. Jeg tilstaaer gjerne, at Manifestet ikke meget stikker udi Øjnene, og at de smaa Tvistigheder om et lidet Stykke Jord, som Irne og Zerne, samt andet angaaende Øresund, ere saadanne, som vel uden Sværdslag kan afgjøres, hvorudover, om man ingen andre Aarsager havde havt til denne Krig, skulde den blive vanskelig at undskylde, men, endskjøndt aldrig deslige Besværinger havde været anførte, men istedenderfor en simpel Krigs-

erklæ-

erklæring havde været gjort, kunde derfor Krigen være retfærdig. Ja mig synes, at en blot Krigserklæring kunde have gjort bedre Effect; thi de rette og vigtige Aarsager vare Alle bekjendte, og hele Europa havde i nogen Tid været allarmeret over Sverrigs daglig tilvoxende Magt, især over **Carl Gustavs** store Foretagender. Thi det synes, at højstbemeldte Konge saae sig an som En, der af Gud var beskikket til at bringe andre Riger og Nationer under Aaget, og at Sverrigs Naboer vare som Philister og Ammoniter, hvilke han havde Ret til at undertvinge. At han havde slige Principia, vidner den svenske *Ambassadeurs* **Slippenbaks** Morale, som han ved det brandenborgske Hof forsvarede paa samme Tid: nemlig, at som Gud ikke mere aabenbarer Konger og Førster sin Villie ved Syn og Propheter, saa maa de samme selv ansee Lejligheder til at anfalde deres Naboer som en guddommelig Vocation i): thi han var saasnart ikke kommen paa Tronen, førend der blev handlet om, hvilket Rige man først skulde begynde at kjøre i Ring med, og var det da Danmarks Lykke, at de fleste Stemmer fandt forgodt at gjøre Begyndelse med Polen, hvilket Rige derpaa i en Hast med hele Verdens Forskrækkelse blev bragt under Fødder, og Præparatorier begyndte at gjøres til **Carl Gustavs** Kroning, hvorvel Sverrig aldeles ingen Ret

i) *Pufend.* Rerum Brandenb. lib. 5.

Ret havde til det polske Rige; men de polske Konger derimod vigtige Prætentioner paa den svenske Krone. At sidde stille udi slige Conjuncturer, og at bie til Touren kom til andre, kunde derfor ikke ansees andet end en Skiødesløshed, hvorfore ogsaa Keiseren, Holland, Moscovien og Danmark strax armerede sig, og endeligen erklærede Krig, da de saae Conjuncturerne at være nogenledes favorable til at indskrænke denne martialske Konges Ambition, som sigtede til et nyt Monarchies Oprettelse, hvilket ikke kunde skee uden andre Landes Ødelæggelse. Enhver Konge, der haver slige Principia, og som bilder sig ind, at være sat paa Tronen, alene for at udbrede sit Riges Grændser, berettiger alle andre Potentater at gribe til Værge; thi at dethronisere Konger og Fyrster, tilhører ingen uden Gud, som haver givet dem Rigerne.

At dette ellers ikke paadigtes Carl Gustav, bevises af hans egne Ord, han siden holdt for den franske Ambassadeur Terlon. Saasom derfor Sverrig paa de Tider havde slige Principia, og Carl Gustav var en Konge, hvis Navn man havde Aarsag at indføre udi Kirkebønner og Litanier, saa er det ikke saa vanskeligt, som Nogle bilde sig ind, at retfærdiggjøre denne Krig; thi den blev ikke begyndt af Danmark, men af Sverrig, hvis Konge, da hele Norden levede udi Fred og Rolighed, formerede en

Plan, hvorved hele Europa kom i Bevægelse. Hvar-udover, endskiøndt det syntes, at de Svenske med Fynd besvarede de Danske, saa blev deres Sag der-for ikke desbedre, efterdi de Danske kunde forlade alle de Poster, som ere anførte udi Krigserklæringen, og dog forsvare deres Foretagende. Men det, som var at laste hos dem, var, at de ikke førte Krigen med samme Kiækhed, som de erklærede den med.

Saasnart Krigserklæringen var giort, skikkede Kongen en Copie deraf til Generalstaterne med et Brev af saadan Indhold k): at Hans Majestæt haa-bede, at Republiqven contribuerede Alt, hvad muligt var, til at understøtte Danmark udi denne Krig, som var begyndt for fælles Interesse, og blev der-paa sluttet en Alliance med Holland, som findes un-dertegnet af Joachim Gersdorf, Christen Tho-mesen Sehsted, Peder Reez, van Beuningen, Amerongen og Viersen, hvorudi Parterne lovede at undsætte hinanden med 6000 Mand, og blev den Tractat kalden Ampliations-, eller Elucidations-Trac-tat l), efterdi den forbedrer og forklarer de forrige, skiøndt adskillige Skribentere confundere den med den Tractat, som blev sluttet in Augusto 1656, kalden Ligue Guarantie.

De

k) Lit. Regis. Hafn. 15 Junii 1657.

l) Tract. Elucidat. Hafn. 17 Junii 1657.

Da Carl Gustav, Kongen af Sverrig, fik Tidender derom, besluttede han at forlade Polen, og vende al sin Magt mod Danmark, til hvilken Ende han begav sig strax til Preussen, og derfra til Pommern; imidlertid gik de Danske over Elben, faldt med 9000 Mand ind udi det Hertugdom Bremen, og belejrede det faste Slot og Residenz Bremer-Vehrde, hvilket de erobrede, og derudi bekomme 44 Metalstykker, derefter ryktede de for Stade, holdt med de Svenske adskillige Skarmydsler, og erobrede nogle Fæstninger: de anholdt ogsaa hos den Stad Bremen om at forlade det Svenske Parti, men forgiæves; thi det syntes endda noget for tidligt for samme Stad, at resolvere sig dertil.

Her vil endel tage sig Frihed til at laste de Danskes Conduite m), menende, det havde været bedre, istedenfor at have faldet ind udi de svenske Provincer udi Tydskland, over hvilket det romerske Rige besværgede sig, saavelsom Fienden selv; hellere med al Magt at have trænget sig ind udi Sverrig selv, hvilket formedelst Kongens og de bedste Troppers Fraværelse vilde have geraadet udi største Forvirrelse og Forskrækkelse, og givet de Danske Leilighed til at føre Krigen til Stokholm selv n) og om de endelig vilde

Y 2 have

m) Manley hist. of the late wars. pag. 2.

n) *Pufend. de reb. gest. Carl. Gust.* lib. 4. pag. 327.

have anfaldet dem udi Tydskland, de da skulde have giort det betimeligere, medens Fienden var gandske ræt og udhungret, og fast ubevæbnet. Medens de Danske havde saadan Fremgang udi Bremen, blev Hans Majestæt advaret, men falskeligen, at Kongen af Sverrig vilde tage sin Reise tilvands, hvorudover han gik udi egen høje Person med sin hele Flaade tilsøes til Dantzig, hvor han bekom andre Tidender om Kong Carls Marsch, nemlig, at han var allerede kommen ind udi Pommern, og marscherede lige mod Lybek og Hamborg, og derfor udi største Hast begav sig med Flaaden til Kiøbenhavn igjen, efterat han havde imodtaget nogle Forfriskninger, som bleve ham præsenterede af Borgemesterne og Raadet.

Hans Majestæt kunde ikke have troet, at de Svenske skulde have vovet sig igjennem Tydskland, efterdi man havde forsikret ham om, at Polakkerne skulde forbyde dem Passen, og adsprede dem paa Vejen, efterdi de vare udi megen slet Tilstand; men han fornam klarligen siden, at de, som have giort ham saadanne Forsikringer, havde ikke anden Hensende dermed, end at de kunde faae den svenske Magt udaf Polen, og at al Byrden derudover vilde ligge paa ham alene o).

Imid-

o) Memoires de Terlon. part. 1.

Imidlertid marscherede de Svenske med al mulig Hast mod Danmark, og komme den 18de Julii 6 Mile fra Hamborg, og sloge deres Lejr ved Ottensen, noget lidet fra Altona. Der lode sig da see 3000 danske Ryttere, hvilke komme i Træfning med de Svenske, men, saasom Fienden var saa stærk, bleve nødte at begive sig tilbage. De Svenske, da de saae ingen Fiende for sig, rede de udi Hobetal til Hamborg, hvor de bleve vel modtagne, og bekomme overflødigen, hvad de havde fornødent, saavel fra Hamborg som fra Lybek, hvilke Forfriskninger satte den svenske Armee meget paa Fode igjen; thi den var tilforn gandske nøgen, udhungret, og af den lange Marsch meget svækket, og siger Monsr. Terlon p), at saa vare udi den Stand, at de kunde gjøre nogen Modstand; saa at, dersom de Danske havde været erkyndigede derom, de da kunde have gjort kort Proces med dem.

Blandt andre onde Ting, som da svævede Riget for Øjne, var det, at Kongens bitterste Fiende Corfitz Uhlfeld, der kjendte Landets Beskaffenhed saavel, var med paa dette Tog. Af ham betjenede sig strax Kong Carl, for at friste Indbyggerne udi Jylland, og at forlede dem til Frafald, hvilket sees af samme farlige Mands Brev til Landsdommerne og Landcommissarierne i Jylland. Det er troligt, at

p) Memoires de *Terlon*. ibid.

at samme Brev er skrivet efter Carl Gustavs Befalning, hvorvel Uhlfeld har afftærdiget det udi sit eget Navn, at det kunde have desbedre Virkning; og, som dette Brev aldrig tilforn har været kommet for Lyset, og en rigtig Copie mig deraf er tilstillet, kan jeg ikke forbigaae det her at anføre. Det lyder saaledes q):

Peder Lange, Landsdommer i Jylland, samt hans Medbrødre, saa og samtlige Landcommissarierne hilser jeg med Gud.

Denne Tids Tilstand er eder mere end nok som bekjendt, og udi hvad Vidtløftighed Eders Fæderneland er sat formedelst onde Raadgivere. Det gjøres ej fornødent at blive Eder her vidtløftigt deduceret, anseendes, desværre for Eder, I selv det meer end nok see for Øjne. Hvad nu paa sligt vil og kan følge, er Eder og noksom bekjendt, nemlig Landets og Indbyggernes totale Ruine og Undergang, og endeligen alt det, som en Nation, der med Sværdet er undertvungen, plejer at vederfares; til hvilken Ulykke at forekomme, I gode Mænd samt Stænderne deri Landet meget kunde contribuere, om I ellers ville, imedens

q) Lit. *Corn. Uhlf.* ad Judices Prov. Cimbr. dat. *Langewedel* 12 Augusti 1657. Manuscr.

dens det er endnu Tid for Eder, at I derudi ville bruge eders Forstand, og søge udi Tide de Remedier, som dertil ere tjenlige og nødvendige; thi Naadens Dør staaer endnu aaben for Eder, og for alle dem, som bygge og boe i Jyllands Land, aleneste dem undtagen, som til denne Krig raadet have, og endnu derudi blive fremturende, anseende, at min Allernaadigste Herre og Konge, Carl Gustav, naadigst af egen medfødde høje Clemenz og Mildhed haver taget i Consideration denne Medfart, som nu af Kongen i Danmark og hans Raad imod hannem, dog uforskyldt, øvet er, og kan sig ingenlunde indbilde, at alle Stænderne skulle have consenteret udi sligt et vidtløftigt og ugrundet Værk, helst saasom Hans kongelige Majestæt udi sin Samvittighed er forsikret, ikke den ringeste Aarsag dertil at have givet, som enhver, der begge disse Rigers Tilstand kjende, og uden nogen Passion derom vil tale, vel bekjendt er. Nu troer Hans kongelige Majestæt fuldkommelig, at alle Stænderne ikke skulle ville consentere eller participere udi, hvad nogle faa for deres egen particulier Interesse, Had, Avind, Malice, og af større Uforstand kan have ved deres Practiker bragt paa Bane for disse Riger

udi

udi slig Confusion at sætte, paa det de ikke med disse og skulle participere udi hvis Ulykke og Elændighed, som deraf kan voxe og komme, hvorfor Hans kongelige Majestæt; min Naadigste Herre og Konge, mig naadigst haver befalet, Eder samtlig at forstændige Hans Majestæts naadigste Intention mod eder, nemlig, at, alligevel Hans kongelige Majestæt baade haver Magt og Ret efter den Medfart, mod hannem skeet er, uden nogen Consideration at handle med Eder og Landet efter sin egen Behag, saa vil Hans Majestæt dog af sin egen medføddе Clemence endnu have Eder tilbudet sin Naade og Faveur, og vill endnu antage Eder under sin naadige Protection, om I selv eder udi Tide uden nogen Forhal dertil ville beqvemme, og saaledes med eder handle og omgaaes, at I ey skulle have Aarsag til at klage over denne Tids Tilstand. Hans kongelige Majestæt vill eder beskytte for all Overfald og Gevalt, og for alt det, som en fiendtlig Regjering plejer med sig at føre, saa at om I selv ville, da kunde I herefter leve udi god Sikkerhed, og nyde Landets Grøde, hvilket vidtløftigere kan blive deduceret og forklaret, naar nogen af Eders Fuldmagt paa Eders vegne derom sig hos Hans

Kon-

kongelige Majestæt præsenterer og indstiller, og da skulle I paa alt sligt, som dette Værk kan vedkomme, erlange god og nøjagtig Satisfaction. Dette er det, som Hans kongelige Majestæt mig naadigst haver anbefalet Eder gode Mænd skriftligen paa Hans Majestæts vegne at notificere. Hvad I gode Mænd nu med Stænderne herefter agte at gjøre, det maa skee itide, og sender strax Eders Fuldmægtige til Hans kongelige Majestæt at tractere med hannem om samme Sags Lejlighed. Skulle I nu foragte dette Hans kongelige Majestæts Tilbud, saa maa I selv siden takke eder for al den Ulykke og Skade, som Eder kan overkomme, og er ikke at troe eller formode, at, naar Herren haver eder med Sværdet occuperet, I da komme til at nyde anden Lov- og Medfart end den, han efter sin egen gode Villie eder vill tilvende og undergive, og maa I da resolvere eder til at lide og udstaae alt det, som eders Overvindere behager eder at befale og paalægge, som conqveterede Underdaner, hvilke pleje at tracteres og holdes uden nogen Eftertænkende, ligesom deres Herre, der dem conqveteret haver, bedst kommer tilpass. Skulde nu nogen af Eder sig indbilde, at den Fortrøstning, som de, der

eder

eder udi denne Labyrinth have ført, eder gjøre eller gjort have, som at den store Assistentz, Danmark skulde have at forvente fra Østerrige, Holland, og andre mere fingerede Assistencer, skulde eder kunne befrie for eders Fiendes Magt, da er det en Sag, hvorudi I meget løbe vilde i eders Calculation, hvilket Tiden alt for meget skall udvise, og, dersom nogen af disse forbemeldte sig skulde ville derudi mænge, hvilket dog fast utroligt er, anseendes de ere altfor kloge, at de skulde sætte sig i nogen Labyrinth for eders Skyld, uden de derved have en meget stor Fordel eder til allerstørste Skade. Vel skall de tilhjelpe at hidse eder sammen, og stifte mellem eder Uro, dog dem selv til Bedste, men at Danmark skulde nyde Secours af dem sig tilgode, det kunde I vell haabe paa, men det bliver til Complimenter; og, omendskjøndt nogen fremmed Nation eder Hjelp gjorde, saa skulde det dog intet andet foraarsage eller bagde, end at derved bleve opvakte mange flere Partier, som tillige komme eder paa Halsen; thi mange, som ere Kongen af Sverrige højt obligerede, og endnu sidde stille, skulde sig da endeligen movere og hjelpe det Parti, som de ere forbundne til at secourrere, saa at Danmark

bekom

bekom istedenfor et Parti mange underskedelige at drages med, da dog Hans kongelige Majestæt af Sverrig sig allerede befinder (Gud være lovet) saaledes med sin underhavende Armee, at dan er bastant nok ikke aleneste at tage mod eder og eders Allierede; men endog at gaae eder samtlige under Øjnene, som nu dagligen skeer, da dog ingen vill lade sig see og maintenere det, som de have truet med ved offentlig Tryk. Hvorom alting er, eders Ruine staaer nu først for Dørren, om J edet ey resolvere det at antage, som eder nu saa mildeligen tilbydes. Naar J eder herudi vill betænke, saa kand J vel see, hvorledes J ere indsøtte i denne Vanskelighed med mange søde Ord, ugrundede Informationer og Propositioner, funderede paa Sand, som er løst; ja paa mange opdigtede Machinationer til at colorere Sagen. Nu staaer det endnu i eders Hænder, udi Tide at forekomme saa stor Ulykke, som eder nu overhænger, om J de tjenlige Middel, som eder herudi blive forelagde, antage og bruge. J seer jo vel, hvad Redning J have at vente fra Eders Konge, og hvor elendig J blive forladte; men det kunde J med viss Tillid forlade eder til, at all den Del Hans kongelige Majestæt af Sverrig min

Al-

Allernaadigste Herre og Konge eder lovende vorder, det samme bliver eder oprigtigen og udi all Sandhed holdet præcise.

Lukker eders Øyne dog engang op, og la der eder ikke længer firere af nogle faa, som intet andet have eftersøgt og endnu dagligen søge, end at hjelpe til at spænde eder Lænken eller Kjæden om Fødderne, og efterhaanden hjelpe til at betage eder eders Friheder, og paa Sidstningen reducere eder lige ved Skattebønder. Dersom I mig ej vilde troe, og I fortfare udi eders Maneer, som I nu paa nogle Aar gjort have, saa skulle I ikke alleeneste see, at jeg bringer Eder Sandheden for, men I komme til at føle det, og ingen Redning da for eder findes til eders Restauration. Jeg vill ønske, at Gud vill aabne Eders Forstand, at I kunde nu udvælge det, som kunde tjene til Eders Fred og Conservation. Dersom I nu dølge dette Skrift, og ey meddele eders Medbrødre Information deraf, og lade dem forstaae, hvilke favorable Conditioner eder tilbydes, og det gandske Land derudover med Indbyggerne kunde tilføjes stor Skade, saa kommer I selv at stande derfor tilrette, og svare de andre til, hvad Skade de lide. Her er Periculum in mora for Eder. I

have

have endnu Kaar, det onde og det gode, dog ikke længe. Gud give, I kunde udvælge det, som kand komme eder og mange utallige, som ere herudi interesserede, til det Bedste. Dett ønsker jeg eder.

Datum Langewedel den 12 Augusti Anno 1657.

Hans kongl. Majestæts til Sverrig, 2c.
Hemmelige Raad
Corfitz Greve af Uhlfeld.

Hvorledes ellers dette Brev blev anseet af Landsdommerne og Landcommissarierne i Jylland, er let at slutte, saasom de hæsligste Laster derudi blive afmalede som Dyder, og dem tilraades uden Sværdslag at give sig under fremmed Aag, og at bryde den Ed og Løfte, de havde gjort deres Konge og Fædernenland. Det syntes, at Kong Carl herudi har villet betjene sig af Uhlfelds Pen, efterdi han indbildte sig, at samme Mand havde et stort Anhang udi Riget, hvorudi han tog Feil; thi man seer, at endogsaa Uhlfelds egne Svogre og Brødre havde forladt hans Parti. Lars Uhlfeld var Kong Frideriks Favorit. Hannibal Sehsted sadlede ogsaa om, og blev siden det kongelige Hus tilgeban meer end nogen. Hans Lindenov, som havde hans Frues Søster Elisabeth Augusta, vendte ham ogsaa Ryggen, og blev en Fiende af den hele Familie, hvilket sees af Fru Kirstine Munks Kla-

gemaal

gemaal over ham r). Iligemaade Holger Wind, som havde den anden Søster Sophia Elisabeth, hvilken derudover af Forbitrelse skikkede ham hans Portrait tilbage med Øjne udstukne, som er viset paa et andet Sted, saa at jeg veed ingen i den hele Familie af Anseelse, der fulgte hans Parti, uden hans Broder Ebbe Uhlfeld, og Grev Waldemar, hvilken sidste da ved Døden var afgangen. Dette Brev tjener ellers til Bevis paa, at Uhlfeld da ikke meget var affektioneret mod sit Fædreneland, og at de Skribentere fare vild, som paa samme Tid have tillagt ham den Qvalitet.

Efterat Kong Carl havde gjort dette Forsøg; og de Svenske havde forfrisket og udrustet dem, det bedste de kunde, rykte han med et Corps mod Itzehoe, hvilken Stad han lod opfordre, men Commendanten vilde ikke lade sig beqvemme dertil, hvorudover Staden blev af de Svenske fiendtligen angreben, hvilke beskjøde den saalænge med gloende Kugler, at den geraadede i Brand, saa at af baade den gamle og nye Stad blev ej meer tilovers end 12 Huse, og blev denne Skade skatteret over 8 Tønder Guld.

Derefter lod Kongen af Sverrig sin Krigshær lejre sig paa den slette Mark kalden Kropperhejde, og

r) Respons. *Christ. Munk* ad citationem Reg. Boller. 1 Januarii 1657. Manuscr.

og rejste hen til sin Svoger Førsten af Holsten Gottorp, for at tale med ham. Imidlertid gik Rigets Marsk Andreas Bilde med sine Tropper ombord til Glykstad, og førte dem omkring Jylland paa den anden Side til Friderik's Odde, og rejste strax derfra til Kjøbenhavn, for at tale med Kongen, men, som Hans Majestæt paa samme Tid var paa Rejsen til Dantzig, som før er meldt, begav han sig strax til Friderik's-Odde igjen, og der gjorde Anstalt til at tage mod Fienden, ifald den vilde belejre samme Fæstning, hvilket siden skede.

Imidlertid geraadede den danske og svenske Flaade udi Trefning sammen, og det uformodentligen; thi da den danske Flaade henved 30 Sejl stærk, som under Admiral Bjelke havde opholdet sig nogen Stund udi Søen, var bleven forfrisket med adskillige Slags Levnetsmidler, som den havde taget fra Pommeren, og laae for Anker ved Rygen mellem Hildensee og Wittau, hvor den handlede med Indbyggerne om Brandskat, og havde alt bragt det saa vidt, at det Accorderede skulde overleveres, kom en hollandsk Skipper med de Tidender, at den svenske Flaade kom dem imøde, hvorpaa de Danske i en Hast lettede Anker, og begave sig tilsejls. Den 12te (22) Sept. fik den svenske Flaade, bestaaende af 59 Sejl, de Danske udi Sigte, og, som den fornam, de vilde tage Vejen til Sundet, søgte den at forekomme

dem,

dem, og træffede dem ved den Ø Møen. Omendskjøndt nu begge Flaader havde lavet sig til Strid, komme de dog denne Gang fra hinanden, og søgte de Danske, saasom Fienden var engang saa stærk, af al Magt at undgaae en Trefning, og at naae Kjøbenhavn, men bleve formedelst Modvind forhindrede udi deres Forsæt. Imidlertid canonerede begge Flaader paa hinanden til den mørke Nat, da opnaaede de Danske omsider Falster-Bo-Rif.

Men om Morgenen tidlig gik Trefningen ret for sig under Falster, og varede silde ud paa Natten. Den svenske Admiral Bjelkenstierne bandt an med den danske Elephant, og skjød saa hart derpaa, at fast det gandske Overløb gik bort. Derimod blev det svenske Skib, kaldet Maria, ligesaa ilde tilredet og hartad tilintetgjort; ellers blev der fegtet med lige Tapperhed, uden at de Danske indlagde større Ære, i det de med saa liden Magt kunde balancere mod saa mægtig en Fiende. Den danske Flaade begav sig efter Trefningen til Kjøbenhavn, og savnede alene 60 Mand, foruden 100, som vare saarede. De Svenskes Forlis var omtrent ligesaa stort; og begav den fiendtlige Flaade sig efter Slaget til Wismar meget ilde tilfreds, efterdi den med saa stor Bekostning var bragt udi Søen, og intet vigtigt ved denne herlige Lejlighed havde kunnet udrette.

Udi

Udi Begyndelsen af October gik den danske Flaade udi Søen igjen, efterat den havde bestyrket sig med flere Folk og Skibe, hvilket foraarsagede, at den svenske Flaade turde ikke gaae ud af Havnen, men lod den danske beholde Søen, saa at Kongen af Sverrig kunde ikke gjøre Landgang paa nogen af de danske Øer, som hans Forsæt var.

Udi Norge derimod og Skaane fik de Svenske mange Stød. Thi Ulrik Christian Gyldenløve, som anførte Tropperne udi Skaane, holdt sig tapperligen mod de Svenske, og udi adskillige Skarmytzler skilte dem ved en stor Hob Folk, saa at den svenske Feltmarskalk Greve Steenbuk maatte retirere sig fra Skaane, hvor han søgte at tage Qvarteer, og sætte sig under Stykkerne af Halmstad, efterat han var skilt ved en stor Hob Folk af de Danske, der fulgte ham ideligen udi Hælene.

Udi Norge havde den svenske Feltmarskalk gjort et Indfald, men fandt brav Modstand der af den norske General Herr Iver Krabbe. Efterat bemeldte svenske Anfører havde opholdet sig nogen Stund udi Norge, og imidlertid gjort sig Mester over to smaa Skantzer, begav han sig udi al Stilhed derfra til Halland, udi Tanke at støde til de andre Svenske, som havde retireret sig til Halmstad, og med samtlig Magt at overfalde de Danske, der havde belejret Laholm. Den 3die (13) Sept. komme begge Par-

tier udi Trefning sammen, og skjøde paa hinanden til den mørke Nat, indtil de Svenske omsider maatte vige tilbage og lade de Danske beholde Marken.

For at sætte desbedre Mod udi sine Folk, begav Hans Majestæt sig udi egen høje Person den 28de Sept. fra Kjøbenhavn til Skaane, og holdt de Svenske ved idelige Skarmyzler saalænge varme, indtil den 2den (12) Octobr., da komme begge Partierne atter igjen for Alvor sammen en Mil fra Laholm, hvor de Svenske igjen lidde stor Skade, og mistede over tusinde Mand, blandt hvilke Baron Lilliehoeik, samt nogle Feltstykker. De Danske savnede blandt andre Knud Alefeld og nogle faa Gemene. Med dette Slag var Kongen af Sverrig meget ilde fornøjet, og talede den svenske General Banner siden haardt til, efterdi han sammestedes havde ført saa slet Conduite s).

De kongelige danske Tropper sloge derpaa deres Lejr ved Halmstad udi Halland, udi Forsæt at støde til den norske Krigshær, og med samtlig Magt at foretage noget af Vigtighed, men dette Anslag blev forhindret ved de Svenskes store Fremgang udi Jylland, thi Hans Majestæt maatte da bruge sin største Magt paa Fyen, hvor Faren var størst, og derfor maatte forlade Skaane, og begive sig til Sjælland igjen, hvor han anlangede den 21de October til

s) *Puf. Carl Gust.* lib. 4. pag. 237.

til Kjøbenhavn med Rigets Hofmester, Rigets Admiral, og Hertug Johan Friderich af Brunsvig; der opholdt han sig ikke længe, men begav sig strax til Fyen ikke alene for at beskytte samme Ø mod at fiendtlig Overfald, men endogsaa for at gjøre Fienden nogen Afskrek udi Jylland og Holsten, og at tvinge dem til at bryde op.

Imidlertid havde de Svenske trænget sig ind udi Jylland, og slaget deres Lejr for Frideriks-Odde, hvilken Stad de agtede strax at bestorme, men som de fornam, at Fortificationerne og Besætningen vare stærkere end de indbildte sig, turde de ikke vove sig dertil, men lode sig alene nøje med at indslutte Staden og sloge deres Lejr et Stykke derfra. Derefter leverede Kongen af Sverrig Krigshæren til Wrangel, og bød ham at angribe Fyen, saasnart de forventede Krigsskibe komme fra Gottenborg, efterdi han ingen Forhaabning havde at bemægtige sig Frideriks-Odde, førend han var bleven Mester over Fyen. Han selv tog Vejen til Wismar, at han kunde desbedre have et Øje til Tydskland og Preussen, og see hvad Flaaden forrettede.

Efter Kongens Bortrejse satte Wrangel sig fore at bruge Tiden, og derfor skikkede nogle Tropper langt ind udi Jylland, for at bemægtige sig Vendsyssel, som skilles fra Resten af Jylland ved en smal Nakke, hvorpaa Bønderne havde opreist en liden

Skantze. Den erobrede de Svenske tilligemed de to andre, nemlig Sundby og Hals, omkomme og adspredde de Bønder, som fandtes udi Gevær, og saaledes spillede Mestere der paa Stedet. Wrangel havde midlertid ligget stille og ladet sig nøje med at opsnappe Tilførselen til Friderichs-Odde, men, som han fornam, det vilde blive ham for kjedsommeligt at ligge længere stille, besynderlig efterdi Høsten var forhaanden, og Besætningen foruroligede ham idelig med Udfald af Staden, besluttede han, saasnart han var bestyrket med de 3 Regimenter Fodfolk, som havde ligget til Besætning udi Cracau, at angribe Fæstningen med Magt.

Bemeldte Friderichs-Odde eller Fridericia havde Hans Majestæt Kong Friderich selv ladet fundere ved Middelfart-Sundet, 2 Mile fra Colding ved det lille Belt, og meget vel fortificeret, omendskjøndt dens Befæstninger ikke vare bragte til Fuldkommenhed efter den ny Maade. Derudi laae Rigets Marsk Anders Bilde med en god Besætning, hvorved man ventede ikke andet, end at Fienden skulde gjøres stor Modstand, og blive nødet til at gaae tilbage med Skamme igjen; men de Svenske stormede til Staden om Nattetider, og, omendskjøndt Besætningen forsvarede sig det bedste den kunde, gjorde sig Mester derover, samt alle de kostelige Sager, som fandtes derudi.

Denne

Denne vigtige Fæstnings Erobring gavnede de Svenske mere, end om de havde vundet et stort Felt-Slag; thi foruden den store Hob Fanger, Stykker og andet Bytte, som der faldt udi deres Hænder, bleve de ogsaa derved hartad Mestere over hele Holsten, kunde sætte hele Jylland under Contribution, og bekomme fri Communication mellem Nord- og Østersøen ved det lille Belt. Al Verden kunde ikke nøksom forundre sig over, at saadan en Fæstning, som Frideriks-Odde, skulde udi saa kort Tid falde udi Fiendens Hænder.

Anders Bilde blev af Adskillige derfor meget lastet, og holdet for en Aarsag til al den Ulykke, som En, der havde ikke handlet redeligen mod sin Konge og sit Fædreneland; men hvo kan bevise, at enten han forlorede den ved sin onde Skiebne, Uforsigtighed, Frygtagtighed eller og Forræderi. En General bliver gemenligen fortalet af Almuen, naar han taber et Slag, enten han er skyldig derudi eller ej. Hvorom alting var, fik han dog sit Banesaar udi denne Belejring, hvilket formindskede, men dog ej gandske udslettede den Mistanke man havde faaet om ham.

Kongen af Sverrig, som paa samme Tid opholdt sig udi Tydskland, lod sig af disse vigtige Tidender gandske ikke bevæge, ej heller gav ringeste Glædestegn fra sig, men heller, saasom Monsr. Terlon

lon bevidner, lod see en haw Fortrydelse, eftersom han troede, at dette store Foretagende ikke skulde have kunde forrettes uden ham, og at Admiral Wrangel skulde have oppebiet hans Ankomst, forend han foretog dette høivigtige Værk; dog skjulte han sin Fortrydelse, saavidt, som muligt, og kunde ikke andet end berømme Wrangel for sin Tapperhed og gode Anførsel, hvorvel det gik ham til Hjerte, at han ikke var bleven delagtig med ham udi den Ære t).

Den Fiendtlighed mellem de nordiske Riger var neppe spurgt udi England, forend Republiken sendte to Ministre, Monsieur Meadowe til Danmark, og Monsieur Jepson til Sverrig, med Ordre at arbejde paa et Forlig mellem begge Konger. Den første af disse blev modtagen udi Danmark med stor Æres-Beviisning, og, da han havde tilbudet Englands Mediation, og forestillet de onde Virkninger, Krigen fører med sig, erklærede Hans Majestæt strax, at han var færdig at slutte en sikker og billig Fred under Englands Mediation.

Denne Erklæring blev oversendt til Kongen af Sverrig med al muelig Flid, hvilken svarede derpaa, at han var iligemaade rede til at handle om Forlig under Frankrigs og Englands Mediation, med de Vilkaar, at Tractaterne skulde skee paa Grændserne mellem begge Rigerne. Men det kom ikke til nogen

Virk-

t) Memoires de *Terlon*. part. 1. pag. 129.

Virkning; thi først kunde man ej komme overens om Stedet, hvor Tractaterne skulde gaae for sig, eftersom de Danske vilde have Lybek dertil, de Svenske derimod et Sted mellem begge Rigernes Grændser. 2) Vilde Kongen af Sverrig ej lade sig bequemme til noget Forlig, medmindre han bekom noget Vederlag for den Uret, han mente, de Danske havde gjort ham, og efterdi de havde kommet ham til at forlade Polen.

Medens den Cabinetkrig blev fort med Papir, Missiver og Memorialer, holdt Soldaterne ingen Helligedage, men Krigen blev fortsat af yderste Magt. De Svenske lode, som de vilde marschere tilbage, og beleire de holstenske Stæder, for at bringe de Danske paa Øerne til desstørre Sikkerhed, medens de tillavede Broer, Vogne, Slæder og andre fornødne Ting til at gaae over Isen til Fyen. De vare sikkere paa den holstenske Side, eftersom Churførsten af Brandenborg, omendskjøndt han havde forliget sig med Polen, havde endda ikke erklæret sig offentlig mod Sverrig, og de Keiserlige havde nok at bestille med at beleire Cracau og Thorn. Allermeste Polakkerne, eftersom de ikke kunde forglemme den store Tjeneste, de Danske havde gjort dem, i det de havde draget paa dem selv den hele Byrde af den svenske Krig, hvilken nær i Grund havde ødelagt deres Republique, sendte Czarnesky med 12000

Ryt-

Ryttere til Holsten. Disse Tropper passerede Øe- ren, for at bryde ind udi bemeldte Førstendom, men da de hørte, at Frideriks-Odde var erobret, ginge de tilbage igjen, uden at forrette andet end at øde- lægge en Hob Landsbyer, og nogle fattige Folk, og derfor lode sig see, ligesom Vejrlys, hvilke trude og forsvandt paa en Tid u).

Da Kongen af Sverrig havde nu beredet sig paa alting, for at passere over Beltet til Fyen, og han af adskillige Spejdere, som hver Nat vare ud- sendte, havde fornummet, at den var stærk nok uden paa et Sted, hvor der var en lang Strimmel aaben 5 Fod udi Breden, gav han Ordre til at marschere, og lod føre med sig en Hob Sparrer og Planker, for at gjøre en Bro over det Sted, som var aabent, og saaledes gik denne forunderlige Marsch over Isen for sig udi Januario af efterfølgende Aar. Rytterne førte deres Heste ved Tømmerne, og mar- scherede langt fra hinanden, Stykkerne bleve ogsaa førte paa samme Maade, at de ikke skulde besvære Isen formeget, indtil Krigshæren havde passeret det Sted, som formedelst Strømmen var svagest. Saa- snart det Farligste var overvundet, befol Kongen af Sverrig, at Krigshæren skulde stille sig udi Slagt- ordning, for at anfalde de Danske, der stode ved Strandbredden, og bemøjede sig, hvorvel forgjæves, at

u) Manl. hist. of the late wars. part. 1. pag. 5.

at bryde Isen, og forbyde Fienden at komme paa Fyen,

Kongen af Sverrig havde hidindtil aget udi Slæde, men nu satte han sig til Hest, og beskikkede sin Krigshær saaledes: den højre Fløj gav han til Rigets Admiral Wrangel, under hvilken stod Marggreven af Baden General Lieutenant, og Greve Tot Generalmajor, han selv førte den venstre Fløj, og havde under sig Grev Jacob de la Gardie. Marschen kunde ikke andet end gaae meget langsom for sig, efterdi Soldaterne vare saa adspredde; Kongen af Sverrig vilde ej heller, at den skulde skee for hastig, af Frygt at de Danske, naar de saae den hele fiendtlige Magt var kommen til Fyen, skulde forlade samme Ø, som de ikke kunde forsvare, og begive sig efter de Svenskes Exempel over Isen til Jylland, og der bemægtige sig deres hele Felttøj, hvilket vilde ikke lidet have forrykket de Svenske deres Concepter.

Kongen af Sverrig, da han mærkede, at de danske Tropper, som vare posterede ved den anden Side af Isen, istedenfor at angribe hans Folk paa Marschen, begyndte at geraade udi Forvirrelse, rykkede han udi Hast frem med sin venstre Fløj, og det des ivrigere, efterdi han fik Tidender om, at Admiral Vrangel havde tilbagedrevet nogle af de Danske, som han fandt for sig, og taget tilfange en

Oberst,

Oberst, som commanderede dem, tilligemed alle Officererne.

Da han var kommen til Fyen, delte han sin højre Fløj udi 2 Parter, hvoraf han gav den ene til Admiral Vrangel, med Ordre, at angribe de Danske fra Søsiden, medens han selv vilde stræbe at passere igjennem Buskene. Oberst Jonas Haversleben commanderede da de danske Tropper, som skulde forbyde de Svenske at gjøre Landgang, medens Ulrik Christian Gyldenløve var svag, og stillede sig strax an, som om han vilde *gjøre en stærk* Modstand. Men Kongen af Sverrig, saasom han vel kunde slutte, at samme Officer ikke med saa ringe Hob vilde binde an med hans hele Krigsmagt, men retirere sig itide, søgte kun at bringe ham til at holde Stand, og omringe ham saaledes, at han ikke kunde undkomme.

Efterat han havde trænget sig igjennem Buskene, befol han Marggreven af Baden at begynde Anfaldet med 2 Eqvadroner, hvilket han ogsaa gjorde, og det med saadan Fremgang, at de Danske strax geraadede udi Forvirring; Vrangel, som var paa Kongens højre Side, gjorde ogsaa paa samme Tid et Anfald, og adspredede dem, som han fandt for sig. Paa denne forunderlige Marsch skede en Hændelse, som kunde have jaget Skræk udi enhver, som ikke havde Carl Gustavs Forvovenhed; thi Isen

gik

gik i Stykker paa et Sted, og 2 Compagnier af Waldecks Regiment druknede. Den ordinaire Kongelige Carosse havde ogsaa samme Skjæbne tillige med den franske Ambassadeurs Terlons Chaise, hvilket samme Ambassadeur selv udi sine Memoires x) bevidner. Kongen af Sverrig havde vel Aarsag, da han saae denne Hændelse, at være bange for sin egen Person, ja for sin hele Krigshær; men, saasom intet kunde skrække ham, da istedenfor at vende sig mod Landsiden, hvilket han uden Fare kunde gjøre, tog han den Resolution at lade paa den venstre Haand Aabningen, hvor hans Folk vare druknede, og at søge de Danske, som vare paa Isen ved den højre Side. Og, saasom han frygtede, at de Danske skulde betjene sig af denne Hændelse for at falde Admiral Vrangel ind udi Flanken, lod han Greve Tott med et Regiment Svenske gaae dem i Møde, hvilket ogsaa skede med sædvanlig Fremgang paa de Svenskes Side.

Efterat de danske Ryttere saaledes vare bragte i Uorden, angreb Admiralen selv deres Fodfolk, som vare paa Isen, og som forsvarede den Post, hvor Feltstykkerne vare, raabende til dem, at de skulde nedlægge Gevær, og give sig. Hvorudover Jonas Haderstleben, da han saae sig ikke istand at kunne gjøre Modværn, bad om Qvarteer, hvilket Vrangel

x) Memoires de *Terlon*.

gel accorderede ham tilligemed alle dem, som stode under hans Commando, og bleve saaledes alle de Tropper, som vare beskikkede til at hindre Svenskens Landgang, deels ihjelslagne, deels fangne, saa at ikke mere end 200 komme i Beholb. Paa de Tidender, som Kongen af Sverrig fik om denne Lykke, beordrede han Generalmajor Berner, at angribe 500, som vare paa Vejen for at conjungere sig med dem, der vare blevne fangne. General Askenberg blev og skikket til Middelfart, hvor 600 danske Ryttere ogsaa marscherede udi samme Forsæt. Begge efterlevede deres Ordre lykkeligen, saa at den hele saavel danske som tydske Milice, som var udi Fyen, faldt i de Svenskes Hænder, og holdtes den fore at have været 300 Ryttere, 700 tydske Fodfolk og 1500 af Landets Milice.

Saaledes faldt hele Fyen i Carl Gustavs Hænder, og af alle de, som vare beskikkede til Landets Forsvar, undkomme ikkun nogle faa, som frelste sig over Jsen fra Fyen til Sjælland. Blandt de Fangne vare Gyldenløve, item 5 Raadsherrer, Otto Krag, Gunde Rosenkrands, Henrik Ranzov, Jørgen Brahe, og Jver Vind. Kongen af Sverrig tog sit Qvarteer 4re Mile fra Odense, hvilken Stad strax overgav sig, saasom den ingen Modstand kunde gjøre mod en saa sejerrig Krigshær. Den havde ej heller hverken Besætning eller nogen Fortifi-

cation. Han foer i Slæde ind udi samme Stad, og ved Stadsporten blev af Øvrigheden og Gejstligheden imodtagen. Der vare da nogle danske Raadsherrer udi Staden, hvilke strax lode sig indfinde udi det Hus, hvor Kongen havde taget sit Qvarteer, for at gjøre deres Opvartning. De samme, saasom de komme ind uden Kaarder, bleve af Kongen adspurgte om Aarsagen dertil, efterdi de alle vare Mænd, hvis Profession var at bære Kaarde. De svarede da dertil, at det skede for at lade see des større Respect mod Kongen, efterdi de vare hans Fanger, hvorudover Kongen befol dem at hente deres Kaarder, og bære dem som tilforn. Ovenmeldte franske Ambassadeur, som stedse geleidede Kong Carl, og da var overværende y), vendte sig da til dem, og bevidnede, at det gjorde ham ondt at see dem udi saadan Stand.

Den sidste Stad, som stod tilbage udi Fyen, var Nyborg. Den blev ogsaa strax derpaa erobret, og Kong Carl lod sig udi egen høje Person der indfinde Dagen derefter. Man regner, at de Svenske finge ved Fyens Erobring, og den Sejer, de erholdte over de danske Tropper, 60 Canoner, og en stor Mængde Munition; hvilket satte dem istand at fuldføre andre større Ting, og uden Hinder at gjøre en ligedan Visite paa Sjælland, om hvis hele Forlis Ingen tvivlede, saasom alting var opfyldt med For-

y) Memoires de *Terlon* part. 1.

Forskrækkelse, og Danmarks Allierede ikke vare nu saa hurtige at komme til Undsætning, som de havde været gavmilde paa Løfter og Forsikringer tilforn.

Ved Nyborg laae 4re danske Krigsskibe, paa hvilke de Svenske havde Øjne, og derfor bemøjede sig meget at blive Mestere derover; men Peder Bredal, som commanderede samme Skibe z), anvendte ligesaa stor Flid paa at befrie dem, til hvilken Ende han lod bryde Isen deromkring, og gydede Vand allevegne uden paa Skibene, hvilket blev strax til Is, saa at det var umuligt at bestige dem, og, omendskiøndt de Svenske ved deres Stykker søgte at tvinge ham til at give sig, forsvarede han sig dog meget vel, og omsider førte Skibene ubeskadiget til Kiøbenhavn, hvor Hans Majestæt beviste ham al Ærestegn, og belønnede ham efter sin Fortjeneste. Samme brave Mand blev et Aar derefter ihjelskudt, da han vilde bestige et svensk Skib a).

Da Fyens Forlis spurgtes til Kiøbenhavn, blev hver Mands Hierte der paa Stedet opfyldt med ubeskrivelig Forskrækkelse; thi, foruden at saadan herlig Ø var forliist, frygtede man, at Fienden skulde betiene sig af den samme Bro over det store Belt til Sjælland, som han havde brugt over det lille Belt til Fyen, og udi Hast lade sig see med sin sejerrige

Krigs-

z) *Terlón*, part. 1. p. 155.

a) *Diar. obsid. Hafn.*

Krigshær for Kjøbenhavns Porte, hvilket at forekomme, syntes det bedste og eneste Middel at handle udi Tide om Fred. Den engelske Envoje Mr. Meadow blev derfor ombeden af Kong Friderik at sætte en Tractat paa Fode, saasnart som muligt, hvilket han ogsaa gjorde, og skrev Kongen af Sverrig til, at Hans Majestæt af Danmark havde givet Fuldmagt til de tvende Raadsherrer Joachim Gersdorf og Christian Skeel at handle om Fred, og tilligemed begjære en Stilstand. Til det første lod Kongen af Sverrig sig beqvemme, men vilde ingenlunde vide af nogen Stilstand at sige, agtende at bruge alle sine Sejl, medens han havde saadan anskelig Vind.

Efterat Fyen var erobret, raadsloge de Svenske, om det skulde være raadeligt at gaae over det store Belt til Sjælland, som er fire tydske Mile udi Breden. De fleste og forstandigste tragtede at holde Kongen derfra, forestillende ham, hvor snart formedelst Havets Bevægelse Isen kunde brækkes, den hele Krigshær, hvorudi al Sverrigs Velfærd bestod, ynkeligen omkomme, tilligemed den evige Spot og Skjændsel, det svenske Rige skulde vederfares, ifald dette skulde ikke lykkes. Men den stridbare Konge vilde ingenlunde række Øre til disse Raads men holdt fore, at jo større Fare han udstod, jo større Ære skulde han indlægge. Udi denne Mening blev han

han besynderlig styrket af Corfitz Uhlfeld, hvilken saae intet heller, end at hans forrige Herre, Kong Friderik, kunde udi en Hast blive skilt fra sine Riger, og derfor gav Svensken de allerslemmeste Anslag mod sit Fædreneland.

Omendskjøndt nu Kongen af Sverrig saae intet heller, end at han, saasnart som muligt var, kunde komme til Sjælland, vilde han dog ej gaae over Isen lige fra Fyen derhen, hvorvel det var den korteste Vej, men besluttede at gjøre et Omsvøb paa den højre Haand, og marschere over de Øer Langeland, Lolland og Falster, hvilket var sikrere endskjøndt længere.

Førend Kongen af Sverrig foretog den Marsch, udskikkede han smaa Partier over Isen til Sjælland, for at faae Kundskab, om Isen var saa stærk, at den hele Krigshær kunde gaae sikker derover. Disse bragte de Tidender med sig, at Isen var stærk nok for den hele Krigshær med alle dens Stykker og Felttøj, stillede ogsaa for Kongen nogle sjællandske Bønder, som de havde ført fangne med sig. Af dette saavelsom den Expres, der tilforn var kommen over Isen fra den engelske Envoye, blev Kongen af Sverrig meget bestyrket udi sit Forsæt, og gik derfor denne forunderlige Marsch for sig først fra Fyen til Langeland, som ligger 3 tydske Mile derfra; der bleve de Svenske ikke længe, men begave sig strax

paa

paa Vejen til Lolland, og der ved Corfitz Uhlfelds Practiker gjorde sig Mestere over den Fæstning Naskov. Staden var da kun slet befæstet, efterdi ingen kunde have troet, at Kulden skulde have taget saa ledes overhaand, at hele Krigshæren med Stykker og Felttøj kunde gaae over Beltet.

Terlon, som da var nærværende, vidner b), at saasom Besætningen i Naskov var temmelig god, saa vilde Kong Carl ingen Tid spilde med at opholde sig derfor, ja at han virkeligen gik den forbi for at haste med sin Reise til Sjelland, og at overrumple Kjøbenhavn, hvilket var hans Hovedsigte; thi sagde han, naar jeg er bleven Mester af Sjelland, ville de andre Provincer og Stæder falde af dem selv. Men hans Lykke var her ikke mindre end andensteds; thi en utidig Skræk kom over Besætningen og Borgerne udi Naskov, saa at de troede, at Kongen med sit hele Artillerie stod færdig til at angribe Fæstningen, hvorudover de lode sig overtale af Uhlfeld strax at give sig. Kong Carl var allerede paa Vejen til Sjelland, da han fik den uformodentlige og angenemme Tidende om Naskovs Overgivelse, tilligemed at endel af hans Folk havde slaget 400 danske Fodgjængere, som vare paa Vejen til Naskov for at kaste sig ind udi samme Fæstning.

Efter

b) Mémoires de Terlon part. 1.

Skaane og Norge, og var det at befrygte, at samme Stæder i denne Tilstand kunde underkaste sig andre mægtige Potentaters Protection, med hvilke Sverrig derudover nødvendigen maatte indvikles i Krig. Man vidste, hvormange Fiender man tilforn havde paa Halsen, og kunde vente, at hverken Frankrig eller England skulde sidde stille mere end andre, hvis man lod sig mærke med at ville bringe alle 3 nordiske Riger under et Hoved, og hvis man ogsaa fik samme Riger til Fiender, var det en pur Umulighed at rede sig vel udaf denne Krig. Man havde derforuden ikke lang Tid at løbe paa, og hvad man skulde gjøre, maatte gjøres i en Hast. At gribe Kjøbenhavn an med den hele Krigsmagt paa engang, var betænkeligt; thi om Angrebet ingen Succes havde, vilde Krigshæren, som ingen Forlis kunde taale, svækkes, og mod Foraaret, naar Søen blev aabnet, staae i Fare for at falde i Fiendens Hænder. Nu derimod kunde ved en hastig Fred erholdes saadanne fordelagtige Vilkaar for Sverrig, som udi nogle hundrede Aar ingen svensk Konge havde kunnet erhverve. Saaledes raisonnerede Carl Gustav efter Pufendorfs Beretning, som jeg Ord for Ord har fundet forgodt herudi at følge, for at vise, at Kongen af ingen anden Aarsag frastod sit Forsæt at undertvinge det hele Rige, end efterdi han fandt for stor Vanskelighed derved. Bemeldte Autor

:r c), at der derforuden var en hemmelig Aarsag, ›m holdt ham tilbage, nemlig at man frygtede, t, hvis Danmark blev forenet med Sverrig, det ›rste Rige da i Fremtiden formedelst dets Situa-on og Angenemhed vilde blive Hovedriget, og det ›ngelige Sæde dibhen vilde forflyttes, saa at Sver-g derover i Fremtiden vilde blive en Dependence af)anmark, hvorudover det var bedre ved denne Lej-ghed saaledes at svække Danmark, at det efterdags :ulde trænge til Sverrigs Protection. Disse Be-ragtninger bevægede Carl Gustav at træde udi :onference om Fred til Vordingborg. Jeg har for-en viset, at paa Danmarks Vegne i den Henseende ibhen vare komne Joachim Gersdorf og Chri-:en Skeel. Med dem beordrede Carl Gustav ›ende af sine at conferere, nemlig Corfitz Uhlfeld ; Steen Bjelke. Uhlfeld havde raadet Kongen ; Sverrig ingen Fred at indgaae med Danmark, en søge at bemægtige sig samme Rige, og derfor ›en Forhaling at rykke mod Kjøbenhavn, hvor han regav, at Porterne vilde strax aabnes, efterdi det :r ingen Forstaaelse mellem Kong Friderik og Ade-:. Pufendorf siger d), at Uhlfeld havde givet tte voldsomme Raad i saadan Henseende: han ›dede den kongelige Familie, men inderligen elskede

sit

c) *Pufend. Car. Gustav.* lib. 5. pag. 373.

d) *Puf. Carl. Gust.* lib. 5. pag. 373.

sit Fædreneland, søgte derfor at skille Kong Friderik ved Riget, og at bringe det til en Tid under Sverrig, forhaabende det med Tiden skulde hende det samme, som var skeet udi den gamle Rigernes Forening, nemlig at Danmark skulde blive Hovedrigt; eller om Kongen endelig vilde residere udi Sverrig, at han selv skulde blive Statholder i Danmark. Jeg vil lade denne Autors Betænkning staae ved sit Værd, og alene sige dette, at det er underligt at elske sit Fædreneland inderligen, og tilligemed at arbejde paa at bringe det under et fremmed *Herredom*, helst, saasom det var gandske uvist, hvad Forandring der udi Fremtiden vilde skee. Men hvad som end kunde være Uhlfelds Henseende ved dette Raad, saa blev det denne Gang ikke efterfulgt, hvorudover der menes, at Uhlfeld fattede Koldsindighed med Kongen af Sverig, og at han fra den Tid søgte hemmeligen at hindre hans Interesse. Nogle af de Danske, som endda havde gode Tanker om Uhlfeld, glædede sig over, at han var af Sverrig udnævnt til Freds-Commissarius, saasom de troede, at han derved skulde søge Lejlighed at bevise sit Fædreneland nogen Tjeneste, og bane sig Vej til Kongens Naade igjen; men man seer, at Kong Friderik var af andre Tanker; thi hán farlangede indstændigen, at Uhlfeld maatte ikke bruges til dette Værk, saasom det var haanligt for Riget at lade sig foreskrive Love

af

af en rebelsk Undersaat. Carl Gustav vilde dog ikke føje ham derudi, saa at det synes, at han har havt Behag i at forhaane Nationen i denne slette Tilstand. Han vegrede sig ogsaa ved at tage den Hollandske Minister van Beuningen til Mediateur, saasom han holdt samme Mand for Stifter og Forfremmer til Krigen.

Da Commissarierne vare samlede, søgte de Danske med stor Veltalenhed at overtale Kongen af Sverrig at lade see Generositet udi denne Tilstand, og at forbinde sig den danske Nation ved at give de erobrede Provincer og Stæder tilbage. Til denne Proposition da Corfitz Uhlfeld rystede med Hovedet, begyndte man at tilbyde en stor Sum Penge, hvilket Forslag man iligemaade forkastede, og bød dem at gjøre Alvor af Sagen, og træde til vigtige Ting. Endeligen, da de Danske omsider tilbøde Skaane Halland og Bleginds, sagde Uhlfeld, at nu kunde han see, at de begyndte at tale lidt Alvor, men der vilde mere til; thi de maatte ogsaa lægge hertil Bornholm, Anholt, Læsøe, Hveen og Saltholmen, item Dytmersken, det Herskab Pinnenberg, de trende Stifter i Norge, Bahus, Tronhjem og Aggershus, item den halve Part af den øresundske Told, tolv af de bedste Krigsskibe og endeligen en Million Rdlr. i Penge. Derforuden forlangde han, at de skulde frastaae alle de Forbund, som de havde sluttet Sver-

rig

rig til Præjudice, udelukke alle Fremmede fra Ørc-
søen, fornøje Hertugen af Gottorp, saavelsom sig
selv, pleje og indqvartere det svenske Krigsfolk, og
overlade deres egne til svensk Tieneste. Videre for-
langede han, at efter den oldenborgske Greves Død
nogle Landsbyer paa den anden Side Weseren skulde
lægges til Stift Bremen. Under Tronhjems Stift
vilde han ogsaa skulde forstaaes Findmarken, Lap-
land, Wardehus og alle omliggende Øer. At de
svenske Skibe, som passerede igjennem Sundet,
skulde til intet andet forbindes, end at fremvise deres
Rejsepas, og i det øvrige ingen Visitation være un-
dergivne. At de Danske ingen Frihed skulde have til
at slutte noget Forbund, den svenske Frihed til Præ-
judice i Øresund, saasom tilforn var skeet ved Re-
demtions-Tractaten. Videre, at, ligesom de sven-
ske Skibe hilsede Kronborg, saa skulde ogsaa de dan-
ske salutere Helsingborg rc. Jeg troer neppe, at
der udi nogle hundrede Aars Historie skal findes Exempel
paa, at en Nation har forlanget saadanne Conditio-
ner af en anden. De Vilkaar, som de engelske Kon-
ger fordum Edvard den Tredie og Henrik den Femte
ved Freds-Tractater stipulerede sig af Frankrig, vare
vel store, men ikke saa umaadelige som disse. Der-
foruden havde de engelske Konger ved Successions-
ret vigtige Prætensioner paa den franske Krone, saa
at det var mere i den Henseende end til deres Vaa-
bens

dens Ret de forlangede saadanne Ting. De Svenske derimod havde aldeles ingen Prætensioner paa Danmark, tvertimod de havde for nogle Aar siden temmeligen klippet samme Rige. Skaane, Halland, Blegind, hele Norge og de bedste Fæstninger i Danmark vare endda urørte, og dog forlangede de mere end den halve Del af Rigerne, og derforuden søgte at foreskrive saadanne Love, hvoraf de siden stedse kunde finde Prætext til at tage den øvrige halve Del bort. Man seer heraf, at Carl Gustav sikke var den Herre, der lod sig nøje med en eller to Retter, men at han gjorde rent Bord, hvor han kom, og at det var ham ikke om at gjøre, at sætte sit eget Rige udi Sikkerhed, men at undertvinge en Nation efter en anden.

Den engelske Minister Philip Meadow, endskjøndt England paa de Tider var Danmark ikke synderligen bevaagen, blev saa ophidset over denne Paastand, at han glemte sig selv, og i Commissariernes Paahør sagde overlydt, at de Svenske begjerede ubillige Ting. Derudover blev Kong Carl meget fortørnet, holdende for, at han havde overtraadt sit Embede; thi, at sige de svenske Commissarier i Enrum saadant, var noget, som man kunde fordrage, men udi begge Parters Nærværelse at lade falde saadanne Ord, var at gjøre sig istedenfor Underhandler til Dommer. Dette lod højstbemeldte Konge ham

til-

tilkjendegive ved Peder Julius Cojet, og true at referere det til Protector Cromwel. Den gode Meadow blev derover saa forskrækket, at han bad om Forladelse, bekjendte, at hans Lykke stod i Kongens Hænder, og begjærede, at saadant ikke maatte refereres. Hvorudover Carl Gustav blev igjen tilfredsstillet, og derforuden forærede ham 11000 Rdlr. Men uanseet dette og andre Caresser, som de Svenske siden gjorde ham, fornam man, at han i Hjertet ikke billigede deres Foretagende, men tvertimod bar mere Affection for de Danske, hvorfore Kong Friderik beærede ham med Elephantordenen, hvilken Ære opvakte ikke liden Fortrydelse hos andre, der holdte for, at saadant var over Meadows Stand, saasom Elephantordenen blev ikke given uden til Folk af stor Naissance. Og foraarsagede denne Fortrydelse, at Kong Friderik siden for en Sum Penge formaaede ham til at give Ordenen tilbage igjen. Derpaa bleve Tractaterne videre fortsatte, og begyndte da de svenske Commissarier at give noget efter, som om Delmenhorst og Dytmersken. De lode sig ogsaa mærke med, at de vilde lade noget falde af den forlangede Pengesum, item at forløse Sjælland fra deres Krigsfolk, dersom de Danske vilde exeqvere de øvrige Ting uden Forhaling.

Mediateurerne, som vare den franske Ambassadeur Terlon og foromtalte Philip Meadow,

søgte

søgte derpaa videre at forene Parterne, men som de danske Commissarier ingen fuldkommen Fuldmagt havde at slutte alle deslige Ting, maatte de forlade Congressen, for at høre Kong Frideriks endelige Slutning, men lovede inden 3 Dage at komme tilbage, begjærende, at der imidlertid maatte være Stilstand, hvilket Carl Gustav dog ingenlunde vilde accordere, saasom han menede, at man søgte kun at forhale Tiden, sigende, at han vilde ikke give 3 Timers Stilstand, og paa det at man skulde see, at det var hans Alvor, lod han sætte sin Krigshær i Slagtordning, udstrækkende den saameget, som muligen, paa det at den skulde synes større, end den var, og lod den rykke lige mod Kjøbenhavn. Han gav derforuden i de danske Commissariers Paahør Ordre til Gustav Steenbuk, at bringe paa Benene saameget Folk, som muligt, i Sverrig, og dermed sætte sig mellem Landskrone og Helsingborg. I Synderlighed skulde han strax føre 2000 Mand over til Sjælland for at bruges til Kjøbenhavns Belejring, hvis man ikke strax beqvemmede sig til de foreslagne Fredsconditioner.

Da de danske Commissarier tilligemed Meadow vare komne til Kjøbenhavn, berettede de strax, hvad, som var forhandlet udi den vordingborgske Congres, og hvilke Conditioner de af Carl Gustav havde kunnet erholde, og raadede da Meadow til

Fred,

Fred, saasom Nødvendigheden den udfordrede. Man disputerede derpaa den hele Dag udi Kjøbenhavn, om man skulde antage Freden paa saa haarde Conditioner, eller man skulde stræbe at forsvare sig til det Yderste, og sætte det kongelige Hus, Kronen, Flaaden og det hele Rige udi Vove. Kjøbenhavn var da forsynet med 2000 gevorbene Ryttere, samt nogle af Adelens Folk, og et lidet Antal, som var kommen over Isen fra Fyen men uden Heste. Af Fodfolk vare neppe 800, som kunde føre Gevær, og de sjællandske Bønder, som da vare flygtede ind udi Staden, kunde man liden Stat gjøre paa. De andre vare Baadsfolk, Borgere, Studentere og Haandverksfolk, som havde bevæbnet sig, som de kunde. Ikke desmindre fandtes der dog nogle, som raadede fra Fred, og holdte for, at Staden vel kunde gjøre Modstand. De sagde, at den største Del af den svenske Krigshær var udaf Lejren paa Fribytteri, og at de andre, som vare besværede med deres Bytte, kunde let overrumples og adspredes, naar de med Iver af Staden bleve angrebne. Især menede de, at den svenske Krigsmagt kunde svækkes ved at betage dem Levnetsmiddel, og at Rytteriet, hvorpaa de havde mest Forraad, snart skulde henfalde, hvis man allevegne gav Ordre til at opbrænde Foret; kunde man alene vinde Tid, til Kulden ophørede og Isen opslog, var der Haab til at ødelægge den hele fiendtlige

lige Krigsmagt, som laae adspredt paa Øerne. Endeligen sagde de, hvordan Udfaldet end kunde blive, saa kunde intet værre vederfares Riget, end at kjøbe endel Provincer tilbage ved de øvriges Forlis, ja det var mindre haanligt efter al mulig Modstand at lide saa stor Skade, end strax at underkaste sig saadanne haarde Vilkaar. General Trampe var en af dem, som understøttede saadant Anslag, og lod sig finde villig til at gjøre et Udfald med 2000 Ryttere, og ligesaa mange Fodfolk, hvorudi Kongen selv bifaldt ham, og var færdig at bivaane samme Udfald i egen høje Person. Hvad som ellers videre bestyrkede dem i det Forsæt at gjøre Modstand, var, at nogle Raadsherrer fra Glückstad havde tilskrevet Kongen, at han ikke skulde indgaae Fred paa saa haarde Vilkaar, men søge paa hvad Maade, det skee kunde, at vinde Tid, eftersom der snart vilde komme Undsætning fra Brandenborg og andre Steder. Men Raadet, som var tilstede i Kjøbenhavn, fandt ikke tjenligt at sætte Alting paa Spil, men at man maatte rette sig efter Tiden; thi, sagde de, at angribe de Svenske med en Haandfuld af Folk, tjenede til intet andet end at ofre de samme op, og vilde Kjøbenhavns Indbyggere af saadan Forlis aldeles tabe Modet, og aabne Portene for Fienden. Kulden holdt endnu stærkt ved, saa at man ingen Forhaabning kunde have om hastig Undsætning, tilmed var Flaaden udi Holland endda

ikke

ikke færdig, og kunde Polakkerne, Brandenborgere og andre uden Skibe ikke komme til de danske Øer. Imidlertid, medens disse Hindringer varede, vilde den svenske Krigsmagt forøges ved Recruter af hele Sverrig, og med det hele Riges Magt angribe Kjøbenhavn. Derforuden var Stadens Fortification i slet Stand, ja Voldene vare paa nogle Steder saaledes sjunkne, at man behøvede ikke Stormstiger til at komme derover, og Kulden tillod da ikke at tænke paa nogen Reparation. Der var ej heller Stykker nok paa Volden, og Staden var til Ulykke *saa opfyldt* med Landsbyfolk, at man inden kort Tid maatte frygte for Hunger. Foruden disse Ulejligheder var Almuen udi yderste Desperation, nogle raabte, at de vare forraadte, og alle vare raadvilde, saa at der var fast ingen uden Kongen selv, der lod see Mod og Bestandighed e).

Disse Raisons syntes da de vigtigste, hvorudover alle inclinerede til Fred, helst, saasom Kongen af Sverrig havde ladet udsprede, at Tractaterne med Polen vilde hastigen komme til Ende, og at han inden kort Tid haabede at slutte Alliance med Kongen af Ungarn og Churførsten af Brandenborg. Hvilket altsammen de Danske let kunde moe, efterdi de Sven-

e) *Puf. Carl Gust.* lib. 5. pag. 376. Nisi quod Regi *Friderico* inter tantas adversitates inconcussa animi firmitas constet.

Svenske havde opsnappet alle Breve, som kom fra Tydskland, saa at man i en hel Maaned ingen Post havde havt. Endeligen stødte til alle Ulykker ogsaa denne, at der var ingen Forstaaelse imellem Kongen og Adelen, ej heller mellem Adelen og de andre Stænder, saa at intet uden den overhængende Fare holdt dem nogenledes udi Rolighed.

Efterat Resolutionen var tagen til Fred, begave de Danske Commissarier, Gersdorf og Skeel, tilligemed Meadow sig til Tostrup, en Landsby, liggende ikke langt fra Kjøbenhavn, for der at træde i ny Conference med Uhlfeld og Bjelke. Imidlertid avancerede Kong Carl med sin hele Krigsmagt lige til Kjøge, som er fire Mile fra Kjøbenhavn, drev ogsaa paa Steenbuk, at han saasnart, som muligen skee kunde, skulde komme med Recruter fra Sverrig. Han selv lod sig med et Antal Ryttere see for Kjøbenhavn, og posterede sig paa en Høj, for at hindre de Danskes Udfald. Ja medens den tostrupske Tractat varede, red han ideligen allevegne omkring Kjøbenhavn, ligesom han vilde udsee, den bedste Lejlighed til at angribe Staden, saasom man havde gjort ved Frideriks-Odde, og det ikke i anden Henseende, end for at holde de Danske stedse i Frygt, at de ikke skulde bortkaste Fredstanker. Han lod ogsaa ved Beltet nøje examinere alle Rejsende, at de ingen Breve kunde føre med sig til Holsten og Tydskland.

land. Imidlertid arbeidedes af al Magt paa Freden, og gave de Svenske da Adskilligt efter af det, som de havde forlanget udi Wordingborg, saasom Tiden var knap, og tillod ikke mange Disputer. Det meenes, at Ahlfeld da hemmeligen søgte at favorisere Danmark, efterdi, naar hans Collega sagde ham imod, han da foregav sig at have hemmelig Instruction af Carl Gustav. Saaledes, da de Svenske paastode, at de 12 Krigsskibe skulde overleveres, forevendede han, at de vare forraadnede, at de vare ikke værd at eje, det samme foregav han ogsaa om de 2000 Fodfolk, nemlig at de vare uduelige, og kunde ingen Tieneste gjøre. Hvad den øresundske Told angik, hvoraf de Svenske havde forlanget den halve Deel, da paastode de Danske, at de ingen Afgang deri kunde lide, men vilde Sverrig ogsaa paa sin Side fordre Told, vilde de ikke sætte sig derimod. Men dette holdt Carl Gustav alt for betænkeligt, eftersom han derved vilde opirre England og Holland, og derfor lod den Prætension fare. Den største Knude var om Tronhjems Cession, for hvilken de Danske tilbøde anden Æqvivalent. Derfor havde Kong Carl givet hemmelig Befalning til Edvard Ehrenstejn, at, dersom han fornam, at Tractaterne standsede derved, skulde han tilkjendegive Commissarierne, at forend Tractaterne skulde brydes overtvert, vilde han ogsaa staae fra den Prætension.

Men,

Men, til Uheld, saa havde en svensk Herremand Claus Tott, i hvis Herberg de danske Commissarier vare, hørt dem uformærkt raisonnere over denne Post, og at de havde sagt, at man maatte holde Miner det længste, som muligt var, og lade som man heller vilde bryde overtvers, end beqvemme sig til Tronhjems Cession; men, naar man endelig fornam, at det kunde ikke andet være, skulde man derudi give efter. Derom gav bemeldte Tott strax Underretning til Bjelke, hvilken derudover holdt ud med de Danske til det Alleryderste, saa at det kom saavidt, at alle Commissarierne rejste sig op, hvorudover de Danske, menende, at det var ramme Alvor, cederede Tronhjem. Derpaa blev den tostrupske Tractat sluttet, hvilken Dagen derefter blev ratificeret af Kong Carl til Torslund-Magle og af Kong Friderik til Kjøbenhavn. Men, som for Tidens Korthed og Stedets Ubeqvemhed den udi faa Ord var forfattet, fandt man paa begge Sider forgodt at begive sig til Roskild, og der at forfatte et fuldkommen Fredsinstrument, hvilket og skede, saa at Freden derover haver faaet Navn af den roskildske Fred.

Commissarierne begave sig da strax til Roskild, for at bringe den tostrupske Tractat til Fuldkommenhed. Strax efter samme Tractats Slutning, ophørede Fiendtligheden, undtagen at de Svenske bleve ved at indkræve Brandskatten udi Sjælland,

og gav Carl Gustav Ordre at ile dermed, saasom man strax efter Fredsslutningen maatte forlade Landet. Men mellem Commissarierne til Roskild forefaldt adskillige Disputer, helst om de skaanske Stæders Indrømmelse, eftersom ved den tostrupske Tractat var besluttet, at den svenske Krigshær skulde forlade Sjælland, førend samme Stæder bleve overleverede, hvilken Artikel svenske Skribentere ogsaa tilskrive Uhlfelds Snildhed i Faveur af Danmark; foruden at dette var afgjort ved bemeldte Tractat, foregav de Danske, at de umuligen kunde underholde de Skaanske Besætninger, førend de Svenske havde forladt Sjælland, hvilket ogsaa var troligt, efterdi Landet var gandske udmarvet. Men Carl Gustav ansaae dette som en Prætext til at vinde Tid, gav Ordre til Gustav Steenbuk igjen at bryde ind udi Skaane, og at postere sig ved Helsingborg. Han selv brød op fra Ringsted, og rykte med sin Krigshær til Kjøge, skikkede ogsaa Marggreven af Baden med Rytteriet lige til Kjøbenhavn. Samme Marggreve passerede forbi Roskild om Natten, og kom paa en Mil nær Kjøbenhavn, ligesom han strax vilde gjøre Begyndelse til Belejring. Man lod ogsaa tilligemed udsprede, at Steenbuk med 6000 Svenske stod færdig at gaae ind udi Skaane. Dette foraarsagede, at de Danske maatte beqvemme sig til Alting. Saa der alene stod tilbage den gottorpske

Sag,

ag, hvilken var en haard Knude, efterdi Carl Gu-
av foruden det Amt Svabsted, som ved den to-
upske Tractat var lovet Hertug Friderik, paa-
od ogsaa den kongelige Lehnsrettigheds Ophævelse
det Slesvigske, og derforuden at den vigtige Fæst-
ng Rendsborg maatte tages fra den kongelige Del
di Holsten, og lægges til den førstelige; endeligen,
t Communionen udi Førstendømmene maatte ophæ-
es. Men derimod satte de danske Commissarier sig
med Hænder og Fødder, foregivende især, at Com-
munionen uden Ridderskabets Samtykke ikke kunde lø-
es, saa at det derfor var en Sag, som man maatte
overlægge med Hertugens Gesandtere. Men, som
Tiden ikke tillod at opsætte Freden saalænge, blev
funden forgodt, at man inden Maj-Maaneds Be-
gyndelse, forend den svenske Krigshær forlod Sjæl-
land, skulde fornøje Hertugen.

Efterat dette da var afhandlet, blev endeligen
den roskildske Fred sluttet og af begge Herrers Com-
missarier underskreven, og hviskede da Joachim
Gersdorff en af de Hosstaaende i Ørene disse Ord:
vellem me nescire literas; jeg vilde ønske, at
jeg ikke kunde skrive, hvorudi han sandelig ikke
havde Uret. Thi Danmark mistede paa engang Skaa-
ne, Halland, Bleging, Bornholm, det hele Tron-
hjems Stift, det hele Bahus, og Svabsted tillige-
med Lehnsrettigheden udi det Slesvigske, skjøndt

dette sidste blev ikke ret afgjort, førend ved den Kiøbenhavnske Fred. Men ved denne Roskildske forbandt man sig til at give Hertugen saadan Satisfaction, og grundede sig saaledes de Holsteenske Hertugens Afkomst til det Amt Svabsted og Souverainiteten udi det Slesvigske alene derpaa, at Hertug Friderik i Rigets elendige Tilstand fandt forgodt, isteden for som en tro og oprigtig Vassal at assistere Riget, heller at slaae sig til dets Fiender, for at extorqvere de haardeste Ting af en Konge, hos hvilken han stod i Troskabsed, og som derforuden *aldrig havde gjort* ham noget Ondt. Dette var end ikke nok; *han* vilde ogsaa have den vigtige holstenske Fæstning Rendsborg med, som han kaldte, til Satisfaction. Da det dog er klart, at han ved sin Opførsel ikke alene intet kunde prætendere, men uden Dispyt havde forbrudt sit Lehn.

Uanseet denne haarde og ufordelagtige Fred, fandtes der dog nogle Raisonneurs, som Pufendorf kalder prudentes eller fornuftige Folk i Holland f), hvilke holdte for, at Uhlfeld tilligemed den engelske Minister Meadow da reddede Riget, men de reddede det saaledes, at alle Potentater derover bleve allarmerede, endogsaa Cromwel selv, som var Carl Gustavs Ven; thi den hollandske Ambassadeur van Beuningen sagde paa samme Tid, at Cromwel

ingen

f) *Puf.* ibid. pag. 379.

-gen Behag vilde finde i denne Fred, helst saasom han selv var anfortroet at arbejde paa en Fred, som var billig og uden det danske Riges Mutilation og Formindskelse.

Den roskildske Fred blev sluttet den 26de Febr. 1658 og bestaaer af 28 Artikle, underskrevne af den franske Ambassadeur Terlon, Corfitz Greve af Uhlfeld, Philip Meadow og Steen Bjelke: foruden disse 28 Artikler findes tvende hemmelige underskrevne af Joachim Gersdorff og Christen Skeel, hvorudi loves, at Generalmajor Ebbe Uhlfeld skal gives Satisfaction for de Prætentioner og Fordringer, som han paa en eller anden Maade kan have i Danmark. Item, at nogle Tapisserier, som det svenske Rige til Beskæmmelse forvares udi Danmark, skal overstryges med anden Farve. Hvorudi Ebbe Uhlfelds Prætensioner have bestaaet, er mig uvitterligt. Men Corfitz Uhlfelds vare at blive restitueret i alt hans Gods og Midler, som var seqvestreret udi Danmark, hvilket er Indholden af den 24 Artikel udi den roskildske Fred. Samme Dag, som Freden blev sluttet, bleve 2000 Svenske skikkede til Skaane, gelejdede af 2 danske Commissarier, for at tage de skaanske Stæder i Possession. De samme imodtog Claus Tott udi Carl Gustavs Navn. Axel Lillie tog med Bleginb, og Erik

Steen-

Steenbuk og Harald Stage mod Bahus, og Lars Creutz annammede Tronhjem.

Saaledes endtes denne første Krig, hvilken blev begyndt med større Fyrighed af de Danske, end den blev fortsat; saa at Carl Gustav kunde sige allevegne, hvor han kom: Veni, Vidi, Vici; thi de stærkeste Fæstninger bleve enten i en Hast bestormede, eller gave sig uden Sværdslag, og Rigets Tropper mødte ikke for at gjøre Modstand, men for at lade sig see af Fienden, og derpaa vende tilbage. Al Verden forundrede sig over, at en *Nation*, hvis Character hidindtil havde været Tapperhed, saa *rent* paa engang skulde glemme sig selv, og at et Folk, der saavel udi dette, som udi forrige Seculo med ulige Magt tit havde triumpheret over de Svenske, nu ligesom Faar lod sig drive af de samme. Sandeligen man hverken bør eller kan sige noget til Forsvar for disse Tiders Krigsfolk og Anførere. Vel er sandt, at de Svenske da havde bragt Krigsdisciplinen paa den højeste Spidse, saa at de vare blevne en Skræk for alle deres Naboer. Men man kan derimod sige, at det var med en maadelig og ilde forsynet Krigshær, de angrebe et helt Rige, som havde lavet sig paa Modstand. Al Forstand, Hjerte, Conduite og Redelighed var saa rent forsvunden saavel hos Soldater som hos Anførere, saa at man ikke kunde kjende Nationen mere igjen. Hvorudover den

dan-

danske Milice ogsaa paa samme Tid gerádabede udi saadan Foragt, at den blev allevegne til en Fabel. Wil nogen lægge mig til Last, at jeg afmaler mine egne Landsmænd med saadan Farve, da vil jeg svare, at det er den mindste Straf, som kan hænde Folk, der ved en saa ugemen Fejghed opoffrede et helt Rige tilligemed deres Konge, hvis Fromhed, Forstand, Hjerte og store Dyder kunde opmuntre Undersaatterne til Heltegjerninger. Hvis Tidernes Tilstand havde tilladt Krigsforhør at holdes, havde Executionen villet blive stor og mærkelig, saavel over Gemene, som over Officererne; thi, endskjøndt de Svenske vare bedre Soldater og mere disciplinerede end udi forrige Krige, saa vare de dog kun Mennesker, og var det denne Gang aldeles ikke deres Bravure eller Krigsdiscipline man kunde tilskrive saadan uhørlig Fremgang, men den danske Milices Forstokkenhed, og en Terror panicus, som var overkommen den hele Nation; thi, at de Svenske vare ikke uovervindelige, viste paafølgende Krig, da Nationen igjen ligesom vaagnede op af Søvne, og alle indtil Borgere, Studentere, Haandværksfolk og Bønder skyede ikke udi smaa Partier at angribe den hele svenske Krigsmagt, og derved tilstrækkeligen reparerede Nationens Ære. Dog kan man sige, at de Svenske udi denne første Krig havde aldrig med Reputation kommet derfra, hvis den ugemene strænge Vin

ter

ter ikke havde gjort Bro for dem over Havet til de danske Ver, og tillige afskaaret Danmark al fremmed Undsætning, hvorpaa man forlod sig, men deres hele Magt havde bleven standset ved Beltet, og havde bleven grebet ligesom udi en Sæk udi Jylland, saa at der neppe en Mand skulde have kommet tilbage, ja at derfor alt det, som lægges Carl Gustav til Berømmelse, havde faaet Navn af Ubetænksomhed og Forvovenhed.

Efterat Freden var sluttet, lod Hans Majestæt Kong Friderik berede et kosteligt *Gjæstebud* til Friderikshorg, og sendte Ernestum Guntherum, Førsten af Holsten, til Kongen af Sverrig for at indvitere ham didhen, for hvilken Høflighed Kongen af Sverrig lod Kong Friderik højligen takke, og med et maadeligt Følge begav sig derhen. Da nu begge Kongerne mødte hinanden, traadte de af deres Vogne paa en Tid, og toge mod hinanden med usigelig Høflighed og Æresbevisning, ligesom der aldrig havde været nogen Fiendtlighed imellem dem. Monsr. Terlon vidner, at de svenske Ministre gjorde Alt, hvad som muligt var, for at hindre Kong Carl at lade sig der indfinde, af Frygt, at han skulde blive arresteret for at faae de forliste Provincer tilbage. Men, siger samme Autor g), den, som havde saa-danne

g) Le Roi de Dannemark tenoit sa parole com-

vanne Tanker, kjendte ikke ret Kongen af Danmark, hvilken holdt sin Parole som en hellig Ting, og hel- ler vilde miste sit hele Rige end bryde sit Løfte. Ud- gangen viste og det samme. Ikke desmindre havde dog Kong Carl givet hemmelig Ordre til sine Gene- raler, hvorledes de skulde forholde dem, ifald noget fortrædeligt skulde hænde ham. Og aabenbarede han det samme i Fortrolighed for oftbemeldte franske Ge- sandt. I det øvrige stillede han sig an, som han aldeles ingen Mistanke havde. Kongerne toge, som sagt er, imod hinanden meget kjærligen. Derefter stege de begge udi en Vogn, som var den kongelige danske, og agede sammen til Frideriksborg, hvor al- ting var vel og kosteligen tillavet. Ved Bordet sad først Dronningen af Danmark Sophia Amalia, paa Hendes højre Haand Kong Carl, og paa den anden Haand Kong Friderik. Det var sandelig et forunderligt Syn, at see tvende Konger, som for faa Dage siden fegtede for Land og Rige, nu at spise ved et Bord; og de Trommer og Herpukker, som nyligen tilforn vare brugte til at forkynde Død og Blods Udgydelse, nu at bruges til at udraabe Sund- hed og Hilsen.

Begge Kongerne talede tvende Gange udi En- rum med hinanden, og varede Samtalerne over to Ti-

comme une chose sacrée, & ne l'auroit pas violée, eut il du perdre son royaume.

Timer. Der meenes, at Adskilligt da blev talet om Corfitz Uhlfeld, som gav Eftertanke hos Kongen af Sverrig, saa at han ingen Tro havde til ham mere. Den unge Prinds Christian blev da efter Carl Gustavs Begjæringført fra Kjøbenhavn til Friderichsborg, og, som Kongen meget caresserede ham, anholdte nogle danske Ministre hos Cojet, at han vilde formaae Kong Carl til at forære Prindsen Tronhjem, men Kongen lod dem svare, at han hed ikke Magnus Smeck, hvoraf man kunde slutte hans Mening; denne mærkelige Sammenkomst varede fra Torsdag til Løverdag, udi hvilken Tid begge Kongerne levede under eet Tag. Endeligen tog Kong Carl Afsked Løverdagen, og rejste til Helsingør, og derfra over til Skaane, for at tage udi Possession de ny erobrede Stæder og Provincer, udi hvilke han blev imodtagen med større Pomp end Begjærlighed, med større Stats end Kjærlighed; thi Indbyggerne vidste vel, under hvilken mild Regjering de havde været, og derfor kunde ej andet end have stor Aarsag til at græmme sig over al slags Forandring.

Efterat Freden var sluttet, bleve der satte besynderlige Tractater paafode til Kjøbenhavn, for at stifte des større Venskab mellem de nordiske Riger, til hvilken Ende Kongen af Sverrig sendte udi Martimaaned tvende Gesandtere, nemlig Steen Bjelke,

og

og Peder Julius Cojet til samme Hovedstad Hans Forsæt var i Begyndelsen at bruge Corfitz Uhlfeld dertil, hvilket allarmerede ikke alene Kong Friderik, men endogsaa alle fremmede Potentater, som ønskede, at see Fredstractaten lykkeligen til Ende, og var det Aarsag til, at de franske Ministre Grammont og Lionne skreve Gesandten Terlon til, at han skulde bemøje sig at bringe Kong Carl fra det Forsæt, hvilket han ogsaa gjorde, foreholdende Kongen, hvilken Misfornøjelse det vilde foraarsage Hans Majestæt af Danmark, at see en rebelsk Undersaat trodse sig udi sin egen Residentzstad. Dette udvirkede saameget, at Kong Carl forandrede sit Forsæt, og istedenfor Uhlfeld udnævnede Cojet, hvilken tilligemed Steen Bjelke som Commissarier komme til Kjøbenhavn h), hvor de bleve af Kong Friderik med al Æresbevisning imodtagne, som strax beordrede visse Commissarier, nemlig Axel Urop og Peder Retz i), at handle med dem. Men, da man havde forestillet Artiklerne, og nøje overvejet dem saalænge, indtil man var bleven enig om de fleste, og de Danske forhaabede, at Tractaten udi en Hast skulde bringes til sin Fuldkommenhed, eftersom der stod intet tilbage, der kunde gjøre nogen Hinder derudi, da fornam man, at de Svenske vare blev-

h) Bering obsid. Hafn. pag. 6.

i) Memoires de *Terl.* part 1.

bleven saaderledes tilsinds, og lode sig mærke med, at saadant Forbund kunde opsættes til belejligere Tid, eftersom det var nok, Kongen af Danmark havde forbundet sig til ikke at bemænge sig udi de Krige, som Sverrig da var indviklet i. Saaledes gave de Svenske noksom tilkjende, at de ikke havde været saa meget omhyggelige for at oprette Forbund mellem Rigerne, som for at vinde Tid og bestyrke deres Sager, og at skille Danmark fra sine andre Allierede k).

Efterat Tankerne om dette Forbund nu saaledes vare satte tilside, tog man de Holstengottorpske Sager fore, eftersom Hans Majestæt af Danmark ved den roskildske Fred havde lovet efter Billighed at ville fornøje Hertug Friderik af Holsten. Denne Sag toge de svenske Gesandtere sig an med stor Iver, og bragte saavidt tilveje, at Hans Majestæt, for at befrie Landet engang fra den svenske Krigsmagt, tilstillede Førsten ikke alene Souverainetet over den halve Del af det Hertugdom Slesvig, samt den Ø Femern (hvilken de gottorpske Førster hidindtil havde havt som et Lehn af Danmark) men endogsaa den største Del af det slesvigske Capitel, samt det hele Amt Svabsted, hvorved Hans Majestæt fornøjede fuldkommeligen baade de svenske og holstenske Gesandtere, men besynderligen deres Principaler, som kan sees

k) *Gund. Rosencrantz* Tela araneæ Svec.

sees af Førstens Skrivelse, hvorudi han aflægger sin Taksigelse til Kong Friderik derfore.

At bringe disse gottorpske Sager tilende, hastede Hans Majestæt destomere, efterdi de svenske Commissarier, saavelsom den franske Ambassadeur, og den engelske Envoje havde givet Forsikring om, at, saasnart de vare fuldførte, skulle den svenske Krigsmagt strax begive sig af Danmark. Men, da Alting var klart, hørte man om ingen Marsch, men Krigsfolkene bleve liggende, og udmattede Landet, som tilforn.

Videre begjerede de svenske Commissarier, at Hans Majestæt Kong Friderik vilde gjøre en Forklaring over den roskildske Fred. Dette kom Kongen meget selsomt for, saasom han saae ingen Aarsag, hvorfor saadant skulde gjøres, efterdi samme roskildske Fred var forfattet udi saa klare Ord, at den ingen Forklaring behøvede, og derudi stod udtrykkelig, at hvad, som ved samme Fred ikke er forordnet, skal forholdes efter de gamle Frede og Forligelser til Stetin, Siørød og Bromsebro: ikke desmindre, for at betage al Mistanke og Forhaling, og at Landet dessnarere kunde befries, samtykkede Hans Majestæt derudi, og saaledes tillod de svenske Commissarier meget, som han med al Billighed kunde have afslaaet dem. Derefter begyndte de svenske Commissarier at disputere om den lille Ø Hveen, foregi-

ven-

vende, at, saasom den var en Dependentz af Skaane, og laae saameget belejlig for Landskrone Havn, at samme Ø maatte derfor følge Skaane, og blive Sverrigs Krone indrømmet, hvorvel de til saadan Fordring ingen Grund eller Aarsag havde; thi alle saavel fremmede, som indfødde Geographi og Historieskrivere holde for, at den var et Lem af Sjælland, og haver den udi mange hundrede Aar baade udi gejstlige og verdslige Sager været samme Province undergiven. Indbyggerne have ogsaa fra ældgamle Tider betalt deres aarlige Rettigheder til Gouverneuren udi Kronborg. Derforuden brugte da samme Ø den sjællandske Ret, uden at Kong Christian den Fjerde, højlovlig Ihukommelse, efter Indbyggernes underdanigste Ansøgning tilstedde dem Anno 1634 at føre til en Tid deres Sager for Landsdommeren udi Skaane, som boede ikkun 3 Mile fra dem, og ikke til den Sjællandske, som var henved 11 Mile derfra; dog bleve Anno 1647 lagte saadanne Vilkaar dertil, at, saasom de skaanske Indbyggere vare fri, og de paa Hveen saasom sjællandske Vornede, skulde deres Sager dømmes ikke efter skaansk men sjællandsk Ret.

Derforuden er mærkeligt, at de svenske Commissarier begjærede udi den roeskildske Fredsforhandling udi Særdeleshed Hveen (saavelsom Saltholm, Møen, Lesse, Anholt og andre) men det blev dem afslaget, og de endelig stode fra saadan Fordring.

De

De havde sandeligen ikke forsømt at indføre den udi Freden, ifald den havde hørt til Skaane.

Men, som alle disse kraftige Bevis kunde intet gielde hos de svenske Commissarier, begjærede de Danske, at der maatte efter den stetinske Fred tages Opmænd at kjende derudi, hvilken Maade udi den roeskildske Fred var bekræftet, og siden blev brugt udi den guineiske Sag. Dog de Svenske forkastede ogsaa dette billige Tilbud, saa Hans Majestæt derover, for at befri sine betrængte Lande fra den svenske Krigsmagt, lovede at overlevere Hveen til Kongen af Sverrig.

Den ofteciterede franske Ambassadeur skriver, at de svenske Commissarier bleve opmuntrede til at gjøre denne Prætension af Biskoppen af Skaane, hvilken, enten for at insinuere sig hos Regjeringen i Sverrig, eller fordi han var en elsker af Harer og Caniner, hvoraf paa Hveen var en stor Mængde, overgav et Skrift, hvorudi han stræbede at bevise, at Øen laae under Skaane. Og, saasom samme Gesandts Vidnesbyrd er af stor Vigtighed udi disse nordiske Tvistigheder, efterdi han selv derudi stedse incurrerede, vil jeg anføre hans egne Ord derom, som lyde saaledes: Monsr. Gabel lod Kongen af Sverrige tilkjendegive, at man havde ladet hans Commissarier i Kjøbenhavn vide, at den Ø Hueen dependerede af Sjælland og ikke

af

af Skaane: men Bisperne af Skaane, saa som han mærkede sig selv tilligemed den hele Province at ville komme under et nyt Herskab, da heller for at insinuere sig hos Kongen af Sverrig end for at have Omsorg og Direction for Indbyggernes Sjæle paa samme Ø, hvor der vare kun to Familier, men en Hob Kaniner og Harer, gav et Skrift ind til de svenske Commissarier, hvorudi han stræbede at vise, at Hveen laae under Skaane, og at den dependerede af hans Bispestol. Men, endskjøndt de Danske havde Vanskeligheder derimod, vilde de dog ikke staae paa deres Ret for en Sag af saa liden Vigtighed, helst saasom Kongen af Sverrige havde endda sine Krigsfolk udi Danmark, og derfor af Dispyterne om denne Ø kunde tage Prætext til at fuldføre sit Forsæt at forny Krigen igjen. Herudover, endskjøndt Hveen mere end 40 Aar havde ligget under Sjælland, hvorvel den i gamle Dage havde været en Dependence af Skaane, saa dog, efterdi der udi Fredstractaten var indført, at Skaane med alle dens tilhørige Fortresser og i Almindelighed alt hvad som der tilhørede skulde cederes til Sverrig, vilde Kongen af Danmark præcise exeqvere Tractaten, og derfor afstod Øen. Hvoraf man lærer,

ter, at man ikke kan bruge formange Præcautioner, naar man ved Tractater afstaaer Stæder og Provincer til sine Fiender, ꝛc.

Saavidt den franske Gesandt, hvilken var Kongen af Sverrig særdeles affectioneret. Men, hvormeget han end stræber at bifalde de Svenske udi denne Tvistighed, saa maa han dog tilstaae, at Hveen udi mere end 40 Aar havde tilhøret Sjælland, og, naar saa var, maatte man nødvendigen tilstaae, at den da ikke kunde befattes under den Afstaaelse som skede af Skaane. Men Historien saavelsom Følgerne deraf ere falske; thi først er det urigtigt, at Hveen for 40 Aar siden blev lagt under Sjælland, tvertimod samme liden Ø, som fra ældgammel Tid tilhørede Sjælland, blev da for Indbyggernes Magelighed lagt under Skaanes Landsting 1634, saa at Skribenten her begaaer et Hysteron proteron udi Historien l). Og, saasom Historien er urig-

l) Til et Bevis derpaa kan jeg producere den kongelige Bevilling, hvis Original jeg haver i Hænde, saa lydende: Wi Christian den Fjerde med Guds Naade Dannemarkis, Norgis, Vendis og Gottis Konning, ꝛc. gjøre alle vitterligt, eptersom Os andragis den store Besuering som Hueens Indbyggere skulle hafsue af at drage til Sjællands Landsting, epter-

urigtig, saa ere ogsaa Consequencerne; thi han si-ger, at de Svenske kunde have Ret til at regne Da-under Skaane, hvoraf den fra gammel Tid var en Province, skiøndt den for 40 Aar siden kom under Sjælland, og giver han saaledes mod sin Tanke og Villie de Danske Ret. Naar man upartisk vil gaae tilværks, da kan man sige, at de Svenske havde Ret at tilegne sig Hueen som en Province af Skaa-ne, dersom den gandske og aldeles uden Limitation fra det Aar 1634 havde været samme Land underlagt; thi, naar en Province afstaaes tilligemed dens Her-lighed, spørges ikke om, hvad dens Herligheder har været i gamle Dage, men hvad dens Hirlighed er, og i hvilken Stand Provincen er udi Afstaaelsens Tid; thi Udtolkningsregler tillade ikke at gaae vide-re,

tersom det er 26 Mille frem og tilbage, og Schonning Landsting schall kun were fims Mille frem och tilbage, daa haffuer Wi naa-digst beuilgidt och tilladt, och nu med dette Wort obne Breff beuilger och tillader, at Hueens Indbyggere med de Sager, som nu al deris Birchering begyndt ehr, och nu fremde-lis paa Landet paakommendis worder, maa søge Schonning Landsting, indtill Wi ander-ledis tillsigendis worder. Skreffuit paa Wort Slot Kjøbenhaffn den 24de May 1634.

Christian.

, eftersom ellers en uendelig Confusion og Forvir-
ng vilde foraarsages. Saaledes, om Roskild
ene ved en Tractat havde været cederet, kunde der-
ader ikke befattes Kjøbenhavn, paa det Fundament,
samme Stad tilforn laae under Roskilde Bispe-
de. Enhver Regjering har Ret til at udstrække og
dskrænke sine Provincer og Stæders Territoria, og,
aar saa engang er skeet, kan ingen Forandring der-
di gjøres, uden af den selv samme Regjering igjen.
Derudover, dersom Hveen udi det Aar 1634 havde
andske uden Limitation været gjort til en Depen-
ence af Skaane, havde de svenske Commissariers
Paastand ikke været ildegrundet. Men her spørges
ikke, hvilken Jurisdiction og hvilke Retter en Pro-
vince, enten for Indbyggernes Commoditet eller an-
den Aarsags Skyld er underkastet, men hvis Love
g Vilkaar den følger; thi, naar der forordnes, at
Hveen skal svare under Skaanes Landsting, og der-
os siges, at Indbyggerne skal være Vornede, ef-
terdi de ere sjællandske Bønder, saa flyder deraf, at
Indbyggerne alene af Regjeringen have erhvervet en
Beqvemhed, men ikke at den gamle Province taber
in Ret og Herlighed. Man kan derforuden af des-
ige Anordninger her i Riget ikke dømme om, hvil-
ken Hovedprovince en anden er underkastet, efterdi
Kongerne ofte af politiske Aarsager have fundet det
orgodt at gjøre saadanne Anordninger, hvorved de

danske Öer, som dette Rige bestaaer af, kunde des stærkere med hinanden sammenknyttes og forbindes. Saaledes er beskaffet med Samsø, hvor de Geistlige svare under Biskoppen af Aarhus i Jylland, og de Verdslige under Callundborg Amt i Sjælland: ligeledes maade med Als, hvor de Geistlige staae under Biskoppen af Fyen, og de Verdslige under Sønderborg Amt. Imellem Sjælland og Møen søge Nyjerds Herrs Almue til Stege Kirke paa Møen, og svare dog under Vordingborgs Amt udi Sjælland. Baage udi Grønsund, mellem Møen og Falster, ligger under Møens Amt og Herredsting saavidt Verdslige, men under Provstiet udi Falster saavidt de Geistlige angaaer.

Efterat de svenske Commissarier nu ogsaa havde faaet efter deres Begjæring denne Post, komme de for en Dag med deres Prætensioner angaaende 3 Skibe, ladne med Salt, som de Danske havde arresteret udi Sundet i Begyndelsen af Krigen, og det saa ubilligen, at de begjærede dobbelt saameget, som Varene vare værd, hvilken Handel dog saaledes blev bilagt, at Skibene med al tilhørende Redskab bleve givne tilbage, og en stor Sum Penge lovet at gives for Saltet og de andre Varer.

Nu syntes Alting at være bragt tilende, og at de Svenske ingen flere Fordringer kunde gjøre, ikke desmindre, for at vinde Tid, bragte de frem nye Fordrin-

ringer igjen, angaaende det guineiske Bytte, hvilket havde saadan Oprindelse: udi Dronning Christines Tid havde nogle private Folk udi Sverrig foretaget sig at handle paa Guinea, og paa de guineiske Kyster ladet anlægge nogle Skandser. Af denne Handel gjorde de Svenske stort Væsen, helst saasom Sverrigs største Producter ere Jern og Kobber, for hvilket de i Guinea, hvor det er begjærligt, kunde tilhandle sig africansk Guld. Et Compagnie blev derfor oprettet, hvorudi Cantzler Oxenstjerne var den største Interessent. Men denne Handel havde i Begyndelsen strax store Anstød; thi 4 svenske Skibe, som komme fra Guinea, bleve af de Engelske arresterede udi Canalen, og det ved en særdeles Hændelse. Da Skibene af de Engelske Armateurs bleve examinerede, meende de, at det var sikkerst, at give sig an for Hollændere; og derfor foregave, at de havde hollandske Vare inde, som skulde føres til Hamborg; men denne Invention tjenede til intet andet end at gjøre Skib og Gods til Priis; eftersom Krigen var allerede declareret mellem England og Holland, hvilket de Svenske ikke vidste, dog bleve Skibene siden paa Dronning Christines Forbøn tilbagestillede. Men en ved Navn Henrik Carlof, som var den guineiske Commerces Directeur, gav Handelen det største Stød. Samme Carlof geraadede udi Tvistighed med de andre Interesserende, saasom

de

be-holdt for, at han drev en a parte Handel sammested for sin egen Nytte. Dette opirrede denne Mand saaledes, at han med sin hele Familie retirerede sig til Embedet og endeligen Aar 1657 traadte udi dansk Tjeneste, og udi Decbr. fik Commission af Kong Friderik at gaae ud paa Fribytteri. Han gik derpaa udi Søen med et Skib førende 18 Stykker, seilede lige til Guinea, og ankom til de Kyster, hvor det svenske Compagnie havde sine Loger. Efterat han der havde udspejdet Tilstanden af de svenskes Hovedfæstning Cabo Corso, og havde faaet *Undsætning* hos Hollænderne af 4 store Baade, nogle Matroser og Negros, gjorde han Landgang ved Castellet de Mina, og derfra rykte lige mod den svenske Hovedskandse, hvilken han om Morgenen gandske tidligen udi Faveur af et taagagtigt Vejr angreb, og gjorde sig Mester derover, fik ogsaa udi Hænder Gouverneuren Johan Philip Crusenstjerna, tilligemed alle Societetets Varer og Oplage, item et Skib, som laae for Anker. Derpaa lod han paa det øverste af Skandsen opsætte et dansk Flag, og efter dansk Maade løsne tre Skud. Efterat dette lykkeligen var forrettet, bemægtigede han sig de andre mindre Skandser, Compagniet tilhørende, som Johannisborg, Annamabo, item den Loge Alleana, saa at den Skade, det svenske Societet da led, blev beregnet af de Svenske til 300000 Rdlr. Derpaa rejste

Car-

Carlof tilbage, overladende de erobrede Fæstninger til Samuel Smiths Direction m), og med sit Skib rigeligen ladet, ankom til Glyckstad, just paa samme Tid, da Disputerne vare paa det hedeste mellem de Danske og Svenske, om den roskildske Freds Forklaring.

Carlof tilkjendegav strax sin Ankomst hos den glykstadske Gouverneur Eberstein, og derpaa blev indladt udi Havnen Men, saasnart som dette rygtedes udi Hamborg, lod den svenske Minister Vincentz Meller strax affærdigede Skrivelse til Regjeringen i Glykstad, med Begjæring, at Carlof maatte arresteres. Eberstein lod derpaa svare, at, hvad Skibene, som han havde bragt med sig, angik, da kunde det vel finde sin Rigtighed, men Carlofs Person kunde ikke lægges Haand paa, eftersom han stod udi dansk Tjeneste og havde havt kongelig Commission. Men de Svenske paastode begge Delene som en Ret, beraabende sig paa den 14de Artikel udi den roskildske Fred, som sagde, at alle Fæstninger, som ere i Krigen erobrede, skulde gives tilbage; dog uden Stykker og Ammunition n), hvoraf de

gjort

m) Just. Cram. Protest, contra Jasp. van Heussen, Manuscr.; derudi findes, istedenfor den Loge Alcana, Orisii.

n) Art. 14 Munimenta utriusqve partis, tam qvæ

gjorde sig saadan Følge, at, saasom de guineiske Fæstninger af Carlof vare forflyttede til Fremmede, saa havde de Ret til at fordre hans Person, for ved hans Middel at faae samme Fæstninger tilbage igjen. En selsom Conseqvence, der ikke kunde gjøres uden af Folk, der forlode sig alene paa Magten, og som med Kaarden i Haanden forklarede Freds Tractater; thi først var det umuligt, at Carlof kunde skaffe dem Fæstningerne tilbage, naar han engang havde cederet dem til Fremmede; dernæst var det ubilligt, at Kong Friderik skulde overlevere *en Mand til* Straf, der udi Krigstid havde staaet udi hans Tjeneste, og efterlevet hans Ordre, saa at derfor Alt, hvad de Svenske kunde paastaae efter anførte 14de Artikel af den roskildske Fred, var, at, om de Danske havde faaet de guineiske Fæstninger, skulde de levere dem tilbage. Men de Svenske begjærede foruden Fæstningerne baade Personen, som havde indtaget dem, og Byttet med Skibene lige directe mod Freden, beraabende sig paa den 11te Artikel, som indeholdt, at alt det Bytte, som var gjort af Commis-Farere og ikke for det tostrupske Forbrag var bragt i Havn, skulde tilbage gives o), hvilket efter

de

qvæ hoc bello occupata sunt, qvam qvæ hic pacificatione ceduntur, sine tormentis apparatu & commeatu bellico cedentur.

o) Art. 11 omnes prædæ, qvæ per commissiones

de Danskes Mening ikke kunde forstaaes uden om Byt-
te, som var gjort i Søen, og ej om det, som var er-
obret udi bestormede Fæstninger; thi ellers var den
24de Artikel til ingen Nytte, hvilken siger, at de
erobrede Fæstninger alene skulde tilbagegives. De
Svenske vilde ikke lade fare nogen af disse Paastande,
hvorudover ogsaa Eberstejn, for at fornøje dem,
lod efterlede Carlof, for at tilkjendegive ham saa-
dant, hvilket, da han fik at vide, retirerede han sig
om Natten med Guldet og de kostbareste Sager paa
et lidet Fartøj til Embden. For dette altsammen
begjærede Carl Gustav Satisfaction, og skatterede
de svenske Commissarier Byttet først til 300000 og
siden til 400000 Rdlr. De Danske derimod tilbøde
sig at bevise, at den hele Skade ikke kunde beløbe sig
til mere end 100000 Rdlr., ikke desmindre for og-
saa at føje de Svenske derudi, og for at faae Krigs-
hæren udaf Landet, lovede de at betale for den hele
Skade 400000 Rdlr.

Imidlertid begjærede de Gods af dobbelt saa
stor Værdi, saasom til brugeligt Underpant, indtil
Pengene bleve betalte, dog saaledes, at, saafremt
Pengene ikke bleve aflagte til en vis Tid, skulde de
be-

nes capi potuerunt, sed ante pacificationem
Tostrupiensem in portus deductæ non sunt,
veris dominis ac proprietariis restituendæ
sunt,

beholde Pantet, hvilken Maade formedelst dens Ubil-ligheb af de gamle christne Keisere er bleven afskaffet. Derefter begjærede de Caution af visse Borgere udi Hamborg, hvilke skulde paatage sig saadan Gjeld som deres egen, at betale den inden Aar og Dag. Dette blev forestillet de svenske Commissarier udi Hans Majestæts Navn, som en umulig Ting, i Henseende til, at Riget, saalænge det var presseret af den svenske Krigsmagt, ikke kunde bringe saadan Caution tilveje; af hvilket altsammen de lode sig dog ikke bevæge.

Endeligen tilbød Hans Majestæt at give dem Gods af lige Værdi, hvis Indkomster de kunde bruge, dersom Betalningen ikke skede til bestemte Tid, udi den faste Forhaabning, at Kongen af Sverrig ved saadanne herlige Tilbud engang skulde bevæges til at føre sin Krigsmagt af Landet, hvorom udi 3 Maaneder efter Freden de Svenske havde gjort saa ofte Forsikringer.

Men, at de udi alle Maader kunde gjøre Tractaterne vanskelige og forhale Tiden, begyndte de og saa at besværge sig over de 2000 Ryttere, som var lovede, hvilke de foregave ikke vare complette. Men det er vitterligt, at Hans Majestæt af Danmark, medens Fredsforhandlingen endnu varede, to Dage førend den roskildske Fred blev sluttet, lod overlevere bemeldte Ryttere, tilligemed deres Anfører General-

major

major Joachim Trampe, samt Oberst Bertram Rantzou, ved Kjegekro ikke langt fra Kjøbenhavn, men deres Tal var ikke fuldkommen, efterdi nogle, førend de bleve overleverede til Kongen af Sverrig, havde forstukket sig, omendskjøndt Kong Friderik det strængeligen havde forbudet. Andre deserterede, efterat de vare overleverede, hvilket blev forestillet Kong Carl, da han var udi Gjæstebudet til Frideriksborg, hvor han da udi den danske Feltmarskalk Ebersteyns Nærværelse lovede, at, dersom han maatte faae en Optegnelse paa alle deres Navne, som vare deserterede, vilde han selv lade dem oplede udi Skaane, hvor de fleske vare; udi dette blev Kongen af Sverrig ogsaa føjet, og en Liste paa samme Forløbne skikket ham til Gottenborg, hvorved han udfandt de fleste, som vare udi Skaane.

Ikke desmindre forbrede de Svenske dog paany 1000 Ryttere, hvilke bleve dem ogsaa lovede, men, da de skulde modtages udi Jylland og Holsten, stillede de svenske Officerer, besynderlig Generalmajor Bøetticher, sig meget vanskelig an derudi. Nu satte han den ene Tid op efter den anden, nu besværgede han sig over, at der vare Danske mængede iblandt dem, nu vare Hestene ikke lige store, nu fattedes et, nu et andet.

Efterat man nu havde føjet de Svenske udi alle deres Begjæringer, overleveret dem de 2000 Rytte-

re,

re, indrømmet dem alle de Stæder og Landskaber, som udi den roskildske Fred vare dem lovede, tilligemed den Fæstning Bremer-Vehrde, forhaabede man derimod, at de skulde føre Krigsfolket af de andre danske Provincer, item den Fæstning Friderichs-Ode, hvilket Sted skulde udverles mod Bremer-Vehrde, og destomere, efterdi de svenske Commissarier havde viist Rigets Hoffmester Kongens af Sverrigs Brev, hvorudi stode disse Ord: saasnart vi have faaet Bremer-Vehrde tilbage, skal vi ogsaa føre vore Folk fra Fyen. Men, at de Svenske intet mindre havde udi Sinde, viste deres hele Forhold, hvoraf man kunde see, at disse Tractater vare kun for et Syns Skyld, og at man derved alene søgte at vinde Tid, til Alting kunde komme i Beredskab til at fornye Krigen igjen; og gaves meer og meer Anledning til saadan Mistanke, hvormeget Kong Carl end søgte at skjule dette sit Forsæt. Da man i Danmark fik Tidender om, at Kongen af Sverrig var kommen til Gottorp, skikkede Kong Friderik Herr Ove Juul som Ambassadeur didhen, med Begjering, at de svenske Krigsfolk maatte føres udaf Holsten, førend Landet blev gandske ødelagt, men Kongen svarede ham, at han vilde føre sine Tropper udaf Holsten og Fyen, saasnart han fik Tidender om, at Tractaterne fuldkommeligen vare exeqverede. Udi den Samtale, som han da holdt med den danske Gesandt,

sandt, lod han over Taffel, da Gesandten spiste med ham, falde nogle Ord, hvoraf man kunde slutte, at han havde isinde at fornye Krigen, saasom han sagde, at han inden faa Dage vilde lade sin Flaade komme til Kiel p).

Han mærkede selv strax, at han havde talet alt for aabenbart, og at Herr Ove Juul havde lagt hans Tale paa Hjertet, hvorudover han strax forandrede sin Discours for at hæve al Mistanke. Men Gesandten mærkede dog hans Forsæt, og lod sin Herre Kong Friderik strax saadant tilkjendegive udi en Skrivelse, og confirmerede det samme mundtligen, da han kom til Kjøbenhavn igjen, sigende, at man vist havde at forvente sig en ny Krig af Sverrig igjen. Kong Carl fremturede dog med at holde sit Forsæt hemmeligt, saa at han offererede en Tjeneste udi sin Armee til Kong Frideriks naturlige Søn, den unge Gyldenløve, og, saasom Kong Friderik havde samme unge Herre besynderlig kjær, saa tog han med Fornøjelse mod saadant Tilbud, og skikkede Christoffer Gabel til Kongen af Sverrig, for at handle videre derom, men man kunde for den unge Gyldenløve intet videre erholde, uden Commando over 2 Regimenter, og en Pension paa 10000 Rdlr, hvilke Conditioner Kong Friderik modtog, og takkede derfor, og giver dette tilkjende, siger den franske

p) Memoires de *Terlon*. part. 1.

ske Ambassadeur; at han paa sin Side ingen fiendtlige Tanker havde med Sverrig, men søgte at holde Venskab med samme Krone q). Kongen af Sverrig derimod søgte, som Udgangen lærede, ved dette Tilbud at dysse de Danske udi Søvn, og at bringe Kong Friderik paa de Tanker, at de Præparatorier, som gjordes, kunde ikke sigte paa Danmark.

Gabel underrettede Kongen ved sin Tilbagekomst udi Kiøbenhavn om hvad, som var passeret udi Førstendømmerne, hvor Kongen af Sverrig rejste fra et Sted til et andet, opholdende *sig nu i Kiel* nu udi Gottorp, og ventende dagligen sin *Flaade*, som skulde komme til Kiel.

Imidlertid dreve Mediateurerne ideligen paa at faae Tractaterne tilende. Men den ene af de svenske Commissarier, nemlig Cojet, var i mange Ting ikke enig med sin Collega Steen Bjelke; thi han opsatte adskillige Ting til videre Forespørsel, saa at man kunde mærke, at han havde særdeles Ordre af Kongen af Sverrig at forlænge Tractaterne. Samme Cojet lod sig ofte blandt andet mærke dermed, at hans Herre havde Aarsag at foruroliges over de Hovvinger, som Kongen af Danmark gjorde paa samme

Tid

q) *Terlon* ibid. cela faisoit voir, qv'il n'avoit aucune envie de lui faire la guerre, puis qv'il vouloit bien recevoir un gage si cher de son amitié.

Tid udi Holland, og begjærede, at med saadant maatte indeholdes. Intet kunde være ubilligere end ved saadan Paastand at ville foreskrive en Potentat Love og forbyde ham Hvervinger til sit Rigets Forsvar i Fremtiden, helst paa en Tid, da Landet var udtømmet af Folk, og bemeldte Cojet selv tog alle de Officerer og Soldater, han kunde faae, af dansk Tjeneste for at føre dem over til Skaane, og det, efter Monsr. Terlons Vidnesbyrd, ikke saameget for at betjene sig af samme Folk, som for derved at svække Kjøbenhavn, hvilken Stad man havde isinde at bemægtige sig tilligemed det hele Rige.

Jeg kan vidne, siger oftbemeldte Autor, at alt, hvad han talede, gav Anledning til Mistanke; besynderligen hvad han sagde om de Tropper, som bleve hvervede i Holland. Udgangen viste ogsaa, at han ikke holdt deslige Discourser uden efter sin Herres Ordre; ligesom Kongen af Sverrig kunde have Ret til at foreskrive en anden Konge Love, helst Kong Friderik, med hvilken han for nyligen havde sluttet en saa fordelagtig Fred. Langt fra at han havde Aarsag at fatte Mistanke til Kongen af Danmark, han gav selv meer Anledning til Mistanke, i det han skilte Kong Friderik ved en stor Del af sine Folk, hvilket samme Konge aldrig havde tilladt,

hvis

hvis han havde været Mester udi sit eget Land, og den svenske Krigsmagt ikke endda havde været paa Sjælland, og var det udentvivl i den Henseende, at man hvervede Tropper udi Holland.

Saavidt Terlon, hvis Vidnesbyrd ikke kan være mistænkt om de nordiske Tvistigheder; thi Frankrige var da Sverrig langt mere affectioneret end Danmark; hvorvel man maa gjøre Gesandten den Ret, at han i disse Sager opførte sig som en oprigtig og ærlig Mand, hvilket Kong Friderik ogsaa kjønnede paa, og derfor lod see et og andet Affections-Tegn mod ham. Saaledes, da Hans Majestæt omsider fornam, at de Svenske havde isinde at beleire Kjøbenhavn, vilde han ikke, at Gesandten skulde blive i samme Stad, men formaaede ham selv itide at forlade den. Og, da Gesandten paa samme Tid anholde hos Hans Majestæt om Frihed at bygge en Kirke udi Altona, erholdt han det ogsaa. Og, saasom det var Oprindelsen til den romerske Religions fri Øvelse udi Altona, vil jeg her anføre den kongelige Bevilgning, som samme Tid blev udstedet saa lydende:

Vi Friderik den Tredie, ꝛc. gjøre Alle vitterligt, at efter den Bøn og Begjæring, som Os haver gjort Hugo de Terlon, Ridder

der af St. Johannis Orden af Jerusalem og Hans Allerchristeligste Majestæts extraordinaire Ambassadeur, Vi tillade dem, som bekjende den Roman-Catholske Religion, at øve samme deres Religion frit og ubehindret udi Vor Stad Altona; dog med denne Condition, at det skeer uden vidtløftige Ceremonier, besynderlig Processioner, som bruges udi de Roman-Catholske Lande. Til den Ende give Vi dem ogsaa i Kraft af dette Brev Frihed at kjøbe, leje eller bygge et Hus, som kan tjene dem til deres Religions Øvelse. Vi byde derfor og befale ikke alene Vor Minister og Præsident udi Pinnenberg, men endogsaa alle dem, som der have noget at sige, at de beskytte dem udi dette Privilegii Conservation, ꝛc. Kjøbenhavn den 16de Maj. 1658.

Friderik.

og neden under

Eriç Krag.

Men, for at komme til de svenske Sager igjen, da formerede sig den Mistanke, man havde fattet om den ny Krig, mere og mere, og det, saavel i Henseende til Kong Carls Bevægelser udi Holsteen, som til de svenske Commissariers Opførsel. Dog maa de tvende svenske Commissarier her ikke skjæres over den Kam; thi som Gemytterne vare stridige, saa

 var

var ogsaa deres Opførsel i Commissionen ikke overeensstemmende. Steen Bjelke, endskjøndt han var den fornemste, saa synes det dog, at han ingen Videnskab havde om Kong Carls hemmelige Anslag, og derfor alvorligen arbejdede paa Tractaternes Fuldbyrdelse; thi, dersom han havde vidst sin Herres Intention, og at man havde havt isinde at begynde en ny Krig, og beleire Kjøbenhavn, havde han ikke ladet sig indslutte udi samme Stad tilligemed sin Frue og hele Familie, helst, saasom han uden Hinder og med Magelighed i en Hast kunde gaae *over til Skaane.* Ja, dersom han havde været Medvider *i Kongens* Anslag, da havde han, som Hoved for Legationen, gjort det, som hans Collega gjorde, det er: ladet ham blive tilbage i Kjøbenhavn og selv rejset til Holsteen for at tilkjendegive Kongen Sagerne. Det var saa langt fra, at han vidste noget af de hemmelige Anslag, og at Kong Carl havde nogen Fortrolighed udi den Sag til ham, at man siden er bleven ankyndiget r) om, at Cojet haver søgt at gjøre ham sort hos Kongen, og at afmale ham som den, der ikke drev paa Sagen med den Iver og Hurtighed, som han burde. Terlon, som i Grunden kjendte dem begge, giver Bjelke det Vidnesbyrd, at han var vel intentioneret, og havde Rigernes Fred for Øjne.

Cojet

r) *Terl.* part. 14

Cojet derimod, siger samme Autor, var en kjøn og anselig Herre af Skabning, men ubillig, saa at han ingen Qvalitet havde af en Fredsforhandler: thi langtfra at han befordrede den Fred, som han foregav sig at arbejde paa, han søgte heller at forøge Splid og Uenighed mellem Rigerne. Jeg kan vidne med Sandhed, siger Terlon, at jeg ofte haver undret mig over denne Mands Frækhed og overmodige Opførsel udi disse Negotiationer, saasom han ideligen protesterede imod Alt, hvad som kunde være de Anslage hinderligt, som hans Herre gik frugtsommelig med, eller rettere, som han selv havde ophidset sin Konge til; og er der ingen Tvivl paa, at han jo var største Tønder til den Ild, som paany udbrød. Dog synes det, at han ikke vidste, at Kong Carl saa hastig vilde iværksætte sit Forehavende mod Kjøbenhavn, efterdi han ved sin Bortrejse lod der blive tilbage sin hele Eqvipage, sine vigtigste Papirer, og 1000 Ducater udi sit Skrin.

Da nu alting var kommet saavidt, at der fattedes intet andet, end at Tractaterne skulde bekræftes og ratificeres, rejste Cojet bort, under det Skin, at han vilde erkyndige sin Konge om alt det, som var forhandlet, item mage det saa, at Danmark kunde blive befriet fra de svenske Krigsfolk, lovede

derhos inden to Uger at være udi Kjøbenhavn igjen; og, efterdi Kong Friderik havde gjort ham fra Urettviisning, medens Tractaterne varede, forvandt han sig til at anvende sin yderste Flid hos sin Principal, at Danmark kunde i en Hast blive still ved de svenske Tropper, bevidnede derved, at Kongen af Sverrig havde udi Sinde at stifte et stærkt og evigvarende Venskab med Danmark, ja gav saadanne Tegn fra sig til sit oprigtige Hjertelav, at han foreslog et Ægteskab mellem Princessen af Danmark og den førstelige gottorpske Printz, men hvor vel han meente dette, fik man at see nogle Dage derefter.

Gustav Duwal, som Kongen af Sverrig havde givet Creditiv, og beordret at være Resident udi Helsingør, tilkjendegav iligemaade, at han var sendt af sin Konge at bekræfte og formere det gamle Venskab mellem begge Rigerne; ja Kongen af Sverrig selv bevidnede vidtløftigen som før den oprigtige og bestandige Attraa, han havde, at holde et uryggeligt Venskab med Danmark.

Medens Kongen af Sverrig baade selv og ved sine Ministre bevidnede den Tilbøjelighed, han havde til Fred og Venskab med Danmark, tillavede han sig af al Magt at anfalde paany samme Rige igjen.

Alle omliggende Lande vare forskrækkede over hans store Tillavelser, og ingen vidste, hvo der først skulde gjæstes af ham. Aleneste Danmark syntes in-

gen Aarsag at have til nogen Frygt, efterdi det ikke aleneste havde overleveret alle Stæder efter Tractaten, men endogsaa samtykket til alt det, de Svenske havde begjæret, for at faae dem engang af Landet, hvilket de hartad havde ødelagt. Men Carl Gustav var endda ikke fornøjet med de skjønne Provincer, han havde faaet, og derfor havde ladet sig letteligen overtale til Gottenborg s) at bryde den roskildske Fred, og søge efter at blive Mester over hele Danmark, hvilket blev ham forestillet ikkun som en gandske let Sag, der vilde bringes tilende uden nogen Blods Udgydelse; men Udgangen lærte anderledes; thi Krigen var lettere begyndt end endet, og de Danske forsvarede deres Fæderneland med saadan Tapperhed, at mange tusinde Svenske maatte bide i Græsset, og Danmark blev dem istedenfor et rigt Bytte et Gravsted og Kirkegaard, et herligt Exempel for Efterkommerne, hvor liden Behag den retfærdige Gud haver udi saadan Omgang.

Kongen af Sverrig, da han havde faaet sammen sin Krigshær og Flaade til Kiel i Holsten t), og alting tillavet, lod han udsprede, for at føre de Danske udi des større Sikkerhed, at han vilde gaae til Preussen, men han agtede at seile lige til Sjælland. Han stod kun alene i Tvivlsmaal, om han

kulde

s) Manl. part. 1, pag. 11.

t) *Puf. Carl. G.* lib. 5. pag. 475.

skulde seile lige med Kjøbenhavn, bryde ind udi Havnen, og sætte Fodfolket i Land lige ved Staden, hvilket var Kongens eget Anslag, saasom han holdt for, at, hvor dristigt det end kunde synes, ville det dog have Succes, efterdi Indbyggerne derover ville geraade udi yderlig Forskrækkelse, og ingen var bekvem til Modstand. Men dette Forsæt blev enstemmigen af alle commanderede Officeerer forkastet som ugjørligt; thi, sagde de, om Flaaden ingen Fremgang skulde faae, vilde den hele Expedition blive tilintet. Det blev derfor besluttet, at man skulde *gjøre Landgang* paa et andet Sted; og menede nogle, at Corsør var det beqvemmeste Sted, andre holdte for, at man heller skulde seile forbi Møen, og gjøre Landgang paa den anden Side ved Kjøge, som var nærmere Kjøbenhavn, da derimod Corsør var 14 Mile fra samme Stad: men de fleste funde dog Corsør beqvemmest, hvilket menes ikke lidet at have contribueret til Kjøbenhavns Frelse, efterdi derved gaves Indbyggerne nogle Dages Tid til at recolligere sig og at forsyne Staden med en Hob Folk og Bønder fra Landet. Efteragt alting var færdigt, gik Flaaden tilseils, som bestod af 11 Krigsskibe og 60 smaa og store Fartøj, hvorpaa vare 4000 Fodfolk og 1200 Ryttere, og lod man da udsprede, at man agtede sig lige til Preussen. Den franske Gesandt Monsr. Terlon var da embarqveret paa samme Skib, hvor Kongen

af

af Sverrig var; men, hvormeget han end var udi samme Konges Fortrolighed, saa vidner han dog selv, at han ingen vis Kundskab havde om, hvor denne Reise sigtede, skjøndt han af adskillige Omstændigheder gjættede, at det var Danmark agtet. Saasnart man havde lettet Anker, lod han bemeldte Gesandt indkalde i Cajuten til sig, hvor han da spurgte ham, om han ikke vidste, hvorhen man seilede. Terlon svarede dertil, at han ikke kunde bilde sig ind, at det var til Danmark, eftersom Kongen for kort Tid siden havde sluttet saadan reputerlig og fordelagtig Fred med samme Rige Kongen sagde da, at han vel vilde aabenbare det for ham som en Konges Gesandt, der var hans bedste Ven, og at Reisen gik til Danmark. Gesandten blev derover gandske forskrækket, hvilket, da Kongen mærkede, sagde han: mener I, at Kongen af Frankrig vil allarmeres over dette mit Foretagende? hvortil Gesandten svarede, at hans Herre, langtfra at misunde Kongen af Sverrig hans Lykke og Fremgang, heller glædede sig over hans Seiervindinger, men, sagde han, eftersom der nyligen var sluttet en Fred ved hans Underhandling, saa vilde det komme ham underligt for, at høre samme Fred brudt uden at vide Aarsagen dertil. Carl Gustav sagde da, at han gjerne vilde sige Aarsagen dertil, som var denne: Hans Forsæt havde stedse været at holde den

Tra-

Tractat, som han med saadan Fordel havde slut: men, saasom ham i Hænder vare faldne nogle Breve, hvoraf han havde seet, at Kong Friderik ventede Tropper fra Holland, hvormed han agtede at angribe Sverrig, saasnart Lejlighed gaves, saa havde han taget denne Resolution, som sigtede alene til hans eget Lands Forsvar. Men, som intet er lettere end at foregive saadanne hemmelige Kundskaber, og Carl Gustav aldrig havde ladet komme saadanne Breve for Lyset, fæstede Gesandten ingen Tro dertil. Han vidner ogsaa, at Grev Slippenbach havde sagt ham nogle Dage tilforn, at Kongen af Sverrig intet frygtede sig fra Holland, og at de Tidender, man nyligen havde havt fra den svenske Resident Apelbom, forsikrede fuldkommeligen derom. Og kan dette tjene til et Bevis paa, at Historien om disse Breve var kun en pur Digt, som Kong Carl betjenede sig af for at besmykke denne Freds Brydelse. Men Gjerningen var vanskelig at sætte Farve paa, hvorfor ogsaa endel af de svenske Ministre driftede sig ikke fuldkommeligen til at gaae i Skrankerne for deres Konge, og udføre Sagen juridice. Saaledes, da Terlon i en anden Samtale med Admiral Wrangel gav tilkjende, at denne sidste Invasion var mod Tro og Love, svarede Admiralen, at han tilstod saa vant at kunne siges derimod; men, naar hans Herre først havde bemægtiget sig Kjøbenhavn med det hele

Rige,

:ige, vilde man ikke skytte meget om, hvad Folk si-
en talede u). Et ligesaadant Svar gav Slippen-
ach siden til de danske Gesandtere, sigende: Vi
ille først indtage Landene og siden deducere Sager-
ie x), et Hysteron proteron, der klinger harkad,
gesom en Dommer vilde sige: lader os først dømme
ra Livet og exeqvere, og siden begynde Processen.

Flaaden arriverede i kort Tid til Corsør, hvor
Krigsfolket, som gik i Land, stillede sig strax venli-
gen an mod Indbyggerne, og lode sig mærke med,
at de ikke vare komne som Fiender men som Ven-
ner for at assistere Kongen mod Adelen, hvilket gi-
ver tilkjende, at der maa have været nogen Misfor-
staaelse samme Tid, hvorvel det er troligt, at saa-
dant har mest bestaaet i Disputer om Contributio-
ner. Hvorom alting var, saa laae Carl Gustav
intet mindre paa Hjertet, end Kong Frideriks Con-
servation; thi han havde tilforn, efter Pufendorfs
egen Beretning, givet Ordre til Admiral Wrangel,
at lade nogle Skibe krydse mellem Falster og Sjæl-
land, for at hindre Kong Friderik, som han me-
nede, ved sin Ankomst til Sjælland, at ville forlade

Kjø-

u) *Terlon* part. 1. si le Roi rèussissoit dans la prise de Copenh. il se soucieroit peu de tous les discours &c.

x) Relatio *Magni Hög* & *Chr. Scheel.* Hafn. 14 Augusti. Manuscr.

Kiøbenhavn og flygte til Lybek, iligemaade udi Ø-sterſøen, paa det høiſtbemeldte Konge ikke skulde tage Flugten til Norge y).

Saasnart Kong Friderik fik Tidender om de Svenskes Indfald udi Sjælland, afførdigede han tvende Rigsraad, **Mogens Høg** og Christen Skeel, til Kongen af Sverrig. De samme, saa snart de havde faaet deres Creditiv og Instruction, begave ſig den 8de Augusti mod Aftenen fra Kiøbenhavn, toge Vejen lige til Kiøge, menende der at finde Kong Carl; men da de komme til Hvidøvre, finge de at vide af nogle fra Kiøge kommende Bønder, at de ingen Svenske paa den Kant havde fornummet; hvorudover de vendte om igjen, og reiste til Roskild, hvor de anlangede om Natten, og der bleve vaer 4 Regimenter til Hest, staaende udenfor Byen, finge ogsaa tilligemed at vide, at andre Svenske Regimenter vare skikkede til Kiøge og Kallundborg, for der i en Hast at overrumple det danske Rytteri, item at Kongen af Sverrig samme Nat skulde have været i Slagelse, og var forventende til Ringsted z).

Herudover begave Gesándterne ſig om Morgenen den 9de Augusti paa Vejen til Ringsted, i den

Tan-

y) *Puf. Car. Gust.* lib. 5. pag. 414.

z) Relat. *Magn. Hög. & Christ. Scheel.* Rafn 14 August. 1658. Manuscr. autogr.

Lanke, at søge Kongen af Sverrig udi Skagelse eller Corsør; men, som de udi Ringsted finge vis Kundskab om hans Ankomst, og at han ikke var langt borte, besluttede de der at oppebie ham, og arriverede han 3 Timer derefter selv til Ringsted. De lode sig da strax anmelde hos Rigets Marskalk Gabriel Oxenstjerna, med Begjering, at dem maatte forundes Acces til Hans kongl. Majestæt af Sverrig, og at deres Creditiv maatte antages; derpaa blev Introducteuren Oxe strax skikket til dem; til hvilken deres Creditiv blev overleveret. En Time derefter blev bemeldte Oxe skikket til dem igjen med Ordre at lade dem vide, at de den Aften ikke kunde komme til Audience, eftersom det var sildigt, men at det om Morgenen skulde skee; man mærkede da, at hans fornemste Ærende var, at udlokke af Gesandterne, hvad deres Forebringende kunde være: thi han spurgte, om Hans Majestæt Kongen af Danmark var udi Kjøbenhavn, og andet Landets Tilstand angaaende, talede ogsaa om den Ophold, som var skeet med Tractaterne, skydende Skylden deraf paa de Danske.

Den 10de Augusti skikkede Kongen af Sverrig hans Carosse med tvende Cavaliers efter Gesandterne for at føre dem op paa Ringsted Kloster. I Porten kom Rigets Marskalk Oxenstjerna med en Andel

Hof-

Hofjunkere dem imøde, og ledsagede dem ind til Kongen.

Efterat de havde aflagt de sædvanlige Hofcomplimenter, begyndte de at forklare, til hvad Ende de vare hid henkomme, og det med saadanne Ord: det var Hans kongelige Majestæt af Sverig vitterligt, at der for nogen Tid siden var kommen Uenighed og Fiendskab mellem de berømmelige nordiske Riger, hvilket var udbrudt til en aabenbar Krig, men samme Krig var af en besynderlig Guds Naade bilagt ved Kongens af Frankrige, og den engelske Protectors Mediation, og mellem Rigerne stiftet en evig Fred til Roskild, hvilken blev underskreven og ratificeret af begge Kongerne. Da derefter til samme roskildske Freds videre Forklaring og Oplysning Tractater bleve oprettede til Kjøbenhavn, blev paa Hans Kongl. Majestæts af Danmark Side alle Artiklerne fyldestgjorte, og saaledes derom forenet, at der stod intet tilbage, som jo var bragt til Fuldkommenhed, men deres Allernaadigste Konge havde ogsaa tilladt de Ting, som han med al Billighed havde kunnet vegre sig for. Dersom man vil forekaste dem, at Tractaterne havde været noget vanskelige udi den Punct, som angik det guineiske Bytte, da maatte man

vide,

ide, at de danske Commissarier havde alle-
ede forenet sig med de svenske Ambassadeurs
m den Sum, som skulde betales af Danmark,
il hvilken ogsaa deres naadigste Konge havde
givet sit Samtykke. Sagen var allerede bragt
saavidt, at man alene handlede om Tiden,
paa hvilken bemeldte Sum skulde aflægges,
samt Cautionen, som derfor skulde gives. Og,
saasom Hans kongel. Majestæts af Sverrig
Ambassadeur Cojet havde paataget sig sam-
me Sag at bringe den i sin Fuldkommenhed,
og til den Ende begivet sig paa Rejsen fra Kjø-
benhavn, syntes der ingen Vanskelighed at
være tilovers, og derfor kunde det ikke andet
end komme deres Allernaadigste Konge under-
ligt for, at see sine Lande igjen anfaldes baade
til Lands og Vands; det synes sandelig gand-
ske at stride med Kongens af Sverrig gene-
reuse Gemyt, at ville bryde den Fred, han
nyligen havde sluttet, og med Haand og Sejgl
bekræftet. De kunde med Ed bevidne, at
Hans kongl. Majestæt af Danmark intet lod
sig være mere angelegent end at holde fast ved
den gjorte Fred og Forbund, og at de vare
alene hensendte til den Ende at borttage al
Mistanke og at stabilere et oprigtigt og fuld-
komment Venskab, begjærede derfor, at han
vilde

vilde beordre nogle Commissarier, for hvilke de haabede klarligen at bevise, at Hans Kongel. Majestæt af Danmark intet mindre havde havt isinde end at bryde det nyligen gjorte Forbund og Venskab.

Derefter gav Kongen af Sverrig et vidløftigt Svar, og repeterede, hvad som var skeet i forrige Krig, og for mange Aar siden, og forfattede sine Beskyldninger udi 9 Puncter, som findes anførte udi Gesandternes skriftlige Relation saaledes a):

1) At de Danske havde søgt *hans og hans* Riges Undergang, og at de selv havde *kaldet* ham ind.

2) At de havde søgt at svække Handelen for ham og hans Undersaatter.

3) At de havde ikke oprigtigen holdet, hvad tilforn var lovet, enddog han havde indgaaet Fred med Danmark, og staaet fra sin Fordel, paa det at det kongelige Hus og Kronen ikke slet skulde ruineres; hvorfor han og havde bygget paa Tractaternes Execution, som Kongen af Danmark ham ellers havde lovet. Han havde dog siden fornummet, at man havde søgt Udflugter og Forhalninger, indtil hans Folk kunde forlade Landet. Dette menede han kunde erfares af en skarp Skrivelse, som Ove Juul

ham

a) Gravamina *Carol. Gust.* in relatione Legat. Manusr. autogr.

am fra Kong Friderik havde tilbragt, hvorpaa skulde være svaret, at dersom man ikke fattede anden Resolution, og gjorde Ende derpaa, foraarsagedes han at fatte andre Tanker, som dog aldrig havde rindet ham isinde førend for 3 Uger siden, da han rejste fra Flensborg. Han var saaledes nødet og tvungen til at begynde Krigen igjen, efterdi han med Spidsfindighed opholdtes. Han havde ellers gjerne seet, at de samme havde været brugte udi disse Tractater, som havde været øvede i de forrige.

4) Talede han om Breve, som skulde være skrevne til England, item om andre Breve fra Rosenvinge, hvoraf de Danskes Intention vel kunde formærkes.

5) Besværede han sig over noget, som ved Peder Wibe skulde være forefaldet udi Tronhjems Lehn, og hvad Ophold ham der var gjort.

6) Beklagede han, hvorledes man havde tracteret hans Svigerfader, Hertugen af Holsten, gjort ham Ophold, og forholdet ham den Andel, som ham var tilsagt.

7) At man ikke sluttede Alliance med ham, kjøndt han forlangede ikkun 8 eller 10 Skibe til Undsætning, hvortil de Danske havde baade Folk og Proviant nok i de skaanske Fæstninger, dersom de havde ladet det hente. Hans Forehavende var over

saa-

skulde seile lige mod Kjøbenhavn, bryde ind udi Havnen, og sætte Fodfolket i Land lige ved Staden, hvilket var Kongens eget Anslag, saasom han holdt for, at, hvor dristigt det end kunde synes, vilde det dog have Succes, efterdi Indbyggerne derover vilde geraade udi yderlig Forskrækkelse, og ingen var beredt til Modstand. Men dette Forsæt blev enstemmigen af alle commanderede Officerer forkastet som ugjørligt; thi, sagde de, om Flaaden ingen Fremgang skulde faae, vilde den hele Expedition blive tilintet. Det blev derfor besluttet, at man skulde gjøre Landgang paa et andet Sted; og menede nogle, at Corsør var det beqvemmeste Sted, andre holdte for, at man heller skulde seile forbi Møen, og gjøre Landgang paa den anden Side ved Kjøge, som var nærmere Kjøbenhavn, da derimod Corsør var 14 Mile fra samme Stad: men de fleste fandt dog Corsør beqvemmest, hvilket menes ikke lidet at have contribueret til Kjøbenhavns Frelse, efterdi derved gaves Indbyggerne nogle Dages Tid til at recolligere sig og at forsyne Staden med en Hob Folk og Bønder fra Landet. Efterat alting var færdigt, gik Flaaden tilseils, som bestod af 11 Krigsskibe og 60 smaa og store Fartøj, hvorpaa vare 4000 Fodfolk og 1200 Ryttere, og lod man da udsprede, at man agtede sig lige til Preussen. Den franske Gesandt Monsr. Terlon var da embarqveret paa samme Skib, hvor Kongen

af

af Sverrig var; men, hvormeget han end var udi samme Konges Fortrolighed, saa vidner han dog selv, at han ingen vis Kundskab havde om, hvor denne Reise sigtede, skjøndt han af adskillige Omstændigheder gjættede, at det var Danmark agtet. Saasnart man havde lettet Anker, lod han bemeldte Gesandt indkalde i Cajuten til sig, hvor han da spurgte ham, om han ikke vidste, hvorhen man seilede. Terlon svarede dertil, at han ikke kunde bilde sig ind, at det var til Danmark, eftersom Kongen for kort Tid siden havde sluttet saadan reputerlig og fordelagtig Fred med samme Rige Kongen sagde da, at han vel vilde aabenbare det for ham som en Konges Gesandt, der var hans bedste Ven, og at Reisen gik til Danmark. Gesandten blev derover gandske forskrækket, hvilket, da Kongen mærkede, sagde han: mener I, at Kongen af Frankrig vil allarmeres over dette mit Foretagende? hvortil Gesandten svarede, at hans Herre, langtfra at misunde Kongen af Sverrig hans Lykke og Fremgang, heller glædede sig over hans Sejervindinger, men, sagde han, eftersom der nyligen var sluttet en Fred ved hans Underhandling, saa vilde det komme ham underligt for, at høre samme Fred brudt uden at vide Aarsagen dertil. Carl Gustav sagde da, at han gierne vilde sige Aarsagen dertil, som var denne: Hans Forsæt havde stedse været at holde den

Tra-

Tractat, som han med saadan Fordel havde slut; men, saasom ham i Hænder vare faldne nogle Breve, hvoraf han havde seet, at Kong Friderik ventede Tropper fra Holland, hvormed han agtede at angribe Sverrig, saasnart Lejlighed gaves, saa havde han taget denne Resolution, som sigtede alene til hans eget Lands Forsvar. Men, som intet er lettere end at foregive saadanne hemmelige Kundskaber, og Carl Gustav aldrig havde ladet komme saadanne Breve for Lyset, fæstede Gesandten ingen Tro dertil. Han vidner ogsaa, at Grev Slippenbach havde sagt ham nogle Dage tilforn, at Kongen af Sverrig intet frygtede sig fra Holland, og at de Tidender, man nyligen havde havt fra den svenske Resident Apelbom, forsikrede fuldkommeligen derom. Og kan dette tjene til et Bevis paa, at Historien om disse Breve var kun en pur Digt, som Kong Carl betjenede sig af for at besmykke denne Freds Brydelse. Men Gjerningen var vanskelig at sætte Farve paa, hvorfor ogsaa endel af de svenske Ministre driftede sig ikke fuldkommeligen til at gaae i Skrankerne for deres Konge, og udføre Sagen juridice. Saaledes, da Terlon i en anden Samtale med Admiral Wrangel gav tilkjende, at denne sidste Invasion var mod Tro og Love, svarede Admiralen, at han tilstod saa: sant at kunne siges derimod; men, naar hans Herre først havde bemægtiget sig Kjøbenhavn med det hele

Rige,

Rige, vilde man ikke skytte meget om, hvad Folk siden talede u). Et ligesaadant Svar gav Slippenbach siden til de danske Gesandtere, sigende: Vi ville først indtage Landene og siden deducere Sagerne x), et Hysteron proteron, der klinger harkad, ligesom en Dommer vilde sige: lader os først dømme fra Livet og exeqvere, og siden begynde Processen.

Flaaden arriverede i kort Tid til Corsør, hvor Krigsfolket, som gik i Land, stillede sig strax venligen an mod Indbyggerne, og lode sig mærke med, at de ikke vare komne som Fiender men som Venner for at assistere Kongen mod Adelen, hvilket giver tilkjende, at der maa have været nogen Misforstaaelse samme Tid, hvorvel det er troligt, at saadant har mest bestaaet i Disputer om Contributioner. Hvorom alting var, saa laae Carl Gustav intet mindre paa Hjertet, end Kong Frideriks Conservation; thi han havde tilforn, efter Pufendorfs egen Beretning, givet Ordre til Admiral Wrangel, at lade nogle Skibe krydse mellem Falster og Sjælland, for at hindre Kong Friderik, som han meenede, ved sin Ankomst til Sjælland, at ville forlade

Kjø-

u) *Terlon* part. 1. si le Roi réussissoit dans la prise de Copenh. il se soucieroit peu de tous les discours &c.

x) Relatio *Magni Hög* & *Chr. Scheel.* Hafn. 14. Augusti. Manuscr.

Kiøbenhavn og flygte til Lybek, iligemaade udi Bakkersøen, paa det høijstbemeldte Konge ikke skulde tage Flugten til Norge y).

Saasnart Kong Friderik fik Tidender om de Svenskes Indfald udi Sjælland, afferdigede han tvende Rigsraad, Mogens Høg og Christen Skeel, til Kongen af Sverrig. De samme, saa snart de havde faaet deres Creditiv og Instruction, begave sig den 8de Augusti mod Aftenen fra Kiøbenhavn, toge Vejen lige til Kiøge, menende der at finde Kong Carl; men da de komme til Hvidøvre, finge de at vide af nogle fra Kiøge kommende Bønder, at de ingen Svenske paa den Kant havde fornummet; hvorudover de vendte om igjen, og rejste til Roskild, hvor de anlangede om Natten, og der bleve vaer 4 Regimenter til Hest, staaende udenfor Byen, finge ogsaa tilligemed at vide, at andre svenske Regimenter vare skikkede til Kiøge og Kallundborg, for der i en Hast at overrumple det danske Rytteri, item at Kongen af Sverrig samme Nat skulde have været i Slagelse, og var forventende til Ringsted z).

Herudover begave Gesandterne sig om Morgenen den 9de Augusti paa Vejen til Ringsted, i den

Tan-

y) *Puf. Car. Gust.* lib. 5. pag. 414.

z) Relat. *Magn. Hög.* & *Christ. Scheel.* Hafn 14 August. 1658. Manuscr. autogr.

Tanke, at søge Kongen af Sverrig udi Skagelse eller Corsør; men, som de udi Ringsted finge vis Kundskab om hans Ankomst, og at han ikke var langt borte, besluttede de der at oppebie ham, og arriverede han 3 Timer derefter selv til Ringsted. De lode sig da strax anmelde hos Rigets Marskalk Gabriel Oxenstjerna, med Begjering, at dem maatte forundes Acces til Hans kongl. Majestæt af Sverrig, og at deres Creditiv maatte antages; derpaa blev Introducteuren Oxe strax skikket til dem; til hvilken deres Creditiv blev overleveret. En Time derefter blev bemeldte Oxe skikket til dem igjen med Ordre at lade dem vide, at de den Aften ikke kunde komme til Audience; eftersom det var sildigt, men at det om Morgenen skulde skee; man mærkede da, at hans fornemste Ærende var, at udlokke af Gesandterne, hvad deres Forebringende kunde være: thi han spurgte, om Hans Majestæt Kongen af Danmark var udi Kjøbenhavn, og andet Landets Tilstand angaaende, talede ogsaa om den Ophold, som var skeet med Tractaterne, skydende Skylden deraf paa de Danske.

Den 10de Augusti skikkede Kongen af Sverrig hans Carosse med tvende Cavaliers efter Gesandterne for at føre dem op paa Ringsted Kloster. I Porten kom Rigets Marskalk Oxenstjerna med en Andel

Hof-

Hofjunkere dem imøde, og ledsagede dem ind til Kongen.

Efterat de havde aflagt de sædvanlige Hofcomplimenter, begyndte de at forklare, til hvad Ende de vare hid henkomme, og det med saadanne Ord: det var Hans kongelige Majestæt af Sverrig vitterligt, at der for nogen Tid siden var kommen Uenighed og Fiendskab mellem de berømmelige nordiske Riger, hvilket var udbrudt til en aabenbar Krig, men samme Krig var af en besynderlig Guds Naade bilagt ved Kongens af Frankrige, og den engelske Protectors Mediation, og mellem Rigerne stiftet en evig Fred til Roskild, hvilken blev underskreven og ratificeret af begge Kongerne. Da derefter til samme roskildske Freds videre Forklaring og Oplysning Tractater bleve oprettede til Kjøbenhavn, blev paa Hans kongl. Majestæts af Danmark Side alle Artiklerne fyldestgjorte, og saaledes derom forenet, at der stod intet tilbage, som jo var bragt til Fuldkommenhed, men deres Allernaadigste Konge havde ogsaa tilladt de Ting, som han med al Billighed havde kunnet vegre sig for. Dersom man vil forekaste dem, at Tractaterne havde været noget vanskelige udi den Punct, som angik det guineiske Bytte, da maatte man

vide,

vide, at de danske Commissarier havde allerede forenet sig med de svenske Ambassadeurs om den Sum, som skulde betales af Danmark, til hvilken ogsaa deres naadigste Konge havde givet sit Samtykke. Sagen var allerede bragt saavidt, at man alene handlede om Tiden, paa hvilken bemeldte Sum skulde aflægges, samt Cautionen, som derfor skulde gives. Og, saasom Hans kongel. Majestæts af Sverrig Ambassadeur Cojet havde paataget sig samme Sag at bringe den i sin Fuldkommenhed, og til den Ende begivet sig paa Rejsen fra Kjøbenhavn, syntes der ingen Vanskelighed at være tilovers, og derfor kunde det ikke andet end komme deres Allernaadigste Konge underligt for, at see sine Lande igjen anfaldes baade til Lands og Vands; det synes sandelig gandske at stride med Kongens af Sverrig generøse Gemyt, at ville bryde den Fred, han nyligen havde sluttet, og med Haand og Sejgl bekræftet. De kunde med Ed bevidne, at Hans kongl. Majestæt af Danmark intet lod sig være mere angelegent end at holde fast ved den gjorte Fred og Forbund, og at de vare alene hensendte til den Ende at borttage al Mistanke og at stabilere et oprigtigt og fuldkomment Venskab, begjærede derfor, at han

vilde beordre nogle Commissarier, for hvilke de haabede klarligen at bevise, at Hans kongel. Majestæt af Danmark intet mindre havde havt isinde end at bryde det nyligen gjorte Forbund og Venskab.

Derefter gav Kongen af Sverrig et vidløftigt Svar, og repeterede, hvad som var skeet i forrige Krig, og for mange Aar siden, og forfattede sine Beskyldninger udi 9 Puncter, som findes anførte udi Gesandternes skriftlige Relation saaledes a):

1) At de Danske havde søgt *hans og hans* Riges Undergang, og at de selv havde *kaldet* ham ind.

2) At de havde søgt at svække Handelen for ham og hans Undersaatter.

3) At de havde ikke oprigtigen holdet, hvad tilforn var lovet, enddog han havde indgaaet Fred med Danmark, og staaet fra sin Fordel, paa det at det kongelige Hus og Kronen ikke slet skulde ruineres; hvorfor han og havde bygget paa Tractaternes Execution, som Kongen af Danmark ham ellers havde lovet. Han havde dog siden fornummet, at man havde søgt Udflugter og Forhalninger, indtil hans Folk kunde forlade Landet. Dette menede han kunde erfares af en skarp Skrivelse, som Ove Juul ham

a) Gravamina *Carol. Gust.* in relatione Legat. Manuscr. autogr.

ham fra Kong Friderik havde tilbragt, hvorpaa skulde være svaret; at dersom man ikke fattede anden Resolution, og gjorde Ende derpaa, foraarsagedes han at fatte andre Tanker, som dog aldrig havde rindet ham isinde førend for 3 Uger siden, da han rejste fra Flensborg. Han var saaledes nødet og tvungen til at begynde Krigen igjen, efterdi han med Spidsfindighed opholdtes. Han havde ellers gjerne seet, at de samme havde været brugte udi disse Tractater, som havde været øvede i de forrige.

4) Talede han om Breve, som skulde være skrevne til England, item om andre Breve fra Rosenvinge, hvoraf de Danskes Intention vel kunde formærkes.

5) Besværede han sig over noget, som ved Peder Wibe skulde være forefaldet udi Tronhjems Lehn, og hvad Ophold ham der var gjort.

6) Beklagede han, hvorledes man havde tracteret hans Svigerfader, Hertugen af Holsten, gjort ham Ophold, og forholdet ham den Andel, som ham var tilsagt.

7) At man ikke sluttede Alliance med ham, kjøndt han forlangede ikkun 8 eller 10 Skibe til Undsætning, hvortil de Danske havde baade Folk og Proviant nok i de skaanske Fæstninger, dersom de havde ladet det hente. Hans Forehavende var over

saa-

saadant Ophold, forhindret, hvorudover hans Rid havde givet ham de Raad at befale Gud og Lykken Udgangen. Han vilde være for Gud og al Verden undskyldt, at han aldrig havde tænkt paa Fiendtlighed, forend de Danske paa deres Side med Langdrægtighed, med deres Skrivelser, med Folk, som de havde ladet komme fra Holland, det havde foraarsaget. Han klagede og over, at man ikke havde ladet anholde dem, som havde givet Aarsag til de gudneiske Priser, bedre, og repeterede nogle Gange, at dette Værk var et delicat Værk, som *man burde have* taget iagt.

Gesandterne svarede derpaa med største Ærmfældighed, at enddog Fiendtligheder tilforn vare skede, saa formodede de, ved den højtidelige Fredstractat at saadant skulde ophøre og være forglemt, og derfor, at Hans Majestæt endda ikke vilde undslaae sig for billige Tractater.

Hvad de Breve angik, som Kongen af Sverrig havde talet om, foregivende, at de vare præjudicerlige for ham og hans Rige, da bekræftede Gesandterne med Ed, at det var dem ikke vitterligt, at saadanne Breve vare enten skrevne eller bortskikkede, ej heller at noget mod Fredstractaten af Danmark var foretaget.

Og, som Tractaternes Forhaling ideligen blev repeteret, som den fornemste Aarsag til denne Fiendtlig-

ghed, blev atter svaret, at Sagerne i sig selv vare anseelige; og at det var høje Ting, som Kongen f Sverrig for sig og for Hertugen af Holsten begjærede, nemlig store Pengesummer, hele Landets Indkommelse og Rigets Regale; saa at man vel havde arsag derudi at vente Moderation. Der var og ngen Tid bestemmet, inden hvilken de skulde afhandes. Det skulde og befindes, at endel Artikler, ndskjøndog de vare af begge Parters Fuldmægtige afjorte antagne og beskrevne, saa havde dog de Svenske siden nogen Tid derefter igjenkaldet og casseret dem, med Forevending, at Hans Majestæt af Sverrig behagede det ikke paa den Maade. Herforuden havde Hans kongl. Majest. af Danmark afstaaet baade Lande, Provincer, Fæstninger og Folk il de Svenske; men hvad derimod af dem skulde restitueres, var endda ikke gjort, og andet, som loet var, ikke efterkommet, saa at Ophold og Forhaling meer var foraarsaget paa den svenske end en danske Side. Hvad Skibe at udruste og overabe til svensk Tjeneste angik, da bevidnede de, at et paa den Tid var en Umulighed og over Rigets kræfter.

Derpaa repeterede Kongen af Sverrig, hvad an tilforn havde sagt, og endeligen bød de danske Deputerede at tale med Sverrigs Rigets Raad derom; men, som de gave tilkjende, at de alene søgte

Kongen og Hovedet, spurgte han dem: om de forlangede hans Beskyttelse, hvorudover de Deputerede bevidnede, at de vare alene komne for Hans kongl. Majests. af Danmarks Skyld, at høre, om Hans Majest. af Sverrig vilde lade falde det Fiendskab, han havde fattet mod Danmark; de bekymrede sig kun gandske lidet om deres egen Beskyttelse, hvorpaa Kongen af Sverrig lod dem sige, at de havde faaet deres sidste Svar, hvilket, da de Deputerede hørte, protesterede de, at der var en Gud i Himmelen, til hvilken de overgave deres retfærdige Sag, og saaledes ginge bort, geleidede af ovenmeldte Rigets Marskalk Oxenstjerne til Carossen, og saa førte til deres Herberg.

Kort derefter blev det de danske Deputerede tilkjendegivet udi deres Herberge, at om de havde noget videre at foredrage, saa havde Kongen af Sverrig beordret tvende Commissarier, Rigets Marsk Oxenstjerne og Grev Slippenbach, hvilke og saa strax lode sig indfinde, hvorudover de danske Deputerede begyndte at repetere for dem, hvad de havde sagt til Kongen af Sverrig, og beviste, at de svenske Ambassadeurer havde været Aarsag til Tractaternes Forhaling, hvorvel de samme, eftersom de Danske gave efter udi alle Ting, bleve omsider bragte til Rigtighed.

Derpaa holdt Grev Slippenbach en lang Ta-
:, og sagde blandt andet: at de Danske ved de-
es Forhaling havde givet Aarsag til Polak-
erne og Moscoviterne samt Churførsten af
Brandenborg at tiltage saameget udi Kræf-
er, og at de havde sluttet et Forbund mellem
inanden mod Sverrig, Kejseren var og imid-
ertid bleven udvalgt, hvilket altsammen de
Svenske havde kunnet forhindre. Man vid-
te vel, at Tiden var meget kostbar, hvilken
ikke kunde igjenkaldes af Gud selv. Dan-
marks sidste Tid var nu kommen, og alle dets
Provincer saae nu deres Undergang for Øjne.
De, nemlig Gesandterne, skulde udvælge den
bedste og sikkerste Vey at frelse dem selv paa.
Det var dem jo lige meget, om deres Konge
heed Carl, Friderik, eller Christian.
Det er Gud, som tilintetgjør og forflytter
Herredommer; Deus est, qvi transfert & au-
fert imperia. (Saadanne vare Slippenbachs
egne Ord efter de danske Gesandteres forhen anførte
skriftlige Relation) b). Nu var Danmarks Un-
dergang for Døren. Dog vilde de bede Gud,
at saadan herlig Stad, som Kjøbenhavn, ikke
skulde ødelægges, og saamange tusinde Menne-
sker svømme og omkomme udi deres eget Blod.

 Naar

b) Relat. Legat. Manuscr.

Naar Provincerne vare erobrede, vilde de Svenske siden forklare og vise Aarsag til Krigen.

Hans egne Ord vare disse: Aarsagerne til denne Krig ere vigtige; Vi ville bemægtige Os Landene og siden Sagerne deducere. Det Blod, som i Lifland og Ingermanland er udgydet, have I paa Eders Samvittighed. I have ogsaa foraarsaged, at 30000 Mand af Ragotskys Folk ere nedhugne, og at Kongen af Sverrig har maattet violere *sin fidem datam* mod samme Prinds. Det I taler *om* Suspicion, er ikke en slet Suspicion, men saadan, som giver alle Potentater og Stater Aarsag til Krig, efterdi enhver er pligtig til sig at conservere, og sin Stat at tage iagt. Saadanne Exempler ere alle Historier fulde af.

Ham blev derpaa svaret, at der ikke skulde findes udi nogle hundrede Aars Historier saadan Casus, som mod Danmark er foretagen; nemlig, at tvende Potentater slutte en fuldkommen Fred, den ene efterkommer Alt, hvad han er skyldig, og afstaaer stattelige Provincer, Lehne, Fæstninger og Folk; af den anden derimod intet præsteres, men hvad Lande og Fæstninger skulde restitueres, beholdes, og med Krigsmagt besættes og besværes, det Øvrige ufornødentligen

ligen og uadvaret overfaldes og med Fiendtlighed til Lands og Vands søges at hem ægtige.

Efter saadan Samtale, da de danske Gesandtere saae, at de forgiæves havde handlet om Fred, toge de deres Afsked. Strax efter deres Bortgang blev Oberst Sparre skikket til dem. Den samme lod dem da forstaae, at Kongen af Sverrigs Villie var, at de skulde følge med Hans Majestæt til Roeskilde, hvor de strax skulde bekomme deres Creditiv; hvorfor de ogsaa strax begave sig paa Rejsen. Da de komme til Roeskilde, besøgte den franske Ambassadeur Terlon dem, og raadede, at de skulde byde Kongen af Sverrig noget anseeligt til, for at nyde Fred, hvilket han i Ringsted ogsaa alvorligen tilforn raadet havde. Hvorpaa Gesandterne, efterat de havde bekommet det lovede Creditiv, begave sig til Kiøbenhavn, hvor de førte udi Pennen den hele Forretning, og overleverede den den 14de Augusti til Hans Majestæt.

Saadant Udfald havde dette Gesandtskab, hvilket jeg saa omstændigen haver talet om, endel, afferdi det var en af de vigtigste Legationer, nogen Tid er giort, og efter hvis Udfald Alle ventede med en ubeskrivelig Forlængsel, saasom der handledes, om Kongen tilligemed Kjernen af det hele Land skulde beleires i Residentzstaden eller ej, endel ogsaa, saasom jeg haver havt Gesandternes egenhændige Relation

om

om denne vigtige Forretning, hvilken udi trykte Historier findes ufuldkommen.

Medens Kongen af Sverrig var paa Rejsen til Ringsted, havde nogle af hans Folk opsnappet Hannibal Sehsted, da han var paa Vejen til sin Gaard, hvor da hans Frue tilligemed Datter opholdt sig, og som han agtede i Sikkerhed at føre til Kjøbenhavn, da han fik at vide, at Kongen af Sverrig var kommen paany til Sjælland; hvorfor man seer, at bemeldte navnkundige Mand da allerede maa have været kommen i Naade igjen, skjøndt jeg egentligen ikke finder, naar og ved hvad Middel saadant er skeet, og paa hvilken Tid han er kommen til Danmark igjen. Kongen af Sverrig tracterede denne anseelige Fange med stor Høflighed, og lod ham spise ved sit eget Taffel, hvilket gav Anledning til Mistanke om ham, saavel ved det danske Hof, som blandt Borgerne udi Kjøbenhavn. Paa den anden Side, saasom de Svenske vidste, at han var en meget forslagen Mand, saa havde mange af dem ham ogsaa mistænkt, og troede, at han ikke var rejst fra Kjøbenhavn uden for at spionere, hvorledes Tilstanden var udi den svenske Lejr, ligesom Kjøbenhavns Borgere troede, at han havde forladt Staden for at give de Svenske Underretning om dens Tilstand. Udi denne slibrige Tilstand søgte han at opføre sig med al mulig Varsomhed, og saaledes, at ingen af Partierne skulde give

ves Anledning til videre Mistanke; og vidner der-
for Monsr. Terlon, som paa samme Tid havde
Omgængelse med ham, at han udi den hele Krig be-
mængede sig ikke uden med sine egne Sager, og,
naar han fandt noget, som kunde contribuere til
Fred, gjorde han med Oprigtighed Forslag derom;
dog turde han ikke alletider tale derom, som han
gjerne vilde, især, da han fik at vide, at siden den
Rejse, han engang gjorde til Kjøbenhavn med begge
Kongers Passeports, man udi den svenske Lejr havde
raadslaget om at arrestere ham, hvilket ogsaa virke-
lig var skeet, hvis den franske Ambassadeur ikke havde
formaaet Grev Slippenbach at tale udi hans Fa-
veur hos Kongen af Sverrig, og betage ham den
Mistanke, som han havde fattet om Sehsted. Be-
meldte Ambassadeur talede ogsaa selv til det Bedste
for ham, og det med den Eftertryk, at Kongen fat-
tede saadan Fortrolighed igjen til ham, at den Mis-
tanke, man havde fattet i Kjøbenhavn, deraf blev
forøget; thi han spurgte ham tilraads udi de aller-
vigtigste Sager, og forlod sig meer paa, hvad han
sagde, end paa nogen af sine Ministres Raad.
Kort at sige, denne habile Mand førte sig op med
saadan Forsigtighed, at længe efter den Tid ingen
kan sige, om han menede Kong Carl vel eller ikke,
saasom endel af de Raad, han gav, vare saa sub-
tile, og saaledes satte paa Skruer, at begge stri-
dende

bende Parter troede, at det sigtede til deres Interesse; saaledes, da han for Exempel raadede Kong Carl at dele sit Krigsfolk for at angribe Kjøbenhavn og Kronborg paa en Gang, fulgte Kong Carl hans Betænkende som et nyttigt Raad. De Danske derimod menede, at han paa en subtile Maade herved søgte at svække den svenske Krigshær for Kjøbenhavn, og derved at conservere samme Stad. Terlon giver ham dog det Vidnesbyrd, at han ingen ond Intention havde mod sit Fædreneland; men, at han var Kong Friderik tilgeban med al den Iver og Troskab, som en Potentat kan forlange af en Undersaat.

Indbyggerne udi Kjøbenhavn, saasnart de fik Tidender om de Svenskes uformodentlige Ankomst, bleve de ej lidet bestyrtede. Nogle herudi fnysede af Forbitrelse imod deres troløse Fiender, og besluttede at fegte for deres Fædreneland indtil yderste Blodsdraabe. Andre derimod vare over denne uformodentlige Hændelse gandske forsagte, og vidste ikke, hvad de skulde gribe til. Der fandtes og Nogle, som gave Kong Friderik de Raad, at begive sig enten til Norge eller til Holland til en Tid. Men den tappere og bestandige Herre havde større Kjærlighed for sit Fædreneland, end han skulde forlade det udi Fristelsens Tid, og derfor offentlig erklærede sig at ville døe udi sin Rede, og ingenlunde begjære

at

at leve, naar hans Rige var traad under Fødder. Han lod ogsaa Kongen af Sverrig sige, at han vilde lade sig finde paa det Sted, hvor den hæftigste Storm skede, og dersom Carl Gustav havde Lyst at stille Trætten ved en Duel, vilde han alene møde ham, paa hvilket Sted ham behagede. Saaledes bliver dette sidste berettet af Monsr. Terlon c), hvorvel Pufendorf tvivler derom.

Da Hans Majestæt nu havde opmuntret sine Undersaatter baade Høie og Lave til en tapper Modstand; og enhver for sig var fuld af Mod og Forbitrelse over Fiendens uretfærdige Foretagende, befol han at røre Trommerne og Trompetterne, og hastig Bud at blive sendte ud paa Landet, for at befale dem, som laae indqvarterede udi de næste Byer, at komme strax til Staden, hvilket de gjorde med al mulig Flid, førend Fienden kunde forekomme dem. Faa Stæder vare mindre udi Stand at udstaae en Belejring, end Kjøbenhavn paa de Tider; thi Staden var meget slet befæstet, og havde til Forsvar intet uden Borgere, Studentere, og Haandværkskarle. Man kan derimod sige, at den svenske Magt var ej heller udaf stor Anseelse; thi, da de Svenske allerførst landede paa Sjælland, havde de ikke mere med sig end 8 Stykker med Kejser Ferdinands

c) *Puf.* de reb. gest. *Carl. Gust.* I. 5. pag 476.

nands Vaaben d) paa, men de bleve siden forsynede med Canoner fra Halmstad, item af deres Skibe, som laae paa Rehden, og endeligen fra Cronborg, ved hvilkem Fæstnings Erobring al saadan Mangel blev overflødigen erstattet. Imidlertid blev Magistraten og de fornemste Borgere udi Staden kaldne tilsammen, og spurgte tilraads. Rigets Hofmester Gersdorf forestillede dem, at de nu vare bragte til de Yderligheder, at de maatte forsvare sig som Mænd, eller omkommes, og derfor opmuntrede dem udi Hans Majestæts Navn til Samdrægtighed, og at spare ingen Ting, som kunde tjene til Fædrenelandets Frelse. Der vare nogle, som havde tvivlet om Borgernes Standhaftighed, hvilket da de fornumme, protesterede de offentligen ved Borgermester Nansen derimod, og raabte, de vilde døe Hans Majestæts Undersaattere.

Saasnart de Svenske havde gjort Landgang paa Sjælland, beordrede Kongen af Sverrig Greve Tott med 400 Ryttere at overrumple de danske Tropper, som laae allevegne adspredede udi Landet, for at hindre, at de ikke skulde samle sig og komme ind udi Kjøbenhavn. Samme Greve Tott forrettede dette med stor Hurtighed, overrumplede de fleste Ryttere, som laae udi Landsbyerne, og opsnappede Hestene, hvor han kunde treffe dem, hvorved det lidet

d) Diarium. Obsidion. Hafn.

det Cavallerie, som Landet var forsynet med, blev gjort unyttigt. Sandeligen, siger en fremmed Statsmand e), dersom de Danske havde havt gode Spioner udi Holsten, havde de vel kunnet mærke, at Kong Carl sigtede paa Danmark, saasom han havde ikke ladet føre paa sin Flaade meer end 4 Dages Proviant, og endel Fourage for sit Rytteri. Og kunde de i saa Maader itide have indbragt udi Kjøbenhavn alle de Tropper, som vare i Landet, tilligemed et tilstrækkeligt Forraad af Levnets-Midler, som kunde have sat Staden istand til at udstaae en lang Belejring.

Den 14de Augusti begyndte hver Mand, saavel Rigets Raad med deres Folk, som alle Hoftjenere, item Gejstlige og Verdslige, at arbejde paa Volden, saavel uden, som indenfor, og at oprette Reveliner og Batterier, og blev Dagen derefter Ordre udgiven, at al Spil skulde ophøre indtil Orgelværkene, ja, at end ingen Klokker skulde slaae eller ringe f), item at ingen maatte holde Lys paa Lofte og Taarne, saalænge som Belejringen varede, eller løse Stykker og Musqvetter, hvorved man kunde bringes til blind Allarm g).

For

e) *Torlon.* part. 1.
f) Obsid. Hafn.
g) Edict. dat. in arce Hafn. 21 Augusti 1658.

For at opmuntre de Belejrede til tapper Modstand, udgav Hans Majestæt tvende Benaadinger. Den første til dem, som signaliserede sig ved nogen synderlig Action, nemlig, at de skulde nobiliteres, og at alle Vornedes Sønner, som tjenede udi Staden for Soldater, skulde være fri for deres Fødested for dem selv, og deres Arvinger. Iligemaade at de norske Folk, som da befandtes i Kjøbenhavn, skulde benaades med fri Gaarde h). Den anden Benaading var i Henseende til Kjøbenhavns Borgere, hvilke bleve begavede med adelige Friheder og Privilegier i). Og, som paa denne Benaading grunde sig Kjøbenhavns første Herligheder, hvorved Stadens Borgere distingveres fra andre og sættes udi Stand med Adelen; vil jeg den Ord for Ord indføre, helst saasom den tjener til at bringe dem af Vildfarelse, der holde for, at Kjøbenhavns Borgere ikke finge adelige Privilegier, førend efter Souverainetetet. Benaadingen lyder saaledes:

Vi Friderich den Tredie med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greffve udi Oldenborg oc Delmenhorst, gjøre Alle vitterligt, at Vi

h) Edict. Hafn. die 16 Augusti 1658.

i) Diplom, *Frid.* 3. Hafn, 10 Augusti 1658.

Vi med Voris Elskelige Danmarckis Rigis Raad haffver anseet oc offverveyet de tro Tjenister oc den trygge Hjælp, som baade den gejstlige oc borgerlige Stand, i disse besuerlige Tider, haffver ladet paakjende, hvorimod Vi oc haffver beloffvit dennem deris Privilegier saaledes at forbedre oc bestyrke, at de skulle haffve Aarsag sig deroffver at glæde; oc, efftersom disse vanskelige Tider ikke haffver kundet tilstede, det udi Værk at stille, haffve Vi dog erklærit Os paa Borgerskabets Indlæg, det udi Fremtiden at gjøre. Oc, paa det de dis mere Aarsag kunde haffve, deris underdanigst Troskab nu videre udi Gjerningen at bevise, ville Vi med offtbemeldte Vores Elskelige Rigens Raads Samtykke, til en Begyndelse, saavel for den gejstlige saa oc borgerlige Stand, hermed naadigst haffve declarerit.

1.

At Kjøbenhaffn skal være een af de tvende Stabelstæder udi Siælland.

2.

Begaffvis med alle de Privilegier, som nogen Stabelstad, til Commerciens Flor oc Fremtarff, kand behøffve.

3. At

3.

At Kjøbenhaffn skal være en fri Rigsstad oc annammis tillige for en fri Rigens Stand, oc udi alt huad Riget til beste delibereris kand, haffve deris Stemme oc Samtycke.

4.

At Kjøbenhaffns Indbyggere, geistlig oc borgerlige Standspersoner, maa være tilladt at kjøbe og sig tilforhandle adelige Jordegods; oc huis dennem i saa Maader, enten ved Kjøb, Arff eller Pant, kand *tilfalde*, være sig Adelens eller Cronens, det at nyde *med* lige Frihed, som Adelen haffver paa deris.

5.

Oc ikke med videre Told, Accise eller anden Tynge oc Besuæring beleggis, end Adelen gjør aff deris, huilket altsammen, saavidt Rigens Tarff udkreffver, med Samtycke oc Bevilling skal skee oc indgaais.

6.

At de udi Fredstid skal være fri for all Skat, Hoff oc anden Indqvartering, oc derimod aff den algemene Rigens Fisco tagis, huormed den nødvendig Guarnison kand underholdis, oc ellers til Rigens Fornødenhed behøffvis. Mens udi Krigstid enhuer Stand

bære

bære Byrden lige med den anden, efftersi det er til enhuers Frelse oc Conservation.

7.

At alle de udaff den private Stand, Gejstlige eller Verdslige, nu, oc deris Børn efter dennem, skal nyde lige Tilgang til Officia oc Honores ved Adelen, naar de dennem med deris Capacitet og Qvaliteter dertil kand gjøre capabel oc meriterit.

At alle disse forskreffne Puncter dennem saaledis rictigen holdis oc efterkommis skal, haffver Vi denne kortelige Conferentz, som i Fremtiden til Fornødenhed videre skal blive extenderit, tilligemed Voris Elskelige Danmarckis Rigis-Raad, underskreffvit oc beseiglet. Giffvet paa Vort Slot Kjøbenhaffn den 10de Augusti, Anno 1658.

Vnder Vort Signet.

Friderich.

(L. S.)

Joachim Gerstorff.
Jørgen Seefeld Christoffersøn.
Friderich Retz.
Henrich Ransow.
Gunde Rosenkrands.
Axel Urup.
Olluff Parsberg.
Hans Lindenouv.
Mogens Høeg.
Christen Skeel.
Otthe Krag.
Peter Retz.

Af

Af dette og andet bleve Borgerne opmuntrede til at vove alting for Kongen og Riget. Foruden den Kjærlighed til Kongen og Fædrenelandet tilskyndede dem ogsaa de slette Tanker, de havde fattet om den svenske Regjering, ikke lidet til at fegte til det yderste; thi det, som ved den roeskildske Fred var lovet de skaanske Indbyggere, blev ikke holdet, og deres Privilegier, som man havde forsikret dem om at beskytte, bleve i mange Maader overtraade. Corfitz Uhlfeld, som i Grund kiendte Nationens Sindelav, havde yderligen formanet Kong *Carl* til, at handthæve Skaanes Indbyggere udi deres *Privilegier*, og kunde han ikke give bedre og nyttigere Raad: men det blev ikke efterlevet. Vel er sandt, at Kongen siden søgte igjen at oprette, hvad som herudi var forseet, men den Frygt, som engang var overkommet dem, blev stedse ved, og strakte sig ikke alene til Indbyggerne i Skaane, men endog over det hele Rige.

Hans Majestæt opmuntrede Alle i Almindelighed til Stadens Forsvar, men i Særdeleshed Studenterne ved Universitetet, og finge Professorerne udi samme Maaned derom saadant Brev k).

Vi Friderik den Tredie, Vor synderlig Gunst tilforn, eftersom Kongen af Sverrig ufor-

k) Lit. *Frid.* 3. ad Rect. & Profess. Hafn. 9 Augusti 1658. Manuscr.

lighed, blev atter svaret, at Sagerne i sig selv vare vanskelige, og at det var høje Ting, som Kongen af Sverrig for sig og for Hertugen af Holsten begjærede, nemlig store Pengesummer, hele Landets Indkommelse og Rigets Regale; saa at man vel havde Aarsag derudi at vente Moderation. Der var og ingen Tid bestemmet, inden hvilken de skulde afhandles. Det skulde og befindes, at endel Artikler, endog de vare af begge Parters Fuldmægtige afgjorte antagne og beskrevne, saa havde dog de Svenske siden nogen Tid derefter igjenkaldet og casseret dem, med Forevending, at Hans Majestæt af Sverrig behagede det ikke paa den Maade. Herforuden havde Hans kongl. Majest. af Danmark afstaaet baade Lande, Provincer, Fæstninger og Folk til de Svenske; men hvad derimod af dem skulde restitueres, var endda ikke gjort, og andet, som lovet var, ikke efterkommet, saa at Ophold og Forhaling meer var foraarsaget paa den svenske end den danske Side. Hvad Skibe at udruste og overlade til svensk Tjeneste angik, da bevidnede de, at det paa den Tid var en Umulighed og over Rigets Kræfter.

Derpaa repeterede Kongen af Sverrig, hvad han tilforn havde sagt, og endeligen bød de danske Deputerede at tale med Sverrigs Rigets Raad derom; men, som de gave tilkjende, at de alene søgte

Kongen og Hovedet, spurgte han dem: om de forlangede hans Beskyttelse, hvorudover de Deputerede bevidnede, at de vare alene komne for Hans kongl. Majests. af Danmarks Skyld, at høre, om Hans Majest. af Sverrig vilde lade falde det Fiendskab, han havde fattet mod Danmark; de bekymrede sig kun gandske lidet om deres egen Beskyttelse, hvorpaa Kongen af Sverrig lod dem sige, at de havde faaet deres sidste Svar, hvilket, da de Deputerede hørte, protesterede de, at der var en Gud i Himmelen, til hvilken de overgave deres *retfærdige Sag*, og saaledes ginge bort, geleidede af overmeldte Rigets Marskalk Oxenstjerne til Carossen, og saa førte til deres Herberg.

Kort derefter blev det de danske Deputerede tilkjendegivet udi deres Herberge, at om de havde noget videre at foredrage, saa havde Kongen af Sverrig beordret tvende Commissarier, Rigets Marsk Oxenstjerne og Grev Slippenbach, hvilke ogsaa strax lode sig indfinde, hvorudover de danske Deputerede begyndte at repetere for dem, hvad de havde sagt til Kongen af Sverrig, og beviste, at de svenske Ambassadeurer havde været Aarsag til Tractaternes Forhaling, hvorvel de samme, efterdi de Danske gave efter udi alle Ting, bleve omsider bragte til Rigtighed.

Der-

Derpaa holdt Grev Slippenbach en lang Tale, og sagde blandt andet: at de Danske ved deres Forhaling havde givet Aarsag til Polakkerne og Moscoviterne samt Churførsten af Brandenborg at tiltage saameget udi Kræfter, og at de havde sluttet et Forbund mellem hinanden mod Sverrig, Kejseren var og imidlertid bleven udvalgt, hvilket altsammen de Svenske havde kunnet forhindre. Man vidste vel, at Tiden var meget kostbar, hvilken ikke kunde igjenkaldes af Gud selv. Danmarks sidste Tid var nu kommen, og alle dets Provinceer saae nu deres Undergang for Øjne. De, nemlig Gesandterne, skulde udvælge den bedste og sikkerste Vey at frelse dem selv paa. Det var dem jo lige meget, om deres Konge heed Carl, Friderik, eller Christian. Det er Gud, som tilintetgjør og forflytter Herredommer; Deus est, qvi transfert & aufert imperia. (Saadanne vare Slippenbachs egne Ord efter de danske Gesandteres forhen anførte skriftlige Relation) b). Nu var Danmarks Undergang for Døren. Dog vilde de bede Gud, at saadan herlig Stad, som Kjøbenhavn, ikke skulde ødelægges, og saamange tusinde Mennesker svømme og omkomme udi deres eget Blod.

b) Relat. Legat. Manuscr.

Naar Provincerne vare erobrede, vilde de Svenske siden forklare og vise Aarsag til Krigen.

Hans egne Ord vare disse: Aarsagerne til denne Krig ere vigtige; Vi ville bemægtige Os Landene og siden Sagekne deducere. Det Blod, som i Lifland og Ingermanland er udgydet, have J paa Eders Samvittighed. J have ogsaa foraarsaged, at 30000 Mand af Ragotskys Folk ere nedhugne, og at Kongen af Sverrig har maattet violere sin fidem datam mod samme Prinds. Det J taler om Suspicion, er ikke en slet Suspicion, men saadan, som giver alle Potentater og Stater Aarsag til Krig, efterdi enhver er pligtig til sig at conservere, og sin Stat at tage iagt. Saadanne Exempler ere alle Historier fulde af.

Ham blev derpaa svaret, at der ikke skulde findes udi nogle hundrede Aars Historier saadan Casus, som mod Danmark er foretagen; nemlig, at tvende Potentater slutte en fuldkommen Fred, den ene efterkommer Alt, hvad han er skyldig, og afstaaer stattelige Provincer, Lehne, Fæstninger og Folk; af den anden derimod intet præsteres, men hvad Lande og Fæstninger skulde restitueres, beholdes, og med Krigsmagt besættes og besværes, det Øvrige uformodentligen

ligen og uadvaret overfaldes og med Fiendtlighed til Lands og Vands søges at dem ægtige.

Efter saadan Samtale, da de danske Gesandtere saae, at de forgjæves havde handlet om Fred, toge de deres Afskeed. Strax efter deres Bortgang blev Oberst Sparre skikket til dem. Den samme lod dem da forstaae, at Kongen af Sverrigs Villie var, at de skulde følge med Hans Majestæt til Roeskilde, hvor de strax skulde bekomme deres Creditiv; hvorfor de ogsaa strax begave sig paa Rejsen. Da de komme til Roeskilde, besøgte den franske Ambassadeur Terlon dem, og raadede, at de skulde byde Kongen af Sverrig noget anseeligt til, før at nyde Fred, hvilket han i Ringsted ogsaa alvorligen tilforn raadet havde. Hvorpaa Gesandterne, efterat de havde bekommet det lovede Creditiv, begave sig til Kjøbenhavn, hvor de førte udi Pennen den hele Forretning, og overleverede den den 14de Augusti til Hans Majestæt.

Saadant Udfald havde dette Gesandtskab, hvilket jeg saa omstændigen haver talet om, endel, efterdi det var en af de vigtigste Legationer, nogen Tid er gjort, og efter hvis Udfald Alle ventede med en ubeskrivelig Forlængsel, saasom der handledes, om Kongen tilligemed Kjernen af det hele Land skulde beleires i Residentsstaden eller ej, endel ogsaa, saasom jeg haver havt Gesandternes egenhændige Relation

om

om denne vigtige Forretning, hvilken udi trykte Historier findes ufuldkommen.

Medens Kongen af Sverrig var paa Rejsen til Ringsted, havde nogle af hans Folk opsnappet Hannibal Sehsted, da han var paa Vejen til sin Gaard, hvor da hans Frue tilligemed Datter opholdt sig, og som han agtede i Sikkerhed at føre til Kjøbenhavn, da han fik at vide, at Kongen af Sverrig var kommen paany til Sjælland; hvorfor man seer, at bemeldte navnkundige Mand da allerede maa have været kommen i Naade igjen, skjøndt *jeg egentligen* ikke finder, naar og ved hvad Middel saadant er skeet, og paa hvilken Tid han er kommen til Danmark igjen. Kongen af Sverrig tracterede denne anseelige Fange med stor Høflighed, og lod ham spise ved sit eget Taffel, hvilket gav Anledning til Mistanke om ham saavel ved det danske Hof, som blandt Borgerne udi Kjøbenhavn. Paa den anden Side, saasom de Svenske vidste, at han var en meget forslagen Mand, saa havde mange af dem ham ogsaa mistænkt, og troede, at han ikke var rejst fra Kjøbenhavn uden for at spionere, hvorledes Tilstanden var udi den svenske Lejr, ligesom Kjøbenhavns Borgere troede, at han havde forladt Staden for at give de Svenske Underretning om dens Tilstand. Udi denne skibrige Tilstand søgte han at opføre sig med al mulig Varsomhed, og saaledes, at ingen af Parterne skulde gi-

ves

ves Anledning til videre Mistanke, og vidner derfor Monsr. Terlon, som paa samme Tid havde Omgængelse med ham, at han udi den hele Krig bemængede sig ikke uden med sine egne Sager, og, naar han fandt noget, som kunde contribuere til Fred, gjorde han med Oprigtighed Forslag derom; dog turde han ikke alletider tale derom, som han gjerne vilde, især, da han fik at vide, at siden den Rejse, han engang gjorde til Kjøbenhavn med begge Kongers Passeports, man udi den svenske Lejr havde raadslaget om at arrestere ham, hvilket ogsaa virkelig var skeet, hvis den franske Ambassadeur ikke havde formaaet Grev Slippenbach at tale udi hans Faveur hos Kongen af Sverrig, og betage ham den Mistanke, som han havde fattet om Sehsted. Bemeldte Ambassadeur talede ogsaa selv til det Bedste for ham, og det med den Eftertryk, at Kongen fattede saadan Fortrolighed igjen til ham, at den Mistanke, man havde fattet i Kjøbenhavn, deraf blev forøget; thi han spurgte ham tilraads udi de allervigtigste Sager, og forlod sig meer paa, hvad han sagde, end paa nogen af sine Ministres Raad. Kort at sige, denne habile Mand førte sig op med saadan Forsigtighed, at længe efter den Tid ingen kan sige, om han menede Kong Carl vel eller ikke, saasom endel af de Raad, han gav, vare saa subtile, og saaledes satte paa Skruer, at begge stri-

bende Parter troede, at det sigtede til deres Interesse; saaledes, da han for Exempel raadede Kong Carl at dele sit Krigsfolk for at angribe Kjøbenhavn og Kronborg paa en Gang, fulgte Kong Carl hans Betænkende som et nyttigt Raad. De Danske derimod menede, at han paa en subtile Maade derved søgte at svække den svenske Krigshær for Kjøbenhavn, og derved at conservere samme Stad. Terlon giver ham dog det Vidnesbyrd, at han ingen ond Intention havde mod sit Fædreneland; men, at han var Kong Friderik tilgedan med al den Iver og Troskab, som en Potentat kan forlange af en Undersaat.

Indbyggerne udi Kjøbenhavn, saasnart de fik Tidender om de Svenskes uformodentlige Ankomst, bleve de ej lidet bestyrtede. Nogle herudi fnysede af Forbitrelse imod deres troløse Fiender, og besluttede at fegte for deres Fædreneland indtil yderste Blodsdraabe. Andre derimod vare over denne uformodentlige Hændelse gandske forsagte, og vidste ikke, hvad de skulde gribe til. Der fandtes og Nogle, som gave Kong Friderik de Raad, at begive sig enten til Norge eller til Holland til en Tid. Men den tappere og bestandige Herre havde større Kjærlighed for sit Fædreneland, end han skulde forlade det udi Fristelsens Tid, og derfor offentlig erklærede sig at ville døe udi sin Rede, og ingenlunde begjære

at

at leve, naar hans Rige var traad under Fødder. Han lod ogsaa Kongen af Sverrig sige, at han vilde lade sig finde paa det Sted, hvor den hæftigste Storm skede, og dersom Carl Gustav havde Lyst at stille Trætten ved en Duel, vilde han alene møde ham, paa hvilket Sted ham behagede. Saaledes bliver dette sidste berettet af Monsr. Terlon c), hvorvel Pufendorf tvivler derom.

Da Hans Majestæt nu havde opmuntret sine Undersaatter baade Høje og Lave til en tapper Modstand; og enhver for sig var fuld af Mod og Forbitrelse over Fiendens uretfærdige Foretagende, befol han at røre Trommerne og Trompetterne, og hastig Bud at blive sendte ud paa Landet, for at befale dem, som laae indqvarterede udi de næste Byer, at komme strax til Staden, hvilket de gjorde med al mulig Flid, førend Fienden kunde forekomme dem. Faa Stæder vare mindre udi Stand at udstaae en Belejring, end Kjøbenhavn paa de Tider; thi Staden var meget slet befæstet, og havde til Forsvar intet uden Borgere, Studentere, og Haandværkskarle. Man kan derimod sige, at den svenske Magt var ej heller udaf stor Anseelse; thi, da de Svenske allerførst landede paa Sjælland, havde de ikke mere med sig end 8 Stykker med Kejser Ferdinands

c) *Puf.* de reb. gest. *Carl. Gust.* I. 5. pag. 476.

mands Vaaben d) paa, men de bleve siden forsy-nede med Canoner fra Halmstad, item af deres Skibe, som laae paa Rehden, og endeligen fra Cronborg, ved hvilkem Fæstnings Erobring al saadan Mangel blev overflødigen erstattet. Imidlertid blev Magistraten og de fornemste Borgere udi Staden kaldne tilsammen, og spurgte tilraads. Rigets Hofmester Gersdorf forestillede dem, at de nu vare bragte til de Yderligheder, at de maatte forsvare sig som Mænd, eller omkommes, og derfor opmuntrede dem udi Hans Majestæts Navn til Samdrægtighed, og at spare ingen Ting, som kunde tjene til Fædrenelandets Frelse. Der vare nogle, som havde tvivlet om Borgernes Standhaftighed, hvilket da de fornumme, protesterede de offentligen ved Borgermester Nansen derimod, og raabte, de vilde døe Hans Majestæts Undersaattere.

Saasnart de Svenske havde gjort Landgang paa Sjælland, beordrede Kongen af Sverrig Greve Tott med 400 Ryttere at overrumple de danske Tropper, som laae allevegne adspredede udi Landet, for at hindre, at de ikke skulde samle sig og komme ind udi Kjøbenhavn. Samme Greve Tott forrettede dette med stor Hurtighed, overrumplede de fleste Ryttere, som laae udi Landsbyerne, og opsnappede Hestene, hvor han kunde treffe dem, hvorved det lidet

d) Diarium. Obsidion. Hafn.

det Cavallerie, som Landet var forsynet med, blev gjort unyttigt. Sandeligen, siger en fremmed Statsmand e), dersom de Danske havde havt gode Spioner udi Holsten, havde de vel kunnet mærke, at Kong Carl sigtede paa Danmark, saasom han havde ikke ladet føre paa sin Flaade meer end 4 Dages Proviant, og endel Fourage for sit Rytteri. Og kunde de i saa Maader itide have indbragt udi Kjøbenhavn alle de Tropper, som vare i Landet, tilligemed et tilstrækkeligt Forraad af Levnets-Midler, som kunde have sat Staden istand til at udstaae en lang Belejring.

Den 14de Augusti begyndte hver Mand, saavel Rigets Raad med deres Folk, som alle Hofsjenere, item Gejstlige og Verdslige, at arbejde paa Volden, saavel uden, som indenfor, og at oprette Reveliner og Batterier, og blev Dagen derefter Ordre udgiven, at al Spil skulde ophøre indtil Orgelværkene, ja, at end ingen Klokker skulde slaae eller ringe f), item at ingen maatte holde Lys paa Løfte og Taarne, saalænge som Belejringen varede, eller løse Stykker og Musqvetter, hvorved man kunde bringes til blind Allarm g).

For

e) *Terlon.* part. 1.

f) Obsid. Hafn.

g) Edict. dat. in arce Hafn. 21 Augusti 1658.

For at opmuntre de Belejrede til tapper Modstand, udgav Hans Majestæt tvende Benaadinger. Den første til dem, som signaliserede sig ved nogen synderlig Action, nemlig, at de skulde nobiliteres, og at alle Vornedes Sønner, som tjenede udi Staden for Soldater, skulde være fri for deres Fødsel for dem selv, og deres Arvinger. Iligemaade at de norske Folk, som da befandtes i Kjøbenhavn, skulde benaades med fri Gaarde h). Den anden Benaading var i Henseende til Kjøbenhavns Borgere, hvilke bleve begavede med adelige Friheder og Privilegier i). Og, som paa denne Benaading grunde sig Kjøbenhavns første Herligheder, hvorved Stadens Borgere distingveres fra andre og sættes udi Stand med Adelen; vil jeg den Ord for Ord indføre, helst saasom den tjener til at bringe dem af Vildfarelse, der holde for, at Kjøbenhavns Borgere ikke finge adelige Privilegier, førend efter Souverainetetet. Benaadingen lyder saaledes:

Vi Friderich den Tredie med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greffve udi Oldenborg oc Delmenhorst, gjøre Alle vitterligt, at Vi

h) Edict. Hafn. die 16 Augusti 1658.

i) Diplom, *Frid.* 3. Hafn, 10 Augusti 1658.

Vi med Voris Elskelige Danmarckis Rigis Raad haffver anseet oc offverveyet de tro Tjenister oc den trygge Hjælp, som baade den gejstlige oc borgerlige Stand, i disse besuerlige Tider, haffver ladet paakjende, hvorimod Vi oc haffver beloffvit dennem deris Privilegier saaledes at forbedre oc bestyrke, at de skulle haffve Aarsag sig deroffver at glæde; oc, efftersom disse vanskelige Tider ikke haffver kundet tilstede, det udi Værk at stille, haffve Vi dog erklærit Os paa Borgerskabets Indlæg, det udi Fremtiden at gjøre. Oc, paa det de dis mere Aarsag kunde haffve, deris underdanigst Troskab nu videre udi Gjerningen at bevise, ville Vi med offtbemeldte Vores Elskelige Rigens Raads Samtykke, til en Begyndelse, saavel for den gejstlige saa oc borgerlige Stand, hermed naadigst haffve declarerit.

1.

At Kjøbenhaffn skal være een af de tvende Stabelstæder udi Siælland.

2.

Begaffvis med alle de Privilegier, som nogen Stabelstad, til Commerciens Flor oc Fremtarff, kand behøffve.

3. At

3.

At Kjøbenhaffn skal være en fri Rigsstad oc annammis tillige for en fri Rigens Stand, oc udi alt huad Riget til beste deliberteris kand, haffve deris Stemme oc Samtøcke.

4.

At Kjøbenhaffns Indbyggere, gejstlig oc borgerlige Standspersoner, maa være tilladt at kjøbe og sig tilforhandle adelige Jordegods; oc huis dennem i saa Maader, enten ved Kjøb, Arff eller Pant, kand tilfalde, være sig Adelens eller Cronens, det at nyde med lige Frihed, som Adelen haffver paa deris.

5.

Oc ikke med videre Told, Accise eller anden Tynge oc Besuæring beleggis, end Adelen gjør aff deris, huilket altsammen, saavidt Rigens Tarff udkreffver, med Samtøcke oc Bevilling skal skee oc indgaais.

6.

At de udi Fredstid skal være fri for all Skat, Hoff oc anden Indqvartering, oc derimod aff den algemene Rigens Fisco tagis, huormed den nødvendig Guarnison kand underholdis, oc ellers til Rigens Fornødenhed behøffvis. Mens udi Krigstid enhuer Stand bære

bære Byrden lige med den anden, efftersi det
er til enhuers Frelse oc Conservation.

7.

At alle de udaff den private Stand, Gejstlige eller Verdslige, nu, oc deris Børn efter dennem, skal nyde lige Tilgang til Officia oc Honores ved Adelen, naar de dennem med deris Capacitet og Qvaliteter dertil kand gjøre capabel oc meriterit.

At alle disse forskreffne Puncter dennem saaledis rictigen holdis oc efftersommis skal, haffver Vi denne kortelige Conferentz, som i Fremtiden til Fornødenhed videre skal blive extenderit, tilligemed Voris Elskelige Danmarckis Rigis-Raad, underskreffvit oc beseiglet. Giffvet paa Vort Slot Kjøbenhaffn den 10de Augusti, Anno 1658.

Vnder Vort Signet.

Friderich.

(L. S.)

Joachim Gerstorff.
Jørgen Seefeld Christofferssøn.
Friderich Retz.
Henrich Ransow.
Gunde Rosenkrands.
Axel Urup.

Olluff Parsberg.
Hans Lindenouv.
Mogens Høeg.
Christen Skeel.
Otthe Krag.
Peter Retz.

Af

Af dette og andet bleve Borgerne opmuntrede til at vove alting for Kongen og Riget. Foruden den Kjærlighed til Kongen og Fædrenelandet tilskyndede dem ogsaa de slette Tanker, de havde fattet om den svenske Regjering, ikke lidet til at fegte til det yderste; thi det, som ved den roeskildske Fred var lovet de skaanske Indbyggere, blev ikke holdet, og deres Privilegier, som man havde forsikret dem om at beskytte, bleve i mange Maader overtraade. Greve Uhlfeld, som i Grund kjendte Nationens Sindelav, havde yderligen formanet Kong *Carl* til, at handthæve Skaanes Indbyggere udi deres Privilegier, og kunde han ikke give bedre og nyttigere Raad: men det blev ikke efterlevet. Vel er sandt, at Kongen siden søgte igjen at oprette, hvad som herudi var forseet, men den Frygt, som engang var overkommet dem, blev stedse ved, og strakte sig ikke alene til Indbyggerne i Skaane, men endog over det hele Rige.

Hans Majestæt opmuntrede Alle i Almindelighed til Stadens Forsvar, men i Særdeleshed Studenterne ved Universitetet, og finge Professorerne udi samme Maaned derom saadant Brev k).

Vi Friderik den Tredie, Vor synderlig Gunst tilforn, eftersom Kongen af Sverrig

ufor-

k) Lit. *Frid* 3. ad Rect. & Profess. Hafn. 9 Augusti 1658. Manuscr.

anske Ambassadeur Terlon lod sig bevæge at staae ra sit Forsæt, eftersom samme Minister foreholdt am, at saadant Foretagende stridede gandske mod il Folkeret, og vilde foraarsage altfor stor Eftertale.

Nu maa jeg vende mig til Kjøbenhavns Be- ejring igjen, hvor jeg forlod samme Stads Indbyggere geskjæftige og arbejdsomme udi at modstaae Fienderne, og tapperligen at forsvare deres Konge og Fæderneſtad. De Svenske, da de havde posteret deres Krigshær saaledes, at den højre Fløj strakte sig ud mod Hollænderbyen, og den venstre mod Vartow, avancerede de med deres Løbegraver mod Vesterport x), og bestyrkede den med en Redoute, for desbedre at forsikre dem for de Belejredes Skud. Men de Danske gjorde et Udfald med nogle Ryttere, og omtrent 200 Fodfolk, bestaaende mestendels af Baadsfolk, som vare bevæbnede med Øxer og Morgenstjerner y), og faldt an paa Fienden med saadan Fyrighed, at de ikke aleneste dreve dem udaf bemeldte Redoute og Løbegraver, men endogsaa sloge ihjel og toge til Fange, saamange de treffede z) og vendte udi Triumph til Staden med Forlis aleneste af 3 Mand og en Capitaine.

Over

y) Vit. Bering. Obsid. Hafn. pag. 28.

z) *Puf. C. G.* lib. 5. pag. 479.

Over denne lille Lykke finge de Belejrede et godt Mod, og derfor med des større Bestandighed forkastede den franske Ambassadeurs Brev, som samme Dag blev bragt ind udi Staden, hvorudi han raadede dem til Forlig med de Svenske paa de Vilkaar, som komme overens med den slette Tilstand, de vare udi. Hvad som besynderlig incommoderede de Svenske i Begyndelsen, var en Pram, som de Belejrede havde udlagt ved Bartòv. Samme Pram var af en særdeles Bygning, saa at de Svenske, da de først bleve den vaer, studsede derved, og gave den Navn af den stumpede Hund a).

Da de Svenske ved deres idelige Arbejde havde avanceret saavidt, at de vare kun et Musqvetskud fra Staden, besluttede de Belejrede, opmuntrede endel af forrige Lykke, endel af Byens Fare, at forsøge et andet Udfald. Til den Ende blev beordret det hele Rytterie under Anførsel af Ulrik Christian Gyldenløve tilligemed 700 Fodgængere, bestaaende af Studentere, Haandværksfolk og faa Soldater. Disse anfaldt ved Nattetider de gamle Svenske Soldater med usigelig Tapperhed, saa at Fienden i en kort Tid blev gandske slagen, og alle deres Graver, Batterier, Approcher og Redouter bleve ødelagde, nedslagne og sløjffede. Et Compagnie af norske Bønder gjorde Mirakler med deres Morgenstjer-

a) Djar. Obsid. Hafn.

stjerner, hvormed de fældede en stor Hob af Fienden. Der bleve endda tilbage 150 Svenske udi en Skantze paa den højre Haand, hvilke, da de saae, hvad Nederlag man gjorde paa deres Kammerater, frygtede, det skulle gaae ligesaa til med dem, og derfor overgave sig strax til Commendanten af Staden General-Lieutenant Skak b). Disse Fanger tilligemed de andre, som vare tagne tilforn, samt 5 Feltstykker, som stode paa det nærmeste Batterie, bleve bragte til Staden udi Triumph. De andre store Stykker, som vare plantede mod de danske Pramme, bleve fornaglede, og kastede udi Moratzer. Med et Ord, Victorien var gandske fuldkommen paa de Danskes Side, hvilke mistede udi denne farlige Trefning ikke mere end 20 Mand; thi, omendskjønt de Svenske komme siden udi Hobetal løbende for at frelse deres Approcher, og hævne dette store Nederlag, forrettede de dog intet, eftersom Gyldenløve og Skak vare ikke mindre forsigtige udi at føre deres Folk tilbage udi Sikkerhed, end de havde været lykkelige udi deres Udfald, saa at de Svenske, der kom til Undsætning, havde istedenfor Hevn intet andet end den Harm og Fortred, at see Deres i Hobetal at ligge slagne, og deres Approcher ruinerede.

 De-

b) Manl. Hist. of the wars, part. 1. pag. 22.

Deres hele Forliis med Slagne og Fangne beregnes af danske Skribentere til 800 Mand c).

Efterfølgende Nat vare de Beleirede ikke mindre lykkelige; thi, da de Svenske havde tillavet nogle smaa Skibe, som skulde føre endel af dem over til Amager, bleve de noget for Dag overfaldne af de Danske, hvilke opbrændte, nedsænkte og toge de deres Skibe foruden et Fartøj, som afkappede sine Ankertove, og salverede sig med Flugten. Dette saavel som det forrige opvakte saadan Glæde hos Hans Majestæt, at han gik personligen med *Niels Helt*, som commanderede udi dette Udfald, og gav ham sin Haand at kysse. For disse tvende Seiervindinger blev given efter Hans Majestæts Befaling tilbørlig Taksigelse til Gud. Alle Kirkerne vare fulde af Folk, besynderligen Qvinder og Børn, hvilke, medens Mændene arbeidede paa Volden, stormede til Himmelen med deres Bønner, ikke aleneste da, men saalænge som Beleiringen varede.

De Svenske, saasom de vel vidste, at Staden forsynes med Vand af de omliggende Søer, hvoraf Vandet indledes igiennem Render, lode, derudover Renderne allevegne overskiære; men de naaede deres Sigte ikke derved, saasom den Mangel blev erstattet ved Kilder og Brøndvand, hvoraf Indbyggerne finge

saa

c) Vit. Bering. Obsid. Hafn. pag. 42. *Pufendorf* giør Tallet mindre.

saameget som behøvedes d). Kjøbenhavns Beleiring var da Materie til Discours over hele Europa, saa at der allevegne gjortes store Veddemaal om Stadens Forsvar eller Overgivelse. De fleste vare af de Tanker, at den ikke kunde holde sig længe og ynkedes over et saa gammelt og berømmeligt Riges Undergang, talende med stor Bitterhed mod de Svenskes Foretagende herudi, hvilket Kong Carl vel kunde forudsee, og derfor søgte at sætte Farve paa denne Invasion for andre Nationer især Hollændere og de Engelske; men hans Undskyldninger fandt ingen Bifald hos noget end ikke hos Cromwel selv.

De Svenske havde ellers lært af disse tvende Nederlag, hvad Kjøbenhavns Indbyggere førte udi deres Skjold, hvorfor de begyndte at miste en stor Del af deres Dristighed, og at gaae deres Sager an med des større Forsigtighed.

Kongen af Sverrig maatte nu ogsaa bekjende, at Kjøbenhavns Erobring vilde ikke falde ham saa let, som han havde forestillet sig, og begyndte at lade falde noget af sine høje Tanker, hvorom den franske Ambassadeur Monsr. Terlon, der idelig saavel udi den polske, som udi de danske Krige havde været hos Kongen af Sverrig, taler saaledes e):

Hans

d) Bering. Obs. Hafn. pag. 32.

e) Memoires de *Terlon*. p. 264 seqv.

Hans Majestæt havde udi Sinde at sløjfe Kjøbenhavn, og lade paa Steden alene være en Fæstning, for at forsvare Havnen og Skaden, forflytte samme Stads Privilegier til Malmø og Landskrone, og fæste sit Kongelig Sæde udi Skaane, gjørende sit Facit paa at blive efter Danmarks Erobring Enevolds-herre over Østersøen, og at have en Flaade af 100 Krigsskibe, 80000 Fodfolk og 40000 Ryttere. Naar Danmark var undertvungen, haabede han ogsaa snart at blive Mester over Norge, og alle de Landskaber, som dependerede af begge Riger, og vilde han indrette Milicien allevegne efter den svenske Maade.

Han sagde tit til mig: naar jeg har erobret disse Riger, da skal alle Konger og Førster nok lade mig sidde udi Rolighed, og ingen skal bekymre sig om at sætte Kongen af Danmark paa Tronen igjen: de vil tvertimod kjeppes med hinanden at forhverve mit Venskab, for derved at bestyrke deres Handel, og skal jeg derudover faae Tid nok at forene Danmark og Norge med Sverrig, og gjøre mig forskrækkelig ikke alene for mine Naboer, men endogsaa for langt bortliggende Naver.

Grev

Grev Schlippenbach sagde efter ham, at, naar han blev Mester over Norden, skulde han gaae til Italien med en stor Magt baade til Lands og Vands, og bringe Rom endnu engang under de Gothers Herredom.

Aarsagen, hvorfor Kongen af Sverrig vilde ødelægge og sløjffe Kjøbenhavn, om han blev Mester derover, var, at han havde betroet Sjælland til Rigets Admiral Wrangel; thi som han vidste, at samme Wrangel var stolt og ærgjærrig, frygtede han, at den samme skulde kunde gjøre sig formidable for Printzen hans Søn, ifald han selv, nemlig Kongen, skulde døe udi Printzens Mindre-Aarighed. Ikke derfor, sagde Kongen, at jeg udi ringeste Maade tvivler om min Admirals Troskab, men jeg veed af mig selv, at Ambition haver ingen Grændser, hvorfor det er fornødent, at jeg handler saaledes med Kjøbenhavn, og bruger alle de Præcautioner, mig ere mulige.

Af disse Monsr. Terlons Beretninger kan man see denne Konges Hiertelaug mod Danmark, at han ikke aleneste ej haver villet lade sig nøje med at træde det hele Rige under Fødder, men endogsaa for en ringe Aarsag ødelægge en af de ældste Stæder udi Europa, og en Zirat for hele Norden, hvorudi den

evangeliske Religion med saa stor Iver siden Reformation var dyrket, og som da var een af de frommeste og christeligste Kongers Residence, ej eftertænkte, hvor moderate de forrige danske Konger havde været udi deres Sejervindinger, besynderlig Kong Friderik den Anden, Højlovlig Ihukommelse, og hans Efterkommer Kong Christian den Fierde, i det de midt udi deres Sejers Løb, da de havde Sverrige paa Knæ, gave samme Rige saadan fordelagtig Fred, og lod sig alene nøje med, at de negenledes havde bragt dem til billige Tanker. Dette saavel som endel andet, jeg i denne Historie anfører, sigter til Kongen alene, og ikke til den svenske Nation; thi et Folk kan ofte af en Anfører forledes til de Ting, som det har naturlig Afsky for, og seer man derfor, at den svenske Nation var ligesaa modereret under Gustav den Førstes Regjering, som den var voldsom under denne Konge, hvis Morale var at lede sine Undersaattere til Slagterbænken for at holde sine Naboer udi Frygt, hvorpaa blandt andet kan tjene til Bevis den Samtale, han paa samme Tid holdt med oftomtalte Cerlon af saadant Indhold: Samme Gesandt raadede ham engang til at spare sin Person, sigende, at dersom ham kom noget til, vilde hans unge Søn geraade i en vanskelig Tilstand formedelst de mange Fiender, Sverrig havde paa Halsen. Hvortil Kongen svarede, at, dersom

han

han døde, skulde han efterlade gode Krigsfolk til sin Søn, hvormed han ikke alene kunde beskytte, hvad han havde vundet, men vinde end flere Lande. Og, hvis hans Søn havde andre Tanker, var han ikke værd at være hans Successor, og bære en Krone. Videre, sagde han, at en stor Regent maatte idelig føre Krig, og aldrig leve i Fred, ideligen holde sine Undersaatter til at gjøre Conqveter, og at gjøre sig formidable for sine Naboer. De Haardheder derfor, som de Svenske øvede udi denne Krig, kan nogenledes undskyldes derved, at de levede under en saa dannet Konge. Men jeg maa begive mig til Historien igjen.

Efterat de Svenske havde faaet saadant uformodentligt Stød, begyndte de vel at gaae deres Sager an med større Forsigtighed end tilforn, lode dog Modet ikke falde, men avancerede temmelig nær til Staden igjen.

Hvilket da de Danske fornam, besluttede de at forsøge igjen Lykken ved et andet Udfald, og ginge udaf Nørreport ved 400 Mand stærke. Udi første Anfald blev Fienden slagen, og dreven fra sin Post; men, da det svenske Rytterie kom ilende til Undsætning, retirerede de Danske sig til Staden igjen. Lidet derefter forsøgte de et andet Udfald med 500 Mand, hvilke igjen strax dreve de Svenske paa Flugten, og forfulgte dem, indtil en stor Hob andre komme til

Und-

Undsætning, da begave de Danske sig til Staden igjen. Udi dette Udfald bleve de tvende Obrister Urne og Bremer qvæstede, og døde af deres Saar strax derefter. Samme Dag undgik Hans Majestæt en stor Fare; thi, da han havde staaet ved Vesterport en lang Stund, at see paa Fegtningen derfor, og neppe var gaaen derfra, kom der en Musqvetkugle og treffede Obriste Lange, som nyligen havde begivet sig paa samme Sted. Dette var ikke den eneste Fare, Hans Majestæt havde været udi; det guddommelige Forsyn beskjermede ham ogsaa for en anden tilforn; thi en Musqvetkugle treffede det Sted, hvor han nyligen tilforn havde heldet sit Hoved.

Det maa udentvivl være denne og andre deslige Farligheder, som gave Anledning til nogle af Rigets Raad, især Hr. Axel Urop, at foreholde Hans Majestæt ikke at følge deres Betænkende, som raadede ham til at vove sin høje Person saa yderligen. At Hr. Axel Urop med denne sin Paamindelse maa fornemmeligen have sigtet paa Ulrik Christian Gyldenløve, sees deraf, at Ulrik Christian ikke alene angreb ham med haarde Ord udi Kongens Nærværelse, men endogsaa derpaa udfordrede ham til Duel. En saadan Tvistighed mellem to af de højeste Officerer kunde udi en belejret Stad ikke andet end foraarsage stor Bevægelse, helst, saasom det synes, at

Kongen i denne Sag tog Gyldenløves, og Raa-
et Axel Urops Parti, ja at der paa samme Tid
ike maa have været altfor god Forstaaelse mellem
Hoffet og de da nærværende Rigets Raad. Thi
en Forestilling, som Raadet i Anledning af denne
Sag gjorde, er betydelig, og giver Misfornøjelse
ilkjende. Og, saasom jeg haver i Hænder samme
Forestilling med Hr. Axel Urops egenhændige Paa-
tegning, og den samme er af Vigtighed, saasom
den tjener til at oplyse Historien om Landets indvor-
tes Conjuncturer, som ellers ere mørke og ubekjend-
te, vil jeg den her anføre. Den lyder saaledes f):

Stormægtigste, Højbaarne Første! Allernaa-
digste Herre og Konning:

Vi foraarsagis i største Underdanighed Eders Kongl. Majest. at tilkjendegive, hvorledis vi meget ugjerne hafuer fornummen nogen Misforstand og Tvistighed at være kommen, mellem wores Medbroder Herr Axel Urop Rigens Raad, og General-Lieutenant Uldrich Christian Gyldenløv, og ded i denne Krigstid, da man mest burte at beflitte sig
paa

f) Remonstrat. Senat. 3 Nov. 1658. Manuscr. Den Copie, som jeg haver, er paategnet af Hr. Axel Urop selv med disse Ord: Hans Majestæt overgifuen i Kiøbenhavn anlangendes Uldrich Christian og mig.

Over denne lille Lykke finge de Belejrede et godt Mod, og derfor med des større Bestandighed forkastede den franske Ambassadeurs Brev, som samme Dag blev bragt ind udi Staden, hvorudi han raadede dem til Forlig med de Svenske paa de Vilkaar, som komme overens med den slette Tilstand, de da vare udi. Hvad som besynderlig incommoderede de Svenske i Begyndelsen, var en Pram, som de Belejrede havde udlagt ved Vartov. Samme Pram var af en særdeles Bygning, saa at de Svenske, da de først bleve den vaer, studsede derved, og gave den Navn af den stumpede Hund a).

Da de Svenske ved deres idelige Arbejde havde avanceret saavidt, at de vare kun et Musqvetskud fra Staden, besluttede de Belejrede, opmuntrede endeel af forrige Lykke, endel af Byens Fare, at forsøge et andet Udfald. Til den Ende blev beordret det hele Rytterie under Anførsel af Ulrik Christian Gyldenløve tilligemed 700 Fodgængere, bestaaende af Studentere, Haandværksfolk og faa Soldater. Disse anfaldt ved Nattetider de gamle Svenske Soldater med usigelig Tapperhed, saa at Fienden i en kort Tid blev gandske slagen, og alle deres Graver, Batterier, Approcher og Redouter bleve ødelagde, nedslagne og sløjffede. Et Compagnie af norske Bønder gjorde Mirakler med deres Morgen-

stier-

a) Diar. Obsid. Hafn.

stjerner, hvormed de fældede en stor Hob af Fienden. Der bleve endda tilbage 150 Svenske udi en Skantze paa den højre Haand, hvilke, da de saae, hvad Neberlag man gjorde paa deres Kammerater, frygtede, det skulle gaae ligesaa til med dem, og derfor overgave sig strax til Commendanten af Staden General-Lieutenant Skak b). Disse Fanger tilligemed de andre, som vare tagne tilforn, samt 5 Feltstykker, som stode paa det nærmeste Batterie, bleve bragte til Staden udi Triumph. De andre store Stykker, som vare plantede mod de danske Pramme, bleve fornaglede, og kastede udi Moratzer. Med et Ord, Victorien var gandske fuldkommen paa de Danskes Side, hvilke mistede udi denne farlige Trefning ikke mere end 20 Mand; thi, omendskjøndt de Svenske komme siden udi Hobetal løbende for at frelse deres Approcher, og hævne dette store Nederlag, forrettede de dog intet, eftersom Gyldenløve og Skak vare ikke mindre forsigtige udi at føre deres Folk tilbage udi Sikkerhed, end de havde været lykkelige udi deres Udfald, saa at de Svenske, der kom til Undsætning, havde istedenfor Hevn intet andet end den Harm og Fortred, at see Deres i Hobetal at ligge slagne, og deres Approcher ruinerede.

b) Manl. Hist. of the wars, part. 1. pag. 22.

Deres hele Forlis med Slagne og Fangne beregnes af danske Skribentere til 800 Mand c).

Efterfølgende Nat vare de Belejrede ikke mindre lykkelige; thi, da de Svenske havde tillavet nogle smaa Skibe, som skulde føre endel af dem over til Amager, bleve de noget for Dag overfaldne af de Danske, hvilke opbrændte, nedsænkte og toge alle deres Skibe foruden et Fartøj, som afkappede sine Ankertove, og salverede sig med Flugten. Dette saavel som det forrige opvakte saadan Glæde hos Hans Majestæt, at han gik personligen mod *Niels Helt*, som commanderede udi dette Udfald, og gav ham sin Haand at kysse. For disse tvende Sejervindinger blev given efter Hans Majestæts Befalning tilbørlig Takſigelse til Gud. Alle Kirkerne vare fulde af Folk, besynderligen Qvinder og Børn, hvilke, medens Mændene arbejdede paa Volden, stormede til Himmelen med deres Bønner, ikke aleneste da, men saalænge som Belejringen varede.

De Svenske, saasom de vel vidste, at Staden forsynes med Vand af de omliggende Søer, hvoraf Vandet indledes igjennem Render, lode, derudover Renderne allevegne overskjære; men de naaede deres Sigte ikke derved, saasom den Mangel blev erstattet ved Kilder og Brøndvand, hvoraf Indbyggerne finge saa-

c) Vit. Bering. Obsid. Hafn. pag. 42. *Pufendorf* giør Tallet mindre.

saameget som behøvedes d). Kjøbenhavns Beleiring var da Materie til Discours over hele Europa, saa at der allevegne gjortes store Veddemaal om Stadens Forsvar eller Overgivelse. De fleste vare af de Tanker, at den ikke kunde holde sig længe og ynkedes over et saa gammelt og berømmeligt Riges Undergang, talende med stor Bitterhed mod de Svenskes Foretagende herudi, hvilket Kong Carl vel kunde forudsee, og derfor søgte at sætte Farve paa denne Invasion for andre Nationer især Hollændere og de Engelske; men hans Undskyldninger fandt ingen Bifald hos nogen end ikke hos Cromwel selv.

De Svenske havde ellers lært af disse tvende Nederlag, hvad Kjøbenhavns Indbyggere førte udi deres Skjold, hvorfor de begyndte at miste en stor Del af deres Dristighed, og at gaae deres Sager an med des større Forsigtighed.

Kongen af Sverrig maatte nu ogsaa bekjende, at Kjøbenhavns Erobring vilde ikke falde ham saa let, som han havde forestillet sig, og begyndte at lade falde noget af sine høje Tanker, hvorom den franske Ambassadeur Monsr. Terlon, der idelig saavel udi den polske, som udi de danske Krige havde været hos Kongen af Sverrig, taler saaledes e):

Hans

d) Bering. Obs. Hafn. pag. 32.

e) Memoires de *Terlon*. p. 264 seqv.

Hans Majestæt havde udi Sinde at sløjfe Kjøbenhavn, og lade paa Steden alene være en Fæstning, for at forsvare Havnen og Flaaden, forflytte samme Stads Privilegier til Malmø og Landskrone, og fæste sit Kongelig Sæde udi Skaane, gjørende sit Facit paa, at blive efter Danmarks Erobring Enevolds-herre over Østersøen, og at have en Flaade af 100 Krigsskibe, 80000 Fodfolk og 40000 Ryttere. Naar Danmark var undertvungen, haabede han ogsaa snart at blive Mester over Norge, og alle de Landskaber, som dependerede af begge Riger, og vilde han indrette Milicien allevegne efter den svenske Maade.

Han sagde tit til mig: naar jeg har erobret disse Riger, da skal alle Konger og Førster nok lade mig sidde udi Rolighed, og ingen skal bekymre sig om at sætte Kongen af Danmark paa Tronen igjen: de vil tvertimod kjeppes med hinanden at forhverve mit Venskab, for derved at bestyrke deres Handel, og skal jeg derudover faae Tid nok at forene Danmark og Norge med Sverrig, og gjøre mig forskrækkelig ikke alene for mine Naboer, men endogsaa for langt bortliggende Nationer.

Grev

Grev Schlippenbach sagde efter ham, at, naar han blev Mester over Norden, skulde han gaae til Italien med en stor Magt baade til Lands og Vands, og bringe Rom endnu engang under de Gothers Herredom.

Aarsagen, hvorfor Kongen af Sverrig vilde ødelægge og sløjffe Kjøbenhavn, om han blev Mester derover, var, at han havde betroet Sjælland til Rigets Admiral Wrangel; thi som han vidste, at samme Wrangel var stolt og ærgjærrig, frygtede han, at den samme skulde kunde gjøre sig formidable for Printzen hans Søn, ifald han selv, nemlig Kongen, skulde døe udi Printzens Mindre-Aarighed. Ikke derfor, sagde Kongen, at jeg udi ringeste Maade tvivler om min Admirals Troskab, men jeg veed af mig selv, at Ambition haver ingen Grændser, hvorfor det er fornødent, at jeg handler saaledes med Kjøbenhavn, og bruger alle de Præcautioner, mig ere mulige.

Af disse Monsr. Terlons Beretninger kan man see denne Konges Hjertelaug mod Danmark, at han ikke aleneste ej haver villet lade sig nøje med at træde det hele Rige under Fødder, men endogsaa for en ringe Aarsag ødelægge en af de ældste Stæder udi Europa, og en Zirat for hele Norden, hvorudi den evan-

evangeliske Religion med saa stor Iver siden Reformation var dyrket, og som da var en af de frommeste og christeligste Kongers Residence, ej eftertænkende, hvor moderate de forrige danske Konger havde været udi deres Sejervindinger, besynderlig Kong Friderik den Anden, Højlovlig Ihukommelse, og hans Efterkommer Kong Christian den Fjerde, i det de midt udi deres Sejers Løb, da de havde Sverige paa Knæ, gave samme Rige saadan fordelagtig Fred, og lod sig alene nøje med, at de negenledes havde bragt dem til billige Tanker. Dette saavel som endel andet, jeg i denne Historie anfører, sigter til Kongen alene, og ikke til den svenske Nation; thi et Folk kan ofte af en Anfører forledes til de Ting, som det har naturlig Afsky for, og seer man derfor, at den svenske Nation var ligesaa modereret under Gustav den Førstes Regjering, som den var voldsom under denne Konge, hvis Morale var at lede sine Undersaattere til Slagterbænken for at holde sine Naboer udi Frygt, hvorpaa blandt andet kan tjene til Bevis den Samtale, han paa samme Tid holdt med oftomtalte Terlon af saadant Indhold: Samme Gesandt raadede ham engang til at spare sin Person, sigende, at dersom ham kom noget til, vilde hans unge Søn geraade i en vanskelig Tilstand formedelst de mange Fiender, Sverrig havde paa Halsen. Hvortil Kongen svarede, at, dersom

han

han døde, skulde han efterlade gode Krigsfolk til sin Søn, hvormed han ikke alene kunde beskytte, hvad man havde vundet, men vinde end flere Lande. Og, hvis hans Søn havde andre Tanker, var han ikke værd at være hans Successor, og bære en Krone. Videre, sagde han, at en stor Regent maatte idelig føre Krig, og aldrig leve i Fred, ideligen holde sine Undersaatter til at gjøre Conqveter, og at gjøre sig formidable for sine Naboer. De Haardheder derfor, som de Svenske øvede udi denne Krig, kan nogenledes undskyldes derved, at de levede under en saa bannet Konge. Men jeg maa begive mig til Historien igjen.

Efterat de Svenske havde faaet saadant uformodentligt Stød, begyndte de vel at gaae deres Sager an med større Forsigtighed end tilforn, lode dog Modet ikke falde, men avancerede temmelig nær til Staden igjen.

Hvilket da de Danske fornam, besluttede de at forsøge igjen Lykken ved et andet Udfald, og ginge udaf Nørreport ved 400 Mand stærke. Udi første Anfald blev Fienden slagen, og dreven fra sin Post; men, da det svenske Rytterie kom ilende til Undsætning, retirerede de Danske sig til Staden igjen. Lidet derefter forsøgte de et andet Udfald med 500 Mand, hvilke igjen strax dreve de Svenske paa Flugten, og forfulgte dem, indtil en stor Hob andre komme til

Und-

Undsætning, da begave de Danske sig til Staden igjen. Udi dette Udfald bleve de tvende Obrister Urne og Bremer qvæstede, og døde af deres Saar strax derefter. Samme Dag undgik Hans Majestæt en stor Fare; thi, da han havde staaet ved Vesterport en lang Stund, at see paa Fegtningen derfor, og neppe var gaaen derfra, som der en Musqvetkugle og treffede Obriste Lange, som nyligen havde begivet sig paa samme Sted. Dette var ikke den eneste Fare, Hans Majestæt havde været udi; det guddommelige Forsyn beskjermede ham ogsaa for en anden tilforn; thi en Musqvetkugle treffede det Sted, hvor han nyligen tilforn havde heldet sit Hoved.

Det maa udentvivl være denne og andre deslige Farligheder, som gave Anledning til nogle af Rigets Raad, især Hr. Axel Urop, at foreholde Hans Majestæt ikke at følge deres Betænkende, som raadede ham til at vove sin høje Person saa yderligen. At Hr. Axel Urop med denne sin Paamindelse maa fornemmeligen have sigtet paa Ulrik Christian Gyldenløve; sees deraf, at Ulrik Christian ikke alene angreb ham med haarde Ord udi Kongens Nærværelse, men endogsaa derpaa udfordrede ham til Duel. En saadan Tvistighed mellem to af de høiste Officerer kunde udi en belejret Stad ikke andet end foraarsage stor Bevægelse, helst, saasom det synes,

at Kongen i denne Sag tog Gyldenløves, og Raadet Axel Urops Parti, ja at der paa samme Tid ikke maa have været altfor god Forstaaelse mellem Hoffet og de da nærværende Rigets Raad. Thi den Forestilling, som Raadet i Anledning af denne Sag gjorde, er betydelig, og giver Misfornøjelse tilkjende. Og, saasom jeg haver i Hænder samme Forestilling med Hr. Axel Urops egenhændige Paategning, og den samme er af Vigtighed, saasom den tjener til at oplyse Historien om Landets indvortes Conjuncturer, som ellers ere mørke og ubekjendte, vil jeg den her anføre. Den lyder saaledes f):

Stormægtigste, Højbaarne Første! Allernaadigste Herre og Konning:

Vi foraarsagis i største Underdanighed Eders Kongl. Majest. at tilkjendegive, hvorledis vi meget ugjerne hafuer fornummen nogen Misforstand og Tvistighed at være kommen, mellem wores Medbroder Herr Axel Urop Rigens Raad, og General-Lieutenant Uldrich Christian Gyldenløv, og ded i denne Krigstid, da man mest burte at beflitte sig paa

f) Remonstrat. Senat. 3 Nov. 1658. Manuscr. Den Copie, som jeg haver, er paategnet af Hr. Axel Urop selv med disse Ord: Hans Majestæt overgifuen i Kiøbenhavn anlangendes Uldrich Christian og mig.

paa Endrægtighed; tilmed saadant sig hafuer begifuet udi Ed. Kongl. Majest. egen Nærværelse, der ald underdanigst Respect udi høyeste Maader burde tages iagt. Mens allermest foraarsagis wij allerunderdanigst heom hos Ed. Kongl. Majest. at erindre, at saadan Tvistighed, som den foregifuis, er begyndt formedelst Ed. Kongl Majest. egen Interesse, i det bemeldte Herr Axel Urop efter Beretning af en god Intention efter sin Ed og Pligt, som en Rigens Raad, schall hafue havt tilbørlig Omsorrig for Eders Kongl. Majestæts Person, och dens Sikkerhed, dend at maatte beschermes fra Skade paa det Sted, som iche war uden Fare for Fienden, och derforre derom schall hafue advared, hvilket af bemeldte General-Lieutenant schall være ilde optagen, hvorfore Herr Axel Urop schall være med Ord angreben, og siden til Duel provoceret. Hvorforre wij paa det underdanigste ere begierendis, Ed. Kongl. Mayest. wilde sig denne Action saaledis antage, som des Wigtighed udkrefuer, saa at, dersom det sig saaledes forholder, Ed. Mayest. will derofuer holde, at bemeldte Herr Axel Urop som en Rigens Raad maa forblifue i dend Consideration, som hans Stand och Bestilling, af Ed. Kongl. Mayest.

Mayest. ham betroed, udkrefuer, hvorved Senatus och i sin Werdighed conserveres, som den hidindtil wæret hafuer og bør at wære efter forrige Tiders louflig Brug og Sædvane, och saa som i Ed. kongl. Mayest. Herr Faders høyloflig Ihnkommelse hans Regjering practiseret ,er i slige Tilfald. Skulde imod Forhaabning tilladis en eller flere uden billig Aarsag at examinere, eller ilde optagis, hvis af en eller anden i Raadet i bedste Mening til Ed. kongl. Mayest. och Rigens Bedste erindris om; wilde det falde besværligt saadan Bestilling med Ære efter Skyldighed at betjene. Wij forblifuer Ed. kongl. Mayest. Underdanigst.

Troe Raad.

Jochum Gjersdorff.	Frederich Reetz.
Christen Skeel.	Otthe Kragh.
Peder Reetz.	Jørgen Seefelt.
Ohluf Parsberg.	Mogens Høg.
	Gunde Rosenkrands.

Denne Forestilling viser, at der ikke haver været saadan Forstaaelse imellem Hoffet og Raadet, som der vel burde have været, helst udi slige vanskelige Tider, og at det derfor ikke kan gandske være uden Grund, hvad som Carl Gustav ved sin Landgang lod udstrøe, skjøndt det dog ikke haver gaaet nær

nær saavidt, som foregaves; thi alle vare enige ...
at forsvare Fædernelandet og den belejrede Hovedstad til yderste Blodsdraabe, hvilket og Udgangen viste. At Raadet ellers denne Gang med ... Iver antog sig Axel Urops Sag, kan have været en anden Aarsag, nemlig den Miscredit, ... Herre var kommen udi hos Almuen udi Kjøbenhavn, hvilken ansaae hans sædvanlige Agtsomhed som en Koldsindighed mod Fienden, og derfor ved en og anden Lejlighed lod falde Spotte-Ord imod ham, hvorpaa jeg iblandt Herr Axel Urops *ftrevne* Sager finder et Exempel. Da et svenskt Skib, som *laae* ved Kalleboderne, dette Aar blev sat i Brand, og Borgerne, som stode paa Volden glædede sig derover, sagde en af Borgermesternes Tjenere ved Navn Niels Andersen; det er maaskee ikke med Alles Behag. Axel Urops Tjenere, som holdt for, at den Tale sigtede paa hans Herre, løb da til, og slog ham gandske blodig udi Ansigtet. Derudaf rejste sig en Proces. Tre Personer vidnede, at de havde ikke hørt Niels Andersen navngive Nogen: Andre derimod vidnede, at han havde talet om Herr Axel Urop, som den der havde Ondt af den Lykke og Fremgang, man havde havt mod Fienden, hvorudover han for Kjøbenhavns Raadstue blev som en Ærefkjænder dømt efter de adelige Privilegiers 116

Capi-

Capitel at bøde sine, fire Gange fyrgetyve Mark g). Man seer heraf, at Herr Axel Urop var udi ingen synderlig Credit hos Almuen, skjøndt ingen kan sige, at den gode Herre saadant havde forskyldt; thi han havde tjent med Berømmelse udi 35 Aar, anlagt Kjøbenhavns daværende Fortificationer, og med Flid og Duelighed forvaltet saavel Krigs- som andre Forretninger.

Nu begyndte der i Kjøbenhavn at blive temmelig dyr Tid, efterdi al Tilførsel var forhindret baade tillands og vands. De Svenske kunde aldrig have begyndt denne Belejring paa belejligere Tid for dem selv, og paa en vanskeligere Tid for Staden; thi det er bekjendt, at ikke alene Kjøbenhavns, men endog det hele Riges Indbyggere ere allermindst forsynede med Levnetsmidler ved Høstetider, og at det er mod Vinteren, de lave sig paa Forraad af alle de Ting, som behøves hele Aaret igjennem. Herudover vare alle Folkes Kjeldere og Spisekammere fast udtømmede, da Belejringen begyndtes, Kornet stod endda paa Agrene, og en stor Del af Græsset var endda ikke nedslagen, og som Staden var opfyldt med en usædvanlig Mængde af Folk, kunde man let udregne, at Levnetsmidler inden kort Tid vilde mangle. Denne Regning slog ej heller feil; thi man

g) Sententiæ Curiæ Hafniens. Hafn. 4. Oct. 1658. Manuscr. autogr.

man mærkede strax ved Vinterens Begyndelse alle Vare at stige. Udi denne Tilstand havde Hans Majestæt besynderlig Omsorg for, at de Sælgende ikke spendte Buen for højt, men afhændigede Varene for en nogenledes billig Priis, iligemaade at indskrænke Husholdningerne, hvilket ogsaa nøje blev efterlevet, saa at fornemme Folks Maaltid bestod i en Skefuld Suppe, noget salt Kjød eller Smørrebrød og Indbyggerne ligesom kjeppedes med hinanden i Sparsommelighed, hvorudi Hans Majestæt og foregik dem med godt Exempel, ladende sig nøje med den samme Kost som den gemene Mand, og vegrende sig aldeles for at leve paa anden Maade end at være delagtig med Soldaten udi al deres Ulejlighed og Arbejde.

Men disse Vanskeligheder bleve lykkeligen overvundne, saa at Staden led ingen Mangel; thi foruden den store Tilførsel, som paa engang skede af Hollænderne, da den svenske Flaade blev dreven af Søen, blev de Svenskes Forsæt, at udhungre Staden, ved adskillige Maader tilintetgjort. Endel Fartøj af de smaa danske Stæder vovede sig at foretage adskilligt den belejrede Stad til Undsætning, og stede sig ind udi Kjøbenhavn, saavel med nyt Krigsfolk som med Proviant. Det samme blev ogsaa practiseret af nogle vendiske Stæder. Ja adskillige danske Avanturiers forsynede sig med Kongelig

Be

ſevilling, og agerede Commisſarere, ſaa at Søen
Vevegne giortes uſikker, ſaavel for Svenſke ſom for
andre, der førte contrabande Vare; hvorudover
mange i en Haſt bleve rige og bemidlede, og, hvor
de driſtede ſig ikke at gaae med ſtore Skibe, ginge de
med bevæbnede Baade. De opſnappede ogſaa ved
en Lejlighed adſkillige Breve, blandt andet et af
Vigtighed angaaende de curlandſke Sager, ſom udi
Chifres var tilſkrevet Grev Duglaß h).

De Svenſke lode vel nedſiunke nogle gamle
Skibe udi Indgangen af Havnen, for desbedre at
hindre Tilførſelen, ikke desmindre liſtede ſig dog en
hel Hob Baade med Proviant ind udi Byen, og
bragte de angenemme Tidender med ſig: 1) om de
Hollænderes Ruſtning. 2) Om Churførſtens af
Brandenborg Marſch til Holſten med de keiſerlige
og polſke Tropper. 3) Om den gode Tilſtand, Hol-
ſten og Jylland endda vare udi. Disſe Tidender
opvakte udi de Beleiſrede ſtor Glæde, hvilken dog
ſnart forſvandt igjen, da de finge det ſørgelige Bud
om Kronborgs Erobring. I Førſtningen vilde de
ikke troe det, efterdi de ingen Lyſt havde dertil, og
tænkte, det var umuligt, ſaadan en ſtærk Fæſtning
kunde udi ſaa kort Tid blive erobret, hvorfor ogſaa
Buddet, ſom førte disſe Tidender, blev kaſtet i
Fæng-

h) Vit. Bering, Anecdot. Obsid. Hafn. manuscr.

Fængsel. Men af Fiendens Triumph udi Lejren, samt Confirmation fra andre Steder bleve de mod deres Villie tvungne til at troe det, ja den paafulgte heftige Attaqve og uafladelige Skyden gav tilkjende, at de Svenske vare overflødigen blevne forsynede saa vel med Stykker som med Krud; thi Forstaden saavelsom den hele Stad stod ligesom i Flamme udi 14 Dage, og kunde Ingen gaae sikker paa Gaden. Udi denne heftige Skyden blev en af Stadens Bogtrykkere, ret som han var i Arbejde med noget, som efter kongelig Ordre skulde trykkes, *ihjelskudt*. En rig Borger blev iligemaade Dagen efter sin Bryllups-højtid fældet af en Kugle. Borgermester Nansens Hus blev da af gloende Kugler sat i Brand, men Ilden blev lykkeligen igjen slukket i). Bispegaarden blev iligemaade ilde tilredet, saa at Taget blev nedslaget; de fleste Steder ved vor Frue Kirke bleve fuldt den troffne, og Kirken selv, især Taarnet, blev paa adskillige Steder igjennemskudt. Dette var Virkningen af Kronborgs Forlis, hvilken indjog da en ubeskrivelig Rædsel udi Staden, og det ikke uden Aarsag; thi først bekom Fienden udi den erobrede Fæstning en stor Hob skjønne Stykker og Ammunition, som den tilforn havde Mangel paa, og desfor med desstørre Fordel kunde fortsætte Kjøbenhavns Belejring; for det andet var den ved samme Fæstnings

Ero:

i) Bering. anecdot. Obsid. Hafn. manuscr.

Erobring udi Stand at kunde hindre den forventede Undsætning tilsøes. Det var og at befrygte, at Hollænderne vilde staae fra deres Forsæt, holdende det for farligt nu at vove deres Flaade igjennem Sundet; men den Frygt forsvandt efter Haanden, og Borgerne toge deres sædvanlige Mod til dem igjen, hvortil hjalp ikke lidet de hollandske Breve, som komme paa samme Tid, og forsikrede dem om en hastig Undsætning, nemlig at Admiral Opdam med en anseelig Flaade var færdig at sejle til Danmark, og at Generalstaterne havde fattet Resolution at trænge sig med Magt igjennem Sundet, helst saasom Republiqven endda ikke vidste, at Kronborg var falden i de Svenskes Hænder, hvilket sees af Instructionens niende Articul k).

Den svenske Flaade fik Kundskab samme Tid om den nederlandske Undsætning, og derfor forlod Kjøbenhavns Havn, og sejlede mod Sundet, hvilket gav Lejlighed til adskillige smaa Fartøjer at stjæle sig ind udi Staden med Proviant, for hvilken de finge god Betalning. Tolv Baade ladne med alleshaande Slags Vare samt 160 Soldater fra Lolland practiserede sig ind om Nattetider, hvilket husvalede ikke lidet de Belejrede, men det, som mest opmuntrede dem paa samme Tid, var, at en svensk Fre-

k) Instructie voor den Heer *Jacob van Wassenaer* apud Aizema.

gat af 16 Stykker, laden med det Bytte, Fienden havde erobret udi Kronborg, uformodende kom til Kjøbenhavn. Historien fortjener at anføres med Omstændighed, og findes udi Viti Beringii efterladte strøvne Sager saaledes l): en ung dansk Person, ved Navn Jacob Dannefær, som stod udi Krigstjeneste udi Begyndelsen af den svenske Fejde, blev ved det roeskildske Fredsforbrag tilligemed mange andre danske Krigsfolk overdragen til de Svenske. Og blev da samme Jacob en Domestique af Rigs-Admiral Wrangel, hvilken han tjenede med al Troskab, og saavidt den Pligt, han var sit Fæderneland skyldig, vilde tillade. Da Freden af de Svenske blev brudt, og Kjøbenhavn blev belejret, maatte han lade sig bruge mod sit Fædreneland, dog saaledes, at endskjøndt hans Legeme var udi den svenske Lejr, saa var hans Sind og Hjertelag dog i den beejrede Stad, hvilket og Udgangen viste. Imidlertid holdt han gode Miner, og insinuerede sig hos Wrangel, at han betroede ham en Hob Sager at føre til hans Frue paa en Fregat, hvorudi det Bytte, som var erobret i Kronborg, var indskibet. Skipperen og Baadsfolkene paa Skibet vare Svenske, men der vare derforuden ogsaa 16 sjællandske fangne Bønder for at gaae de Svenske tilhaande. Da Skibet var kommen under Seil, begave de fleste af de svensven-

l) *Viti Bering.* paralip. Obsid. Hafn. Manuscr.

venske Mandskab sig ned udi Rummet, og der lagde sig til Hvile, hvilket da Jacob Dannefær mærkede, da, saasom han længe havde luret paa Lejlighed til at sætte sig i Frihed, og at bevise sit Fædreneland nogen Tjeneste; listede han sig først hen til en af de sjællandske Bønder, som laae paa Dækket, og taler med ham om Tidernes Tilstand, og Pligt imod Fædrenelandet. Opmuntrer derpaa nu en nu anden at betjene sig af den givne Lejlighed, og at foretage noget saavel dem selv til Ære, som Riget til Tjeneste, og viser dem, hvor let det var at bemægtige sig Skibet, og, at indslutte de Svenske, som vare nedgangne udi Rummet, ved at lukke Lugerne til for dem. Bønderne, som ikke vare vante til store Foretagender, studsede i Begyndelsen ved denne Tale, og vare tvivlraadige, hvad de herudi skulde gjøre; omsider, saasom de mærkede, at Tingen var gjørlig, toge de Mod til sig, og lovede at gaae Dannefær tilhaande. Dannefær, efterat han var bleven forsikret om deres Bistand, begav sig strax hen til Anføreren for de Svenske, som sad ved Roret, og med en vred Mine bød ham nedlægge Gevær, og give sig m). Saasom nu den samme vegrede sig derfor, og stillede sig til Modstand, rendte han ham Kaarden igjennem Livet. Derpaa befol han Styrmanden at sætte Cursen lige til Kjøbenhavn,

m) *Viti Bering.* paralip. Obsid. Hafn. manuser

havn, hvilket han ikke turde undslaae sig for, saa som han af Anførerens Fald mærkede, at det var Dannefærs ramme Alvor. Medens dette skede, arbejdede Bønderne paa at tilstoppe alle Huller, og at tillukke Lugerne, for at indslutte de Svenske, som laae udi Rummet, hvilket og i en Hast skede, og Skibet gik lige mod Kiøbenhavn, saasom Dannefær med Kaarden i Haanden regjerede saavel Styret som Styrmanden, saa at der blev spillet en Comoedie, som alle ansaae, uden de svenske Soldater, der forestillede Skuespillet, og ikke vidste, hvorledes de vare vendte, førend Skibet var kommen til Kiøbenhavn; da Lugerne omsider bleve aabnede, og de maatte lade sig føre bundne ind udi Staden, hvor alle aabnede Øjnene over denne mærkelige Hændelse, og prisede Mesteren for hans Konst og Behændighed; thi intet kunde være mere selsomt end at see et svenskt Skib, vel forsynet med svenske Soldater, at gaae for fulde Sejl lige mod en fiendtlig Stad, og en svensk Styrmand mod sin Villie at styre det lige ind udi Havnen. De sjællandske Bønder, som tilforn vare Bornede, bleve strax til Belønning satte udi Frihed, og Anføreren Jacob Dannefær, som Beringius siger, fortjenede heller at kaldes Scævola, blev gjort til Officer, og benaadet med et anseligt Gods paa Møen, hvor han var opdragen. Beringius udi det oftciterede Manuscript taler om

det

det Bytte, der fandtes i Skibet, som alene Wrangel tilhørende, og som han skikkede sin Frue, men andre trykte Bøger sige, at det var det hele Bytte, og alle de kostbare Sager, som de Svenske havde bemægtiget sig i Kronborg, og kan man slutte, at det maa have været af stor Vigtighed, efterdi det blev indskibet udi en Fregat, der førte 16 Stykker. Blandt de fangne Svenske fandtes en Jyde, hvilken frivilligen havde antaget svensk Tjeneste, og ladet sig bruge imod sit Fædreneland, hvorudover han blev dømt fra Livet og hængt.

De Danske, opmuntrede af den Undsætning, de havde faaet fra Lolland, samt deres forrige Lykke, forsøgte nu igjen et andet Udfald med 150 Mand, bevæbnede mestendels med Segler og Morgenstjerner. Disse faldt mod Aftenen med stor Tapperhed an paa Fienden og i en kort Tid omkomme 100 Arbejdsfolk, samt nogle Soldater, og derefter retirerede sig til Staden igjen: udi dette Udfald forliste de 6 Soldater. Lidet derefter forsøgte de et andet, hvorudi de vare ligesaa lykkelige; thi de komme fast uden Forlis til Staden igjen, efterat de havde omkommet en stor Hob Svenske, og ruineret deres Redoute, som de nyligen havde oprejst. Forbitrelsen var da saa stor paa begge Sider, at endogsaa adskillige enlige Personer uden Ordre gik ud for at omkomme hinanden, brugende dertil adskillige Inventioner; saale-

des

nogle Svenske havde mærket, at endel Danske paa et vist Sted gjorde Ild for sig, begave de sig om Natten hen til samme Sted, og der nedgrove en Granat, hvortil de lagde Løbe-Krud, og bestrøede Stedet med Aske igjen, hvorudover da de Danske om Morgenen komme til Stedet igjen, og der efter Sædvane gjorde Ild, gik Granaten løs, omkom og saarede 15 Mennesker n)

Lidet derefter fik de Beleirede anden Lejlighed at lade see deres store Tapperhed; thi, da den svenske Flaade havde opholdet sig nogen Stund udi Sundet, og fornam, at den hollandske Undsætning var endda ikke forhaanden, vendte den til Kjøbenhavn igjen, og formedelst Hjelp af et taagagtigt Vejr satte 1100 Fodfolk og 300 Ryttere i Land paa Amager o). De faa Soldater og Bønder, som vare satte paa Skildtvagt, forløbe strax af Frygt deres Post og flygtede ind udi Staden. Kong Friderik havde tilladt Indbyggerne paa Amager, at de maatte forblive med deres Gods og Qvæg paa deres Gaarde, saasom de havde lovet, at de nøje skulde forvare alle Kysterne og Adgange til Øen, og menede, at de ikke saa hastigen skulde kunne overrumples, at de jo skulde faae Tid til at salvere sig betimeligen ind i Staden. Men de Svenskes uformodentlige Landgang tillod dem

n) Diar. Obsid. Hafn.

o) Diar. Obsid. Hafn. siger 300 Mand i alt.

dem da neppe med deres Qvæg at redde sig p). De, som da komme ind udi Staden, opfyldte Alting med Skræk, saasom man saae sig paa alle Kanter angrebne. Men denne Landgang kom de Svenske dyrt at staae, og havde nær skilt Kong Carl enten ved Liv eller Frihed, og saasom det var en af de mærkværdigste Actioner, som i denne Belejring forefaldt, vil jeg den med Omstændighed beskrive.

Kong Friderik havde beordret nogle Officerer at begive sig til Fyen og Holsten, for der at hverve Folk q). De samme satte sig udi en Barqve, som var commanderet af Capitaine Kruse. Saasnart Barqven var kommen udi Søen, rejste der sig en forskrækkelig Storm, og Barqven blev i en Hast saa fuld af Vand, at den var færdig til at synke. Da nu Folkene ingen Redning saae til Livet, bleve de vaer et svensk Skib, hvorudover de anvendte alle deres Kræfter paa at naae det samme, holdende for, at af tvende onde Vilkaar det var bedre at fanges end at drukne. De bleve saaledes halvdøde og stive af Frost imodtagne af det svenske Skib, og gjorte til Krigsfanger. Den svenske Capitaine lettede strax derpaa Anker, og førte Fangerne til Admiralskibet, som laae ved Dragør. Kort derefter arriverede Kongen af Sverrig med nogle Krigsskibe for at gjøre Land-

p) *Puf. Carl. Gust.* lib. 5.

q) *Oving.* anecdot. Obsid. Hafn. mannser.

Landgang paa Amager, da, efterat han havde examineret Fangerne, befol han r) en af dem, som var Major og kaldtes Vandervec, at blive hos sig for at vise ham Lejligheden paa Amager, ladende de andre føre til Kronborg.

Admiral Wrangel beordrede strax Generalmajor Fersen med 300 Mand udi nogle Chalouper, at gjøre Landgang, og at angribe Dragør, som Indbyggerne havde fortificeret saavidt som muligt. De Svenske funde udi Begyndelsen nogen Hinder ved Landgangen, men de overvunde den dog; og, saasnart de havde posteret sig paa Landet, anlangede Kongen af Sverrig selv med Admiral Wrangel, en heel Hob fornemme Svenske tilligemed det gandske Rytteri og Fodfolk, som var paa Skibene, og trængede sig strax ind udi Landsbyen, hvor Fodfolkene forskandsede sig, indtil Rytteriet kom istande til at bedække dem. Imidlertid havde General Gyldenløve, tilligemed General Ahlefeld, begivet sig udaf Staden med nogle Tropper og Feltstykker, som de havde plantet mod nogle Træer, nær ved Dragør, for at hindre de Svenskes Landgang, eller at fordrive dem igjen. Men, da de mærkede, at Fienden var saavel forskandset, og derforuden var stærkere udi Tal, end de selv vare, nemlig 1100 Fodfolk

r) *Bering.* anecdot. Obsid. Hafn. manuscr. hvor han kaldes *Jacob Vegja.*

folk og 300 Ryttere, holdte de det ikke raadeligt at binde an med dem, men, efterat de havde sat Ild paa Sundby, begave sig tilbage til Staden igjen. Pufendorf siger, at Kong Friderik selv var med udi dette Udfald, men Terlon, som mest omstændigen haver beskrevet dette Tog paa Amager, taler intet derom, men nævner alene Gyldenløve og Ahlefeld som højeste commanderende Officerer.

De Svenske forbleve derpaa den hele Nat udi Gevær paa Dragør, og satte paa den anden Side af deres Forskandsninger en Lieutenant med 30 Ryttere. Dagen derefter lod Admiral Wrangel rykke udaf Forskandsningen 300 Ryttere, hvilke han deelede udi 10 smaa Corps, for med Prindsen af Sultzbach at tage Vejen lige mod Kjøbenhavn, og at stille sig mod samme Stad, medens man ventede paa Fodfolket, og lod han give en Hest til Major Vandervec, som skulde vise ham Vejen. Da de Svenske komme til Sundbye, funde de den i fuld Flamme, efterdi de Danske havde, som forhen sagt er, sat Ild derpaa, paa det at de Svenske ikke skulde kunne fæste sig udi samme Landsbye med nogen Fordel, hvilket tvang Prindsen af Sultzbach at holde Stand, indtil Fodfolket kunde komme, og lod han da optage alle Bøndervogne, som han fandt paa Vejen til Kjøbenhavn, og som itide ikke havde kundet

det undflye. Endeligen kom Fodfolket, og conjungerede sig med Rytteriet.

Kongen af Sverrig anlangede samme Tid paa en Bondevogn, hvilken han da forlod, for at stige til Hest. Han lod da kalde Vandervec til sig, og befol ham at følge med, hvilket ogsaa skede, og førte samme Major ham lige til Kjøbenhavns Grave, uden at han kunde sees af dem i Staden formedelst Røgen, som gik af den afbrændte Landsby. Han havde med sig alene 100 Ryttere til Escorte. Da examinerede han nøje den fangne Major, og spurgte ham, hvorledes det gik til i Kjøbenhavn? hvad Kongen af Danmark sagde? hvormeget Rytteri og Fodfolk man havde i Staden? og om Borgerne havde isinde at udstaae en lang Beleiring? Vandervec svarede dertil, at Alting var udi temmelig god Tilstand, at Borgerne heller vovede alting, end beqvemmede sig til Overgivelse, at Kongen af Danmark var Nat og Dag i Bevægelse, og at General Lieutenant Schak commanderede under ham i de Sager, som anginge Stadens Forsvar. Kong Carl sagde da, at han vel mærkede, at Kongen af Danmark og hans General-Lieutenant Schack vare mere hurtige og aarvaagne, og havde stor Omsorg for Stadens Forsvar.

Monsr. Terlon siger, at man da troede, at Vandervec havde isinde enten at bortføre Kong

Carls

Carls Person eller at tentere noget andet mod ham, hvis han havde kundet forlade sig paa den Rytter-hest, man havde givet ham. Et saa dristigt Foretagende syntes at kunne befordres saavel af den store Røg, som skiulede Kongens Person for hans egne Folk, som fordi de to vare alene tilsammen, og stode et temmeligt Stykke fra de andre: Men, siger samme Autor, han troede maaskee, at, eftersom Kongen af Sverrig havde Tillid til ham, han skulde en anden Gang finde bedre Lejlighed til saadant stort Værk at foretage. Det er ellers vanskeligt at sige, hvad som haver givet Monsr. Terlon Anledning til saadan Tanke om denne Mand; det er troligt, at han alene haver ønsket at kunde gjøre den Gjerning, som han ellers ikke dristede sig til, eller rettere ikke saae Mulighed til at forrette, medmindre han haver havt en unaturlig Styrke; thi et tungt og fyldigt Corpus, som Carl Gustavs, kunde ikke som en Vadsæk slænges paa en Hest, og foruden det, at Byrden var meget stor, maatte denne gode Major rinde udi Sinde, at han fik med en stridbar og bevæbnet Herre at bestille, der ikke uden Modstand lod sig bære paa Axlerne ind udi en belejret Stad, som han havde bragt til yderste Desperation og Forbittelse mod sig s).

Udi

s) *Bering.* anecdot. obsid. Hafn. Manuscr. Hvor-

udi

Udi denne Tilstand anlangede Admiral Wrangel tilligemed Grev Magnus de la Gardie og nogle andre svenske Herrer til Kong Carl, og berettede for ham, at Hollænderne vare komne nær ved Sundet med 24 Krigsskibe og 30 Kjøbmandsskibe, agtende dermed at gaae til Kjøbenhavn. Kongen spurgte da Admiralen, hvorfra han havde de Tidender. Han svarede, at der samme Dag var kommen en svensk Søecapitaine for at advare derom. Kongen blev da ikke lidet bestyrtset, og derfore strax holdt Krigsraad for at overlægge, hvad man skulde foretage, at hindre, at saadan Undsætning ikke skulde komme ind udi den belejrede Stad. Man fandt da forgodt strax at forlade Amager. Kongen befol derpaa Prindsen af Sultzbach at forblive paa sin Post for at holde Stand mod dem, som kunde gjøre Udfald af Staden, medens de Andre satte Ild paa Husene, og ødelagde Alt, hvad som kunde findes paa Øen, førend de forlode den. Prindsen af Sultzbach lod da Kongen af Sverrig forstaae, at det var Skade at sætte Ild paa et Sted, hvor Dronningen af Danmark plejede at forlyste sig med Jagten t). Men Kongen smilede deraf, og begav sig

med

udi ogsaa tales om samme Forsæt, og at Vandervec havde fuldbyrdet det, hvis ikke Wrangel i det samme var kommen.

t) Memoires de Terlon.

med Admiral Wrangel til Dragør, befalende Prindsen at sætte sig udi Slagtorden ved den højre Side af Hollænderbyen, og at indskibe hvad Hø og andet, som fandtes paa Amager. Major Vandervec blev ogsaa beordret at blive hos Prindsen, for at vise ham Vej om Natten til samme By, hvor han camperede nogen Tid. Derpaa blev Ild sat paa de fleste Steder, og medens det brændte, patrouillerede Kongen selv fra sin Lejr indtil Kjøbenhavns Volde.

Klokken 2 om Natten da det brændte allerstærkest, saa at det var gandske klart overalt, commanderede Prindsen Generalmajor Fersen at forføje sig med Avantgarden lige til Hollænderbyen, givende ham oftbemeldte Major med til Ledsager, og sagde, at han strax med de øvrige Tropper vilde følge efter. Vandervec, da han saae sig ene med Generalmajoren, undstak sig og tog Flugten til Kjøbenhavn, hvor han arriverede Klokken 4 om Morgenen. Da han kom til Porten, raabte han til Skildvagten, at man skulde lade ham ind, givende tilkjende, hvo han var, og at han havde flygtet fra de Svenske. Det varede dog længe, førend man vilde aabne Porten, efterdi man intet torde gjøre uden Kongens Ordre, og Oberst Bodde, som den Post da var betroet, selv ikke var tilstede u), saa at han maatte bie, indtil Hans Majestæt selv kom til Porten, og da blev han

u) *Bering.* anecdot. obsid. Hafn. Manuscr.

han indladen. Vandervec forsikrede da, at man kunde faae Kongen af Sverrig selv med mange andre høje Officerer udi Hænderne, dersom man i en Hast gjorde Udfald af Staden. Han gav derpaa en Liste paa de svenske Tropper, som vare paa Amager, viste, hvor deres Lejr var, hvilke Poster de havde indtaget, og bød sig selv til Ledsager. Videre gav han tilkjende, at den hollandske Flaade var kommen paa to Mile nær Kronborg, og biede efter Vind for at sejle igjennem Sundet til Kjøbenhavn, og at Kongen af Sverrig lavede sig til at forlade Amager, efterat han havde lagt det hele Land i Aske.

Paa denne Beretning lod Kong Friderik strax holde Krigsraad, for at høre de høje Officerers Betænkende, om man kunde forlade sig paa Vandervecs Udsigelse, og som General-Lieutenant Schack, der længe havde kjendt samme Mand, forsikrede om hans Troskab, blev der besluttet at gjøre et Udfald; hvilket skede den 10de October, da Kongen selv med sin Livgarde og 250 Ryttere, som bleve anførte af Gyldenløve og Johan Ahlefeld, begav sig ud af Staden. Til disse Folk stødte nogle Dragoner og let bevæbnede Fodfolk med 4 smaa Feltstykker. Fodfolket stod i Bagholdt. Da de Svenske bleve det vaer, satte de sig i Orden ved Hollænderbyen, og bestod deres Magt sammesteds af 300 Ryttere og 100 Fodgjængere. Dem grebe de Danske strax an

med

med saadan Hurtighed, at de i en Hast absplidede deres Orden og dreve dem paa Flugten. Kongen af Sverrig geraadede da udi stor Fare, og havde efter al Anseelse faldet sine Fiender i Hænderne, tilligemed Prindsen af Sultzbach og Wrangel, dersom en Vagtmester, ved Navn Baaz Leyonhjelm, ikke ved en særdeles Dristighed havde vendet de Danske mod sig selv, og derved givet Kong Carl Lejlighed til at undflye udi en Chaloupe. Men den samme Modstand foraarsagede, at han selv blev fangen, og de fleste af hans Folk slagne x). Terlon siger, at oftbemeldte Vandervec, som havde raadet til dette Udfald, red udi denne Trefning med Pistolen i Haanden, ledende efter Kongen af Sverrig, paa hvis Person han fornemmeligen sigtede, men at han derudi blev hindret af Admiral Wrangel, eller rettere af Leyonhjelm, hvilken Pufendorf tillægger den Ære at have reddet Kongens Person.

De Danske vendte efter denne Sejer udi Triumph til Staden igjen, hvor de offentlig holdt Takſigelse udi alle Kirker, og gandske forglemte den Skade, Fienden havde gjort paa Amager, efterdi de havde faaet saadan herlig Sejer. Efter dette gjorde de endnu adskillige Udfald, hvorved de forhindrede Fien-

x) *Puf. Carl. Gust.* skiønt Terlon tillægger Wrangel denne Ære.

Fienden at avancere nær til Staden. Da Kongen af Sverrig efter denne Action vilde udi en Baad begive sig til Kronborg, kom en af hans egne Gallioter, og løb ham om, saa at han med Livsfare kom til Land, og siges der da, at han var meget bedrøvet, og sagde, at al Lykke var viget fra ham, siden han kom for Kjøbenhavn y). Kort derefter bleve de Svenske advarede af en dansk Overløber, at Kjøbenhavn fik hemmelig Tilførsel allevegne fra, item at man snart var forventende den hollandske Flaade, hvorudover de fordoblede deres Skyden mod Staden, og i nogle Dage og Nætter uden Afladelse skjøde med gloende Kugler; men bleve ideligen svarede af de Belejrede, saa at de Svenske kunde ikke begribe, hvorledan Staden kunde have saadan Forraad paa Krud og Kugler.

Medens Kjøbenhavns Borgere forsvarede deres Fæderneſtad med saadan Tapperhed, samlede den hollandske Flaade sig til Blie udi Nord-Holland, hvor da den havde ligget nogen Stund stille formedelst Modvind, gik den omsider udi Søen den 7de Octob. St. v. under Commando af Admiral Opdam, og den 12de avancerede til Lappen, hvor den maatte ligge stille 6 Dage for Modvind. Der holdt endel Svenske det for raadeligt at angribe dem, eftersom de havde Vinden med sig, og kunde i en Hast komme til Hol-

lænˍ

y) Diar obsid. Hafn.

lænderne, saa at de skulde blive nødte til at afkappe deres Ankere, og ikke faae Tid til at vinde dem op. Derforuden om ingen af Delene skulde erholde Seieren z), maatte Hollænderne vende tilbage enten til Holland igjen eller til Norge, efterdi de ingensteds kunde faae nogen nærmere Havn; tvertimod, dersom de biede, indtil Hollænderne fik Vinden med sig, kunde de ikke hindre dem, at jo den største Part af deres Flaade maatte komme til Kjøbenhavn. Dette var sandelig et godt Raad, men blev denne Gang ikke agtet, hvilket Kong Carl siden fortrød; thi der fandtes endel andre, som mente, det var bedre at oppebie Hollænderne udi Sundet, hvor man kunde skyde paa dem af begge Fæstninger. Og, dersom den svenske Flaade skulde blive afslagen, kunde den tage en sikker Tilflugt, enten til Kronborg Helsingborg eller Landskrone. Dette Anslag klingede da bedre udi Kongens Øren, og den svenske Flaade fik Ordre at oppebie de Nederlændere udi Sundet. Endeligen bekomme Hollænderne den 29de Octobr. god Vind, hvorfor de strax lettede deres Anker, og søgte Sundet udi en god Orden. Deres Flaade var delt udi 3 Esqvadrer. Den første bestod af 11 Skibe, commanderet af Vice-Admiral de Wit; den middelste af Admiral Opdam selv, og den tredie af Vice-Admiral Floris. Den svenske Flaade derimod, som

z) *Puf. Carl. G.* lib. 5. p. 486.

var stærkere, var delt udi 4 Esqvadres, og commanderet af Sverrigs Admiral Carl Gustav Wrangel. Mellem Klokken 8 og 9 kom den hollandske Flaade ind udi Sundet, og da gik strax løs paa de Svenske, igjennem hvilke de efter en haard og blodig Fegtning endelig banede sig Vejen til Kjøbenhavn. Udi denne Trefning forliste de Hollændere 800 Mænd a), blandt hvilke de tvende Vice-Admiraler de Wit og Floris, samt 5 Capitainer. Aleneste de Wits Skib Brederode blev savnet, hvilket strandede, og gik i Grund; de Svenskes Forlis derimod var langt større; thi 3 af deres Skibe bleve tagne, 2 nedsjunkne udi Slaget og 2 andre udi deres Flugt til Landskrone.

Vice-Admiral Wit Witzens Død blev regnet ikke til liden Forlis for Hollænderne. Samme Mand lod sig ikke fange, førend fast alle hans Folk vare omkomne, han selv var dødelig saaret, og hans Skib færdig at gaae i Grund. Da han mærkede sine Kræfter gandske at forsvinde, begjærede han et Glas Brændevin. Men dette Middel, som han brugte til at bestyrke sig med, befordrede dessnarere hans Død; thi han døde strax derpaa, og var han neppe bragt udi en Baad med 10 eller 12 af hans Folk, førend Skibet gik i Grund en Mil paa den anden Side af Kronborg. Saasom denne brave Sømand under den store Admiral Tromp tilforn havde

giort

a) Manl. part. 1. pag. 39.

gjort Frankrige Tjeneste udi den spanske Krig, og han derforuden havde den franske Ridder-Orden af St. Michael, havde Ambassadeuren Omsorg for hans Begravelse, saa at han i Prydelse blev nedlagt udi en smuk Ligkiste og bragt til Admiral Opdams Skib.

Man troede paa den anden Side, at den svenske Rigsadmiral **Wrangel** ogsaa var død, hvilket dog var en falsk Tidende, skjøndt han var udi slet Tilstand; thi han vær syg af Græmmelse, efterdi hans Skib var gjort gandske ubrugeligt, og havde mistet sit Ror. Kong Carl besøgte ham efter Slaget paa hans Skib, trøstende ham det bedste han kunde, og sagde, at istedenfor at slaae sig til Sorg, skulde han være betænkt paa at forekomme videre Uheld.

Om dette store Søslag findes ellers stridige Relationer, hvoraf man seer, at begge Parter tilskreve sig Sejeren. Hvorvidt den ene Beretning viger fra den anden, viser især tvende paa samme Tid skrevne Breve, et af Kong Carl selv, og et andet af den hollandske Admiral Opdam, hvilke begge Breve jeg til Historiens bedre Oplysning vil anføre; Kong Carls Brev lyder saaledes b):

Carl

b) Lit. *Caroli Gustav.* Cronburg. ult. Octobr. 1658.

Carl Gustav, 2c. 2c. hilser sine troe Tjenere og Gesandtere. Ligesom Vi forhen have givet tilkjende, hvorledes en mægtig fiendtlig Flaade her var ankommen, og nær ved denne Fæstning (nemlig Kronborg) havde kastet Anker; saa er det siden hændet, at bemeldte Flaade i overgaars, uden at lade sin Ankomst anmelde, har lettet Anker, og, uden Hilsen eller mindste Høflighedstegn at lade see til de paa begge Sider liggende Fæstninger, har stillet sin Cours lige an paa vor Flaade, hvilken derudover maatte lave sig til fornøden Modstand. At Hollænderne just paa samme Dag havde sat sig for at gaae løs paa vor Flaade, og at trænge sig igjennem Sundet, skede besynderligen, efterdi de paa samme Tid havde ønskelig Vejr og Vind, saa at de med Beqvemhed og Magelighed kunde føre deres Skibe udi god Orden. Derimod havde vor Flaade Modvind, saa at Skibene kunde ikke gaae frem udi den Orden, som de vare satte udi, ej heller beqvemmeligen undsætte hinanden, men maatte lavere sig op mod Fienden. Derved skede, at Rigsadmiralen udi det Anfald, som han med stor Resolution gjorde, kunde ikke fuldføre sin tappere Intention,

tion, saasom han ikke betimeligen kunde blive assisteret af de Skibe, som vare udi samme Esqvadre, efterdi de maatte arbejde sig op mod Vinden, og derfor blev saaledes af mange Skibe tillige beskudt, at han gandske ilde tilreden maatte gaae tilside, for at lade sit Skib reparere, hvilket opholdt ham saalænge, at han ikke kunde komme til Trefningen igjen. Eftersom dette saaledes vederfoer Rigsadmiralen, haver den hollandske Vice-Admiral anfaldet Bjelkenstjerne, hvilken saaledes tog imod ham, at han overmandede samme Vice-Admiral Witte Wittesen, men derved ogsaa selv blev saa ilde tilreden, at han kunde ikke komme i Slaget mere. Ligeledes blev Admiral Eversen saaledes medhandlet, at han ogsaa maatte undvige. Ved disse Hændelser og Ulykker skede, at disse 3 Anførere ikke kunde bivaane Slaget til Enden. Men endskjøndt vor Slaade i Begyndelsen havde saadan Uheld, og Fienden saadan Fordel, som sagt er, saa have dog de andre Skibe figtet med saadan Tapperhed, at alle i Almindelighed og enhver i Særdeleshed have indlagt sig stort Navn og Ære. Og endskjøndt man vel kand slutte, at saadan skarp Trefning ikke uden Skade kunde endes, saa

have

have Vi dog Aarsag at takke Gud, at Skaden ikke er bleven altfor stor, og at Fienden har været tvungen til at tage Flugten. Vi have ogsaa kunnet forfølge ham langt længere, hvis Vi ikke havde faaet Kundskab om, at 9 til 10 friske Skibe komme fra Kjøbenhavn Hollænderne til Undsætning. I den Henseende have Vi fundet forgott at kalde Vor Flaade tilbage. Angaaende Forlisen paa begge Sider, da var den saadan; at foruden Vice-Admiralens de Wittes Skib Brederode, som førte 60 Stykker, hvilket blev erobred af Bjelkenstjerne, bleve end 4 andre fiendtlige Skibe, endel nedsiunkne, endel opbrændte, saa at 5 fiendtlige Skibe bleve i det ringeste ruinerede, og andre mærkeligen beskadigede. Man saae ogsaa Admiral Opdams Skib saaledes tilredet, at de udi Flugten ikke kunde gjøre noget Skud, men maatte lade sine Stykporter falde. Derimod mistede Vi af vor Flaade alene to Skibe, nemlig Morgenstjernen og Pelicanen. De andre Skibe have udstaaet en haard Trefning, hvorudover det kunde ikke være andet, end at de jo maatte lide en og anden Skade, skjøndt den dog ikke er større, end den jo inden kort Tid kan erstattes.

Admi-

Admiral Opdams Brev derimod tilskrevet Generalstaterne er af saadant Indhold:

Saasnart de Svenske finge os i Sigte, ginge de ogsaa under Sejl, og søgte at tage Luften fra Os, hvilket i Begyndelsen slog dem Sejl. Fæstningene skjøde paa begge Sider, men gjorde dog ingen Skade. Vice-Admiral de Witte havde med sin Esqvadre Avantguarden, jeg Bataillen, og Vice-Admiral Pieter Floriss Arrierguarden, Imellem Klokken 9 og 10 komme vi udi Trefning, som varede efter min Tanke 5 til 6 Timer, og var hel skarp, besynderlig for os, som udi 2 Timer laae alene mod de Svenske beste Skibe, dog komme vi lykkeligen igjennem, og mod Aftenen conjungerede os med de danske Skibe, som laae ved Hueen. Vi mistede udi Trefningen Vice-Admiral de Witte med hans Skib. Vice-Admiral Floriss omkom iligemaade med hans Capitaine. Af de svenske Skibe bleve 3 erobrede, og 5 har man seet siunke, og havde alle af vore Folk efterlevet deres Pligt, skulde den hele svenske Flaade have bleven ødelagt c).

Af disse tvende Breve sees, at begge Parter tilskreve sig Sejeren; men hvordan det gik eller ej, saa er det dog vist, at Hollænderne naaede deres Maal, trængede sig igjennem Sundet, og undsatte den

c) *J. van Wassenaers* Brief aen die Hoog Mogende Heeren, 9. Nov. 1658.

den belejrede Stad, hvilket var deres eneste Sigte ved deres Tog. Den svenske Flaade derimod retirerede sig efter Slaget ind udi Landskrones Havn, hvor den kort derefter blev indsluttet, og er saadant ikke gjerne en Følge af Sejer.

Imod Aftenen conjungerede sig 6 danske Skibe under Admiral Bjelke med Hollænderne, hvorudover man agtede at angribe Fienden igjen, men den havde alt taget Flugten til Landskrone. Der indsluttede den danske og hollandske Flaade dem, og tragtede af al Magt at forhindre dem Udgangen; til den Ende lode de nedsiunkne udi Udgangen af Havnen adskillige gamle Skibe fulde af Sand og Stene, hvilket jog saadan Skræk udi de Svenske, at de lode Kong Friderik vide, at, dersom de Danske ikke stode fra deres Forsæt, vilde de lægge hele Sjælland udi Aske. Af disse Truseler lod Hans Majestæt sig ikke afskrække, men svarede, at han ingenlunde vilde staae fra sit Forsæt, dersom han ikkun derved kunde gjøre sin Fiende nogen Afbræk, haabende engang at hævne den Skade udi Sverrig selv, som de Svenske nu truede at tilføje Danmark d). Monsr. Terlon fortæller herved disse Omstændigheder: Kongen af Sverrig, da han af Admiral Wrangel blev underrettet om den allierede Flaades Forsæt mod sine indsluttede Skibe, og Landskrones Havn, og at den danske saavelsom den hollandske Admiral var paa Vejen for saadant at iværksætte, begav han sig tilligemed den franske Ambassadeur Terlon udi en Baad, for at udspejde de ankommende Skibe, som da vare under

d) Memoires de *Terlon* pag. 313.

der Hueen en Mil fra Landskrone. Der var da saadan tyk og stor Taage, at han nærmede sig gandske til Flaaderne uden at blive seet, omendskjøndt man tydeligen kunde høre, hvad Skibsfolkene talede. Men, som Taagen i en Hast samme Tid forsvandtes og Baaden derover af alle blev seet, brugte man alle Aarer for at naae Landskrone igjen. En stor Hob Canonskud blev fyret løs efter dem, men uden at gjøre anden Skade end at styrte en Mængde af Vand ind udi Baaden. Kong Carl, som aldrig lod sig skrække af nogen Fare, sagde da smilende til Terlon: det skulde være meget mærkværdigt at finde i Historien af tilkommende Tider, at en fransk Ambassadeur var ved min Side af et Canonskud kasted udaf en Baad; hvortil Ambassadeuren svarede: men det skulde blive end mere rart og mærkværdigt i Historien, om samme Canonskud havde taget Kongen tilligemed Ambassadeuren paa engang. Videre sagde han: det kunde være en Ære for mig at ende mine Dage af det samme Stød, som gjorde Ende paa en stor Konges Liv, dog ønskede jeg, at det ikke skede, baade fordi Kongens Liv var kostbart, og jeg endda ingen Lyst havde at miste mit eget e).

Begge Flaaderne seglede derpaa lige til Landskrone og kastede Anker mellem Hueen og samme Stad, undtagen fire Skibe, som bleve udskikkede mod tvende svenske bevæbnede Fartøj, der laae paa Vagt udenfor Havnen. De samme lettede strax Anker og toge

Flug-

e) *Terlon* part. 1.

Flugten, ladende deres Post til de Danske, og derved forfremmede deres Forsæt at stikke Brandere ind paa den svenske Flaade, og at indslutte Havnen.

Men, som Vinteren var forhaanden, og Søen begyndte allerede at fryse, blev dette Anslag frugtesløst, og Flaaden maatte vende til Kjøbenhavn, uden at forrette noget videre denne Vinter, hvorvel den fornemmeste Aarsag dertil var, at de hollandske Ambassadeurer, som da opholdte sig i Kjøbenhavn, ikke vilde ret deran, saasom de holdte det ikke for Republiqvens Interesse at ruinere den svenske Flaade.

Strax efter den hollandske Undsætning var ankommen, blev Ordre givet, at alle Sejerværkerne udi Staden skulde stilles igjen, og Klokkerne at slaae, efterat de udi 10 Uger og 6 Dage ikke havde slaget, og var det Klokken 9 om Aftenen den 31te Octobr. man hørte dem først at slaae og Sangklokkerne at spille igjen f). Kong Friderik beviste Admiral Opdam den Naade at besøge ham udi hans Herberg, saasom han formedelst Upasselighed ikke kunde komme tilhove, og noget derefter lod han ham i sin Carosse opføre til Slottet, ligeledes blev han ogsaa opført til Hans kongel. Høihed Kronprindsen, som tog imod ham med saadan Artighed, at en fremmed Skribent siger g), man neppe kunde vente saadant af en Prinds paa 25 Aar, da denne dog ikke havde naaet sit tolvte Aar.

f) Diar Obsid. Hafn.

g) Aizem.

